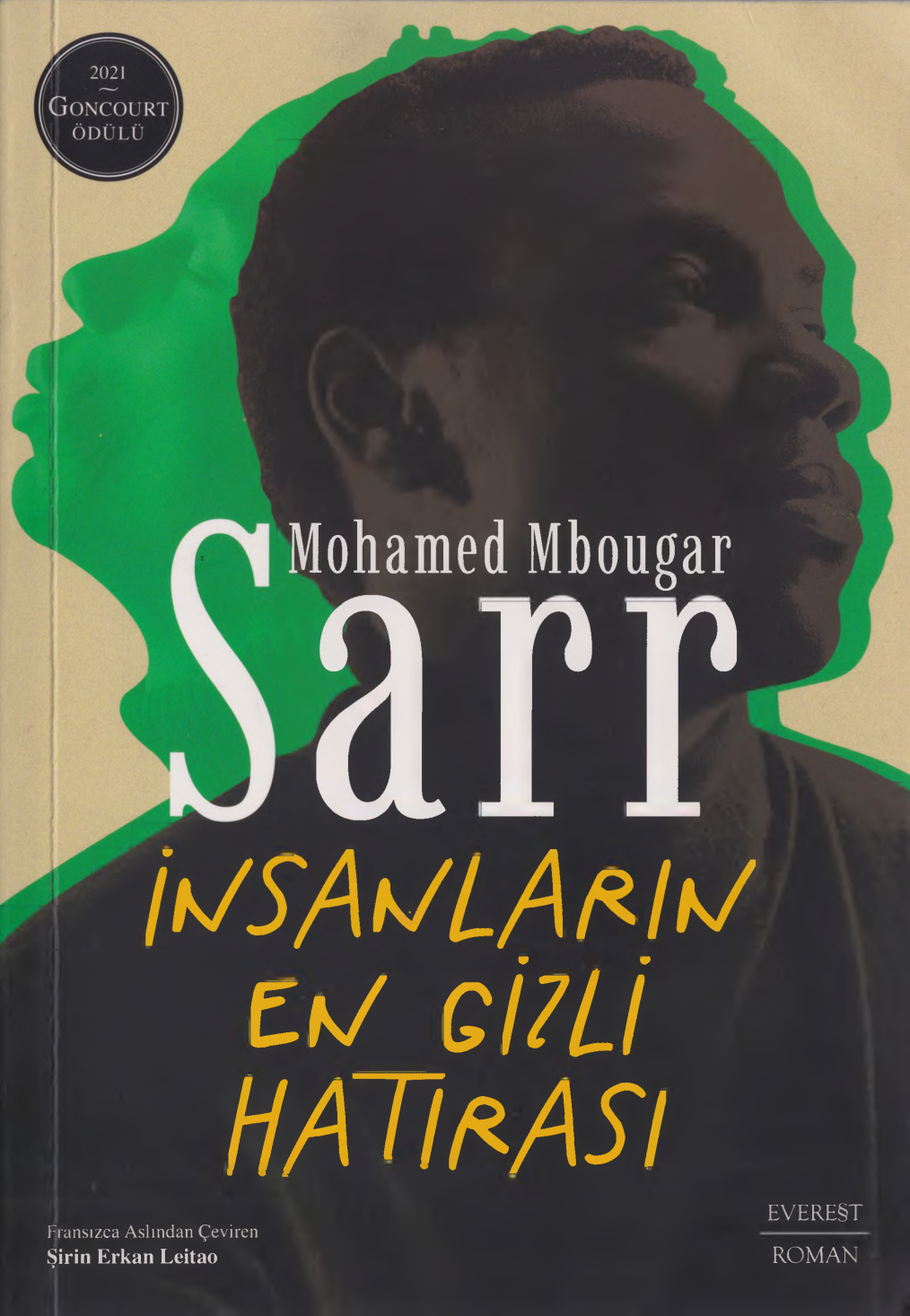

2021
GONCOURT
ÖDÜLÜ
Mohamed Mbougar
Sarr
İNSANLARIN
EN GİZLİ
HATIRASI
Fransızca Aslından Çeviren
Şirin Erkan Leitao
EVEREST
ROMAN

EVEREST
2559

MOHAMED MBOUGAR SARR

Mohamed Mbougar Sarr, 20 Haziran 1990'da Dakar, Senegal'de doğdu. *Terre ceinte* (2015), *Silence du chœur* (2017), *De purs hommes* (2018) romanlarının ardından kaleme aldığı *İnsanların En Gizli Hatırası* ile 2021'de Goncourt Ödülü'nü kazandı.

ŞİRİN ERKAN LEİTAO

Ankara'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olduktan sonra Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi Şan Bölümü'nde öğrenim gördü. Uzun yıllar Fransa'nın Ankara Büyükelçiliği Basın ve İletişim Bölümü'nde tercüman olarak çalıştı. Fransa Dışişleri Bakanlığı'nda basın ataşeliği stajı yaptı. 2012 yılında Fransa'ya taşındı. Akademisyen Tatyana Moran'ın İletişim Yayınları'ndan çıkan *Dün, Bugün* başlıklı otobiyografik eserini, Moran'ın Fransa'da yaşayan ailesinin özel isteği üzerine Türkçeden Fransızcaya çevirdi. Türkiye'de yayımlanan *Opus* dergisinin Paris temsilcisi olarak klasik Batı müziği üzerine makaleler kaleme aldı. Fransa'daki bazı yardımlaşma dernekleri için gönüllü tercümanlık da yapan Şirin Erkan Leitao, 2017'den bu yana edebiyat çevirmeni olarak Türk yayınevleriyle çalışıyor.

MOHAMED MBOUGAR SARR

İNSANLARIN EN GİZLİ HATIRASI

Fransızca Aslından Çeviren
Şirin Erkan Leitao

§

Yayın No **2559**
Dünya Edebiyatı **356**

İnsanların En Gizli Hatırası
Mohamed Mbougar Sarr

Kitabın Özgün Adı: *La plus secrète mémoire des hommes*

Editör: Filiz Karaküçük - Ayşe Saltıkalp
Fransızca Aslından Çeviren: Şirin Erkan Leitao
Kapak Tasarımı: Hamdi Akçay
Sayfa Tasarımı: Simge Sunar

© 2021, Éditions Philippe Rey
© 2021, Everest Yayınları
Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Books And More Agency #BAM ve AnatoliaLit Ajans aracılığıyla Éditions Philippe Rey ile yapılan anlaşma uyarınca Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Mayıs 2024

ISBN 978-625-369-216-2
Sertifika No: 43949

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 45099
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap
www.facebook.com/everestyayinlari
www.instagram.com/everestyayinlari

Everest Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

İNSANLARIN EN GİZLİ HATIRASI

Yazar, 2018 yılında, bu romanın yazılmasını desteklemek için kendisine edebi yaratı bursu tahsis eden Lagardère Vakfı'na derin şükranlarını ifade eder. Kitap ayrıca 2019 yılında Ile-de-France bölgesi desteğinden de yararlanmıştır. Yazar, yazı evinde kendisini ağırlayan Milli Göç Tarihi Müzesi'ne de şükranlarını sunar.

Yambo Ouologuem için

"Eleştiri bir müddet Eser'e refakat eder, sonra Eleştiri ölür ve Eser'e Okurlar eşlik ederler. Seyahat uzun da sürebilir kısa da. Sonra Okurlar teker teker ölürler ve Eser yoluna tek başına devam eder, derken başka bir Eleştiri ve başka Okurlar Eser'in hızına yavaş yavaş ayak uydururlar. Ardından Eleştiri bir kez daha ölür, Okurlar bir kez daha ölürler ve Eser, kemiklerden ibaret bu patikada yalnızlığa doğru seyahatini sürdürür. Ona yaklaşmak, dümen suyunda seyretmek, kesin bir ölümün tartışmasız işaretidir, ne var ki yorulmak bilmeyen amansız başka bir Eleştiri ile başka Okurlar Eser'e yanaşırlar, zamanın ve hızın girdabında öğütülürler. Nihayet Eser, Sonsuzluk içindeki seyahatine çaresizce yalnız başına devam eder. Ve bir gün her şey gibi Eser de ölür, tıpkı bir gün Güneş'in söneceği, Dünya'nın, Güneş Sistemi'nin, Galaksi'nin yok olacağı ve insanların en gizli hatırasının silinip gideceği gibi."

Roberto Bolano, *Vahşi Hafiyeler*[1]

---

1 Aslı İspanyolca olan metin, Roberto Amutio'nun Fransızcaya çevirisinden Türkçeye tercüme edilmiştir. (ç.n.)

İçindekiler

Birinci Kitap

Birinci Bölüm
Örümcek Ana'nın Ağı 17
İkinci Bölüm
Yaz Günlüğü 51
Birinci Biyogram
Asli Kitaba Dair Üç Not 131

İkinci Kitap

Birinci Bölüm
Ousseynou Koumakh'ın Vasiyeti 137
İkinci Biyogram
Tir Tir Titreyen Üç Çığlık 211
İkinci Bölüm
Araştırmacılar ve Araştırılanlar 225
Üçüncü Biyogram
Charles Ellenstein Nerede Öldü 269
Üçüncü Bölüm
Sular Yükseldiğinde Tango Geceleri 307

Üçüncü Kitap

Birinci Bölüm

Dostluk - aşk x $\frac{\textit{edebiyat}}{\textit{politika}}$ *= ?* 363

Dördüncü Biyogram

Ölü Mektuplar 443

İkinci Bölüm

Madag'ın Yalnızlığı 449

Teşekkürler 501

Birinci Kitap

Birinci Bölüm

Örümcek Ana'nın Ağı

27 Ağustos 2018

Yazar ve eserine dair hiçbir şeyi değilse bile şunu bilmek mümkündür: Tahayyül edilebilecek en kusursuz labirentin içinde, varış yerleriyle köklerinin iç içe geçtiği dairesel uzun bir yolda yan yana yürürler: Yalnızlıkta.

Amsterdam'dan ayrılıyorum. Orada öğrendiklerime rağmen, Elimane'ı daha mı iyi tanıyorum yoksa üzerindeki sır perdesi daha da mı kalınlaştı bilmiyorum. Yeri gelmişken, bilgi peşinden her koştuğumuzda karşılaştığımız bir çelişkiden söz edebilirim: Dünyanın bir parçasını her keşfedişimizde, bilinmeyenin ve cehaletimizin sınırsızlığı daha çok serilir gözlerimizin önünde fakat bu denklem yine de bu adama dair duygularımı tam olarak açıklayamıyor. Onun durumu, insan ruhunu tanıyabilmek için daha radikal, daha karamsar bir yöntem gerektiriyor. Ruhu kara delik gibi; yanına yaklaşan her şeyi mıknatıs gibi kendine çekip yutuyor. Bir müddet hayatına eğiliyoruz ve ciddi ve vazgeçmiş ve yaşlanmış olarak, hatta belki de ümitsizce doğrulurken mırıldanıyoruz: İnsan ruhuna dair hiçbir şey bilinemez, bu konuda bilinecek hiçbir şey yok.

Elimane kendi gecesine gömüldü. Güneşe böyle kolayca veda etmesi beni büyülüyor. Gölgesinin göğe yükselişi beni büyülüyor.

Varış noktasının gizemi saplantıma dönüşüyor. Söyleyeceği bu kadar çok şey varken niçin sustu bilmiyorum. Ve bilhassa, onun gibi olamadığım için acı çekiyorum. İnsan, suskun, gerçekten ketum biriyle karşılaştığında daima, can sıkıcı bir gevezelik, dilin balçığı olup olmadığını aniden merak ettiği kendi sözlerinin anlamını –gerekliliğini– sorguluyor.

Çenemi kapatıp sana burada ara vereceğim Günlük. Örümcek Ana'nın anlattıkları beni tüketti. Amsterdam beni bitirdi. Yalnızlığın yolları beni bekler.

I

T. C. Elimane, çok yakında artık genç olarak nitelendirilemeyecek benim neslimin Afrikalı yazarlarına, en meşakkatli ve kanlı edebi tartışmalarda kıyasıya cenk etme imkânı tanıdı. Kitabı hem katedraldi hem de arena; bir tanrı mezarına girer gibi içeri girer, başyapıtın şerefine dökülen kanımızın içinde dizlerimizin üzerine çökerek ölürdük. Tek bir sayfası bile bir yazarı, bir hapaksı,[1] edebiyatın göğünde bir defaya mahsus beliren şu yıldızlardan birini okuduğumuza bizi kesin şekilde inandırmaya yetiyordu.

Onun kitabı eşliğinde geçirdiğimiz pek çok akşam yemeğinden birini hatırlıyorum. Tartışmaların tam ortasında Béatrice, günün birinde memelerinin arasında nefesim kesilerek boğulmayı ümit ettiğim şehvetli ve kıpır kıpır Béatrice Nanga pençelerini çıkararak, yalnızca gerçek yazarların eserlerinin kıyasıya tartışılmaya lâyık olduğunu, yalnızca onların sert alkollü içecekler gibi insanın kanını kaynattığını ve bu eserlerin icap ettirdiği ateşli çarpışmalardan sırf omurgasızca uzlaşmaların rehavetinden

[1] Hapax: (Hapaks) Edebi bir metinde yalnızca bir kez geçen sözcük anlamına gelen Yunanca deyiş. (ç.n.)

hoşlandığımız için kaçınıyorsak edebiyatın şerefini iki paralık edeceğimizi söylemişti. Gerçek bir yazar, diye eklemişti, sürekli savaş halindeki gerçek okurlar arasında ölümcül tartışmalara yol açar; eğer buzkaçı oyunundaki[1] gibi, arenada onun ölüsünü taşımaya hazır değilseniz defolup gidin, kaliteli bira zannettiğiniz ılık sidiğinizde boğulun: Okur olmak haricinde her şeysiniz, hele yazar hiç değilsiniz.

Bu ateşli ithamlarında Béatrice Nanga'ya arka çıkmıştım. T. C. Elimane klasik değil, külttü. Edebiyat efsanesi bir kumar masasıdır. Elimane o masaya oturmuş, sahip olunabilecek en güçlü üç kozu yerle bir etmişti: Öncelikle, kendisine gizemli baş harflerden oluşan bir isim seçmişti; ardından tek bir kitap yazmıştı; son olarak, arkasında iz bırakmadan kaybolmuştu. Evet, ölüsünü ele geçirmek için oyuna burnunu sokmaya değerdi.

T. C. Elimane isimli bir adamın bir zamanlar gerçekten yaşadığından kuşkulanmak veya sırf edebiyat ortamıyla eğlenmeyi ya da o ortamdan kaçmayı isteyen bir yazarın böyle bir mahlas edindiğini düşünmek mümkün idiyse de kitabındaki güçlü gerçekliği hiç kimse sorgulayamazdı: Kitabın kapağını kapatır kapatmaz, hayat ruhunuza şiddetle ve pirüpak, yeniden doluyordu.

Homeros'un gerçekten yaşayıp yaşamadığı heyecan verici bir mesele hâlâ. Yine de bu durum sonuç olarak okurun hayranlığında büyük bir değişiklik yaratmıyor; zira okur, Homeros her kim veya ne idiyse, İlyada ve Odysseia destanlarını yazdığı için ona şükran duyuyor. Aynı şekilde, T. C. Elimane isminin arkasındaki kimlik, hayal veya efsane de önem taşımıyordu, edebiyata

[1] Olakkaptı veya Kökbörü gibi isimleri de olan Buzkaçı, Orta Asya Türklerinin geniş düzlüklerde oynadığı bir oyundur. Hedef, kesik bir oğlağın veya küçükbaş hayvanların derisinin şişirilmesiyle oluşturulmuş bir tulumu, at üstünde taşıyarak belirli bir mesafeyi aşmaktır. (ç.n.)

bakışımızı değiştiren eseri bu isme borçluyduk. Hatta belki de hayata bakışımızı değiştiren. *İnsaniyetsizlik Labirenti*, başlığı buydu ve sayfalarına, tıpkı susuzluklarını kaynağından gidermeye koşan deniz ayıları gibi dalıyorduk.

Başlangıçta bir kâhin vardı, bir de Kral; ve kâhin Kral'a, toprağın ona mutlak kudret bağışlayacağını ama karşılığında yaşlıların küllerini istediğini söyledi, Kral bu anlaşmayı kabul etti; derhal krallığındaki ihtiyarları yakmaya girişti ve ardından kalıntılarını sarayının çevresine serpiştirdi, kısa süre sonra orada insaniyetsizlik labirenti olarak adlandırılan bir orman, bir ölüler ormanı büyüdü.

II

Bu kitapla benim yollarımız nasıl kesişti? Herkeste olduğu gibi tesadüfen. Fakat Örümcek Ana'nın bana söylediklerini de unutmuş değilim: Tesadüf sadece bilmediğimiz bir yazgıdır. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni ilk okuyuşum çok yakın bir tarihteydi, bir aydan biraz fazla oluyor. Yine de, Elimane'ı bu okuma öncesinde hiç tanımadığımı söylersem yalan olur: Henüz lisedeyken ismine aşinaydım. Sömürge zamanından beri Frankofon Afrika ülkeleri öğrencilerinin edebiyat derslerinde kullandıkları şu hiç değişmeyen seçkilerden biri olan *Zenci Edebiyatı Kılavuzu*'nda adı geçiyordu.

2008 yılıydı, Senegal'in kuzeyindeki askeri bir yatılı okulun birinci sınıfındaydım. Edebiyat ilgimi çekmeye başlıyordu ve şair olmak ergenlik hayallerimi süslüyordu; en büyük şairleri keşfettiğimiz ve hâlâ Senghor'un[1] devasa gölgesi altında bulunan bir ülkede, yani şiirin, kadınları baştan çıkaran zümrenin en güvenilir değerlerinden biri olmaya devam ettiği bir ülkede yaşadığımız göz önünde bulundurulursa son derece vasat bir emeldi bu.

[1] Léopold Sédar Senghor: Senegal'in ilk cumhurbaşkanı, yazar ve şair. (ç.n.)

Ezberlediğimiz ya da kendi yazdığımız şiirlerle kızları ayartmaya çalıştığımız zamanlardı.

Bu nedenle şiir antolojilerine gömülmeye, eşanlamlı kelimelerin, nadide sözcüklerin, kafiyelerin yer aldığı sözlükleri incelemeye girişmiştim. "Geçkin gözyaşları"yla, "patlayıp açılan gökler"le, "şeffaf şafaklar"la nihayetlenen eften püften on bir hecelik mısraları olan berbat şiirler yazıyordum. Taklit ediyordum, değiştiriyordum, intihal yapıyordum. *Zenci Edebiyatı Kılavuzu*'mu çılgınlar gibi okuyordum. İşte ilk kez o kılavuzda, siyah edebiyatının klasik isimlerinin yanında, Tchichellé Tchivéla ile Tchicaya U Tam'si'nin arasında, daha önce hiç duymadığım T. C. Elimane ismine denk geldim. Onunla ilgili yorum öylesine farklıydı ki sindire sindire okudum. Şöyle diyordu (kitabı hâlâ saklıyorum):

T. C. Elimane Senegal doğumludur. Bir eğitim bursu alarak gittiği Paris'te, 1938 yılında, kaderi trajik tuhaflıklarla dolu bir kitap yazdı, İnsaniyetsizlik Labirenti.

Hem de ne kitap! Afrikalı genç bir zencinin başyapıtı! Fransa'da o zamana dek görülmemiş bir şeydi bu! Kitap, sırrını ve lezzetini yalnızca bu ülkenin haiz olduğu şu edebi tartışmalardan birini doğurdu. İnsaniyetsizlik Labirenti *destek gördüğü nispette yergilerle karşılaştı. Fakat tam da yazarın ve kitabının seçkin bir ödül alacağı dedikodularının yapıldığı bir anda, anlaşılması güç edebi bir olay bu başarının yükselişine mani oldu. Eser yerin dibine sokuldu; genç yazara gelince, edebiyat sahnesinden çekildi.*

Ardından savaş patladı. 1938 yılı sonlarından itibaren bir daha hiç kimse T. C. Elimane'dan haber almadı. Enteresan varsayımlara rağmen akıbeti konusundaki gizem sürüyor (örneğin bu hususta, yararlı olması bakımından gazeteci B. Bollème'in, Éditions de la Sonde'dan 1948 yılında çıkan "Zenci Rimbaud Aslında Kimdi? Bir

Hayaletin Serüveni" *başlıklı kitapçığını okuyacağız). Polemiklerle sarsılan yayıncı kitabı satıştan çekti ve mevcut tüm stokları imha etti.* İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin yeni baskısı bir daha hiç yapılmadı. Günümüzde eseri bulmak mümkün değil.*

Şunu bir kez daha söyleyelim: Bu gencecik yazar yetenekliydi. Belki de dâhiydi. Kitabını ümitsizliğin tasvirine adaması üzücü: Fazlasıyla karamsar olan kitabı, sömürgeciliğin karanlık, şiddet dolu ve barbar Afrika vizyonunu besliyordu. Zaten büyük ıstıraplar yaşamış, yaşayan ve daha da yaşayacak olan bir kıta, haklı olarak, yazarlarından daha olumlu bir imaj çizmelerini bekliyor.

Bu satırlar beni derhal Elimane'ın tozlu ayak izlerinin ya da daha ziyade hayaletinin izlerinin peşine düşürdü. Sonraki haftaları başına gelenlerle ilgili biraz daha bilgi edinmeye çalışarak geçirdim fakat internette, kılavuzda anlatılanlardan farklı hiçbir şey öğrenemedim. Elimane'nın hiç fotoğrafı yoktu. İsmine yer veren nadir internet siteleri de onu öylesine üstünkörü anlatıyordu ki, bu konuda benden daha bilgili olmadıklarını kısa sürede anladım. Hepsi veya hemen hemen hepsi, "iki savaş arası dönemin utanç verici Afrikalı yazarı"ndan söz ediyor fakat bu utancın ne olduğunu tam olarak belirtmiyordu. Eser konusunda da daha fazla bilgi edinemedim. Onu derinlemesine inceleyen hiçbir yorum bulamadım; hakkında hiçbir inceleme veya tez yazılmamıştı.

Bu konuyu babamın, üniversitede Afrika edebiyatı dersleri veren bir arkadaşıyla konuştum. Bana, Elimane'ın Fransız edebiyatındaki ("Fransız" kelimesini vurguladı) çok kısa süreli varlığından ötürü, çalışmasının Senegal'de tanınamadığını söyledi. "Bu hadım edilmiş bir ilahın eseri. Arada bir, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden kutsal bir kitap gibi bahsettiğimiz oldu. Gerçek şu ki, herhangi bir din yaratabilmiş değil. Artık kimse bu kitaba inanmıyor. Belki de hiç kimse hiçbir zaman inanmamıştır."

Savananın ortasındaki bu askeri yatılı okulda bulunmam araştırmalarımı sınırlandırıyordu. Vazgeçtim ve şu basit ve zalim hakikate boyun eğdim: Elimane edebi hafızadan silinmişti ama kendi vatandaşları da dahil (gayet iyi bileneceği üzere sizi ilk unutanlar daima kendi vatandaşlarınızdır) tüm insanlığın hafızasından da silinmiş gibiydi. *İnsaniyetsizlik Labirenti,* edebiyatın (belki de *asıl* hafızası olan) diğer hafızasına aitti: Bir zaman tünelinde kaybolmuş, orada öylece unutulmuş ve lanetlenmesine gerek bile kalmamış, cesetleri, kemikleri ve yalnızlıklarıyla gardiyansız zindanların zeminini boylu boyunca kaplayan, yollarda sessiz ve donuk, sayısız iz bırakan kitapların tarihine.

Bu üzücü hikâyeyle ilgilenmeyi bırakıp eften püften mısralarımla aşk şiirleri yazmaya geri döndüm.

Netice itibariyle önemli tek keşfim, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin, internetin karanlık bir forumunda karşıma çıkan o uzun ilk cümlesi olmuştu, sanki yetmiş yıl önceki kayboluşundan hayatta kalan tek kazazedeydi: *Başlangıçta bir kâhin vardı, bir de Kral; ve kâhin, Kral'a, toprağın ona mutlak kudret bağışlayacağını ama karşılığında yaşlıların küllerini istediğini söyledi,* vs.

III

Şimdi *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin hayatıma nasıl girdiğini anlatayım.

Lisede onunla ilk karşılaşmamın ardından bir müddet Elimane'la yeniden ilgilenmedim. Elbette onu düşündüğüm oluyordu ama uzaktan uzağa ve daima biraz kederle, tıpkı sonlanmamış ya da sonlanamayacak öyküleri –kaybettiğimiz eski bir dostu, yangında kül olan bir el yazmasını, nihayet mutlu olmaktan duyduğumuz korkuyla vazgeçtiğimiz bir aşkı– hatırladığımız gibi. Bakaloryamı[1] aldım, Senegal'den ayrıldım ve öğrenimime devam etmek için Paris'e geldim.

Burada Elimane'ın dosyasını kısacık bir süre için yeniden açtım ama nafile: Kitap, stokları methedilen kitabevlerinde bile bulunmuyordu. B. Bollène'in "Zenci Rimbaud Aslında Kimdi?" başlıklı kitapçığına gelince, 1970'lerin ortalarından bu yana bir daha basılmadığını söylediler. Eğitim hayatım ve göçmenliğimden ötürü kısa süre sonra, yazarı edebiyatın derin karanlığındaki

[1] Üniversitelere girebilmek için ortaöğreniminin sonunda verilen olgunluk sınavı ve sınavın neticesinde hak kazanılan yeterlilik belgesi. (ed.n.)

bir kibrit çakmasından başka bir şey olmayan hayalet kitap *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden uzaklaştım. Böylece ikisini de yavaş yavaş unuttum.

Fransa'da üniversitede seçtiğim dal, hızla yazarın cennete sürgünü gibi yaşadığım bir edebiyat tezi yazmaya sevk etmişti beni. Tembel bir doktora öğrencisine dönüştüm, kısa müddet sonra artık geçici bir heves değil de kati olduğu nispette iddialı da olan bir arzu uğruna akademinin ulvi yollarından saptım: Roman yazarı olmak uğruna. Herkes beni uyarıyordu: Belki de edebiyatta hiçbir zaman başarılı olamayacaksın; belki de sonunda hayata küseceksin! Hayal kırıklığına uğrayacaksın! Marjinalleşeceksin! Hayatını ziyan edeceksin! Bir hiç olacaksın! Evet, belki de, diyordum. Usanmak bilmez "herkes" üsteliyordu: Sonunda intihar edebilirsin! Evet, belki de, fakat hayat, diye ekliyordum, "belki de" sözcüğündeki kısa çizgiden başka bir şey değil.[1] Ben bu incecik çizgi üzerinde yürümeyi deniyorum. Ağırlığımla çökecek olursa yapacak bir şey yok: O zaman altında neyin yaşadığını ya da öldüğünü görürüm. Sonra "herkes'e ne hali varsa görmesini salık verirdim. Onlara derdim ki: Edebiyatta asla başarılı olunmaz, o halde başarıyı al, münasip bir yerine sok.

1 Belki de kelimesi Fransızca'da "peut-être" şeklinde yazılır. (ç.n.)

Pek bilinmeyen bir yayıncının bastığı *Boşluğun Anatomisi* başlıklı küçük bir roman yazdım. Tam bir fiyaskoydu (ilk iki ay, kendi cebimden satın aldıklarım da dahil olmak üzere yetmiş dokuz nüsha satıldı). Halbuki kitabımın çok yakında yayımla-

"Teşekkürler kardeşim, sen bizim gururumuzsun", "İnşallah okuyacağım, sabırsızlanıyorum!", "Ne zaman çıkıyor?" (halbuki ilanda yayımlanacağı tarihi belirtmiştim), "Fiyatı ne?" (aynı şekilde onu da belirtmiştim), "Enteresan bir başlık!", "Tüm gençlerimize örneksin!", "Ne anlatıyor?" (bu soru edebiyatta Kötülüğün ete kemiğe bürünmüş halidir), "Sipariş verebilir miyiz?", "PDF'si var mı?" vs. Toplam yetmiş dokuz nüsha.

Kitabımın Bilinmezliğin Arafı'ndan çıkması için, yayımlanışından sonra dört ya da beş ay beklemem gerekti. Frankofon edebiyatı diye adlandırılan konunun uzmanı etkili bir gazeteci, kitabımla ilgili olarak *Le Monde (Afrique)*'da[1] boşluklar da dahil olmak üzere bin iki yüz karakterlik bir makale kaleme almıştı. Üslubuma dair birkaç çekincesini belirtiyordu fakat son cümlesinde korkutucu, hatta tehlikeli, üstüne üstlük şeytani o tabiri yapıştırmıştı üzerime, "Frankofon Afrika edebiyatının izlenmesi gereken ümit ışığı" tabirini. Şu korkunç ve ölümcül "yükselen yıldız" deyişinden yakamı hiç kuşkusuz kurtarmıştım fakat bu övgü de bir o kadar acımasızdı. Sonuç olarak, –ben de dahil olmak üzere arkadan kötü konuşan kimilerinin sevgiyle Getto diye adlandırdığı– Paris'teki Afrika diasporasının edebiyat ortamında belirli bir ilginin üzerime yönelmesine yetmişti. O andan itibaren, kitabımı okumamış ve hiç kuşkusuz asla okumayacak olanlar bile, *Le Monde Afrique*'teki kısa yazı sayesinde, vaatlerle dolup taşan bilmem kaçıncı yeni genç yazar olduğumu biliyorlardı. Davet edildiğim edebiyat festivallerinde, buluşmalarında, salonlarında ve fuarlarında, "yeni sesler" ya da "yeni nöbetçi" veya "yeni kalemler" ya da ne olduğunu bilmediğim güya yeni ama aslında edebiyatta

[1] *Le Monde*, Fransa'nın en önemli günlük gazetelerinden biri. *Le Monde Afrique* ise gazetenin Afrika'yla ilgili haberler paylaşan bölümü. (ed.n.)

şimdiden eskimiş ve aşınmış gibi görünen daha bir sürü başlıkla düzenleyip durdukları şu yuvarlak masa toplantılarının doğal misafiri olmuştum. Bu ufak yankılar evime, Senegal'e de ulaştı, Paris'te dikkat çektiğimden ve bu ilgi bir ruhsat görevi gördüğünden Senegal'de de bana ilgi göstermeye başladılar. *Boşluğun Anatomisi* hakkında o andan itibaren yorumlar yapılmaya başlandı (yorumlar yapılması okunduğu anlamına gelmez).

Tüm bunlara rağmen roman beni tatmin etmemişti, hatta mutsuzdum. Kısa bir müddet sonra, –ayrıntılarını daha ileride anlatacağım nedenlerden ötürü yazdığım– *Boşluğun Anatomisi*'nden utandım ve kendimi ondan arındırmak ya da onu kefenleyip gömmek için, iddialı ve üstün nitelikli, başka, büyük bir romanın hayallerini kurmaya başladım. Geriye bu romanı yazmak kalıyordu.

IV

Magnum opus'umu[1] yazmaya başlayalı bir ay geçmişken, başlangıç cümlesini bir türlü bulamadığım bir temmuz gecesi kendimi Paris sokaklarına attım. Bir mucizeyle karşılaşma fırsatı kollayarak öylesine gezinmeye koyuldum. Mucize, bir barın camlarının gerisinde çıktı karşıma. Yazdığı kitapların her biriyle kimilerine göre kötücül bir kâhine, bir gulyabaniye veya düpedüz dişi bir şeytana dönüşen altmışlı yaşlardaki Senegalli yazar Marème Siga D.'yi gördüğüm vakit. Benim içinse o bir melekti; Senegal edebiyatının kara meleği. Onsuz Senegal edebiyatı, hani şu, mutlaka ve mutlaka "ışınlarını yaprakların arasından yollayan" ebedi bir güneşin veya elmacık kemikleri "çıkık", burnu "kartal burnunu andıran" (veya "basık"), alnı bombeli ya da "belirgin" şu evrensel romansı çehrelerin tasvirleriyle başlayan kitapların, cıvık bok parçaları gibi yüzeyinde salındığı korkunç sıkıcılıkta bir lağım çukuru olurdu. Siga D., Senegal edebiyatının güncel ürünlerini, aşınmış çürük dişler gibi cansız soluk klişelerin ve cümlelerin kokuşmuş mumyalığından kurtarmıştı. Tek müstehcenliği

[1] Magnum opus: Başyapıt. (ç.n.)

radikal şekilde dürüstlük olan bir eseri başka bir yerde yazmak için Senegal'den ayrılmıştı. Bu ona belli bir kült niteliği kazandırmıştı –ve bir de, daima avukatsız gittiği birkaç dava. Bu davaları sık sık kaybediyordu; fakat anlatmak istediklerim, diyordu, burada, hayatımın içinde, o halde yazmayı da, bu sefil eleştirilerinizi yapın diye sizi fişteklemeyi de sürdüreceğim.

Kısacası Siga D.'yi tanımıştım. Bara girdim ve yakınında bir yere oturdum. İçerde bizden başka, orada burada oturan üç veya dört müşteri daha vardı. Diğerleri, biraz hava almak gayesiyle dışarıdaki taraçadaydı. Siga D. masasında yalnızdı, kımıldamadan oturuyordu. Yüksek otların arasında pusuya yatmış, koskoca açtığı sarı gözleriyle bozkırı didik didik araştıran, av peşinde dişi bir aslan denebilirdi onun için. Tavrındaki bariz soğukluk, –sayfaları püsküren yanardağlar gibi ihtişamlı, hem kıvılcımlı hem de pırıltılı olan– ateşli kitaplarıyla çelişiyordu, öyle ki bir an, acaba o kitapları sahiden bu derece duygusuz görünen bu kadın mı yazdı diye şüpheye düştüm.

Tam o anda Siga D. bol bubusunun[1] yenini kıvırmak için kolunu hareket ettirdi. O zaman birkaç saniye boyunca kol altındaki aralıktan memesini gördüm. Bir tünelin veya bekleme koridorunun, arzu koridorunun diğer ucunda, profilden. Siga D. memeleri konusunda unutulmaz paragraflar, en ateşli erotik metin seçkileri arasında yer almaya lâyık kısa şiirler kaleme almıştı. Dolayısıyla karşımda, edebiyatın ölümsüzleştirdiği bir meme vardı. Çok sayıda okur o memeleri zihninde canlandırmış, birçoğu dolgunluklarına dair ateşli fanteziler kurmuştu. Kendi fantezilerimi harekete geçirdim. Kol yeniden aşağı indi ve meme gizlendiği yere geri döndü.

---

[1] Bubu: Afrika ülkelerinde kadın ve erkeklerin giydiği, elbise benzeri uzun ve bol tunik. (ç.n.)

Bir elimle cesaretimi kuşanıp diğer elimle bardağımı bir dikişte bitirdim, ardından Siga D.'nin yanına gittim. Kendimi tanıttım, Diégane Latyr Faye, eserlerini ne kadar sevdiğimi, onu gördüğüm için kapıldığım heyecanı, kişiliğine duyduğum hayranlığı, bir sonraki kitabını okumak için sabırsızlandığımı söyledim, kısacası, hayranlarının onunla konuşurken düzdükleri methiyeler salatasının aynısını; sonra, davetsiz bir misafiri ona belli etmek istemeden başından savmayı arzu eden birinin huzursuz nezaketiyle beni süzdüğü için, ne olursa olsun deyip, biraz önce memesini gördüğümü ve bir kere daha görmenin hoşuma gideceğini söyledim.

Gözleri hayretle kısıldı, bir çatlak açılmıştı, derhal içine atıldım: Bu memeleri öyle çok hayal ettim ki Bayan Siga. -Aralıktan gördüğün şey hoşuna gitti mi? diye sordu sakin sakin. -Evet, çok hoşuma gitti ve daha da görmek istiyorum. -Daha da mı? -Daha da. -Niçin? -Çünkü sertleşiyorum. -Ciddi misin Diégane Latyr Faye? Sertleşmek için çok da bir şeye ihtiyacın yokmuş! -Evet, biliyorum Bayan Siga, öyle uzun zamandır memelerinizin hayalini kuruyorum ki, bir bilseniz. -Sizli bizli konuşmayı bırak, bana Bayan Siga demekten de vazgeç, fazlasıyla komik kaçıyor, ayrıca sertleşip durma, indir şunu, *menn na la jurr*, annen olacak yaştayım Diégane. -*Kone nampal ma*, öyleyse bir anne gibi emzir beni, diye yanıt verdim, tıpkı ergenliğimde asıldığım (veya on bir heceli mısralarımdan hiçbir şey anlamayan) kızlar sırf benden dört beş yaş büyük oldukları için annem olabileceklerini farz ederek beni geri çevirdiklerinde yaptığım gibi.

Siga D. bir müddet bana baktı ve ilk defa gülümsedi.

"Görüyorum ki Beyimiz hazırcevap. Görüyorum ki Beyimizin ağzı laf yapıyor. Emmek mi istiyorsun? Çok iyi. Gel benimle. Otelim birkaç dakika mesafede. Beyimiz inşallah emecek."

Ayağa kalkmaya hazırlandı ama sonra durdu: Elbette seni burada ve hemen *nampal*'lememi tercih etmiyorsan.

Önerisini hayata geçirerek hemen hemen aynı anda bubusunun geniş yakasını aşağı sıyırdı; açılan boşluktan dolgun bir meme, sol memesi dışarı fırladı. İstiyor musun? dedi Siga D. Nesne bu işte. Meme başının geniş esmer madalyonu, daha açık renklerdeki bereketli bir okyanusun üzerinde parıldadı. Siga D. başını sağa eğmiş, duygusuz bir şekilde ve hiçbir şeyi umursamadan bana bakıyordu. Göze batıcı ve biraz da avam etkiler yaratması tasarlanan bu müstehcen şehvet tam aksine ölçülü bir güçle sergileniyordu, hatta az sonra bunda bir zarafet bile buldum. Evet? İstiyor musun, istemiyor musun? Memesini kavradı. Ağır ağır yoğurdu. Birkaç saniye sonra, onu otelin mahremiyetinde emmeyi tercih ettiğimi söyledim. Çok yazık, diye yanıt verdi kaygı verici bir tatlılıkla, ayağa kalkmadan önce memeyi yerine yerleştirdi. Hava mırra ve tarçın kokularıyla dolmuştu. Parayı ödedim. Peşinden yürüdüm.

V

Çalışmalarıyla ilgili bir kolokyuma katılmak üzere Paris'te geçirdiği birkaç gün boyunca kaldığı otele geldik. Ama bu benim buradaki son gecem, demişti asansörü çağırırken. Yarın evime, Amsterdam'a dönüyorum. Yani ya bu gece ya da asla, Diégane Latyr Faye.

Dudaklarında dehşetli bir gülümsemeyle asansöre girdi. On üçüncü kata çıkış, bozgunuma doğru sancılı bir düşüştü. Siga D.'nin vücudu görmüş geçirmiş, her şeyi tecrübe etmiş, her şeyi tatmıştı: Ne verebilirdim ona? Nereye götürebilirdim onu? Ne hayal ettirebilirdim? Hangi aşk oyunlarını oynayabilirdim? Erotik yaratıcılığın bitmek tükenmek bilmez erdemlerine methiyeler düzen şu filozoflar, yalnızca varlığıyla bile sevgililerimin tarihçesini yerle bir eden Siga D.'yi hiç görmemişti ki. Ne yapmalıydım? Dördüncü kata varmıştık bile. Hiçbir şey hissetmeyecek, içine girdiğini bile hissetmeyecek, vücudun onunkine değer değmez sıvılaşacak, akacak, çarşaflarla şilte tarafından emilecek. Yedinci kat. Onun içinde yalnızca boğulmakla kalmayacaksın: Kaybolacaksın, parçalanacaksın, un ufak olacaksın, seni a.tom.la.rı.na a.yı.ra.cak ve antik materyalistlerin *clinamen*'ine[1] savrulacaksın.

[1] Clinamen: Sapma, yoldan çıkma, eğim, eğilme ve rotadan çıkma anlamlarına gelen Latince sözcük. (ç.n.)

Leucippus'un, (felsefi düzeyde Empedokles'ten başka eşiti olmayan) Abderalı Demokritos'un, *De rerum natura*'da *[Doğa Üzerine]* Epikuros'un soylu yorumcusu ulvi keyif ehli Lucretius'un *clinamen*'ine.[1] Onuncu kat. Sıkıntı, ölümcül bir sıkıntı, ona vaat ettiğin tek şey bu işte.

Sıcaktı, soğuk terler döküyordum ve Siga D. beni kırılgan bir buğday başağı gibi bir fiskede, bir üflemede savurabilirdi. Biraz cesaretlenmek için, Rabelaisvari[2] bir iştahla emeceğim o edebi memeyi düşündüm. Fakat bu görüntü beni yüreklendireceğine daha da güçsüzleştirdi: Ellerim, yazarın memelerine nazaran gözüme gülünç şekilde savunmasız ve küçük göründü, arzu uyandıramayacak, beş para etmez beceriksiz eller. Dilime gelince, onu kullandığımı tasavvur bile edemiyordum: Şairane meme uçları dilimi şimdiden adeta felç etmişti. Hayatım kaymıştı.

On üçüncü kat. Asansörün kapısı açıldı, Siga D. bana bakmadan çıktı, sola döndü ve ayak sesleri birkaç saniye boyunca koridorun zeminindeki kalın halıda kayboldu; sonra manyetik kartla açılan kilidin sesi, ardından yeniden sessizlik. Asansörün kabininde kalmıştım, haysiyet icabı zemin kattan beri tuttuğum gazı nihayet çıkardım. Kaçsam mı kaçmasam mı bilemiyordum. Kaçış bile sayılmazdı bu, çünkü ikimiz de biliyorduk ki mücadele bile etmeden kaybetmiştim. Oradan gitsem, bozgunumun kederli ama önceden tahmin edilen sonucu olurdu bu ancak. Asansör aşağıdan çağrıldı. Kapı kapanmaya başladı. Cesaretten ziyade hakiki

---

1 Epikuros ve Lucterius'a göre doğadaki üretici hareketin ve çeşitliliğin kaynağında clinamen, yani yaratıcı sapma mevcuttur. Bu olmasa her şey yağmur damlaları gibi boşlukta dümdüz aşağı doğru dökülürdü. "Atomların savruluşu" ilkesine göre atomlar belli olmayan bir yerde ve zamanda dikey hattan ayrılıp gözle görülmeyen bir sapma gösterirler ve bu sayede yeni karşılaşmalar, birleşmeler, topluluklar ve çarpışmalar oluştururlar. (ç.n.)

2 Rabelais'nin Gargantua'sına gönderme. (ç.n.)

bir perişanlığa maruz kalmanın karanlık arzusu içinde kapıyı son anda tutup dışarı çıktım.

Koridorda ilerledim. Bir kapı açıktı. Aralığından, davet ya da tehlike anlamı taşıyabilecek o aynı mırra ve tarçın kokuları yayılıyordu. Cehennemin eşiği gibi gördüğüm kapıyı itmedim. Orada kımıldamadan sersem sersem durdum. Sonunda koridorun ışığı söndü. Bir adım attım; ışık yeniden yandı; eşikten içeri girdim. Beni, pastel tonlarda, lüks ve şahsiyetsiz bir oda karşıladı. Bir an, balkona açılan camlı geniş kapıdan, pırıl pırıl Paris'i gördüm. Su sesi: Siga D. duş alıyordu. Nefeslendim: Hakikatle yüz yüze gelmeden önce azıcık soluklanma.

Yatağın inanılmayacak büyüklükteki boyutları bile, baş ucundaki duvara asılmış tablonun zevksizliği kadar vurucu değildi. Dünyayı bu derece yüzeysel biçimde güzelleştiren yani çarpıtan hiçbir sanatçı yaşamayı hak etmiyor, diye düşündüm. Ardından bakışlarımı çevirdim, devasa yatağın üzerine yığılarak düşüncelerimi tavanda boğulmaya gönderdim. Olayların nasıl gelişeceğine dair birkaç senaryo şekillendi gözlerimin önünde. Hepsi de aynı şekilde sona eriyordu: Hiçbir şey hissetmeyen Siga D.'nin gaddarca kahkahaları eşliğinde, bacaklarımı balkon parmaklıklarının üzerinden aşırıp kendimi boşluğa bırakıyordum. On beş dakika sonra duştan çıktı. Üzerinde, göğsünün üstünden bağladığı, uyluklarına kadar uzanan beyaz bir havlu vardı; diğerini de sultan sarığı gibi başına sarmıştı.

"Ah, hâlâ buradasın."

Sesinin tonundan anlayamadım, soğuk bir tespit miydi bu, şaşırtıcı bir keşif miydi, yıkıcı alaycılıkta bir uyarı ve hatta soru muydu. Seçeneklerin her biri korkunç imalar içeriyor olabilirdi. Cevap vermedim. Gülümsedi. Odayla banyo arasında mekik dokuyuşunu seyrettim. Siga D.'ninki, hazzın da ızdırabın da

karşısında asla geri adım atmamış, görmüş geçirmiş bir kadının bedeniydi. Acıyla karışık bir güzellik; hayasız, feleğin çemberinden geçmiş, ayıplanmış; katı olmayan ama dünyanın katılığından da korkmayan bir beden. Onu tanımak için gerçekten bakmak yeterliydi. Siga D.'ye bakıyor ve hakikati biliyordum: Karşımdaki bir insan değildi, bir örümcekti, ağını iç içe geçen milyarlarca ipek ama aynı zamanda çelik ve belki de kan iplikçikle dokumuş Örümcek Ana, ben de bu ağa takılıp kalmış bir sinektim, yeşile çalan, büyülenmiş, koca bir sinek, Siga D.'ye, onun hayatlarının ağına ve katmanlarına takılıp kalmış bir sinek.

Hani şu neye yaradığı doğru dürüst bilinmese de, bazı kadınların duş aldıktan sonra hayati önemde olduğunu varsayarak yaptıkları binlerce işle dolu uzun dakikalar geçti. Sonunda, hâlâ üzerine sarılı tek havluyla karşımdaki koltuğa oturdu. Havlu yukarıya sıyrıldı, uyluklarının üst kısmını gördüm, ardından kalçalarını ve nihayet kasığının bombesini. Bakışlarımı kaçırmaya çalışmadım ve gözlerimi bir an kasık tüylerine diktim. Gözünü arıyordum. Bacak bacak üstüne attı ve Sharon Stone'un hafızamdaki hatırası bir anda siliniverdi.

"İddiaya girerim yazarsın. Veya yazarlık öğrencisisin. Hiç şaşma: Senin gibileri bir bakışta tanımayı öğrendim. Nesnelere, her birinin gerisinde derin bir gizem varmışçasına bakarlar. Bir kadının cinsel organını görür, sanki gizemlerinin anahtarı orada saklanıyormuş gibi seyrederler. Ona methiyeler düzerler. Halbuki am amdır. Gözlerinizi dikerek içselliğinizi ya da gizemciliğinizi akıtmaya gerek yok. Hem ânı yaşamak, hem de aynı anda o ânı kaleme almak mümkün değil."

"Elbette mümkün. Bu yapılabilir. Yazar olarak yaşamak da bu zaten. Hayatın her ânından bir metin çıkarmak. Her şeyi bir yazarın gözlerinden görmek ve..."

"Yanılgın bu işte. Tam da senin gibi tiplerin yanılgısı. Edebiyatın yaşamı düzelttiğini zannediyorsunuz. Ya da tamamladığını. Ya da onun yerini aldığını. Bu yanlış. Yazarlar, ki çok yazar tanıdım, daima karşılaştığım en vasat âşıklar arasındaydı. Neden biliyor musun? Sevişirken bu tecrübelerini nasıl bir sahneye dönüştüreceklerini düşünmekle meşguller. Her bir okşamaları, hayal güçlerinin bununla ne yaptığı veya ne yapacağıyla ziyan oluyor, her bir kasık vuruşları bir cümleyle güçten düşüyor. Sevişme esnasında onlarla konuşurken 'diye fısıldadı'larını neredeyse duyar gibi oluyorum. Kitap bölümlerinde yaşıyorlar. Konuşmalarının önünde hep tırnak işaretleri var. *Als het erop aan komt* –Hollandaca 'sonuçta' anlamına geliyor–, senin gibi yazarlar kendi hikâyelerine avlanıyorlar. Daimi anlatıcılarsınız. Halbuki önemli olan yaşam. Yapıt ancak ondan sonra gelir. İkisi birbirine karışmaz. Asla."

İlginç ve tartışılabilir bir teoriydi ama artık dinlemiyordum. Siga D.'nin havlusu şimdi neredeyse çözülmüştü. Bacaklarını ayırmıştı. Önü açık havlusundan hemen hemen tüm vücudunu görüyordum: Karnını, belini, tenindeki tüm izleri... Havlunun birbirine bağlı son iki ucunun altında yalnızca memeleri kalmıştı. Göze gelince, artık onunla net bir şekilde bakışıyorduk ve gözünü ilk kaçıran ben olmayacaktım.

"İşte: Şu anda bile cümleleri düşünüyorsun. Bu kötüye işaret. Eğer iyi bir roman yazmak istiyorsan bunu şu an için unut. Beni becermek istemiyor musun? Evet, istiyorsun. Buradayım. Yalnızca bunu düşün. Beni."

Koltuktan kalktı, yaklaştı, yüzünü yüzüme doğru eğdi. Havlusu tamamen çözüldü; memeleri ortaya çıktı; onları göğsüme yapıştırdı.

"Yoksa çek git buradan, boktan, vasat bir roman daha yaz."

Bu kışkırtmayı biraz çocukça bulmuştum, Siga D.'yi yatağa devirdim. Yüzündeki zafer, haz ve meydan okuma ifadesi içimi coşkulu bir arzuyla doldurdu. Meme uçlarını öpmeye başladım. İşimi itinayla yapıyordum ve ağzından iniltiler ya da daha doğrusu ön iniltiler koparmayı başarmıştım. En azından buna inanmak hoşuma gidiyordu. Gerçek ya da hayali, bu inlemeler beni heyecanlandırdı. Sinek ben, ağın merkezine yaklaşmıştım, Örümcek Ana'nın evinin öldürücü ve karanlık merkezine. "Göz"e doğru kaymak istedim. O zaman beni tuttu, küçük düşürücü bir kolaylıkla, kahkahalar atarak çocukmuşum gibi yana devirdi; ardından kalkıp giyinmeye başladı.

Şiddetli bir öfkenin girdabına kapılarak yeniden işime dönmek istedim. Fakat o anda çizdiğim tablonun gülünçlüğünün farkına varmak beni kendime getirmişti. Çenemi kapatıp sessiz kaldım. O zaman Siga D. Serer[1] dilinde ağır ağır şarkı söylemeye başladı. Onu dinlemek için uzandım ve o zamana dek yalnızca soğuk bir konfor sunan oda yavaş yavaş hatıralarla dolu, canlı ve kederli bir hal aldı. Şarkı, bir tanrıça-balıkla karşılaşmak üzere sandalını hazırlayan ihtiyar bir balıkçının hikâyesini anlatıyordu.

Gözlerimi yumdum. Siga D., son dörtlüğü mırıldanırken giyinmeyi bitirdi. Sandal sakin okyanus üzerinde uzaklaşıyor ve efsanevi tanrıçaya meydan okumaya hazır balıkçı, pırıltılı sert bakışlarıyla ufku araştırıyordu. Karısının ve çocuklarının onu seyrettikleri kıyıya dönmedi. En sonunda, *Sukk lé joot Kata maag, Roog soom a yooniin, Kayığı okyanusun ötesine geçti ve yanında sadece Tanrı kaldı.* Siga D. sustuğu an, tüm oda derin bir hüzünle kaplandı.

Bu hüzün birkaç saniye sürdü, öyle ki Siga D. beni daha rahat edeceğimiz balkonda oturmaya davet ettiği vakit bu hüznün

[1] Serer: Senegal'deki önemli etnik topluluklardan biri. (ç.n.)

ağırlığını ve kokusunu hemen hemen hissediyordum. Amsterdam'dan şahane bir esrar getirmişti, alışkanlığın kazandırdığı kayıtsız bir çeviklikle, gayet ürkütücü, daha önce benzerini hiç görmediğim derecede büyük bir esrar sigarası sardı ve onu tüttürürken ciddi ve önemsiz şeylerden, hayatın binlerce yüzünden, tüm güzelliklerin merkezinde bulunan hüzünden konuştuk, sigara gerçekten de kocamandı, esrar da çok kaliteliydi. Balıkçıyla efsanevi tanrıçanın hikâyesinin devamını bilip bilmediğini sordum.

"Hayır Diégane. Bir devamı olduğunu sanmıyorum. Ben çocukken üvey annelerimden biri, Ta Dib söylerdi bana bu şarkıyı. Hep böyle söyledi."

Siga D. konuşmaya kısa bir ara vermişti, ardından şarkının devamının gerekli olmadığını, çünkü *als het erop aan komt*, ancak tek bir şekilde bitebilecek bu hikâyenin sonunu hepimizin zaten bildiğini söyledi. Onunla hemfikirdim, ancak tek bir son mümkündü. Sigara o anda parmaklarımın arasında söndü. Kendimi bu derece gevşemiş hissettiğim anlar çok nadirdi. Gözlerimi göğe doğru kaldırdım, –geçip giden bulutların değil, hayır, Dünya'nın üzerinde süzülen dev gibi bir yaratığın gölgesini andıran yaygın, devasa ve derinlikli bambaşka– bir şeyin gizlediği yıldızsız bir gökyüzüydü.

"Tanrı bu," dedim. Huzurlu ve alçak bir sesle sözlerime devam etmeden önce bir an sustum (sanırım o zaman hissettiğim eşsiz ve tarifsiz hissi daha önce asla hissetmemiştim, hani şu Hakikate parmağınla dokunma hissine): "Tanrı bu. Bu akşam çok yakınımızda, hatta bence uzun süredir bize hiç bu derece yaklaşmamıştı. Fakat O biliyor. Biliyor ki gelse kesin şekilde yok olacak. Henüz en büyük kâbusuyla, yani biz İnsanlarla yüz yüze gelmeye hazır değil."

"Demek ki sen de esrar çekince ilahiyatçı metafizikçilere dönüşenlerdensin," diye mırıldandı Siga D.

Yeni bir sessizliğin ardından konuştu: Bekle. Odaya girdi, çantasını karıştırdı, ardından elinde bir kitapla geri döndü. Yeniden yerine oturdu, kitabı rastgele açtı ve şöyle dedi: Bu akşamı biraz edebiyat okumadan, birkaç sayfayı şairlerin tanrısına kurban etmeden bitiremeyiz, sonra okumaya başladı: Üç sayfası bile içimde derin bir ürperti yaratmaya yetmişti.

"Biliyorum. Esrardan daha iyi," dedi kitabı kapatırken.

"Bu ne?"

"*İnsaniyetsizlik Labirenti.*"

"Mümkün değil."

"Pardon?"

"Mümkün değil. *İnsaniyetsizlik Labirenti* bir efsane. T. C. Elimane hadım edilmiş bir ilah."

"Elimane'ı tanıyor musun?"

"Tanıyorum. *Zenci Edebiyatı Kılavuzu*'m vardı. Bu kitabı aradığımda... Ben..."

"Kitabın öyküsünü biliyor musun?"

"*Kılavuz* diyordu ki..."

"*Kılavuzu* unut. Kendin araştırdın mı hiç? Evet, denemiş olmalısın. Fakat bulamadın. Elbette. Hiç kimse bulamaz. Ben neredeyse bulacaktım. Bulmaya yaklaşmıştım. Fakat yol fazlasıyla dolambaçlı. Uzun. Bazen ölümcül. T. C. Elimane'ı arıyoruz ve aniden ters bir gökyüzünü andıran ıssız bir uçurum açılıyor ayaklarımızın altında. Dipsiz bir ağız gibi. Önümde açıldı bu uçurum. Sendeledim. Düştüm... düşüş..."

"Anlattıklarından hiçbir şey anlamıyorum."

"...ve düşüşü yaşadım. Hayat beklenmedik yönlere saptı, hayatımın seyri zamanın çöllerinde kayboldu ve onu aramaya bir daha cesaret edemedim."

"Kimi aramaya? Neyi? Ve her şeyden önce, bu kitabı nasıl eline geçirdin? Onun *İnsaniyetsizlik Labirenti* olduğu ne belli?"

"...onunla ne yaşadığımı veya yaşamama ramak kaldığını hiçbir zaman anlatmadım. Bunun hayatımın kör noktası olduğunu hissediyorum, kör açısı..."

"Çok fazla esrar çektin."

"...ama aynı zamanda hayatımın en canlı açısı, aydınlık noktası... ve eğer bu hikâyenin akışını yeniden bulmayı başarırsam, içimde onun yaşadığı yabancı ülkede hiç gitmediğim kadar uzaklara gideceğim..."

"Fena halde uçuyorsun."

"...ve gerçekten yazmam gerekenin tam kalbine inmiş olacağım: Elimane'la ilgili kitabım. Fakat şu anda buna hazır değilim. Bu kitabı hangi şartlar içinde edindiğime gelince... Bu sana anlatabileceğim bir hikâye değil Diégane Faye. En azından bugün değil. Henüz olmaz."

Siga D. susmuş, başını şehre doğru çevirmişti fakat Paris'in bedeninin orasında burasında değerli elmaslar gibi parıldayan ışıkların hiçbirini görmediği belliydi. Bakışları kendi içine, kendi geçmişinin aydınlıklarına ya da alacakaranlıklarına çevrilmişti. Onu hatıraların hüznünden çekip çıkarmaya çalışmadım. Tam aksine, hafızasında battığı derinlikleri gözlerindeki gölgelerden ölçmeye çalışarak onu serbest bıraktım ki o derinliklere iyiden iyiye gömülsün. Örümcek, zamanın içinde uzaklaşırken bana daha mevcut, daha yakın, daha gerçek göründü. Depreşmiş görünen

yaraların karmaşık, güzel ve bilinmedik motiflerini geçmişin örekesinde sessizce dokuyordu. Birdenbire kendimi onun hafızasına, düşüncelerine kapılmış gibi hissettim: Etrafa saçılıyorlardı, öylesine yoğunlardı ki fiziksel kılıfından dışarı fışkırır, çevredeki tüm varlıkları delip geçer, kırıp döker gibiydiler. Bu ağırlığın altında (kaotik ve dayanılmaz, görünmez ama elle tutulur bir ağırlık: Kendisinden bir anlam ve belki de bir hakikat çıkarmaya çalıştığımız somut bir düşüncenin ağırlığı altında) geçen birkaç saniyenin ardından anladım ki, o zamana dek yalnızca içsel yaşanması gerektiğini düşündüğüm, bilincin sırlarına itilmiş, mistik bir tecrübe için muhafaza edilen, yalnızca sembolist bir tabloda veya bir kâbusta mümkün görünen bir gösterinin sahnelenmesine şahitlik ediyorum: *Bir içe bakıştı gördüğüm.* Başka bir ruh benimkini kendi içine davet ediyordu, bakışını kendi derinliklerine yöneltiyor ve kendi kendini acımasızca yargılamaya hazırlanıyordu. Adli tıp hekiminin aynı zamanda ceset de olduğu bir otopsiydi bu ve bu görüntünün, güzel ya da korkunç diye nitelendirilebilecek bu hissin tek şahidi bendim.

"O bir hayalet," dedi aniden Siga D., hatırasında karşılaştığı tüm Siga D.'lerin seslerini duydum sesinde. "Elimane'la karşılaşmazsın. O sana görünür. İçinden geçer. Kemiklerini dondurur, derini yakar. Canlı bir yanılsamadır. Soluğunu ensemde hissettim, nefesi ölülerin arasından çıkıp geldi."

Bu kez yarı uykudaki şehre bakma sırası bana geldi ve onu seyrederken o gecenin kahrolası bir rüyaya benzediğini düşündüm. Stanislas'la paylaştığım dairedeki eski püskü kanepenin üzerinde uyanabilirim her an, dedim kendi kendime.. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ne sahip tanınmış bir yazarla birlikte lüks bir otelin balkonunda ayakta dikilmektense orada olmak daha olası görünüyordu.

"Al," dedi Siga D.

Kitabı bana uzatıyordu. Korkuyla irkildim.

"Onu oku, sonra beni görmeye Amsterdam'a gel. Ona özen göster. Bu hediyeyi sana niçin verdiğimi bilmiyorum Diégane Latyr Faye. Seni üstünkörü tanıyorum ve buna rağmen, hiç kuşkusuz sahip olduğum en değerli şeyi sana veriyorum. Belki de onu paylaşmalıyız. Karşılaşmamız çok olağandışı ve güzergâhı tuhaf kestirmelerden geçti fakat buraya uzandı: Bu kitaba. Bu belki tesadüftür. Belki de yazgı. Fakat ikisi birbirine ters düşmek zorunda değil. Tesadüf, sadece bilmediğimiz bir yazgıdır, görünmez mürekkeple yazılmış bir yazgı. Bir gün birisi söylemişti bunu bana. Belki de yanılmıyordu. Karşılaşmamızda yaşamın işaretini görüyorum. Ve daima onun peşinden gitmek gerek: Yaşamın ve beklenmedik yollarının. Hepsi de aynı yere uzanıyor, yani hepimizin varış noktasına ama oraya varmak için güzel veya korkunç, çiçeklerle veya kemiklerle dolu güzergâhlardan geçiyorlar, çoğunlukla yalnız başına kat ettiğimiz fakat ruhumuzun sınanmasına fırsat sunan karanlık güzergâhlardan. Ve sonra... bu kitabı anlayacak biriyle karşılaşmak öylesine fevkalâde bir olay ki. Ona özen göster. Amsterdam'a gelmeni bekleyeceğim, karar verdiğin zaman bana yaz, seni misafir etmek için işlerimi ayarlayayım. İletişim bilgilerimi kitabın kapağına yazıyorum. Böyle. İşte. Al."

O zaman kendi kendime dedim ki: Şimdi kitaba dokunur dokunmaz uyanacaksın. Dolayısıyla, gözlerimi salonumun manzarasına açmaya hazır bir şekilde elimi uzattım. Fakat sahne uzuyordu: *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni elimde tutuyordum. Başka bir döneme ait sadelikte bir kitap: Beyaz fon üzerinde gri mavi bir kenar çizgisiyle çerçevelenmiş biçimde, yukarıdan aşağıya yazarın ismi, kitabın başlığı, yayınevinin adı (Gemini) yazıyordu. Arka

kapakta iki cümle okudum: *T. C. Elimane sömürge zamanı Senegal'de doğdu.* İnsaniyetsizlik Labirenti *ilk kitabıdır, kıtasının çılgınlığı ve güzelliği ile yüzleşen ve bunları özgürce dile getiren bir kara Afrika zencisinin özgün ilk başyapıtıdır.*

Kitap ellerimin arasındaydı. Bu ânı daha önce hayal etmiştim ve başka bir şeylerin gerçekleşmesini bekliyordum: Fakat hiçbir şey olmadı, başımı kaldırdığımda Siga D. beni seyrediyordu.

"Git, git oku. Okuman uzun sürecek. Sana imreniyorum. Bu kitabı keşfedeceksin. Ama sana acıyorum da."

O zaman, gözlerinin önünden geçen keder bulutunu gizlemedi. Son sözlerinin ne anlama geldiğini sormadım ve çekingen bir teşekkürle *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni kot pantolonumun arka cebine soktum. Siga D. ona teşekkür mü etmeliyim yoksa onu lanetlemeli miyim bilmediğini söyledi. Durumu biraz fazla dramatikleştirdiği yanıtını vererek bu sözlerine karşı çıktım. Beni yanağımdan öperek şöyle dedi: Göreceksin.

Koca sinek bu şekilde kurtuldu ağdan. Evime geldiğimde, arada bir kavgacı ve istilacı bir nefes sesiyle çatırdayan ağır bir sessizlikle karşılaştım: Ev arkadaşım Stanislas horluyordu. Lehçe çevirmeniydi ve birkaç aydır vatandaşı Witold Gombrowicz'in pek meşhur büyük romanı *Ferdydurke*'nin yeni çevirisi üzerinde çalışıyordu.

İçinde azıcık içecek kalmış bir şişeyi alıp odama gittim ve en sevdiğim grup Super Diamono'nun telefonumdaki şarkı listesini açtım. Cebimdeki kitabı yokladım, çıkarıp bir müddet inceledim. Varlığına inanmadığımı söyleyemiyordum: Bedenim ve ruhumla ona ait olduğum geceler de olmuştu, hiç görmediğim halde onu bir çırpıda ezbere okuduğum geceler de fakat varlığının bir efsaneden aza indirgendiği çok sayıda başka geceler de: Yalnızca

görünüşüne, kırılgan ümidine indirgendiği. İğrenç Labirent! Ama işte: Çocukça olduğunu ve sonsuza dek bittiğini düşündüğüm takıntılarımın o nesnesi, hayallerimin kanlı yıkıntıları arasından yeniden ortaya çıkıyordu.

Super Diamono çalıyor, Omar Pène'in billur gibi alevli sesi, gecenin sakin denizinde güneşe doğru ilerliyordu. Huzurlu ve göz kamaştırıcı dümen suyunda *Mujjé*[1] süzülüyordu, yani on iki dakikalık bir caz ateşinin eşsiz bir mücevher biçiminde şekillendirdiği *memento mori.*[2] *Da ngay xalat nun fu nuy mujjé*, diyordu şarkı, sonumuzu hatırla, büyük yalnızlığı, alacakaranlığın vaadini düşün, hepimiz için gerçekleşecek vaadi. Zaman kadar eski olan ama baş döndürücü ağırlığını hayatımda ilk kez kavradığımı düşündüğüm, zorunluluğu nispetinde korkutucu bir anımsatma. İşte *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okumaya da Diamono ve Pène'nin açtığı bu uçuruma düşerek başladım.

Gündüzün köpüğü ufuk çizgisinin gerisinde kabarmaya başlasa da hava hâlâ karanlıktı. Okudum; gece gürültüsüz bitti; ardından yeniden okudum ve şişe boşaldı; başka bir şişe açıp açmamakta kararsızdım, sonunda bundan vazgeçtim ve Diamono'nun şarkılarını dinleyerek okumayı sürdürdüm, penceremi delip geçen ışık şeridindeki tüm yıldızlar silinene dek, tüm gölgeler ve yaralı tüm sessizlikler ve Stanislas'ın horultuları ve bu hüzünlü yeryüzünün en eski şarkısı ve insanlar hakkında bildiğimi sandığım her şey silinene dek; ardından gün bir müddettir aydınlanmışken ve listemdeki şarkılar bittiğinde (fakat Pène'den sonraki sessizlik, Pène'nin şairane vasiyetidir), geceki olayların sanrılı başkalaşımını uykumda bulmaya, ilk bakışta değişmemişe benzeyen fakat

[1] Super Diamono'nun Moudje başlıklı parçası. (ç.n.)

[2] "Hatırla ki öleceksin" anlamına gelen Latince bir deyiş. (ç.n.)

nesnelerin yüzeyi, zamanın derisi altında her şeyin ebediyen değiştiği bir dünyada uyanmaya hazır, uyuyakaldım.

İşte örümceğin ağında geçen akşamdan sonra, *İnsaniyetsizlik Labirenti* ve T. C. Elimane'ın yalnızlık çemberine ilk adımlarımı bu şekilde attım.

İkinci Bölüm

Yaz Günlüğü

11 Temmuz 2018

Günlük, seni tek bir nedenle yazıyorum: *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin beni ne derece fakirleştirdiğini anlatmak için. Büyük eserler fakirleştirir ve hep fakirleştirmek zorundadır. Üzerimizdeki safrayı atarlar. Onları okuduktan sonra daima *çıplaklaşırız*: Zenginleşiriz ama eksilerek.

Saat bire doğru uyanınca kitabı, aç karnına, Siga D.'nin esrarı ya da cazibesi olmadan baştan sona yeniden okudum. Bir kez daha öylesine sarsılmıştım ki, odamda uyuşuk ve bitik bir şekilde kalakaldım. Saat dört civarında ev arkadaşım hâlâ hayatta olup olmadığımı görmek için geldi. Mahmurluğumun nedeni olarak migrenimin tuttuğunu öne sürdüm. Bu konuda tecrübeli olan (ne de olsa Polonyalı kanı taşıyor) Stanislas, akşamdan kalmalığa çare olacak püf noktalarını peş peşe sıraladı. Bir kitabın neden olduğu uyuşukluğu da geçirebilirler miydi? Hangi kitap? Ona *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni uzattım. Şu anda bunu mu okuyorsun? Evet. Seni bu hale bu kitap mı getirdi? Belki. İyi olduğu için mi yoksa kötü olduğu için mi? Ve yanıtımı beklemeden kitabı rastgele açtı. İki, üç, dört sayfa okudu. Durdu. Bakışlarımla sorguladım: Ne düşünüyorsun? Dedi ki: Dili güzel, okumaya devam ederdim ama siyasi bir toplantım var. Sordum: Anarşistler nihayet iktidarı

ele geçirecek mi? Dedi ki: Hayır, devirecekler. Sordum: Ya sonra? Yanıt verdi: Geri verecekler. Sordum: Kime. Dedi ki: Halka. Sordum: Halk kim?

Çevirmen, halkın kim olduğunu söylemeden gitti. O zaman bitkin düşene dek kitabı yeniden okudum. O ise, yorulmak bilmeden beni süzüyor, bir mezarlığın karanlığındaki kafatası gibi parlıyor. *İnsaniyetsizlik Labirenti* devamını vaat ederek bitiyor, belki de hiçbir zaman okumayacağım bir devamı.

Hikâyenin sonunu öğrenmek için Siga D.'yi aramam yeterdi. Fakat armut piş ağzıma düş kolaylığına hemen düşmeyeceğim. Kitap kendi kendini ele verecek. Örümcek Ana'nın onu bana uzatırkenki üzgün bakışı gözlerimin önüne geliyor. Dediklerini duyar gibi oluyorum: Sana imreniyorum ama acıyorum da. Sana imreniyorum'un anlamı şu: Basamakları insanlığının en derin bölgelerine gömülen bir merdivenden ineceksin. Sana acıyorum'un anlamı şu: Gizeme yaklaştığın vakit merdiven karanlıklarda kaybolacak ve sen yukarı çıkma isteğini yitirmiş şekilde tek başına kalacaksın zira yüzeydeki hiçliği görmüş olacaksın ama merdivenden inemeyeceksin de, çünkü gerçeğe giden basamaklar karanlıkta kalacak.

Kitabı kapadım, ardından seni tutmaya başladım Günlük.

12 Temmuz

Bu sabah eğitim bursumu yenilemek üzere Senegal Konsolosluğu Üniversite Bursları Müdürlüğü'ne geleneksel ziyaretimi gerçekleştirdim. Bursum önümüzdeki temmuz ayına kadar sürecek. Bu sürenin sonunda başımın çaresine bakmam gerekecek: Gerçek bir iş bulmak ya da tezime kaldığı yerden devam etmek veya bitirmek, olmadı sokakta yaşamak, o da olmadı Afrika'nın gizemlerinden hoşlanan ve onların hatırına beni hoş tutacak zengin bir kokonanın sevgilisi olmak, hiç olmadı kişisel gelişim rehberi kisvesinde kişisel bir gerileme kitabı kaleme almak. Ya da geberip gitmek. O zamana dek, yaşasın, varolsun, hayatta kalmam için gereksinimlerimi karşılayacak hayırsever vatan.

Ardından, 1938 yılının önemli yayınlarına göz atmak üzere kütüphaneye uğradım. Ön planda edebi, şiirsel ve felsefi bir Fransa dönemi geçti gözlerimin önünden: Bernanos, Alain, Sartre, Nizan, Gracq, Giono, Aymé, Troyat, Ève Curie, Saint-Exupéry, Caillois, Valéry... Hepsi vardı. Ama T. C. Elimane'ın ve *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin esamesi okunmuyordu.

Dönünce Stanislas'ı evde buldum ve bu konuyu onunla yeniden konuşmaktan kendimi alamadım. O zaman bana kitabın ne anlattığını sordu. Nefret ettiğim bu soruyu beklemiyordum. Bir

müddet düşündüm, sonra yanıtlamam gerektiği için gösterişli bir şeyler söyledim, cafcaflı kelimelerle dolu cümleler kurdum, şöyle bir şeydi: Bu bir adamın, gaddar bir kralın hikâyesi; Kral, Kudret peşinde koşuyor ve onu elde etmek için mutlak Kötülük'ü yapmaya hazır ama sonunda mutlak Kötülük yollarının bile onu İnsanlık'a götürdüğünü keşfediyor.

Çevirmen, şairane nutuğum bitince birkaç saniye boyunca bana baktı, ardından şöyle dedi: Anlattıklarının hiçbir manası yok. Sana bir tavsiyede bulunayım: Büyük bir kitabın konusunu anlatmaya asla uğraşma. Ya da bunu yapacaksan, mümkün olan tek yanıtı ver, o da şu: Hiçbir şey. Büyük bir kitap asla bir şey anlatmaz ama buna rağmen içinde her şey mevcuttur. Büyük olduğunu sezinlediğin bir kitabın konusunu özetleme arzusunun tuzağına bir daha asla düşme. Bu, insanların sana kurduğu bir tuzaktır. İnsanlar bir kitabın mutlaka herhangi bir şeyi konu edinmesini isterler. Gerçek şudur ki Diégane, yalnızca vasat veya kötü veya sıradan bir kitap bir şeylerden söz eder. Büyük bir kitabın konusu yoktur ve hiçbir şeyden söz etmez, yalnızca bir şeyler söylemeye veya keşfetmeye çalışır ama bu "yalnızca" içinde zaten her şeyi barındırır ve bu "bir şeyler" de zaten her şeydir.

15 Temmuz

Fransa Dünya Futbol Kupası'nı kazandı ve formasına eklediği ikinci yıldızı, yıldızlarla dolu bir gökyüzünün altında kutladı. Maçı Musimbwa ile birlikte seyrettim, sonra yemekleri düzgün, servisi vasat, uzun ve habire tekrarlanan manding[1] baladlarıyla sınırlı repertuarıyla ihtiyar bir kora[2] çalgıcısının müzik yaptığı küçük bir Afrika restoranında yemeğe gittik.

Musimbwa "gelecek vaat eden Afrikalı genç yazar" koltuğunun eski sahibi. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden geliyor, benden üç yaş büyük ve daha şimdiden, hem getto hem de dış dünya eleştirmenlerinin derhal beğeniyle karşıladıkları dört kitap yazdı. İlk romanının başarısından sonra barmenlik işini bıraktı, hayatını Tanrı'ya vakfeden bir rahibe gibi kendini edebiyata hasretti.

Mütevazılığı mı kibri mi gizlediğini bilmediğim bir kayıtsızlıkla ödülleri, hayranlıkları ve zaferleri biriktirerek, işlenmemiş bir göktaşı misali edebiyat ortamında belirdiği vakit, başta ondan kuşkulandığımı, hatta nefret ettiğimi hatırlıyorum. Bu Musimbwa, diyordum, sadece bir moda, zamane rüzgârlarında

[1] Batı Afrika'da yaşayan bir halk. (ç.n.)

[2] Kora: Mali kökenli, daha ziyade Batı Afrika ülkelerinde çalınan telli bir enstrüman. (ç.n.)

kala kala sonunda nezle kapacak, tıpkı göklere çıkarmaların ardından çağımızın sümkürüp attığı diğer birçokları gibi. Elbette o vakitler henüz tek bir cümlesini bile okumamıştım. Hasetimin imrenmeye, imrenişimin hayranlığa dönüşmesi için bunu yapmam yetip artacak, hayranlığım bazen, asla onun yeteneğine sahip olamayacağım katiyetinden ötürü mutlak ümitsizliğe dönüşecekti. Onun hiç itirazsız, *primus inter pares*'imiz olduğunu düşünüyorum, yani neslimizin en iyisi.

Boşluğun Anatomisi çıktığı vakit beni tanımadan kitabımdan bahseden ilk yazar o olmuştu. Kitabı hayranlıkla okuduğunu belirterek tavsiye etmişti ve tavsiyesi *Le Monde Afrique* dergisindeki mikro-makalenin ağırlığını taşımasa da, en çok onun, yani bir yazarın sözlerine önem veriyordum. Buluştuk ve böylece dostluğumuz başladı: Aynı okumalarla, ortak yadsımalarla, ufacık anlaşmazlıklarla, benzer tutkularla, sağlıklı öykünmelerle, dostane ve gerekli ve eril ve bazen de fırtınalı bir rekabetle, yakın yaşlarda olmamızla, gecenin tuhaf ve şaşırtıcı kalabalığındaki sonsuz gezintilerle şekillendi. Fakat beni ona her şeyden çok, edebiyatın gözümüzde canlandırdığı hayatın mükemmelliğine olan aynı ümitsiz inancımız bağlıyordu. Edebiyatın dünyayı kurtaracağını kesinlikle düşünmüyorduk; buna karşılık dünyadan kaçmamanın tek yolunun edebiyat olduğunu düşünüyorduk.

Maçtan sonra onunla yemek yedim ve sözü derhal benim adama getirdim.

"Adı ne demiştin?"

"T. C. Elimane."

"Hayır, bu ismi hakikaten hiç duymadım. Kitabın adı neydi? *İnsaniyetsiz Labirent* mi?"

İnsaniyetsizlik Labirenti! Eserin ilk kelimelerini ezbere tekrarladım, *Başta bir kâhin, bir de Kral vardı; ve...* Nafile: Musimbwa

eseri bilmiyordu. Ona kitabın hikâyesini anlatmak istedim, en azından benim bildiğim ehemmiyetsiz kısmı. Fakat hikâyenin buna müsaade etmeyeceğini derhal anladım: dişleriyle beni içten içe kemiren yamyam bir hikâye. Anlatmanın da, unutmanın da, gizli tutmanın da imkânsız olduğu bir hikâye. Ama ne unutulabilecek, ne anlatılabilecek, ne de suskunluğa indirgenebilecek bir şeyi ne yapmalı? Wittgenstein bu konuda bir şeyler yazmış mıydı? Üzerinde konuşulamayacak bir şey konusunda susmak gerektiğini söylemişti; evet, öyle olsun ama konuşamıyor, susamıyor ve unutamıyorsak ne yapacağız, Herr Wittgenstein? Onu bilmem ama şunu biliyorum: İnsan bir şeyi unutamıyor, anlatamıyor, gizli de tutamıyorsa azap çeker ve sonunda ölür; halbuki ben ne azap çekmek ne de ölmek istiyordum. Dolayısıyla bildiğim kadarını anlattım, nihayetinde azıcık bir şeydi fakat sustuğumda kendimi hafiflemiş ya da üzgün hissetmedim, daha ziyade bedenim ve ruhum sancıyordu, sanki bu yaşam kırıntısı tonlarca ağırlığa, binlerce yılın yüküne sahipti ve ben onu anlatmaya çalışırken yaşının cüssesi varlığımın üzerine yığılmıştı. Anlattıklarımdan sonra Musimbwa ciddi bir itirafta bulunarak, suskunluğun merkezini veya unutulmanın derinliklerini araştırarak yazan şu lanetli edebiyat dehalarının hikâyelerine hiçbir zaman inanmadığını söyledi. Bir müddet sustu, sonra camdan dışarı bakarak sanki benimle değil de geceyle, görünmez bir gece varlığıyla konuşur gibi konuşmaya devam etti:

"Eserinde yok olmaya çalışmak daima tevazu işareti değildir. Hiçlik arzusu bile kibir olabilir... Ama bir dakika: şu *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni daha önce okudun mu? Sanırım okumadın: Kitabın yıllardır bulunamadığını söylüyorsun.

"Onu buldum."

Ona Siga D. ile geçirdiğim geceyi anlattım, sonra kitabı cebimden çıkarıp uzattım. Musimbwa kitabı almadan önce kötü bir şaka yapıp yapmadığımdan emin olmak ister gibi bir an bana baktı. Kitabı okumasını beklerken dışarda biraz gezineceğimi söyledim. Derhal kapağını açtı.

Yanından ayrıldım ve Paris gecesine, ışıltısına, su gibi akan birasına, masum neşesine, duru kahkahalarına, sert uyuşturucusuna, sonsuzlukta ya da anda yaşadığı yanılsamalarına meydan okumaya gittim. Fakat içimi derhal eğlencenin kasveti kapladı, neşemi soldurdu. Hiçbir zaman uzun süre eğlenmeyi becerememedim. Toplu sevinçler, kalabalık kutlamalar, ani büyük coşkular sık sık çaresiz bir efkâra gömülmemle sonuçlanıyordu. Sarhoşluğa veya neşeye kapılır kapılmaz, acıklı arka yüzleri beliriyordu karşımda. Sonuçta, coşkum hiçbir zaman uzun sürmediği için her şeyin üzüntüsünden korunuyordum: Eğlence öncesi üzüntüden, eğlence sonrası üzüntüden, eğlencenin kaçınılmaz şekilde sona erecek olmasından kaynaklanan üzüntüden (ki bu bitiş ânı, yüzdeki gülümseyişin silindiği an kadar çirkindir), her birimizin bir gölge gibi elinden geldiğince canla başla mücadele ettiği, tüm insanlığın payına düşen üzüntüden. Arada bir bu uğursuzluğa katlanırdım. Başka zamanlar, onu basitçe görmezden gelir ve kayıtsız bir hiddetle dansın ve alevlerin çemberine atılırdım. Bununla birlikte daha sıklıkla, içsel bir cezir onu beraberinde sürüklerdi. Bu akşam da böyleydi. Bir banka oturdum, tek arzum, mümkün olduğunca az yorularak yerimden kalkmak, hatta sözün kısası yerimden kalkabilmekti. Sonra derin bir nefes aldım ve dünyanın yağlı kıç deliğine tıpkı bir fitil gibi kolaycacık gömüldüm – ne de olsa gerçekleştirebileceğimiz Pascalci deneyimlere sahibiz.

Edebiyat, dehşet verici güzellikte bir kadının hatlarıyla belirdi önümde. Kekeleyerek onu aradığımı söyledim. Zalimce güldü ve

hiç kimseye ait olmadığı yanıtını verdi. Dizlerimin üzerine çökerek yalvardım ona: Yalnızca bir gece geçir benimle, içler acısı tek bir gece. Ağzını bile açmadan kayboldu. Kararlı ve mağrur, peşine düştüm: Seni yakalayacağım, seni dizlerimin üzerine oturtacağım, seni gözlerimin içine bakmaya zorlayacağım, yazar olacağım! Fakat yolda, gecenin bir yarısında daima, size yıldırım gibi çarpan bir sesin yankılandığı şu korkunç an gelip çatar; ve ses size, isteğin yetmediğini, yeteneğin yetmediğini, hırsın yetmediğini, iyi bir kaleme sahip olmanın yetmediğini, çok okumuş olmanın yetmediğini, ünlü olmanın yetmediğini, geniş bir kültüre sahip olmanın yetmediğini, aklı başında olmanın yetmediğini, adanmışlığın yetmediğini, sabrın yetmediğini, saf bir yaşamın sarhoşluğuna kapılmanın yetmediğini, hayattan uzaklaşmanın yetmediğini, hayallerine inanmanın yetmediğini, gerçeği didiklemenin yetmediğini, zekânın yetmediğini, duygulandırmanın yetmediğini, stratejinin yetmediğini, iletişimin yetmediğini, hatta söyleyecek sözü olmanın bile yetmediğini, canla başla çalışmanın da bir o kadar yetmediğini söyler ya da hatırlatır; ve ses tüm bunların olabileceğini ve hiç kuşkusuz, bir şart, bir avantaj, bir özellik, bir güç olduklarını da sık sık söyler ama derhal şunu da ekler, edebiyat söz konusu olduğunda esasen bu niteliklerin hiçbiri asla yetmez, çünkü yazmak daima başka bir şeyler gerektirir, bambaşka bir şeyler, çok başka bir şeyler. Ardından ses susar ve sizi, başka bir şeyin, önünüzdeki başka bir şeyin, önünüzde yuvarlanarak sizden kaçan başka bir şeyin yankısıyla yol üzerinde, yalnız başınıza bırakır, bir şafağı olup olmadığı kuşkulu bu gecenin içinde yazmak daima başka bir şeyler gerektirir.

İki saat sonra hâlâ hayattaydım. İmtihan sona eriyordu. İnindeki vahşi bir hayvan gibi silkinecek gücü buldum ve kendimi

bankın metafizik mahmurluğundan çekip çıkardım. Afrika restoranına geri döndüm. Kora çalgıcısı başı sonu olmayan gamlarını çalmayı sürdürüyordu. Musimbwa aynı masada kök salmıştı. Okuyacak birkaç sayfası kalmıştı. Koyu bir kahve ısmarlayıp bekledim. Yirmi dakika sonra gözlerini bana doğru kaldırdı, hem dehşet hem de hayranlık dolu gözlerini. Ardından, Hasiktir, dedi, devamı nerede? Bilinen bir devamı olmadığını söyledim. Bakışları derin bir üzüntüyle gölgelendi, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin acıklı tamamlanmamışlığından kaynaklanan hüzün müydü bu, yoksa yarıda kalan güzelliğinin yansıması mıydı bilmiyorum. Bir müddet bu şekilde konuşmadan, suratımız asık oturduk. Restoranın işletmecisi özür dileyerek artık kapatacaklarını söyledi, kora çalgıcısı enstrümanını topladı, Musimbwa parayı ödedi, çıktık.

Sokakta iki üç dakikadır tek kelime etmeden yürüyorduk ki Musimbwa aniden, sanki bir anda hayatın anlamını çözmüş gibi coşku içinde *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni kendi neslimize mutlaka okutmamız gerektiğini söyledi. Bu bizi özgür kılacaktı. Cevap vermedim ama sanki suskunluğumda engin bir evet titreşiyordu.

İnsaniyetsizlik Labirenti gibi, üstüne söylenecek hiçbir şeyin kalmadığı hissi uyandıran binlerce yıllık kitapların ardından yazmaya devam etmenin, yazmaya uğraşmanın ne manası var? Ne yazar hayatı sürmenin romantizmi yüzünden yazıyorduk -yererince karikatürize edildi bu zaten- ne para için –bu intihar olurdu–, ne şan için –çağımız bu modası geçmiş değerin yerine şöhreti tercih ediyor–, ne gelecek için –gelecek hiçbir şey talep etmemişti–, ne dünyayı değiştirmek için –değiştirilmesi gereken dünya değil–, ne hayatı değiştirmek için –hayat asla değişmez– yazıyorduk, nedeni kendini adamışlık –bunu kahraman yazarlara bırakalım– veya bedava sanatı onurlandırmamız da –bu bir yanılgı zira sanat daima

para kazandırır– değildi. Öyleyse yazmamızın nedeni neydi? Bilmiyorduk; ve belki de yanıtımız tam da buradaydı: Yazıyorduk çünkü hiçbir şey bilmiyorduk, bu dünyada ne yapılabileceğini artık bilmediğimizi söylemek için yazıyorduk, ümitsizce ama öyle kolay kolay da vazgeçmeyerek, inatla, yorgun, sevinç içinde, yalnızca hayatı en iyi şekilde, yani gözlerimiz açık bitirmeyi hedefleyerek yazmak haricinde: Yani her şeyi görerek, hiçbir şeyi es geçmeden, duraksamadan, göz kapaklarının gerisine sığınmadan, her şeyi görmek isteye isteye kör olma tehlikesini göze alarak, bir görgü şahidinin ya da peygamberin baktığı gibi değil, hayır, bir nöbetçinin, sefil ve yitik bir şehirde kendi ani ölümünü ve şehrinin sonunu getirecek karanlığı gözetleyen, yalnız ve tir tir titreyen nöbetçinin görmek istediği gibi.

Sonra Fransız edebiyatındaki Afrikalı (ya da Afrika kökenli) yazarlar olma durumumuza dair arada bir elverişli, çoğunlukla küçük düşürücü muğlaklıklar üzerinde uzun uzun fikir yürüttük. Bu esnada, apaçık ve kolay hedefler oldukları için biraz da haksız biçimde büyüklerimizi, yani bizden önceki Afrikalı yazar nesillerini tenkit ediyorduk: Bizi vuran kötülüğün sorumluları olarak görüyorduk onları; nereden geldiğimizi söyleyememe veya bunu söylemeye hakkı olmama (aynı şey) hissiydi bu kötülük; ardından onları başkalarının bakışlarına hapsolmakla, hem otantik –yani farklı– hem de benzer –yani anlaşılır– (başka bir deyişle: içinde yer aldıkları batılı çevrelerde satılabilir) olmalarını isteyen tuzak-bakışlara, ağ-bakışlara, bataklık-bakışlara, pusu-bakışlara yakalanmakla suçluyorduk; tuttuğumuz eleştirel yol doğruydu yani acımasızdı ve böylesine başarılı bir yoldayken durmamalıydık, dolayısıyla kimi büyüklerimizin kölelik hikâyelerine hoşgörülü bir egzotizmi, kimilerinin de aşmayı beceremedikleri

oto-kurgularına kendi küçük varlıklarını boşaltmasını esefle karşılıyorduk. Onlara Afrikalı olmaları, yine de bunu fazla ileri götürmemeleri emredilmişti, onlar da her biri birbirinden saçma bu iki emre itaat etmek için yazar olmayı unutmuşlardı, ki bu ölümcül bir hataydı, kanlarından yayılmaya başlayan kokunun içinde onları suçlamayı sürdürmemize yetip artan bir hata, ve şiirsel sınırlar içinde geçici olarak bulunma riskini göze almadıklarını söylüyorduk, ve kendi kendilerini karikatürize ettikleri, yalnızca-yazarlığın biraz kentsoylu olan sanat için sanat savunuculuğunda olduğu gibi işe yaramaz adanmışlık iddialarında yollarını kaybettikleri için onları ayıplıyorduk, ve dünyayı yorumlamadan ya da yeniden yaratmadan birebir kopyalamakla yetinen güçsüz gerçekçiliklerini suçluyorduk, ve sanatçı özgürlüğü hakkı altında gizlenen bencilliklerini haykırıyorduk, ve bayağılıklarıyla edebiyata hakaret eden çok sayıda roman yazmış seleflerimizin başlarını büyük orak darbeleriyle uçuruyorduk, ve içinde bulundukları edebi vaziyetin anlamını beraberce sorgulamaktan vazgeçenleri, metinlerimizde yenilikçi estetikler için gereken şartları yaratamayan basiretsizleri, edebiyat vasıtasıyla düşünemeyecek ve kendini düşünmeyecek derecede tembel, edebiyat ödüllerine, pohpohlanmaya, sosyetik yemeklere, festivallere, çeklere, vasat edebiyatı makyajlama veya ele geçirme yollarına fazlasıyla düşkün, birbirlerinin yazdıklarını okuyamayacak ve neyin yolunda gitmediğini yüreklilikle söyleyemeyecek kadar kötü okur ya da fazla iyi arkadaş olanları, romanla, şiirle, başka hiçbir şeyle kopmaya cesaret edemeyecek derecede korkak olanları idama mahkûm ediyorduk: Kişisel günlük sıfır, deneme sıfır buçuk, bilimkurgu ve polisiye çifte sıfır, neyse ki tiyatronun durumu çok daha iyiydi, fakat mektuplaşmalar sıfır, sıfır, sıfır, ilkel bir hiçlik, sanki

ölümcül muğlaklıktaki serüvenlerinin konuları, iki ayrı sandalye arasında kalmış kıçlarının sorunları onlara mermer kayıtsızlığı veriyordu, ah, önlerinde bu derece eğilinmiş, bu derece methedilmiş, bu derece ödüllendirilmiş, Frankofon edebiyatta yeni bir kan gibi tarif edilmiş büyüklerimiz, ah şu büyüklerimiz, kıçımın altın nesli: eserlerini çiğ ışığa tutuyorduk, onları alevlere yaklaştırıyorduk ve değerli metal eriyiveriyor, parmaklarımızın arasından sahte, değersiz, yapışkan bir çamur akıyordu, ve çoğu kitaplarının söylediğimizden ya da ümit ettiğimizden daha değersiz olduğunu görüyorduk, zamana direnebilecek olanların sayısının Usta Yoda'nın[1] bir elinin parmaklarını geçmeyeceğini görüyorduk, yalnızca kendilerinden beklenen önemsiz kitaplar yayımladıklarını görüyorduk, bizlerden vasiyetsiz mirasçılar yarattıklarını, el bileklerine, ayak bileklerine, boyunlarına ve zihinlerine kalın prangalar geçirilmişken hepsinin de kendilerini özgür zannederek yazdıklarını keşfediyorduk, ah şu şanlı büyüklerimiz, ah, ah ama tek suçlular onlar mıydı? Acıklı bir hitabetle soruyorduk, hafifletici sebepleri var mıydı? Affedici bir hamle yapıp iğrenç suç ortaklarını mahkeme huzuruna çağırıyorduk: Öncelikle, derhal kestirme bir yargıyla yerin dibine soktuğumuz Afrikalı okurlarının bir kısmını: Okumayan, tembel, karikatürleştirilmiş, yalnızca azınlıklara yaraşacak derecede uzlaşmaz, betimlenemeyecek olmasına rağmen öteden beri betimlenmeye susamış, dünyanın en beter okuyucu kitlesini; ardından Batılı (haydi beyaz demeye cüret edelim) okurlar geliyordu, aralarında birçoğu onları iyilik eder gibi, kendilerini eğlendirmelerinden ya da Afrikalıların şu ünlü doğal renklilikleri içinde geniş dünyayı anlatmalarından hoşlanarak okuyordu, kalemlerinde ritm olan Afrikalılar, ay ışığında

[1] Yıldız Savaşları filmindeki kahraman. Ellerinde üç parmak vardır. (ç.n.)

masal anlatır gibi hikâye anlatma ilmine sahip Afrikalılar, işleri karmaşıklaştırmayan Afrikalılar, acıklı hikâyelerle yüreklere dokunmayı hâlâ beceren Afrikalılar, çoğu Fransız yazarın içine gömüldüğü budalaca benmerkezciliğe hâlâ baş eğmemiş Afrikalılar, ah, eserlerini ve renkli kişiliklerini, kocaman dişlerini sergileyerek attıkları kahkahalarını ve ümitlerini sevdiğimiz harikulade Afrikalılar; ardından (üniversite, basın, kültür ortamından gelen) eleştirmenlerin oluşturduğu bir topluluk ilerliyordu idam sehpasına, ve giyotinimiz bir o kadar ağır biçimde o nazik boyunlarına iniyordu: Kendi *meselelerine* veya kendi *konusallıklarına* sıkı sıkıya tutunmuş, dünyanın en sıkıcı eleştirmenleri, eserlerin büyükbaş hayvan sürüleri gibi içinde yürüdüğü ve konseptlerin kabalığı, dilin ağdası, konuların yavanlığı altında kimilerinin boğularak öldüğü dar, ana tüneller; ve böylece, büyüklerimiz olan yazarların, her kökenden ve deri renginden okurlarının ve eleştirmenlerinin kelleleri, huzurlu bir gökyüzünün, kar parlaklığında bir göğün altında kasvetli bir takımyıldızı ya da sığırcık sürüsü gibi darmadağınık süzülüyordu başlarımızın üzerinde, ve yalnızca o anda, kıpkırmızı kesilmiş ve aniden sessizliğe gömülmüş bir savaş meydanının ortasında antikçağ barbarları gibi üzerimizden akan sıcak kanların buharları tüterken, yalnızca o anda, bazıları yazar olmayı bırakanların, bazıları da bir zamanlar iyi okur olsalar da gitgide daha kötü okurlara dönüşenlerin cesetlerinin çevremize saçıldığı toprağa yorgunluktan bitmiş ve hâlâ biraz şiddet sarhoşluğu içinde bakınırken bu derece zalimce davrandığımız için suçluluk duygusuna kapılıyorduk: Biz kimdik ki, onlarsız var olamayacağımız kadınlara ve erkeklere böylesine katı, anlayışsız, mutlak eleştiriler yağdırıyorduk? Biz kimdik ki, kendilerine sonsuz ve hakkı ödenemeyecek bir borcumuz olmasına rağmen seleflerimize hiçbir

borcumuz olmadığını iddia ediyorduk? Biz kimiz ki, kimiz ki, kimiz ki? diye sonsuz bir yankı içinde tekrar edip duruyor, halbuki yanıtı biliyorduk, edebiyata henüz adım atmış ve kendilerine her şeyi hak gören genç aptallardık sadece; yakında eskiyecek olan ve gelecekteki kurt yavrularının didik didik edeceği yenilerdik, çünkü dünya bu şekilde dönüyordu, evet, dünyanın döngüsü buydu ve bizler hiçbir şeydik, edebiyatın sonsuzluğundaki toz zerrecikleriydik, bunu biliyorduk, öyleyse hiç kuşkusuz daha değerli olmamamıza rağmen niçin bu derece burnu büyük, bu derece iddialı, böylesine adaletsizdik? Vicdanımız bunu soruyordu bize ve yanıt veriyorduk: Çünkü hiç kuşkusuz bütün yazarlar gibi biz de hiçbir şey bulamamanın ve geride hiçbir şey bırakamamanın korkusunu yaşıyorduk ve temelde bizzat kendimizi eleştiriyorduk, beklenen seviyede olamama korkumuzdu bu, çünkü kendimizi çıkışı olmayan bir mağarada gibi hissediyor ve orada fareler gibi ölmekten korkuyorduk.

Başka bir barın taraçasına oturup kitaptan konuşmaya devam ettik. Birkaç gün sonra, T. C. Elimane'i neslimizin diğer Afrikalı yazarlarına da tanıtmak üzere herhangi birimizin evinde yeniden buluşacağımıza tereddütle söz vererek birbirimizden ayrıldık.

23 Temmuz

Kendi edebi sınıfımızda –Paris'te yaşayan genç Afrikalı yazar topluluğundan bahsediyorum– Musimbwa haricinde en çok Béatrice Nanga'yı seviyordum.

Elbette, ilk görüşümde bir kıyamet habercisine benzettiğim Kongolu dev Faustin Sanza da vardı. Ama Faustin bundan çok daha korkunçtu: Gizemli bir şairdi. Beş yıl önce yetmiş iki sayfalık bir eser yayımlamıştı, (trokaik duraklamalı) daktilik heksametre[1] biçiminde kaleme alınmış, artık kullanılmayan kelimelerle dolu, uzun, epik bir şiir olan *Barbar Badem Ağacı*. Fakat ondaki bu fevkaladelik isteği yüzeysel değildi. Eskimiş biçimleri yapmacık şekilde kullanan şairler kendilerini derhal ele verirler: Yataktaki kadınları andırırlar, numara yapıp yapmadıkları hemen anlaşılır (öyle sanıyorum). *Barbar Badem Ağacı* okunmamıştı. Sanza bu tecrübeyle yıkılmıştı fakat bunun nedeni okurların ilgisini çekmemesi değil –hatta, bir şiirin yüz yirmiden fazla okuru varsa bunu kuşkulu bulan Sanza bu açıdan bakıldığında mutluluktan uçuyordu–, artık şiirsel dile inancının kalmamasıydı. Hiçbir şey söylenemez. Söylediği buydu işte. Artık hakikati ilk aşkında, lisede öğrettiği matematiğin saf soyutlanmışlığında arıyordu. Artık

[1] Altı ayaklı dize. Antik Yunan şiir ölçüsü. (ç.n.)

sadece, çok sayıda edebi sahtekârlığı bilgiyle ve iştahla ve zalimlikle idam etmek için sık sık eleştirel yazılar yazıyordu. Eleştiridekı modeli ise Etiemble'dı.[1]

(Çağdaş Afrika edebiyatının en tanınmış yazarlarından biri olan William K. Salifu'nun son kitabı *Abanoz Karası*'nın yayımlanmasından sonra yazdığı makaleyi hatırlıyorum. Bundan yirmi yıl önce, Salifu'ya dünya çapında şöhret kazandıran büyük romanı *Kumun Hüznü* yayımlanmıştı. Silbo da[2] dahil olmak üzere kırk farklı dile çevrilmişti. Hollywood derhal film haklarını satın almıştı. Vargas Llosa ve Rüşdi, Toni Morrison ve Coetzee, Le Clézio, Susan Sontag, Wole Soyinka, Doris Lessing: Hepsi de *Kumun Hüznü*'nün bir başyapıt olduğunu söylüyordu. Çabuk öfkelenen kıvrak zekâlı Bay Naipaul bile, günün birinde bir Afrikalının kaleminden böylesine derinlikli bir roman okuyacağını aklına hiç getirmediğini itiraf etmişti.

Salifu, iki yıl sonra ikinci bir kitap yazmıştı. Facianın büyüklüğü karşısında, en bağışlayıcılar bu kazayı savundu: Neticede ustalar bile arada bir beceriksizlik edebilirdi. Fakat bunu, her biri bir o kadar acınası iki roman daha izlemişti. Salifu'nun popülaritesi kitapları yayımlanır yayımlanmaz düştü: İlk kitabı için bir gölge yazarla çalıştığından kuşkulanıldı. Salman Rüşdi, kısa ve acımasız bir tweet attı, Stephen King ve Joyce Carol Oates bunu retweet ettiler. Nobel ödüllü ihtiyar Naipaul sırıtarak şu sözlerle başlayan bir cümle söyledi: "Afrikalı Salifu'nun ilk kitabının üstün niteliği beni şaşırtmıştı," cümle acımasız birkaç kelimenin ardından, eski *in cauda venenum*[3] ilkesine göre şöyle bitiyordu: Edebi yetersizlik mizaç gibidir: Bir kitap süresince gizlenebilse de, hep dört nala

[1] René Etiemble. (ç.n.)

[2] İspanyolca konuşulan Kanarya Adaları'nda, Gomera Adası sakinlerinin ıslık dili. (ç.n.)

[3] Kötü sürprizler en sonda gelir. (ç.n.)

geri döner." Salifu'nun, gitgide daha boş ve hazmı zor polisiye ve aşk karışımı kitapları elbette okunmaya devam ediyordu: O muhteşem *Kumun Hüznü*'nü kimse unutmamıştı; fakat Salifu'yu ciddiye alanların sayısı gitgide azalıyordu. Yeni çıkan kitaplarının her birini, içinde ilkinin güzelliğini ya da en azından onun izlerini bulmayı ümit ederek okuyordum. Ama *Kumun Hüznü*'nün ihtişamı ebediyen yok olmuş gibiydi.

Salifu'nun son romanı, zihinlerde yer etmiş bir yazara saygı göstermek için artık onu okumaya ihtiyaç duymayanların alışıldık ve riyakâr övgüleriyle karşılanırken Sanza haşin bir eleştiri kaleme aldı. Durup dururken ortalığı karıştırdı. Herkes payına düşeni almıştı: Elbette zavallı Salifu ve kitabı *Abanoz Karası* da, ama onun yanı sıra, bütün kitapların eşit değerde olduğu, kişisel zevklerin tek beğeni kriterini oluşturduğu ve kötü kitabın değil de yalnızca sevilmeyen kitapların olduğu fikrini çöpe atarak artık kitapları değerlendirmekten ziyade sayımını yapan gazeteciler ve eleştirmenler de; çalışmalarından her tür dil veya yaratı mecburiyetini uzaklaştırmış, "Okur" olarak anılan tam yetkili ve zorba kavramdan hiçbir dişe dokunur çaba beklemeksizin gerçeğin yavan taklitlerini üretmekle yetinen yazarlar da; kitaplarda kolay, eğlenceli, –Sanza'nın deyimiyle nadiren dokuz kelimeyi geçen, daima şimdiki zamanda yazılan ve her tür yan cümleyi yasaklayan– sadeleştirilmiş cümlelere sıkıştırılmış basit duygularla kurgulanmış bir haz arayan okur kitlesi de; edebiyatta benzersizliği teşvik etmekten ziyade formatlanmış ürünlere yol açmak ve bunları satmakla meşgul, pazarın uşakları olan editörler de. Bunlar modası zaten geçmiş eleştiriler olmasına rağmen Faustin Sanza hepsini ustalıkla tekrarlamıştı. Elbette hoş görülmemişti. Elitist! Tepkili! Küçümseyici! Aptal! Özcü! Hoşnutsuz! Hoşgörüsüz!

Kibirli! Basitleştirici! Faşist! Entel! Karikatürleştirilmiş! Kıskanç! Gerizekâlı! Riyakâr! Ama Sanza bu darbeleri kendi darbelerini indirirkenki cesaretle karşılamıştı.)

Grupta, hakkında hem çok hem de az şey söylenebilecek bir influencer olan Fransız-Gineli Eva (veya Awa) Touré de vardı. Eva Touré girişimci, kişisel gelişim koçu, farklılığın marka yüzü ve galaktik bir emsal olmasının yanı sıra, çağın tüm doğru ahlaki davaları uğrunda mücadele veriyordu. Elbette korkulan başa gelmiş, edebiyatını tutamamak çağımızın en yaygın hastalıklarından biri olduğu için o da kendini tutamayıp yazmıştı. Böylece edebiyat fikrinin ta kendisinin metodik bir yadsıması olduğunu düşündüğüm *Aşk bir Kakao Çekirdeğidir* karanlıklardan çıkıp gelmişti. Sıkıcı ve beş para etmez bir romandı. Müthiş bir başarı kazandı. Eva Touré'nin Instagram'da iki yüz bin aboneli sadık bir takipçi kitlesi olduğunu ve ondan gelen her şeyi ilahi bir merhem gibi gördüklerini söylemek de yerinde olur. Uğrunda ölmeye hazır bu geniş ve fanatik okur kitlesi en yiğit eleştirmenlerin gözünü korkutuyordu. Sanza bile, tanrıçalarının eserini kötüleyen tüm sapkınların aleyhinde Eva'nın müritlerinin sosyal medyada alevlendirdiği bok kasırgalarına maruz kalmak istemediğinden *Aşk bir Kakao Çekirdeğidir* hakkında hazırladığı raporu yayımlamaktan vazgeçmişti.

İşte bu ikisi vardı ama bilhassa Béatrice Nanga vardı. Musimbwa ve ben, içimizde en eşsiz edebi evrene sahip olan kişinin Nanga olduğunu düşünüyorduk. Hemen şunu belirtmek isterim ki, konuşmalarımız esnasında hepimizin bu hayalle yanıp tutuştuğu ortaya çıkmış olsa da, en azından benim bildiğim kadarıyla onunla hiçbirimiz yatmamıştık. Béatrice Nanga otuz yaşında ve velayetini paylaştığı bir oğlu var. Kamerunlu. Güzel mi değil mi bilmiyorum ama çevresi sürekli, yoğun bir şehvet halesiyle sarılı.

Gür ve geniş sesi hücrelerimi felç ediyor. Dolgun vücudunu görür görmez kanımın akışı hızlanıyor. İki erotik roman yazdı: Birincisi, başlığı *Con d'irène*'deki[1] bir cümleden alınma *Kutsal Ogive*, ikincisi de bir oturuşta okuyup tüm ruhumla sevdiğim *Bir Kalça Fetişistinin Günlüğü*. Béatrice ateşli bir Katolik. Bir gün bana en sevdiği cinsel pozisyonun kübist melek pozisyonu olduğunu ve günün birinde deneyeceğimizi söylemişti. Tüm araştırmalarıma rağmen bu pozisyonla ilgili bilgi bulamadım. Dali'nin bu isimde bir heykeli var ama duruşu seks için hiç uygun değil. Bu pozisyonu Béatrice mi uydurdu acaba? Kübist melek pozisyonu blöf müydü? Gizemini hâlâ koruyor.

İşte ekip bu. Müşterek bir estetik girişim bilinci veya arzusu içinde yol aldığımızı düşünmüyorum; bir hareket oluşturmuyoruz; her birimiz kendi edebi yazgısına doğru tek başına ilerliyor ve fakat kanımca, görünmez bir şey bizi sağlamca ve sonsuza dek birbirimize bağlıyor. Bu şeyin ne olduğunu söyleyemiyorum. Belki de bir felâkete yürüdüğümüze dair derin histir. Belki de edebiyatımızı hızlıca yeniden güçlendirmemiz gerektiğine, aksi takdirde sonsuza dek onun katilleri veya daha da beteri mezarcıları (öldürmek kolay da, gömmek!...) gibi görülme utancına maruz kalacağımıza dair belli belirsiz bir izlenimdir. Belki de, içimizden bazıları edebiyat canavarına uzun süre kafa tutarken diğerlerinin yollarını kaybedeceklerine ya da bu yoldan vazgeçeceklerine dair ürkütücü önsezidir. Belki de, nerede bulunursak bulunalım kendi evimizde olduğumuz numarası yaparken Avrupa'da biraz kayıp ve mutsuz Afrikalılar olduğumuzun sessizce tespitidir. Ama kim bilir belki de bizi

[1] Louis Aragon'un isimsiz yayımladığı erotik kısa roman. Aragon bu romanda kadın cinsel organına methiyeler düzmüş ve ona bir nevi kilise niteliği atfetmiştir. (ç.n.)

birbirimize bağlayan tek şey, tüm bunların günün birinde toplu seksle nihayetlenebileceğine dair kesin bir inançtır (veya ümittir). Dolayısıyla dün, ortamın dedikodularını gözden geçirip, hafif kültür bulaşmış bir anlamsızlık içinde neşeyle boş boş gevezelik ettikten sonra Musimbwa buluşmamızın asıl nedenini açıkladı: Elimane.

Yalnızca Sanza, Elimane ismini az çok biliyordu. Musimbwa, hikâyesini anlatmamı istedi, yarı hayran, yarı kararsız dinleyici kitlesinin huzurunda hikâyeyi anlattım. Ardından Musimbwa konuşmamı takip eden sessizlikte aniden *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okumaya başladı. Ve üç saat boyunca yorulmaksızın okudu. Okuma bitince sessizlik içinde geçen uzun bir dakikalık şaşkınlığın ardından her kafadan bir sesin çıktığı gürültülü bir tartışma başladı. Öfkeyle, abartarak tartıştık. Kötü niyetliydik. Hakaretler ettik.

Çetin, tutkulu, tavizsiz tartışma gecenin karanlığına gömüldü. Her ne kadar, bütün bir geceyi edebiyattan tartışarak geçiren kişilerin son derece komik, boş, gülünç ve hatta belki de sorumsuz olduklarının gayet farkında olsam da, geç saatlere dek bir kitapla ilgili bu şekilde tartışabildiğimiz bir dünyanın aslında o kadar da ziyan olmuş olamayacağını düşündüm. Çatışmalar gırla gidiyordu, gezegen boğuluyordu, insanlar açlıktan ve susuzluktan çatır çatır ölüyordu, yetim ve öksüzler ana babalarının cesetlerini seyrediyordu; minicik hayatlar süren varlıklar vardı, mikroplar, fareler, tıkanmış iğrenç kanalizasyonların mide bulandırıcı kokusuna sonsuza dek mahkûm varlıklar; gerçek vardı; dışarda koca bir bok okyanusu vardı, ve biz, kıtaları tam da bu okyanusun ortasında yüzen Afrikalı yazarlar, onun içinden çıkmak için *somut* bir mücadele vermek yerine, oturmuş *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden konuşuyorduk.

Senghor şiirinin hakiki değerini incelemekten bitkin düştüğümüz bir akşam, Musimbwa'ya, sanki hayatımız buna bağlıymış veya dünya üzerindeki en önemli şeymiş gibi edebiyattan konuştuğumuzu gördüğüm vakit arada bir yüreğimi sıkıştıran utanç duygusundan söz etmiştim. Arkadaşım, kısa bir sessizlikten sonra bana şöyle yanıt vermişti: Seni anlıyorum Faye, bazen ben de aynı şeyi hissediyorum. Densiz, biraz kirli olduğum duygusunu. Sonra birkaç saniye susmuş ve ardından eklemişti: Hem sonra, edebiyatla ilgili bu derece çok konuştuğumuz için edebiyat yapmayı bilmediğimizden veya edebi evrenimizin boş olduğundan da kuşkulanılabilir. Gerçekten yazı yazmak yerine edebiyatı yorumlamakta daha yetenekli olduğu ortaya çıkan öyle çok sözde yazar, yaratılarındaki fakirliği bilgece edebi yorumların, referansların, dokunaklı alıntıların, boş bilginin arkasına gizleyen öyle çok şair var ki... Doğru Faye, doğru: Gecelerimizi kitaplardan konuşmakla, edebiyat ortamından ve onun sığ insani komedyasından tartışmakla geçirmemiz, şüpheli, sağlıksız, sıkıcı ve hatta üzücü görünebilir. Fakat yazarlar edebiyattan konuşmazlarsa, yani demek istediğim, edebiyat icracıları, edebiyatın musallat olduğu ve edebiyatla yatıp kalkan, ona delicesine âşık, her ne kadar hayatın temeli bazen kısa bir anlatıya ya da kofluğa gizlense de edebiyatı hayatın temeli olarak gören kadınlar ve erkekler olarak edebiyatın içinden kişiler edebiyat konusunda konuşmazlarsa bunu kim yapacak? Bu belki de çekilmez, iğrenç ve burjuva bir düşünce fakat kabul etmek gerekiyor. Bizim hayatımız bu: Edebiyat yapmaya çalışmak, evet ama aynı zamanda ondan konuşmak da, çünkü ondan konuşmak onu hayatta tutmak anlamına da geliyor ve edebiyat hayatta olduğu müddetçe bizim hayatımız da, gereksiz, hatta korkunç derecede komik ve anlamsız olmasına rağmen tümüyle

boşa geçmemiş olacak. Edebiyat sanki dünyanın en önemli şeyiymiş gibi davranmak lazım; bazen, çok nadir de olsa dünyanın en önemli şeyi olabilir ve kimileri buna tanıklık etmelidir. İşte bu tanıklar biziz Faye.

Bu sözler beni hep teselli edemiyordu ama yine de onları unutmuyordum.

Tartışmaya devam ettik. Musimbwa ve ben kitabın mükemmel olduğunu düşünüyorduk; Béatrice fazlaca zeki olduğu hükmünü vermişti; Sanza dahiyane pırıltılar içerdiğini kabul etse bile kitaptan nefret etmişti; Eva Touré pek bir şey söylemiyordu fakat bakışlarından fazla bir şey düşünmediğini de görüyordum. Sabah üçe doğru bir selfie pozu vermemizi istedi ve fotoğrafı çeker çekmez #écriture #newgeneration #lecture #staytuned #dînerlittéraire #labyrinthe #empowerment #Afrique #auboutdelanight #bookaddict #nofilter #Evafamily[1] etiketleriyle sosyal medyasında yayınladı.

Gece sona ermişti fakat takip eden günlerde kitapla ilgili düşünce alışverişinde bulunmak ve yazarlık hülyalarımızdan söz etmek üzere ya birimizin evinde ya da barlarda birçok kez yeniden buluştuk.

[1] Sırasıyla "yazı, yeni nesil, ders, takipte kal, edebi yemek, labirent, güçlenme, Afrika, gecenin sonunda, kitap bağımlısı, filtresiz, Eva'nın ailesi." (ç.n.)

31 Temmuz

Bu akşam dünyada beni en çok ürküten şeyi yaptım Günlük: Annemle babamı aradım. Annem: Bir sıkıntın mı var? Ben: Hayır, her şey yolunda. Anne: Gerçekten mi? Oğul: Gerçekten. A: Öylesine mi aradın yani? O: Evet, ne var ne yok diye aradım. Annem: Ahh Latyr, beni endişelendiren de bu. İyi olduğundan emin misin?

Görüntülü konuştuğumuz zamanlarda annemle babam yan yana oturup telefonu öyle bir tutuyorlar ki, ekranda her birinin yüzünü yarıdan kesik biçimde görüyorum. Ana baba çehrelerinin bu şekilde birleşmiş halini seyrediyorum. Yüzlerindeki yaşlılık belirtileri yüreğimi sıkıştırdı ve görüntüyü kesmek istedim. Fakat bu bir şey değiştirmezdi; sesleri de yaşlanmıştı: Zamanın duvarlarındaki derin çatlaklar. Her seferinde olduğu gibi, onları daha sık arayacağıma dair kendi kendime söz verdim. Oysa bunu yapmayacağımı biliyordum. Onları nadir olarak aramaya devam edecektim. Annem daima, şaka yollu, aileme düşkün olmadığımı vurgulardı. Acı şakalar: Suskun bir suçlama barındırırlardı. Babam bu konuda bir şey söylemese de aslında bu her şeyi anlatırdı. Uzun dönemler boyunca hiç sesimin çıkmamasının nedenini ikisi de açıklayamıyordu. Halbuki bana göre açıklama gayet basitti:

Çoğu çocuğun hayatlarının herhangi bir döneminde ana babalarına borçlu oldukları bir görevi yerine getiriyordum: nankörlük görevini.

İşin bir de saflık kısmı vardı: Anne babamın ne zaman istersem yanımda olacaklarını düşündürten bir saflık. Her seferinde onları aramayı geciktirmemin nedeni, belki de körcesine bir güvenle yakında onlarla bir araya geleceğimden emin olmamdı, dolayısıyla onları her gün aramama gerek yoktu çünkü yanlarına kesin dönüş yapacağım o gün çabucacık geliverecekti. Gurbetin çöllerinde bir serap. Böylece çok yakında bir araya gelineceğine dair hayallerle aklanarak ileri tarihe ertelenen her arama, hakikatte daha da büyük bir uzaklaşmaya neden oluyordu. Gurbetin nihai aşamasına ulaştım: Artık dönüş ihtimaline inanmakla kalmıyorum; yakın zamanda döneceğime ve onlardan uzak geçirdiğim zamanı telafi edeceğime de kendimi inandırdım. Bu trajik ümitler beni hayatta tuttuğu nispette mahvediyor: Yakında evime geri döneceğime, orada hiçbir şeyin değişmediğine ve her şeyi *yakalayabileceğime* inanmak beni üzüyor. Hayalini kurduğum dönüş mükemmel bir roman – yani kötü bir roman.

Bir şey ölüyor. Bıraktığım dünya ona sırtımı döner dönmez yok oldu. Orada yaşayarak ve çocukluğumu bir hazine gibi gömerek yalnızca bu armağanın lütfu sayesinde yıkılamaz olduğunu zannetmiştim. Onun, geçmiş varlığıma sonsuz bir vefa beslediğine inanmıştım. Bundan daha büyük yanılgı olamazdı: Bir zamanlar sevdiğim dünya bana sadakat yemini etmemişti. Ben ondan ayrılır ayrılmaz zamanın tünelinde uzaklaşmaya başlamıştı bile. Yıkıntılarına bakıyorum: Bu anlarda beni üzen o dünyanın yıkılmış olması değil; o dünya yaşıyor, yani ölümlü; beni asıl kederlendiren, ona ayakta kalabileceği kaynaklar verdiğimi zannederken bu derece kolayca yıkılmış olması.

Gurbetçinin aklı daima coğrafi ayrılıkta, mekânın uzaklığındadır. Halbuki yalnızlığının özünü zaman oluşturur; ve gerçekte onu öldüren günlerken, o kilometreleri suçlar. Eğer zamanın onları hiç değiştirmeden üzerlerinden akıp gideceğinden emin olsaydım, ana babamın çehrelerinden milyarlarca kilometre uzakta olmaya katlanabilirdim. Fakat bu mümkün değil; kırışıklıkların derinleşmesi, görme duyusunun azalması, hafızanın zayıflaması, hastalık tehdidinin ortaya çıkması gerekiyor.

Hayatlarımızı nasıl birleştirmeli? Yazıyla mı? Anlatı, yazı:[1] Bu sözcüklerin, sözün farazi gücünü temsil eden ikizliğini, mutlak harfteşliğini imdada çağırıyorum. Onlar azaltabilir mi içsel ıraklığımızı? Mesafe şu an için büyüyor, sözü ve sözün büyüsünü umursamıyor.

Giden kimi insanların bir daha asla geri dönmemelerini dilemek gerekiyor, en yürekten istekleri geri dönmek olsa bile: Çünkü kederden ölürlerdi. Annemle babamı özlüyordum fakat onları aramaktan korkuyordum; zaman geçiyordu ve hayatlarında olup bitenleri bana anlatamadıklarına üzülüyordum ama bunları bana anlatmaları düşüncesi de beni bir o kadar korkutuyordu çünkü aslında, içimde bir yerlerde hayatlarında ne olup bittiğini biliyordum. Her hayatta olan şey oluyordu: Ölüme yaklaşıyorlardı. Onları aramıyordum ve bundan ötürü azap çekiyordum; onları arıyordum ve bundan ötürü de azap çekiyordum, hatta belki daha bile fazla.

Annemle babam bana binlerce şeyden söz etmek istiyordu, mutlu veya sıkıcı küçücük şeylerden, ele avuca sığmaz küçük erkek kardeşlerimden, ülkedeki gergin politik durumdan. Fakat bunları

[1] "Anlatı" ve "yazı", Fransızca'da, yer değiştirmiş aynı harflerle "récit" ve "écrit" şeklinde yazılır. (ç.n.)

dinleyecek halim yoktu. Önemli olan tek hususta ise susuyorlardı. Numara yapıyorlardı, ben de numara yapıyordum. İki tarafın da bildiği bir kandırmaca. Biraz duygusuzluk, çokça korkaklıkla telefon görüşmesini kısa kestim.

4 Ağustos

Yazar toplantılarımıza katılmak istemeyen ev arkadaşım (kafaca bizi fazlasıyla burjuva buluyordu) nihayet *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okumuştu. Verdiği hüküm gayet özlüydü: "Tercümesi zor," bu da, eleştirel tabloda en üst düzeyde övgüye denk geliyordu.

Bana kitap ve yazarla ilgili sorular sordu. Bildiklerimi anlattım. Anlattıklarım ilgisini çekti ve basın arşivlerinde araştırmam gerektiğini söyledi. 1938 yılının bazı gazetelerine ulaşabilirsem belki de bir şeyler keşfedebileceğimi düşünüyordu. Ona, sekiz yıl önce Paris'e geldiğimde, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin izini sürmek üzere dönemin gazetelerine ulaşmaya çalıştığımı söyledim. Bilhassa *Kılavuz*'da T. C. Elimane'la ilgili notlarda adı geçen Bollème'in (Brigitte) incelemesini okumayı arzu etmiştim. Çabalarım hep başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Fakat Brigitte Bollème'le ilgili olarak bulduğum tek şey, *Revue des deux mondes* dergisinde uzun edebiyat gazeteciliği kariyerini bitirdikten sonra birkaç inceleme yazısı yazdığı ve 1973'ten öldüğü 1985 yılına kadar başkanlığını yaptığı Femina ödülleri jürisinde yer aldığıydı.

"Evet," dedi Stanislas beni dinledikten sonra, "ama madem artık bir kitabın yayımlandı ve büyük bir gazetede ondan bahsedildi, belki de basın arşivlerini sana daha kolay açarlar, öyle değil mi?"

"Hayır. Afrika gettosu dışında yazar olarak kesinlikle tanınmıyorum. Ünlü bir gazetede hakkında makale yazılmış, gelecek vaat eden genç bir Afrikalı yazar olup olmamam basın arşivlerinin umurunda bile değil. Afrikalı yazar olarak dış dünyada en ufak bir edebi üne sahip değilim."

"İstediğin bu muydu? Dış dünyada edebi üne sahip olmak mı istiyordun?"

Evet. Burada yerleşik hiçbir Afrikalı yazar bunu uluorta itiraf etmez. Hepsi de bunu inkâr edecek ve bu esnada isyankâr bir duruş da edinecektir. Fakat temelde, birçoklarımızın hayallerinden biri bu (hatta bazılarımızın ASIL hayali): Fransız edebiyat ortamında yüce bir konuma ulaşmak (o konumdayken alay etmek ve bok atmak daima hoştur). Bu bizim utancımız fakat aynı zamanda hayalini kurduğumuz şanımız; köleliğimize ve sembolik yükselişimize dair zehirli bir yanılgı. Evet Stan, işte bizim hüzünlü gerçekliğimiz: Sefil hayalimizin sefil muhteviyatı, camiada tanınmak – önemli tek şey bu.

Fakat fazlasıyla ümitsiz, fazlasıyla karamsar, fazlasıyla acı, fazlasıyla adaletsiz (ya da tam aksine fazlasıyla doğru) olduğu için çevirmene bu yanıtı vermekten vazgeçip, en az bir o kadar doğru olan şunu söylemekle yetindim:

"Tek istediğim iyi bir kitap yazmak Stan, başka iyi kitaplar yazmaktan beni muaf tutacak, beni edebiyattan özgür kılacak, *İnsaniyetsizlik Labirenti* gibi bir kitap, anlıyor musun?"

"Evet, anlıyorum. Fakat siz Afrikalı yazarlar ve entelektüeller, kendinizi bazı kimliklendirmelerden sakının. Burjuva Fransa, vicdanını rahat tutmak için elbette içinizden birini kutsayacak. Arada bir başarıya ulaşan ya da model mertebesine yükseltilen bir Afrikalı çıkacak ortaya. Fakat inan bana, temelde yabancısınız ve

eserleriniz ne derece değerli olursa olsun yabancı kalacaksınız. Siz buralı değilsiniz. Ama aynı zamanda sanırım şunu da anladım, yanlışım varsa müdahale et" (o anda, *yanlışım varsa müdahale et* diyen birine zaten büyük olasılıkla müdahale edilmesinin mümkün olmadığını düşündüm), "anladığım kadarıyla artık tam olarak doğduğunuz ülkelere de ait değilsiniz. Öyleyse... siz nerelisiniz?"

Sustu ama yanıt vermeme fırsat tanımak için değil. Hemen öncesinde söylediklerini ya da daha ne ekleyeceğini düşünüyordu ve konuşmaya devam etmekte de gecikmedi:

"Elbette biliyorum, içinizden bazıları dünya vatandaşları olduğunuzu söylüyor... Evrensel olduğunuzu! Ah şu evrensellik... Onu bir madalya gibi havaya kaldıranlarca yaratılmış bir hülya. Onu istediklerinin boynuna geçiriyorlar. Sizin boynunuza geçiriyorlarsa bunun nedeni sizi asmak. Geçirmiyorlarsa da mızmızlanarak onu talep etmek hiçbir şey değiştirmez. Evrensel olan tek şey cehennem. Yakın madalyaları. Onları tutan elleri de. Sömürgeci çağın son paçavralarını da söküp atın üzerinizden ve hiçbir şey beklemeyin! Tüm bu eski püskülükler ateşe atılsın! Korlara, küllere, ölüme! Petrolle yazın!

"Söylediğin her şey belki de doğrudur Stan. Fakat Afrikalı yazarlar bunu bilmiyor değil. Onlar insan. Siyasi kahraman ya da ideolog değiller. Her yazar, nerede olursa olsun, kökeni veya derisinin rengi ne olursa olsun istediğini özgürce yazabilmeli. İster Afrikalı ister eskimo olsun, yazarlardan beklenebilecek tek şey yetenek. Geri kalan her şey zorbalık. Aptallık."

Stan, dudaklarının kenarında gülümsemeyle birkaç saniye beni süzdü. Ne demeye hazırlandığını biliyordum ve bir an sonra tam da beklediğim şeyi söyledi: "Safsın."

5 Ağustos

Bu gece tuhaf şeyler yaşandı Günlük. Béatrice Nanga, Musimbwa ile beni akşam yemeğine davet etti. Onu her zamanki gibi bulduk: Klişe sözdeki gibi, güçlü bir kadın olarak.

"Yalnızca sizi görmek istiyordum," dedi bir şişeyi açarken. "Sanza ile Eva Touré ilginç olmasına ilginçler fakat sizinleyken farklı hissediyorum. Birbirimizi anlıyoruz, öyle değil mi?"

Biraz dalgın bir biçimde evet dedim: Béatrice'in evine her gelişimde olduğu gibi, bütün dikkatim oturma odasına tepeden bakan büyük haçtaydı. İsa'ya baktım ve onu böyle çarmıhta, insanların tüm kötülüklerinin kefaretini öderken gördüğüm her sefer aklıma gelen düşünce bir kere daha zihnimden geçti: *Burada ne halt ettiğini merak ediyor.* Birçok kez ona sorular sorduğumu hayal etmişimdir: Efendimiz, bu çarmıhta azap çekmenizin ve ölmenizin üzerinden iki bin yıl geçti, bu sizin yüceliğiniz fakat sonucu görüyorsunuz; şimdi size soruyorum: *Her şeyi baştan yaşamanız gerekse ne yapardınız?*

Yanıt yoktu. Masaya geçtik. Béatrice *ndolè*'sini[1] servis etti ve hemen, *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusunda ne yapmamız gerektiğinden bahsetti. Onu kendi iddialı genç yazarlar topluluğumuzun

[1] Kamerun'a özgü bir yemek. (ed.n)

içinde saklayamayacağımızı düşünüyor, kamuoyunun da tanıması için yeniden yayımlatmaya çalışmak gerektiğini söylüyordu. Musimbwa bu düşünceye karşıydı. Tartıştılar. Ben taraf tutmak istemedim.

Sıra tatlıya gelince ortam yatıştı, Béatrice müzik koydu. Ritüller, ruhani işler: Önce ergenliğe henüz adım atmış genç bir mango ağacı kadar körpe gecenin gerilimli sarsıntılarına kapıldık. Ardından her şey yumuşadı; ay olgunlaştı, gökyüzünden düşmeye hazırdı. Yalnızca uyanık kalmak şartıyla gördüğümüz gösterişli rüyaların eşiği olan mahmur anların kollarına asılıyorduk. Evde gitgide daha az konuşuluyordu. Hatta kısa süre sonra –geç saatte içilen kadehlerin veya sokaktan yükselen hafif kahkahaların çınlamaları arasında ve iki şarkıyı birbirinden ayıran birkaç saniyelik kusursuz konuşmalarda bile– hiç sözcük kalmadı, kısa süre sonra geriye yalnızca arkaik dil kaldı: Solumalar ve yavaş hareketler, bakışmalar ve birbirine değmeler, tereddütlü tahrikler, davetler, şüphe uyandırmalar, gizli işaretler, Lisan beklentisi içinde lisanlar; kısa süre sonra yalnızca sarhoşluğun uyanıklığı kaldı. Belki de bir vücudun –benimki olabilir mi?– dans ederken çarpıp düşürdüğü bir kadehin kırıldığını duydum. Sonra artık saatler de kalmadı; gece somutlaştı.

O zaman gerçekleşmesi beklenen şey gerçekleşti: Ev sahibesi düzüşmeyi teklif etti ya da tavsiye etti (yani talep etmediyse, bundan artık emin değilim). Ama burada olmaz, dedi. Burada İsa var. Gelin. Ve gerisin geri dönerek odaya doğru yöneldi. Musimbwa, uyurgezer bir köpek gibi onun arkasından birkaç adım attı. Ben kımıldamadım. Durdu, bana doğru döndü ve niyetimi anladı.

"Saçmalama arkadaşım. Şimdi olmaz. Gel. Sonunda kübist meleğin suratını göreceğiz. Onun ağzını burnunu dağıtacağız.

Nihayet adı Michel mi, Cebrail mi, Lucifer mi öğreneceğiz. Muhteşem bir *threesome* bizi bekliyor. Gel."

Başımı hayır anlamında salladım ve bunun geri döndürülemeyecek bir itiraz olduğunu belli etmek için oturdum. Musimbwa yarım saniye kadar tereddüt eder gibi göründü, ardından hem tavsiye, hem de tehdit sayılabilecek bir tonlamayla şöyle dedi: Faye, kadınlar arada bir fırsatları zorlayanları affetseler de, fırsatı elinden kaçıranı asla bağışlamazlar.

"Rocco Siffredi'den mi?"

"Hayır."

"Robert Mugabe mi?"

"Hayır."

"Biliyorum: DSK![1]"

"İyi denemeydi. Ama hayır. Talleyrand."

Sonra, Béatrice'in odasındaki yazgısını yaşamaya gitti, bense koltuğa yumuşakça gömülmüş, sarhoş ve biraz üzgün bir şekilde, şeytan gibi topallaması ve kendisine büyük zekâ atfedilmesi haricinde Talleyrand'la ilgili hiçbir şey bilmediğimi düşünerek salonda yalnız kaldım; bu şekilde birkaç dakika geçti ve fikrimi değiştirip yanlarına gitmek istedim fakat gururum beni engelledi: Şerefimi ve sözümü ileri sürdüğüm böylesine bir karardan geri adım atmak gülünç, hatta utanç verici olurdu, karar verilmişti bir kere; dolayısıyla yerimden kımıldamadım ve bir müddet sonra, belirli aralıklarla ama daima farklı zamanlarda Béatrice'in iç çektiğini ve Musimbwa'nın böğürdüğünü duymaya başladım, anladım ki girizgâh başlamış, ardından yalnızca Béatrice'in inlemelerini, etinin (burada sözünü ettiğim güçlü uylukları) Musimbwa'yı nefessiz bıraktığını duydum, Musimbwa yine de arada bir ciğerlerini

[1] Dominique Strauss-Kahn. (ç.n.)

havayla doldurmak üzere başını mengeneden kurtarıyor, sonra yeniden bilinmezliğe, oburcasına yaladığı, Béatrice'in sulu şeftalisine gömülüyordu ve tüm bu sesler açık seçik kulaklarıma doluyor, gözlerimin önünde canlanıyordu: Hararetlenen vücutları, gitgide kesikleşen ve sertleşen nefes alıp verişleri, derilerinin üzerindeki incecik ter ve tuz kristalleri, evet, tüm bunları istemeden de olsa görüyordum, o zaman, mücadele etmem, kendimi toplamam ve odadan gelen gürültülerden kaçmamı sağlayacak derecede kafamı meşgul edecek bir şeylere yoğunlaşmam gerektiğini düşündüm. Bu karar sanki arkadaşlarımı kışkırtmıştı zira zihnimi içine gömebileceğim bir konu araştırmaya henüz başlamıştım ki, Béatrice inlemeye, Musimbwa gürültüyle solumaya, yatak gıcırdamaya ve etler, birbirine vurulan iki deri terliğin çıkardığı gibi bir gürültüyle şak şak birbirine çarpmaya başladı, siktir dedim, başlıyor, o andan itibaren beni eğlendirebilecek ya da düşündürebilecek bir konu bulup yoğunlaşmaya uğraştım fakat hiçbir şey işe yaramıyordu, (artık gece kuşları gibi öten) Béatrice'in ve (Lingala dilinde bana öğrettiği *Nkolo, pambola bord oyo. Yango ne mutu eko sunga mokili...* gibi bazı kelimelerini çıkarabildiğim şairane edepsizlikleri haykıran) Musimbwa'nın gürültülü varlıkları, zihnimin üzerine örtmeye çalıştığım tüm örtüleri sigara kâğıdı gibi yırtıyordu. Her halükârda işe iyi başladılar, diyordum kendi kendime, iyi bir ritim tutturdular, hiç monoton değil, hem çeşitli hem de ulaşılabilir, fakat kendine gel Diégane, zihnini bütün bunlardan çekip kurtarman lazım, mesela okumaya çalış, bir kitabın içine gir, al, ve o anda *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni açıp içinde kaybolmaya, yani ona sığınmaya niyetlendim fakat bundan vazgeçtim çünkü beyhude bir çaba olduğunu biliyordum: Bu gürültü eşliğinde okumam mümkün değildi, üstüne üstlük sesler hafifleyeceğine

gitgide güçleniyordu: Fiziksel aşkın gürültüsü, genç ve kuvvetli bedenlerin şarkısı, radikal düzüşme makinalarının uğultulu odası, onu duyuyordum, bu gürültüyü açık seçik duyuyordum, Béatrice çığlıklar atıyor, Musimbwa cıyak cıyak bağırıyordu, *Bomanga, Béa, Bomanga*, ve ben böyle olduğum yani daima fazla çekingen, fazla karmaşık, fazla ağırbaşlı, fazla kayıtsız, fazla akılcı, fazla Edmond Teste, mağrur ve aptalca bir yalnızlığa fazla gömük olduğum için pişmandım, dolayısıyla gözlerimi kapadım ve bunların geçip bitmesini beklemeye, çektiğim işkenceye katlanmaya karar verdim zira sonunda her şey geçer, her şey biter, her şey gider, her şey yıkılır, πάντα ῥεῖ[1] demişti usta Heraklitos, öyle olsun bakalım, dedim kendi kendime, gözlerimizi kapatalım ve *panta rhei* olmasını bekleyelim, fakat yorganının altındaki bir çocuk gibi göz kapaklarımın gerisine çekilir çekilmez aklıma bir fikir geldi ya da daha ziyade bir arzuya, güçlü bir arzuya kapıldım: Onları öldürmeliydim, elimde bir bıçakla odaya girmeliydim ve bıçağı bu vücuda saplamalıydım, vücut diyorum çünkü odada artık yalnızca, benim dışlandığım büyük bir arzuyla birleşmiş tek bir vücut vardı ve dolayısıyla, metodik bir şekilde, sabırlı ve keskin darbelerle, profesyonel bir katil gibi bıçağı, oraya kalbe, oraya karına, oraya aorta ve insanlara bu derece büyük kötülükler eden bu dayanıklı iğrençliğin artık atmayacağından emin olmak için yeniden kalbe, sonra cinsel organa ve böğre de saplamalıydım; elbette yüzüne dokunmaktan kaçınacaktım zira yüz kutsal bir alandır, hiçbir şiddet gösterisiyle kutsallığının bozulmaması gereken bir tapınak, Yüz, Diğeri'nin işaretidir, benim üzerimden tüm İnsanlığa yöneltilen acılı sorgulamanın görüntüsüdür, bir dönem biraz Levinas okumuştum ama onun haricinde bu bedenin her yerine,

[1] Her şey akıp gider, her şey geçer, biter manasındaki Yunan deyişi. (ç.n.)

artık boşalmayana veya orgazmın yüce taşıma araçlarıyla ölüme boşalana dek vuracaktım; işte bana işkence çektiren gürültüden –Béatrice böğürüyordu, Musimbwa da böğürüyordu– kurtulmak için bu arzuya kapılmıştım ve ne tesadüftür ki Tanrı'nın inayeti iç karartıcı niyetlerimi gerçekleştirmeme nasıl da yardımda bulunuyordu, mutfak tezgâhının üstünde büyük bir bıçak duruyordu, vaziyeti yeniden kontrol altına almak için o bıçağı kavramam yeterliydi, olacakların düşüncesiyle gülümsemeye başlamıştım, kafamda gazetelerin üçüncü sayfasına layık dehşet verici karmaşık senaryolar kuruyordum fakat o anda, silahımı almak üzere yerimden kalkmaya hazırlandığım o anda, hemen yakınımda canlı bir varlık hissettim; gözlerimi yeniden açtım ve önümde, duvarda asılı büyük haçın üzerinde kıpırdanıp duran İsa'yı gördüm, ve ilk tepkim, Hıristiyan olmasam bile, öncelikle Pangollere[1] ve Roog Sèn'e[2] inanan (*Yirmi inn Roog u Yàl!*) safkan bir Serer animist olsam da istavroz çıkardım ve bekledim, ne tuhaftır ki korkmuyordum, yalnızca biraz şaşırmıştım fakat hayaletlerin zuhur etmesine, insan aklının alamayacağı fiziksel tezahürlere inanıyordum, dolayısıyla İsa'nın çivilerinden kurtulmasını ve haçından aşağı inmesini bekledim, şartlar göz önünde bulundurulduğunda bunu büyük bir zarafet ve çeviklikle yaptı, sonra karşımdaki kanapeye oturdu, gözlerinin üzerine düşen, dikenlerden yapılma kanlı tacı çıkardı ve bana yumuşak, mavi bakışlarıyla bakar bakmaz o bakışların limanına sığındım; bu sırada yatak başı hızla duvara vuruyordu, *To liama ti nzala ésila, Nzoto na yo na yanga, etutana moto epela, maman*, ama artık buna önem vermiyordum çünkü benim için yalnızca orada bulunan kişi önemliydi, benimle ağzını bile

[1] Senegal'de yaşayan Serer etnik halkının mitolojisinde ataların ruhu. (ç.n.)

[2] Serer etnik halkının inanışında en yüce ilahi varlık. (ç.n.)

açmadan konuşmuştu, benimle *vox cordis*[1] vasıtasıyla konuşmuştu ve bu, ruhumdaki tüm sefaleti alıp götürüyordu, cinayet eğilimlerimi, sıkıntımı, sefil küçük kıskançlığımı, yalnızlığımı hiçliğe gönderiyordu; basit fakat gizemini yalnızca kendisinin haiz olduğu derinlikte cümlelerdi ve bir kıça patlatılan şaplakların titrettiği çığlıklara rağmen o cümleleri dinledim, İsa'yı dinledim ve her yazarın yazmak isteyeceği bilgilerinin, ders verici öykülerinin tadını çıkardım; uzun müddet konuştu sonra sustu ve ikimiz de odadan yeni haberler aldık, bitiş noktası yaklaşmış gibiydi ve ulumalardan oluşan bu tiz konserde kim ne yapıyor artık ayırt edemiyorduk, İsa'ya baktım ve yarım saniye süresince, bakışlarından kendisinin de odaya gitmeyi arzuladığını görür gibi oldum ama o yarım saniye içinde herhalde ya rüya görmüştüm ya da ruhum şeytan tarafından ele geçirilmiş olmalıydı, öyle ki İnsanın Oğlu, bu ânın hemen ardından gitmesi gerektiğini, yolunu şaşırmış başka ruhların da ona ihtiyacı olduğunu söyledi; ayağa kalktı, onun o ilahi ışığı gözlerimi kamaştırdı, iki bin yıldır üzerinde bulunduğu haça geri dönmek için yardıma ihtiyacı olup olmadığını sordum, örneğin ona merdiven olmayı önerdim, fakat güldü (İsa'nın gülüşü insana şifa oluyor) ve dedi ki: Sanırım bunu kendi başıma becerebilirim ve gerçekten de becerdi, kendi kendini çarmıha germeyi başardı, nasıl olduğunu sormayın ama bunu yaptı, nasıl yaptı bilmiyorum, zaten şaşırtıcı şeyler yapabiliyor, her neyse gözlerimin önünde kendi kendini yeniden çiviledi ve Béatrice'le Musimbwa'nın zincirlerinden boşalmış bir gümbürtüyle doruklara ulaştıkları o anda İsa, çifte bin yıllık dokunaklı, tutkulu yüz ifadesine yeniden bürünmeden önce bana baktı ve dedi ki (bu kez ağzını açmıştı): *Yeniden yapardım.*

[1] Kalbin sesi. (ç.n.)

Bu ulvi kelimelerin ardından, (mesela efkaristiya ayininde etiyle kanının nasıl olup da ekmek ve şaraba dönüşebildiğiyle ilgili ayrıntılar vermesini ya da Golgota Tepesi'nin zirvesinden manzarayı betimlemesini isteyebileceğim) başka sorular da sormama fırsat tanımadan gitti ve daire korkunç bir boşluğa, Tanrı'nın biraz önce terk ettiği dünyanın sıkıntılı boşluğuna gömüldü. Ziyareti ne kadar sürmüştü? Bunu söylemem mümkün değil, tıpkı o gittikten sonra koltukta sessizce, kımıldamadan ne kadar süre oturduğumu bilmediğim gibi. Artık odadan hiç ses gelmiyordu. Vücut belki de şimdiden uykuya dalmıştı. Veya ölmüştü. Göreceğiz, dedim. Ardından ayağa kalktım, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni alıp evime döndüm.

6 Ağustos

Kafam dumanlı uyandım. Akşam üstüne doğru Musimbwa aradı. Geceyle ilgili konuştuk ve beklediğim gibi, niçin odaya yanlarına gitmediğimi sordu. *Ndolè*'nin midemi bozduğunu söyledim, yanıt olarak yalan söylediğimi, daha az düşünüp daha çok düzüşmem gerektiğini söyledi, şöyle cevap verdim: Bunu düşüneceğim, sonra sustuk. Kübist melekle ilgili sorular dilimin ucuna gelmişti ki, Musimbwa'nın ne olursa olsun bunu bana açıklamayı kabul etmeyeceği katiyetiyle derhal vazgeçtim. Konuyu değiştirmeyi tercih edip, basın arşivlerinde yüksek mevkili tanıdıkları olup olmadığını sordum. Beni birkaç gün içinde tanıdığı biriyle temasa geçirmeye söz verdi, ardından şöyle dedi:

"Şu Elimane'ın kim olduğunu bilmek istediğimden artık emin değilim. Sevilen sanatçıların yanına asla fazla yaklaşmamak gerekir. Uzaktan uzağa, sessizce hayranlık beslemek: İşte bu zarafete sahip olmak lazım. Sen de öyle düşünmüyor musun? *Labirent* benim için yeterli, tamamlanmamış olsa bile... Ama senin onu araştırmak istemeni de anlıyorum. Sanırım yeni anladım."

"Neyi anladın?"

Musimbwa dedi ki: Anladım ki, kitabın devamının gerisinde aslında edebiyatın ta kendisini aradığını düşünüyorsun. Fakat

edebiyatı aramak daima bir hayalin peşinden koşmak demek. Edebiyatı aramanın manası bela aramak. İnan bana Faye: Edebiyatı aramak, bu, bu, fakat cümleyi bitirmedi, onun yerine aceleyle ya da üzüntüyle veya sıkıntıyla: Neyse, neyse, neyse diyerek sözünü tamamladı.

Üstelemedim ve telefonu kapatmadan önce başka şeylerden konuştuk. Sonra uzun bir tereddütün ardından Béatrice'e yazmamaya karar verdim. Fiziksel aşkın, belirli bir seviyeyi aşan efsunlanmalarda trajik bir yemine dönüştüğünü ona açıklamayı beceremeyecektim. İki vücut konuşur, anlaşır, birbirlerini tanır, sonra istemeden, hatta farkına bile varmadan, sessizce birbirlerine sadakat yemini eder. Fakat hiçbir şey aşk kadar adaletsiz olmadığından, bozulması imkânsız bu yemini bazen sadece tek bir vücudun da ettiği olur. Elbette günün birinde ayrılık gelip çatar ve yemin etmiş vücut, geçmiş bir hatıraya verdiği sözün tüm ağırlığıyla kendini bir başına bulur. Ceset kadar geniş yer tutan bir yemini miras edinmiştir fakat hiçbir arkadaşı bu yükten kurtulması için gecenin bir yarısı yardımına koşamaz. Sırtındaki bu yükle, huzura hiç kavuşamadan ve kısa süre sonra, bir daha asla huzura erişemeyeceği ümitsizliğine düşerek bir vücuttan diğerine gezinir. Kaybolan idealle mukayese ettiğinden artık partnerleri yoktur. Karşılaştığı vücutlarda hayal kırıklığı, beklediğinden de ölümcül bir biçimde onu beklemektedir. Bir zaman gelir, bu kesin hayal kırıklığının farkındalığıyla başka tüm tecrübelerden vazgeçer fakat arzu okyanusu gözlerinin önünde serilir ve ona çağrıda bulunurken, bu hayal kırıklığının farkındalığından da öte, ettiği yemini bozan biri olmanın, belki de şimdiden unutmuş bir vücuda ettiği karşılıksız yemine ihanet etmenin huzursuzluğudur onu limana mıhlayan ve felç eden. Yalnız başınayken bile hâlâ

sadakatsiz olmaktan korkar. Romain Gary, annesine duyduğu ve başka hiçbir kadında asla bulamadığı sevgiyi betimlemek için bir şafak yemininden söz ediyordu. Ben de bazen, tensel aşk için bir gece yemini edildiğini söylerim. Bir yıldan biraz uzun bir süre önce o yemini başka bir kadın için ettim.

Hayır, bunu Béatrice Nanga'ya açıklayamam. Duysa kahkahalarını yüzüme kusardı.

O kadın artık burada değil. Üzerimde çok kuvvetli bir etki bıraktı ve bu etkiden kurtulmamın yolu yok. O gittiğinden beri tüm kadınların vücutları beni ürkütüyor. Hatta en derinlikli fantezilerim bile o hırçın hayaletin karşısında boyun eğiyor. Béatrice'le yatmayı arzu ettiğim müddetçe vücudum onu istiyordu. Ama vücudumun geçmişteki sadakatini hatırlaması ve arzularının sönmesi için bu fırsatın ortaya çıkması yetmişti.

Onunla basmakalıp bir Paris dekoru içinde karşılaştım: Raspail Bulvarı'ndaki bir parkta bulunan kırık kılıçlı yüzbaşı Dreyfus anıtının dibindeki bir bankta. Ayaklarının dibinde kımıl kımıl bir güvercin sürüsü vardı. Sandviçinin kırıntılarını onlara atıyordu, sohbeti başlatmak için şunu söylemekten başka yol bulamamıştım: Belediye bu kuşları beslemeyi yasakladı Matmazel. Gözlerini bana doğru kaldırdı, bakışları görkemli bir küçümsemeyle doluydu. Beni hor görmesi umurumda bile değildi çünkü nihayet yüzünün tamamını görüyordum. Verdiği sert yanıta aldırmadım ve hiç beklemeden, sohbete kapı açabilecek beylik sözler etmeye giriştim. O vakitler Kundera'nın son romanını okuyordum. Romandaki kişilerden biri, erkeklerin çoğunlukla kendilerinden daha zeki olan kadınları cezbetmek konusunda, her ne pahasına olursa olsun başarılı olayım derken kendilerini gülünç duruma düşürmekle uğraşmaktan ziyade önemsiz görünmekle kazançlı çıkacaklarını açıklıyordu. Bu dersi uygulamaya koydum ve gözünü boyamaya hiç uğraşmadım. Ama onu sıkmamaya da özen gösterdim. Bu iki uç arasındaki zikzaklı yol karanlık ve tehlikelidir, fakat mevcuttur. Bu yola girdim ve tüm çevikliğimi kullanarak yoldan çıkmamaya çalıştım.

Birkaç dakika sonra gitti. Ne adını ne de telefon numarasını biliyordum fakat büyük olasılıkla yeniden karşılaşacağımızdan

emindim. Onu, sık sık kitap okumaya geldiğim, üniversiteme yakın bu parktaki ilk görüşüm değildi. Son görüşüm olmamasını umuyordum. Üç gün sonra aynı yerde bu defa beni bankta görüp seslenen o oldu. Konuşma bu kez daha uzun sürdü, eski çekincemiz kalmamıştı, birbirimizden ayrıldığımızda ismini biliyordum: Aïda. Telefon numaralarımızı birbirimize çok sonraları, artık bu parktaki karşılaşmalarımızın tesadüfî görünmeye yetmediği, buluşma ümitlerinden ziyade buluşmalara gitgide daha fazla benzediği bir zamanda verdik.

Bunu alışıldık, hemen hemen sıradan aşamalar, muhtemel bir ilişkinin uzun girizgâhı izledi. İlk akşam yemeğinde birbirimizin özgeçmişlerini temel hatlarıyla öğrendik. Ben onun, kent isyanları ve halk direniş hareketlerinde uzmanlaşmış bir fotomuhabir olduğunu öğrendim; o da benim uzun süredir edebiyat konulu bir tezi süründürdüğümü öğrendi. Melezdi –babası Kolombiyalı, annesi Cezayirliydi– ve üç çocuğun en küçüğüydü. Ben beş kardeşin en büyüğüydüm. O vegandı; bense kanlı pirzolalara bayılıyordum. O komünistti; ben bir anarşistle ev arkadaşıydım. O önemli bir muhabir olmak istiyordu, bense yalnızca yazar olmak istiyordum. Günün her saatinde, ısrarlı, hararetli mesajlaşmalar sürdü. Sonra ikinci akşam yemeği (vegan) geldi, ilk utangaçlıklar, ilk suskunluklar, ilk samimi gülüşmeler, belki de ilk çekimler. İlk öpücük o zaman gerçekleşebilirdi. Ama bizde öyle olmadı. Birbirimizi bekletme oyunu oynadık. İlk itiraflar geldi. İlk kim seni özledim dedi? Ben. Ustaca yanıt verdi: Ben de seni ama ağır ağır ilerleyelim, müzikten daha hızlı olmasın. İlk konser. Fête de l'Huma'nın büyük sahnesinin önünde, Manu Chao'nun kutsaması altında ilk el ele tutuşma. Manu Chao *La vida es una tómbola*[1]

[1] (İsp.) Hayat bir tombaladır. (ç.n.)

şarkısını söylüyordu ve ben onu dinlerken sersem sersem, evet, diyordum, doğru, *la vida es una tómbola*'ydı ve bazen bir mucizeye denk geliyorduk: Koku, hareket eden ve bize sürtünen beden, o anda yanımızdaki varlığını hiçbir şeyin, şansın, meziyetin, ümidin, hatta en hoş hülyaların bile gerekçelendiremeyeceği, mırıldanan bir kadın sesi, Aïda. İlk öpüşmemiz ansızın gerçekleşti, ağır ağır, mükemmel bir biçimde çünkü kendi kendine olgunluğa erişmiş, hiçbir dayatma olmamıştı. Şarkının bir kıtası boyunca devam etti, sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi nakarata sarıldık, halbuki artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Konserin son parçası *Me gustas tú*, karanlık basarken ve yatay bir yağmur altında sona erdi. RER[1] B'ye binerken konuşmaya, konserin harika olduğunu söylemeye, dudaklarımızı hâlâ karıncalandıran öpücüğün yarattığı hissi hatırlamaya, nereye gidiyoruz diye sormaya ihtiyacımız yoktu. Nereye gittiğimizi bilerek bindik trene: Diğerine doğru gidiyorduk, tek kelime etmeden ama birbirlerine kenetlenmiş parmakların ve ağırlıklarını taşımayı deneyecek her cümleyi tuzla buz edebilecek dopdolu ilk gülümsemelerin hararetli sohbeti içinde. Onun evine gittik. Yüzünü ve yüzümü ıslatan sırılsıklam saçlarını hatırlıyorum, aşkı pırıltılı parçalara ayırdığımızda bir gezegenin halkaları gibi sardılar etrafımızı.

Yaşam boyu geçirilen hakiki ontolojik başkalaşımların sayısı zannedildiği kadar çok değil. Bu benim başımdan iki kez geçti ve *İnsaniyetsizlik Labirenti* ikincisine yol açtı. Mistik bunalım

[1] RER: Banliyö treni. (ç.n.)

konusunda Pascal'in Ateş Gecesi,[1] Valéry'nin Cenova Gecesi[2] olmuştu; benimkiyse Aïda'yla ilk kez seviştiğim geceydi. İçimdeki hakikat aydınlığını hiç kimse asla karartamayacak; zamanın örtüsü bile bunu başaramayacak. O gece ışıklar içinde yerlere kapanıp yemin ettim. Ruhumun bir başka ruha sadık kalacağına söz verdim. Bunu tek başıma yaptım.

1 (Fr.) Nuit de feu. Blaise Pascal, Katolik tinselliğinin ve genel anlamda Hıristiyanlığın klasiklerinden biri olarak görülen, İsa'ya dönüştüğünü anlattığı "Le Mémorial" başlıklı eserini 1654'ün 23 Kasım'ını 24 Kasım'a bağlayan gece yazmıştır. Bu, Ateş Gecesi olarak adlandırılır. (ç.n.)

2 (Fr.) Nuit des Gênes. Paul Valéry, 1892'de annesinin ailesiyle birlikte Cenova'dayken 4 Ekim'i 5 Ekim'e bağlayan gece, ciddi bir varoluşsal bunalım şeklinde betimlediği bir durum yaşamıştır. Bu "Cenova Gecesi" olarak adlandırılır. (ç.n.)

10 Ağustos

Musimbwa'nın etkili bir tanıdığının benim için aldığı izin sayesinde tüm günümü basın arşivlerinde geçirdim. Girişte telefonumu almışlardı ama notlar tuttum. B. Bollène'in, bir örneği arşivlerde bulunan araştırmasını okudum. Dönemin eleştirileri ve bu gazetecinin araştırmasından öğrendiklerim ışığında *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni bir kez daha okudum.

*

Gemini Yayınları yakın zaman önce, yazarının renkli tenli, Senegalli bir Afrikalı olduğu söylenen şaşırtıcı bir ilk roman yayımladı. Kitabın ismi *İnsaniyetsizlik Labirenti*, yazarın ismi T. C. Elimane.

Açık konuşalım: Bu eserin, mahlas kullanan bir Fransız yazara ait olup olmadığını merak ediyoruz. Sömürgeciliğin Afrika sömürgelerinde eğitim alanında mucizeler gerçekleştirdiğini düşünmeyi elbette isteriz. Ama bir Afrikalının bu şekilde Fransızca yazabileceğine inanmak mümkün mü?

İşte tüm gizem burada.

Fakat bir devamı olduğunu belli eden bu kitapta konu edilen nedir?

Zalim bir kralın öyküsü anlatılıyor, bir çeşit siyahi Neron'un [...]

Şimdi bu tuhaf T. C. Elimane isminin arkasında kimin gizlendiğini keşfetmek lazım. Pek mümkün görünmüyor ama eğer söz konusu kişi sömürgelerimizden bir zenciyse, kendilerine atfedilen güçlü sihir yeteneğine inanmaya başlasak iyi ederiz.

B. Bollème
La Revue des deux mondes

11 Ağustos

Elimane'ın bu konuya yanıtı belki de suskunluk olmuştur. Ama susan bir yazar ne ola ki?

*

La Revue des deux mondes dünkü sayısında, küçük bir yayınevinin bastığı, "yazarının renkli tenli, Senegalli bir Afrikalı olduğu söylenen şaşırtıcı ilk romandan" bahsediyordu.

Bizim tarafımızda en ufak şüphe yoktur: İsmi *İnsaniyetsizlik Labirenti* olan bu harikulade kitap siyah bir yazarın başyapıtıdır; içeriği iliklerine kadar Afrikalıdır [...]

Zira Bay Elimane gerçekten şairdir ve gerçekten zencidir [...] Eserde anlatılan apaçık korkunçlukların gerisinde de derin bir insanlık gerçekliği yatmaktadır [...]

Editörü Bay Ellenstein'ın bize söylediğine göre bu yazar henüz yirmi üç yaşında ve edebiyatımızda önemli bir yer edinecek. Haydi şunu söylemekten de kaçınmayalım: Gençliği ve şaşırtıcı parlaklıkta şairane görüşleriyle karşımızda bir nevi "zenci Rimbaud" var.

Auguste-Raymond Lamiel
L'Humanité

Bir yıl önce, günlerin bahtiyarlığını, haftaların coşkusunu, büyük başlangıçların tutkulu neşesini yaşıyordum: Aşka düştüğümü görüyor ve bu düşüşün sonsuza dek sürmesi için dualar ediyordum. Aïda karşı karşıya bulunduğum tehlikeyle ilgili olarak kendince uygun bir zamanda beni uyardı. Fakat bu "uygun zaman" elbette çok geç gelmişti: Birine bağlanma lüksüne sahip olamayacağını bana söylediğinde onu zaten çok uzun süredir seviyordum. Bana dedi ki: İşimden dolayı başka yerlere gideceğim, belki de çok uzun bir müddet gideceğim.

Bu dürüstçeydi, dolayısıyla zalimceydi. Duygularını dillendiremeyen bir çocuğun öfkesiyle seviyordum onu, hangimizin konu olduğunu bilmediğim bir hiddetle. Çünkü onunla geçen her gün veya her gece sonuncusu olabilirdi, coşkuyla yaşıyordum onu, acıyla ve bazen de bu duyguyla mücadele etsem bile ümitle: Dünyanın bambaşka yerlerinde bir devrimin kıvılcımlarını fotoğraflamaktansa benim yanımda kalması ümidiyle. Devrimlerin en büyüğü tam da gözlerinin önünde yaşanıyor: Sana âşık oluyorum, bak. Kafasını çeviriyordu. Ben de kafama uyduğu gibi davranıyor ve vazgeçmeyi reddediyordum.

Bir gün, ümitsizlik ya da çılgınca bir ümit içinde, o kaçınılmaz iki kelimeyi söyledim. Karşılığında hiçbir şey, temkinli bir "ben de" bile, yaralayıcı bir "ben değil" bile yankılanmadı. Aïda yanıt

vermedi, bunu onun yüzüne vurmanın adaletsizlik olduğunu biliyordum: Bu mevzuda karşılıklılık ilkesi güvencesi verilmediğini kabullenmiştim. Hatta, mutlaka samimi olmak gerekirse, içten içe bu bekleyişteki belirsizlikten hoşlanıyordum bile. Belki de bir aşk mazoşistiydim, bir mazoşist daha. Duygular kortunda görünmez bir partnerle tenis maçı yapıyordum. "Seni seviyorum"larımı filenin üzerinden gönderiyordum. Diğer tarafta karanlıkların içinde kayboluyorlardı; bana geri gönderilip gönderilmeyeceklerini bilmiyordum – ve işte tam olarak bu şüphenin azabıydı bana karanlık bir haz veren. Zira şüphe ümitsizlik anlamına gelmiyordu ve Aïda'nın suskunluğundan, tıpkı ilk kaostan olduğu gibi, birkaç kelimeyle hayat ışıkları fışkırabilirdi. Yeterince topum vardı. Yeniden servis atıyordum. Bir dayanıklılık maçına hazırdım.

Bu maç oynanmadı. Aïda bir gece bana, tarihi bir halk devriminin ayak seslerinin duyulduğu, annesinin ülkesi Cezayir'e gideceğini haber verdi. Aniden, beraber geçireceğimiz altı aylık bir süre kalmıştı. Bunu, tedavi edilemeyecek derecede ilerlemiş bir kanser teşhisini öğrenir gibi öğrendim. İşte *Boşluğun Anatomisi*'ni yazmaya da gizlice o gece başladım. Bir aşk romanı, bir veda ilanı, bir ayrılık mektubu, bir yalnızlık alıştırması: Bunların hepsiydi. Üç ay boyunca yazdım ve görüşmeye devam ettik. Hangi nedenle? Aynı şehirde olup da onu görmeme düşüncesi, müstakbel ayrılığımızdan bile daha katlanılmaz geliyordu bana. Onu sevmeyi seviyordum, sevmeyi seviyordum, *amare amabam*, onu seven kendimi seviyordum, o onu sevdiğimi görürken onu seviyordum. Aniden boyutlarından tekine indirgenmiş bir yaşamın, baş döndürücü bir uçuruma sürüklenmesi. Eksilme değildi bu, varlığımın yoğunlaşması, kendini bütünüyle başka bir şeye adamasıydı. O anda hayatta ne yaptığımı sorsalardı, mağrur ve trajik bir alçakgönüllülükle

şöyle yanıt verirdim: Sadece âşığım. Zaten mühürlü yaşıyordum ve mühürlü bir beden körcesine bir köleliktir.

İçimdeki *Boşluğun Anatomisi*'ni çok kısa bir sürede yazmıştım. Güvendiğim bir yayınevine gönderdim. Yayınevi, (yanıt vermesi genellikle en az üç ay sürdüğünden) beni çok şaşırtacak şekilde üç hafta sonra cevap verip metni en kısa sürede basmak istediğini belirtti. *Boşluğun Anatomisi* Aïda'nın gidişinden üç gün önce yayımlandı. Kitabı ona ithaf etmiştim. Bu, kalmasına yetmedi. Cezayir'deki devrimi fotoğraflamaya gitti. Gitmeden önce iletişimde kalabilir miyiz, diye sormuştum. Bartlebyvari bir yanıt verdi: Bunu tercih etmiyordu. Birbirimize itiraf etmesek bile, diye açıklamıştı bana, iletişimde kalmak, günün birinde aramızda yeniden bir ilişki yaşanabileceği ümidini muhafaza etmemiz anlamına geliyordu. Halbuki başka yerlerde başka çehreleri sevmemize engel olmamızı istemiyordu. Benim istediğimse onun çehresiydi fakat aşk uğruna veya zayıflıktan dolayı bu kararına saygı duydum. Sosyal medyadaki hesaplarını sildi, e-posta adresini iptal etti, alana ulaşır ulaşmaz telefon numarasını değiştireceğini ve ona yazmamın yersiz olduğunu söyledi. Her şeye evet dedim. Dansımızı daima o yönetmişti. Böylece güzel bir günde, müziğin hayaleti ve dans arkadaşımın rüzgârda uçup giden hatırasıyla bir pistte tek başıma kaldım. Hiçbir zaman iyi hazırlanamadığımız yalnızlıkta herhangi bir yoğunlaşma olmadı: Derhal yalnızlığın diplerine düştüm. Ama yemin etmiştim.

13 Ağustos

Elimane bir nevi, cennetten kovulmasına rağmen yine de aynı cennette sığınak bulan ilk insandı, bu cennetin gizli yüzünde. Diğer tarafında. Cennetin diğer tarafı nedir? Varsayım: Cennetin diğer tarafı cehennem değil, edebiyattır. Anlamı: Elimane'ın yazar olarak öldürülmesinden sonra kendisine bir tek yazı vasıtasıyla ölmek (veya yeniden dirilmek mi?) kalıyordu.

•

İnsaniyetsizlik Labirenti'nde, zenci bile olsa bir "Rimbaud"nun kalemini görmek için Auguste-Raymond Lamiel gibi matrak bir sosyalist olmak lazım. Bu kitap, kendini ateşinin inceliklerine yeterince hükmedemediği bir dilin usta-şenlik fişekçisi olarak gören ve sonunda kendi kanatlarını yakan bir vahşinin salyası.

[...] Afrikalıların barbarlığı yalnızca hayal ürünü değil: Buna Büyük Savaş esnasında cephede, Almanları olduğu kadar Fransızları da dehşete düşüren bu cesur fakat korkunç zenci topluluklarında şahit olmuştuk; şimdi *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nde bir kez daha görüyoruz. Afrika bizi zaten biraz korkutuyordu. Artık kelimenin tam manasıyla ondan tiksiniyoruz. Sömürgeleştirme devam etmeli ve bu sefil ve lanetli ruhların Hıristiyanlaştırılması çalışmaları sürmeli. Yoksa, bu elden çıkma başka kitaplar da okuruz.

[...] İncelikten nasibini almamış bütün bu sayfalar gösteriyor ki ancak yağmalamaktan, kendilerine ziyafet çekmekten, soymaktan, yakmaktan, sarhoş olmaktan, zina yapmaktan, ağaçlara tapmaktan, öldürmekten... anlayan bu zencilerin damarlarına medeniyet henüz girmemiş.

Édouard Vigier-d'Azenac
Le Figaro

14 Ağustos

Sanza bu akşam bizi evine davet etti. Çok da hevesli olmadan, yazdıklarımdaki kibri, yazdıklarımdaki yalanı, yazdıklarımla hayat arasındaki farkı düşünerek gittim. Siga D. haklıydı: Edebiyatın ne olduğu veya ne olması gerektiği konusundaki nutuklarımın tüneğinden bir şahin gibi havalanarak dünyanın üzerinde kanat çırpıyordum ama bunlar savaşmak için değil caka satmak için yapılan uçuşlardı, ölümüne mücadelelerden ziyade eğlendirici sirk gösterileriydi. Bir camın ya da bir kalkanın gerisine saklanır gibi saklanıyordum edebiyatın arkasına ve diğer tarafta hayat duruyordu: Şiddeti, boynuzları, mideye indirdiği koçbaşı darbeleriyle. Kendini keşfetmek ve bu darbelerle yüzleşmek, bunları karşılamaya ve belki de karşılığını vermeye hazır olmak gerekiyordu. Biraz cesaret lazımdı; pazarlık değil, sahtekârlık değil, kılıfına uydurmak değil; yalnızca cesaret. Ödül buydu.

Faustin Sanza'nın evinde bana anlamsız görünen tartışmalara pek katılmadım. Béatrice bana yarım ağızla iyi akşamlar demiş, sonra akşamın geri kalanında benimle hiç konuşmamıştı. Herkesin kafası başka yerlerde gibiydi. Sanza'nın fırlatmaya çalıştığı birkaç polemik oku, kayıtsızlık ve sıkıntı zırhımızdan sekti.

Eva Touré Instagram için hiç fotoğraf çekmedi. O akşam her şey ters gidiyordu. Kısa kestik. Béatrice Uber'le gitmeden önce bakışlarıyla beni adeta kurşuna dizdi. Eva özel taksisini çağırdı. Musimbwa'yla ben yürüdük. Yolda ona basın arşivlerinde bulduklarımdan söz ettim. Amsterdam'a gidip gitmeyeceğimi sordu. Bunun muhtemel olduğunu söyledim.

"Tüm bunlar bir kitapta toplanmayı hak ediyor," dedi. "Biliyorsun. Bu serüvende sana eşlik etmeyi isterdim fakat bunu yapamam. Son günlerde çok düşündüm. Kafamda başka bir kitap var. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne geri dönüyorum. Bunu yapmaya hazır mıyım, değil miyim bilmiyorum fakat oraya gitmem gerek."

Biliyorum ki, o anda ciddi ya da ferahlatıcı ya da güzel bir söz söylemem veya sadece ânın ağırlığını hafifletecek bir şaka yapmam gerekirdi ama aklıma hiçbir şey gelmedi: Dudaklarım kapalı kaldı ve o an sessizliğinin ağırlığını muhafaza etti. İkimiz de kendi kitabımıza doğru yol alıyorduk.

Musimbwa memleketinden çok ender bahsederdi. Tek bildiğim, geçen yıl ölen teyzesiyle birlikte henüz çocuk yaşta savaştan kaçtığıydı. Hangi şartlar altında kaçtığından, ana babasından, Fransa'daki hayatının öncesinden hiç bahsetmemişti bana. Bir gün ona niçin geçmişinden hiç doğrudan söz etmediğini sormuştum. Verdiği yanıtı ölene dek unutamayacağım:

"Çünkü Zaire'yle ilgili yalnızca mutsuz hatıralarım var. Orada hayatımın en mutlu anlarını geçirdim. Fakat bunları düşünmek beni hep mutsuz ediyor. Onları hatırlamak bana, yalnızca geçip gittiklerini değil, aynı zamanda tartışılmaz şekilde yıkıldıklarını ve bu esnada tüm bir dünyanın da onlarla birlikte yok olduğunu teyit ediyor. Zaire'yle ilgili yalnızca mutsuz hatıralarım var.

Elbette kötü hatıralar. Ama iyi hatıralar da. Söylemek istediğim şu ki, hiçbir şey bir insanı, mutlu olanlar da dahil olmak üzere hatıraları kadar üzemez."

Hayatının o dönemine dair onunla konuşmaya bir daha hiç cesaret edememiştim. Halbuki, eserlerindeki gizemlerin anahtarının orada olduğunu hissediyordum. Örneğin tüm kitaplarında sağır bir kişilik ya da sağırlığa yönelik güçlü metaforlar bulunuyordu. Bu konuda hiçbir zaman açıklama yapmamıştı fakat önsezilerim bana Musimbwa'yla ilgili *her şeyin orada* olduğunu söylüyordu.

Hâlâ yürüyorduk. Sessizliği bozan o oldu:

"Ne zaman yazar oldun Faye? Bunu tekrar düşünürken 'işte beni yazmaya iten neden' diyebileceğin bir olay hatırlıyor musun?"

"Bunu söylemek zor. Belki okuduklarımdır. Ama bu sayılır mı bilmiyorum. Beni ben yapan güçlü bir öyküm yok. Örneğin Haruki Murakami'de olduğu gibi. Onun yazarlık eğiliminin harikulade kaynağının öyküsünü biliyor musun? Hayır mı? Bir beyzbol maçındaymış. Bir top havayı net ve düzgün bir biçimde yarmış, Murakami topun mükemmel güzergâhını seyretmiş ve ona bakarken ne yapması, ne olması gerektiğini anlamış: büyük bir yazar. Bu top onun edebi epifanisi, işareti. Benim topum olmadı. İşaretim de. Sanıyorum, bir yazar olarak kökenimin okumalarımdan geldiğini söylememe neden olan şey bu. Ya sen, niçin yazar olduğunu biliyor musun?"

Bana, evet, dedi. Fakat yollarımızın ayrıldığı kavşağa geliyorduk ve bu eğiliminin kökeniyle ilgili daha fazla bir şey anlatamadı (ya da anlatmak istemedi). Yalnızca araştırmalarımdaki bir sonraki aşamanın ne olacağını sordu. Yakında Amsterdam'a, Siga D.'nin evine gitmem muhtemel olsa da, henüz kesin olarak

bilmediğimi söyledim. O ise bir hafta içinde Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne gitmeyi düşünüyordu. Mümkün olduğunca az hazırlık yaparak gitmek istiyordu. Neredeyse bir serüvene atılır gibi, dedi gülümseyerek. Fakat bu gülümseme beni biraz üzdü.

Gitmeden evvel daha önce hiç olmadığı kadar çok içmek ve en sevdiğimiz şairlerle romancıları okumak için son bir kez görüşmeye söz verdik. Bilinmeyene atılmak üzere olan iki dost genç yazarın birbirlerine bu şekilde veda etmelerinin ancak böyle uygun olacağını söyledik. Ama bir yandan da sanırım bu edebi içki âlemi vedasının asla gerçekleşmeyeceğini içten içe biliyorduk. Uzun süreli bir ayrılıktan önce birbirimizi son görüşümüzdü. Bu müstakbel geceye, yalnızca şimdikinin bitişinin acısını hafifletmek için inanır gibi yapmıştık. Birbirimizi mutlaka arayacaktık ama görüşmeyecektik. Yeniden bir araya geldiğimizde bambaşka erkekler olacaktık. Hatta belki de sadece erkek olacaktık.

*

Birkaç gündür Bay Elimane'ın Gemini Yayınları'ndan çıkan şu meşhur *İnsaniyetsizlik Labirenti* kitabının Afrika medeniyetinin resmi olduğunu duyuyoruz. Kitaba dair okumaları taban tabana zıt olan ideolojik rakipler en azından şu konuda hemfikir: Kitap Afrika kökenli. Bize göreyse bundan daha yanlış bir okuma mümkün değil: Bu kitap, Afrika kökenli olmak haricinde her şey olabilir.

Daha fazla tropik renk, daha çok egzotizm beklerdik, saf Afrika ruhunu daha çok yansıtsın isterdik [...] Yazarın kalemi iyi. Tamam da tüm bunların içinde hakiki Afrika nerede?

Bu kitabın en büyük zayıflığı yeterince zenci olmayışında. Yeteneği aşikâr bir yazarın, nafile bir üslup ve bilgiçliğe hapsolmayı tercih etmesi çok yazık, bundan ziyade ilgimizi daha çok çekecek şeyleri imâ etmesi gerekirdi: kendi toprağının nabzını. Ümit edelim ki,

İnsaniyetsizlik Labirenti'nin finali olması gereken bir sonraki kitabında bu nabzın yankıları duyulsun.

Tristan Chérel
La Revue de Paris

15 Ağustos

Bir yazar hakkında gerçekten ne bilinebilir?

*

İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin yarattığı çok sayıda ve birbiriyle çelişkili tepkiler karşısında, Charles Ellenstein ve Thérèse Jacob'la görüşmek istedik. Bu iki genç editör, tartışılan romanı yayımlayan Gemini Yayınevi'nin kurucuları ve yöneticileri.*

Brigitte Bollème: Söylendiğine göre *İnsaniyetsizlik Labirenti* gizli bir yazarın kitabıymış...

Charles Ellenstein: Paris'te çok fazla dedikodu dolaşıyor. Ayrıca bu söylentileri çıkaranların çoğu da siz gazetecilerden ibaret. Söylenenlerin tümü doğru değil. Tüm yazarlar maske taşır. Kitabın Elimane tarafından değil de, kendisine bir mahlas edinmiş, tanınmış bir yazar tarafından yazıldığı dedikodularından söz ediyorsanız bu çok gülünç.

BB: Niçin?

Thérèse Jacob: Çünkü o gerçekten yaşıyor. Elimane diye biri var.

BB: Gerçekten Afrikalı mı?

TJ: Kitabın arka kapağında belirtildiği üzere Senegalli bir Afrikalı.

BB: Dediklerine göre yaklaşık olarak siz yaşlardaymış...

CE: Abartmayalım. Biraz daha genç. Ama zaten yazarı yazar yapan yaşı değildir.

BB: Nerede? Niçin sizinle birlikte, yanınızda değil?

CE: Münzevi biri. Ayrıca Afrikalı olmasından dolayı çeşit çeşit yorumlarla karşılaşabileceğini, üstelik bunların pek o kadar kibar yorumlar olmayabileceğini biliyor.

BB: Bu eser, bilhassa yazarının özgün ve gizemli kişiliğinden ötürü basında büyük gürültü koparıyor. Anlıyor musunuz, kitabı gerçekten T. C. Elimane'ın yazdığına dair kanıtlar lazım... Suskun kalması, eseri konusunda şüpheler uyandırıyor.

TJ: Elimane bunun farkında ve bu göğüslemeye hazır olduğu bir risk.

BB: En azından sizler, onunla ilgili biraz daha bilgi verebilir misiniz? Ne yapıyor? Nasıl tanıştınız? Nasıl biri? Nerede yaşıyor?

CE: Onunla geçen yıl bir kafede tesadüfen karşılaştık. Sık sık gittiğimiz bir kafeydi ve Elimane'ı her seferinde, masalardan birinde oturmuş, çevresindeki hiçbir şey ve hiç kimseyle ilgilenmeden hararetle yazı yazarken görüyorduk. Yazar olduğunu anlamıştık. Böyle şeyler sezilir. Bir gün sohbet etmeye başladık. Elimane, insanlara kolay kolay güvenmeyen çekingen bir adam. Ama dost olduk. Sonunda yazdığı metni bize okuttu. Metin hoşuma gitmişti. Kitabın serüveni böyle başladı.

BB: Kitabı konusunda kopan gürültülerle ilgili ne düşünüyor?

TJ: O kadar da büyük bir gürültü koptuğunu düşünmüyorum. Zaten ne olursa olsun, bildiğim kadarıyla bu onu o kadar da ilgilendirmiyor. Onu ilgilendiren bu değil.

BB: Onu ilgilendiren ne?

TJ: Tüm yazarları ilgilendirmesi gereken şey: Yani yazmak. Okumak ve yazmak.

BB: Gerçekten Afrikalı öyle mi? Üstelediğim için kusuruma bakmayın ama okurlarımız için bu pek alışıldık bir durum değil, yani bir Afrikalı'nın...

TJ: ... bu şekilde yazması mı?

BB: ... kısaca, yazması. Ve dar edebiyat dünyasında kendisinden böylesine söz ettirmesi. Öte yandan, Auguste-Raymond Lamiel'in *L'Humanité*'de çıkan yazısında Elimane'ı "zenci Rimbaud" diye nitelendirdiğini biliyor muydunuz?

TJ: Bu benzetmeyi yapmakta ve sorumluluğunu üstlenmekte özgürdür.

BB: Yakın zaman içinde T. C. Elimane'ı görebilecek miyiz?

CE: Her şey ona bağlı. Fakat sanmam.

Görüşme bu şekilde bitiyor. Tüm bunlarla ilgili ne düşünebiliriz, söylemek zor. Charles Ellenstein ve Thérèse Jacob, gizemli arkadaşlarının kimliğini gizlemeye gayret ediyorlar. Çelişki de burada: Onunla ilgili biraz bilgimiz olsa da gizemi olduğu şekliyle kalmaya devam ediyor.

B. Bollème
La Revue des deux mondes

18 Ağustos

Bir eser hakkında gerçekten ne bilinebilir?

*

İnsaniyetsizlik Labirenti'yle ilgili bazı yorumları okuyunca artık şüphe kalmıyor: Huzursuzluk yaratan şey, yazarın derisinin rengi. Olay çıkaran şey ırkı. Bay Elimane, siyahların, sanat da dahil olmak üzere tüm alanlarda mükemmel iş çıkardıklarını görmeye henüz hazır olmadığımız, fazlasıyla erken bir dönemde ortaya çıktı. Kimbilir belki günün birinde zamanı gelir. Şu an için Bay Elimane cesur bir öncü, örnek teşkil etmeli. Kendini göstermeli, konuşmalı ve tüm ırkçılara bir zencinin büyük bir yazar olabileceğini kanıtlamalı. Onu yürekten, sadakatle destekliyoruz. Sütunlarımız kendisine açıktır.

Léon Bercoff
Mercure de France

19 Ağustos

Örümcek Ana'ya bir e-posta gönderdim. Onu görmek için Amsterdam'a gitmeye hazırdım. Bana hemen yanıt verdi: *Seni bekliyorum Diégane Faye.*

Bir sonraki hafta sonu için tren biletlerini aldım, yaşasın Cumhuriyet bursu.

Ardından, internette Brigitte Bollème'in birkaç fotoğrafını araştırdım. Fotoğraflar çoğunlukla, Bollème'in Femina ödüllerinin etkili bir jüri üyesi olduğu, rahatlıkla altmışlı yaşlarındaki (1905 doğumluydu), edebi ve medyatik çevrelerin zirvelerinde yer aldığı 70'li yıllara aitti. Brigitte Bollème, fotoğraflarında, samimi bakışıyla geleceğe mesaj göndermek istercesine daima dimdik objektife bakıyordu.

*

İnsaniyetsizlik Labirenti *Veya Bir Sahtekârlığın Asıl Kaynağı*

Henri de Bobinal

Collège de France Afrika Etnolojisi Profesörü

1924 ile 1936 yılları arasında Afrika'ya ve bilhassa Senegal sömürgesine birçok kez seyahat ettim. 1929 ile 1934 yılları arasındaki seyahatlerimden birinde tuhaf bir halk olan Bassarileri keşfettim ve

inceledim. Bassarilerle öyle çok zaman geçirdim ki şunu rahatlıkla söyleyebilirim: T. C. Elimane'ın eseri, Bassari kozmogonisindeki öykülerden birinin utanç verici bir biçimde yeniden yazılmış hali. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin kurgusu, bu halkın kurucu efsanelerinden birini ana hatlarıyla, içine romansı bölümler de ekleyerek yeniden ele alıyor. Ben bu efsaneyi 1930'da duydum.

Efsane eski bir kralın Bassari krallığını nasıl kurduğunu anlatır. Zalim ve kıyıcı bu kral, düşmanlarını ve bazen de kendi tebaasını yakardı. Sonra da, meyvelerini yiyerek güç bulduğu ağaçların dibine dökmek için cesetleri gübreyle karıştırırdı. Bu ağaçlar kısacık bir sürede geniş bir orman oluşturdu ve Kral sonsuza dek hüküm sürecek kadar çok meyveye sahip oldu. Efendi, bir gün ormanda tek başına dolaşırken, güzelliğine hayran kaldığı bir kadınla (ya da bir tanrıçayla: Bassari dilinde ikisi için de aynı kelime kullanılır) karşılaştı. Kadın-tanrıça ormanın içine daldı, Kral onun peşinden gitti ve sonunda yolunu kaybetti. Kral, korkunç gübre sayesinde büyümüş ağaçların arasında yıllarca gezinip durdu. Böylece eski cinayetleriyle yüz yüze gelmek mecburiyetinde kaldı zira her bir ağacın içinde yaşayan yakılmış bir kişinin ruhu onunla konuşuyordu. Kral aklını kaçırmak üzereydi, sonra her bir ağacın hikâyesini dinledikten sonra öleceği anda kadın-tanrıça yeniden göründü, ona aklını ve hayatını geri verdi. İkisi birlikte ormandan çıktılar. Kral, yıllar boyu kaybolduğunu zannediyordu ama ormandan çıktığı vakit sarayına ve tebaasına yeniden kavuştu, ona sadece dört ya da beş saat boyunca kaybolduğunu söylediler. O zaman Kral, tanrıların onu sınadığını anladı. Kadın-tanrıçayla evlendi ve halkına "Bassari" ismini verdi, bu kelime "ağaçlara hürmet eden" anlamına gelir.

Bu olağanüstü efsaneyi, meşhur Dakar-Cibuti etnolojik keşif heyetinin başında 1931 yılında Bassari ülkesine geldiklerinde Marcel Griaule ve Michel Leiris'e anlattım. Büyülenmişlerdi. Üstüne üstlük Leiris, *L'Afrique fantôme* dergisinde benden de üstünkörü bahsetmişti.

Bu efsane ile Bay Elimane'ın kitabı arasındaki şaşırtıcı benzerlikleri gayet iyi görüyorsunuz. Bu hikâyeyi, neredeyse noktasına virgülüne dokunmadan yeniden anlattığı aşikâr. Bunun adı intihaldir. Bunu (Bassari kültürünü tanıtmak için) iyi niyetle yapmış olabilir ama o halde belki de kendi halkı olan bu halkın adını niçin hiç geçirmedi? Bu hikâyeyi niçin, kendi hayal gücünün ya da yeteneğinin ürünü gibi yazdı?

Dolayısıyla Bay Elimane'ı dürüstlüğe davet ediyorum. İçinde biraz dürüstlük kaldıysa suçunu açıkça kabul eder. Bu vaziyetten elbette aklanarak kurtulmayacak ama kesinlikle saygı toplayacak. Bassari halkı da onunla birlikte büyüyecek.

Henri de Bobinal

21 Ağustos

Stanislas'la bir Pakistan restoranında öğle yemeği yiyorduk ki, samosa böreklerini bitirirken bana şöyle dedi:

"Sana bir şey söyleyecektim, unuttum. Dün Gombrowicz'in *Günlük'üne* göz gezdiriyordum. 50'li yılların başıymış. O zamanlar Arjantin'de yaşıyormuş, belki biliyorsundur. Bir notunda şöyle yazmış: 'Sábato beni, kısa süre önce buraya gelen Afrikalı bir yazarla tanıştırdı. Tuhaf bir tip. Kitabı okumaya değer mi bakacağım. Sábato kitabı bana hediye etti.' İki sayfa sonra, bahsettiği kitabı okumuştu. Şunu yazmış: 'Afrikalı'nın kitabı bitti. Her kitabı yalayıp yutmuş sınıf birincisinin gereksiz ustalıklarına rağmen (insaniyetsiz olsa da) *Labirent*'inde mutlulukla kayboluyoruz'. Belki de tesadüftür. Belki de başka bir Afrikalı'nın başka bir metninden bahsediyordur. Fakat yine de: Labirent... İnsaniyetsiz. Bir ihtimal... Şu senin Elimane'ın 50'li yıllarda Buenos Aires'te kalıp kalmadığını biliyor musun?"

"Bilmiyorum. Henüz bilmiyorum. Ama Siga D. biliyor olmalı. Bana söyleyecektir."

*

Bay Henri de Bobinal'in makalesi kısa süre önce şunu teyit etti: Elimane konusu bitecek gibi görünmüyor. Etnoloji alanından

meslektaşının makalesini okuyup konuyla ilgilenen Collège de France edebiyat kürsüsü öğretim üyesi Bay Paul-Émile Vaillant, Bay Elimane'ın kitabını okuduktan sonra bizimle iletişime geçti.

Bu bilgili kişi, metinde kurnazca olduğu kadar aleni "edebi hırsızlıklar" tespit edince şaşırmış. Geçmişteki Avrupalı, Amerikalı, Batılı yazarlardan alınma cümlelerin metne geniş bir astar gibi yedirilerek yeniden yazıldığını keşfetmiş. Antik çağlardan modern döneme hiçbir önemli metin bu yeniden yazma işleminden kaçamamış gibi görünüyor [...]

Bay Vaillant, elbette böyle bir yöntemi kınıyor ama yazarın, kendi özgün hikâyesinin anlatımında, kitaplardan tüm bu alıntıları arka arkaya sıralamaktaki ve bunu metni anlaşılmaz kılmadan yapmaktaki yeteneğinden etkilendiğini de belirtmeden geçmiyor.

Albert Maximin
Paris-Soir

22 Ağustos

Musimbwa'nın Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne dönmeden önceki son günü. Bana telefon etti ve derhal anladım: Büyük ayrılışların arifesinde göğsünü sıkıştıran şu ani korkuya kapılmıştı. Yine de onun bu korkusu içimi rahatlattı: Seyahatini gerçek bir çağrı üzerine gerçekleştirdiğinin işaretiydi bu. *Labirent*'i de yanımda götürmek isterdim, dedi. Ardından T. C. Elimane araştırmamda bana iyi şanslar diledi. Ona teşekkür ettim, sonra memlekete dönüş konulu bilmem kaçıncı kitabı yazmaması için yalvardım. Gurbetin, evlerine döndüklerini zanneden tüm yazarları içine batırdığı şu çirkin bataklıktan kaçınacağı üzerine yeminler etti. Buna güldük, hepsi o kadar. Birbirimize, görüşmek üzere, dedik. Telefonu kapadık.

O zaman bilgisayarımı açtım ve *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni kelimesi kelimesine yazmaya başladım. Kelimelerin izini tıpkı bir av köpeği gibi, bir dedektif, kıskanç bir sevgili gibi sürdüm. Kâtip izciliğim, Elimane'ın cümlelerinin moleküllerine varana dek devam etti. Bu metni kopyalamadım. *Onu yazdım*; onun yazarıyım, Borges'in Pierre Ménard'ının *Kişot*'un yazarı olduğu gibi. Dört saat sonra bitirmiştim. Belgeyi e-postayla Musimbwa'ya şu kelimelerle gönderdim: "Yol için." Hemen yanıt verdi: "Harbiden

çatlaksın ama teşekkürler." Sonra Afrika restoranında yemek yemeye gittim. Kora çalgıcısı moda parçalar çalıyordu. Bu beni üzdü ve *mafé*'mi[1] yerken, eski ve monoton manding baladlarını özlediğimi şaşkınlıkla fark ettim.

*

Şunu kabul edelim: Kitabını böylesine beğendiğimiz T. C. Elimane bir inhitalci. Vigier-d'Azenac gibi aptallar ne düşünürlerse düşünsünler, biz her şeye rağmen, son derece yetenekli bir yazarla karşı karşıya bulunduğumuz kanaatindeyiz. Zaten tüm edebiyat tarihi, büyük bir intihal tarihi değil midir? Plutark olmasa Montaigne olur muydu? Ya Ezop'suz La Fontaine? Plaute'suz Molière? Guillén de Castro'suz Corneille? Belki de asıl sorun "intihal" kelimesidir. Bunun yerine, en azından görünürde daha edebi, daha bilgece, daha soylu olan esinlenme gibi bir sözcük kullansaydık hiç kuşkusuz her şey çok farklı olurdu.

İnsaniyetsizlik Labirenti alıntılarını fazlasıyla ortaya seriyor. Yanlışı da burada. Belki de büyük bir yazar olmak, intihallerini ve kaynaklarını gizlemeyi başarma sanatından başka bir şey değildir [...]

Auguste-Raymond Lamiel
L'Humanité

[1] Batı Afrika mutfağında, pilav ya da kuskus üzerinde servis edilen fıstık ezmesi soslu bir yahni yemeği. (ed.n.)

23 Ağustos

Bu gece rüyamda Elimane'ı gördüm. Bana diyordu ki: Burada ne işin var, yalnızlığın ve sessizliğin yörüngesindeki bu yolda ne yapıyorsun? Ona yanıt olarak güzel bir şeyler söylediğimi biliyorum: Ancak rüyalarda veya Flaubert'in mektuplarından birinin sonunda bulunabilecek ya da sıkışan trafikte ettikleri edepsiz bir küfürle camdan dışarı savurdukları bir balgam arasında aydınlık felsefi vecizeler yumurtlayan bazı Senegalli taksi şoförlerinin ağzından çıkabilecek cinsten eğlenceli ve ümitsiz bir cümleydi. Bu tarz bir şeydi, biliyorum. Elbette uyandığımda ne dediğimi unutmuştum. Bu beni bütün gün mutsuz etti.

*

Gemini Yayınevi, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin tüm nüshalarını satıştan çekti. Ayrıca kendilerinden intihal yapılan bazı yazarlara tazminat ödenmesinden sonra şirketin iflasını ilan edeceğini de bildirdi.

Yayınevinin iki kurucusu Charles Ellenstein ve Thérèse Jacob, T. C. Elimane konusunda hâlâ herhangi bir şey söylemiş değiller. Yazar, "kendi" meselesini yokluğu, gürültülü suskunluğu ile vurgulamış olacak. [...]

Edebi ortamda sahtekârlık, insanları eğlendirdiği nispette huzursuz da eder: Bir müddet işe yaramıştır. Jüri üyeleri kanmıştır. T. C.

Elimane, bir biçimde, onların güvenilirliği, ciddiyeti ve belki de kültürleri konusunda şüphe yarattı.

Eğer bu T. C. Elimane'ın gerçekten de Afrikalı olduğu meydana çıkarsa işler daha da rahatsız edici bir hal alacak. O zaman, onu medenileştirdiğini iddia eden bir kültürün temsilcilerini yankı uyandıran bir hakaretle cezalandırmış olacak.

Ümit edelim ki, bu konuyla ilgili gerçekler bir gün ortaya çıksın.

Jules Védrine
Paris-Soir

24 Ağustos

Stanislas birkaç gün için Polonya'ya gitti. Orada hâlâ akrabaları var. Elimane'la ilgili araştırmalarımdan kendisini haberdar etmemi istedi.

Mademki yalnızdım, Béatrice Nanga'yı akşam yemeğine davet ettim. Korktuğum başıma geldi: Daveti kabul etti. Geldi, huzursuzluğun yol açtığı uzun bir eziyet çektiren ilk dakikalar korkunçtu. Tepemizden çok sayıda melek geçti,[1] hiçbiri kübist değildi. Béatrice bana Musimbwa'dan haber alıp almadığımı sordu. Hayır, ya sen? Hayır. Umarım varmıştır. Umarım. Yeni bir sessizlik. Kadehlere yeniden içki doldurdum. Kendi kadehimi bir dikişte bitirdim. Masaya geçelim mi? Olur. Yemekleri servis ettim. Tattı ve hiçbir şey söylemedi. Çukur tabağın diplerinde bir yerlere sığındım. Ama numara yapmak hiçbir işe yaramıyordu: Konuşmak gerekiyordu, sözler sert, yaralayıcı olabilirdi. Dedikleri gibi, çıbanı patlatmak lazımdı. Doğrudan konuya girdim:

"Geçen sefer odaya gelmediğim için bana kızgın mısın Béa?"

"Dünya üzerindeki donanımlı tek erkek sen değilsin," diyerek sırıttı. "O akşam odaya gelen kişi, neyi nasıl yapması gerektiğini

[1] Fransa'da aniden herkesin sustuğu, koyu bir sessizliğin yaşandığı anlarda "un ange est passé", "bir melek geçti" denir. Türkiye'de yaygın şekilde kullanılan "kız doğdu" deyimine denktir. (ç.n.)

bilmek haricinde ayrıca doğa tarafından mükâfatlandırılmıştı da. Sesimi duymuş olmalısın (Bakışlarını bakışlarıma dikti, zalim olmasını istediği, zalim olduğunu düşündüğü ama bence yalnızca üzgün bir bakıştı). Ama evet, sana kızgınım. Söz konusu olan sadece beden veya arzu değildi."

"Neydi peki?"

Bir torpil gibi üzerime geldi.

"Düşüncelerini asla üstlenmiyorsun. Daima nüanstan, karmaşıklıktan bahsediyorsun. Zeki olmak, olgun olmak, düşünce sahibi olmak bu mu zannediyorsun? Düşüncelerin, en ciddi konularda da en sıradan olanlarda da sürekli bocalama halinde. İstiyorsun. Bir saniye sonra artık istemiyorsun. Aynı cümlede hem sanıyorsun hem kuşku duyuyorsun. Belki'lerden ibaret bir hayat! İstediğin bu mu? Ne düşündüğün asla anlaşılmıyor. Dünya senin için iki uçurum arasında çizgi halinde uzanan daracık bir bayır. Başta, evet, o gece odaya gelmediğini gördüğümde bunun için sana kızdım, hayal kırıklığına uğramıştım çünkü seninle de olmasını arzu ediyordum ve sen de bunu arzuladığını söylüyordun. Fakat şimdi düşününce, hayal kırıklığı yaratan asıl şey, dünyadaki veya dünyaya karşı olan genel tutumun. Neye bağlısın? Hangi arzulara baş eğiyorsun? Neye sadıksın? *İnsaniyetsizlik Labirenti* ile ilgili tartışmalarda bile kayıtsız görünüyordun, sanki seni asıl ilgilendiren bizim alevlenmemizdi. Ya sen, senin alevin nerede? Duvarların içinden geçen hayaletler gibi nesnelerin ve insanların içinden geçtiğin için kızıyorum sana. İnsan sana bağlanıyor, bir müddet sen de bağlanmış gibi görünüyorsun. Fakat bir gece gidiyorsun, uyanıyoruz, yanımızdaki yerin soğuk, ne neden gittiğini ne de nereye gittiğini biliyoruz. Tek bildiğimiz bir daha geri dönmeyeceğin. İnsanlar deneme tahtası değil, laboratuvar hayvanı değil,

ben lanet olası bir deney faresi değilim Diégane. İnsanlar sürekli emrinde olan edebi bir maddeden yapılma değiller, alaycı bir gülümsemeyle zihninde ördüğün cümlelere dönüşemezler. Sana nazaran Musimbwa'nın artısı ne biliyor musun? Birçok noktada birbirinize benziyorsunuz ama o insanları görmeyi biliyor. O, yeryüzünde, onlarla birlikte. Düzüşmek gerektiğinde düzüşüyor, içmek gerektiğinde içiyor, elinden geldiğinde insanı avutuyor, kendini açığa vurmaktan, hata etmekten korkmuyor. O bir erkek. Onun için de daha iyi bir yazar. O sıcak. Sen soğuksun. İnsanlara, dünyaya karşı körsün. Kendini yazar sanıyorsun. İçindeki erkek bu nedenle ölüyor. Anlıyor musun?"

Tüm bunları hiç nefes almadan, sanki bir performans sergiler gibi söylemişti ama bütün kelimeleri yüreğinden hissederek söylediğini gayet iyi görüyordum. Sesi titremişti, sesinde göz yaşlarını hissetmiştim. Sustuğunda pencereden karanlık gökyüzüne baktım. Birdenbire kendimi çok yorgun hissettim ve iç geçirdim.

"Belki de haklısın."

"Söyleyeceğin tek şey bu mu?"

"Söylenecek başka bir şey yok. Haklısın."

"Hakikaten hiçbir şey anlamıyorsun."

Bu sözlerin ardından kalktı, eşyalarını topladı. Üzgünüm Béatrice. Bu kelimelere yanıt vermedi, zaten ben de yalnızca aklımdan geçirmiştim. Arkasını dönüp gitti.

Balkona çıkıp aşağı baktım. Her zaman kalabalık olan sokağım o akşam ıssızdı. Bir tek, uzaklaşan Béatrice'in karaltısını gördüm ve bu görüntü içimde ağlama isteği uyandırdı.

25 Ağustos

Aïda son gecemizde bana o kendine has kısa ve keskin üslubuyla şöyle demişti:

"Dün *Boşluğun Anatomisi*'ni okudum. Gitmeden önce bu konuda seninle konuşmak istiyordum. Kabalık edersem kusuruma bakma. Yayımlanan ilk kitabını bana ithaf etmen gönlümü okşadı. Fakat henüz yazar olmadığın da aşikâr. Veya daha ziyade: Ne tarz bir yazar olmak istediğini henüz bilmiyorsun. Kitabında seni hiçbir yerde hissedemiyorum. Kitabında yoksun. Kitabından seni görmüyorum. Sende kitabını görmüyorum. Bu kitapta ne kötülük ne melankoli var. Fazlasıyla duru. Fazlasıyla masum."

Yanıt olarak, kötülüğün safını tutmak için yazma fikrini gösterişçi bulduğumu söyledim. Hakiki kötülük, dedim, yazılmaz, yapılır. Hareketlerdir gereken, sözler değil Aïda, kitaplar değil, hayaller değil: Hareketler. Aïda hiç karşılık vermedi. Devam ettim ve ne hüzünden yola çıkarak ne de hüzne ulaşmak için yazdığımı söyledim. O ne düşünürse düşünsün, dünya üzerindeki son masumiyet yolunu bulmak için yazıyordum.

Aïda hiçbir şey eklemeden gülümsemiş, böylece, beraberce geçireceğimiz kalan kısacık zamanı konuşmalardan ziyade sevişmeye harcamamızı sağlamıştı. Yine de söyledikleri aklımda kalmıştı.

Bugün, bu konuşmanın üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmişken, verdiğim yanıtlardaki saçmalığın altında eziliyorum. Asıl konu kötülük. Masumiyet edebiyatta geçersiz. Hüzün olmadan hiçbir güzel şey yazılamaz. Hüzünle oynanabilir, hüzün değiştirilebilir, mutlak trajedi halinde uzatılabilir ya da sonsuz bir komediye dönüştürülebilir. Edebi yaratının sunduğu çeşitlilikler ve kombinasyonlar içinde her şeye müsaade vardır. Bir kederin kapağını açarız ve edebiyatın kahkahaları delikten dışarı taşar. Bir kitabın içine, kapkara ve buz gibi bir ıstırap gölüne girer gibi girersiniz. Fakat derinliklerinde aniden bir şenliğin neşeli havalarını duyarsınız: Kaşalotların tangoları, denizatlarının zouk'ları,[1] deniz kaplumbağalarının twerk'leri,[2] dev kafadanbacaklıların moonwalk'ları.[3] En başta hüzün var, insan olmanın hüznü; hüznün derinliklerine kadar bakmayı ve her insanda bu hüznü yankılatmayı bilen ruh, işte yalnızca bu ruh, bir sanatçı – bir yazar olabilir.

Bu karman çorman ve mutlak birkaç satırı, beni Amsterdam'a götüren trende yazıyorum, Siga D. beni bekliyor. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni yanıma aldım. Basın arşivlerinde tuttuğum notların bulunduğu not defterim de yanımda. Bu akşamdan veya yarından itibaren daha çok şey bileceğim. Ama neyle ilgili? Kiminle ilgili? *İnsaniyetsizlik Labirenti*'yle mi ilgili? Farazi devamıyla mı? Elimane'la mı? Siga D.'yle mi? Benimle mi?

Benim ihtiyar Günlük'üm,, aradığımız şey belki de asla vahiy gibi inen bir hakikat değildir de olasılık gibi bir hakikattir,

---

1 1980'lerin başında Batı Hint Adaları'nda yaygınlaşan ritmik bir dans türü. (ed.n.)

2 Pop müzik eşliğinde kalçaları oynatarak yapılan, cinsel açıdan kışkırtıcı bir dans türü. (ed.n.)

3 Ayakları zeminde kaydırarak geri geri giderken, ileri adım atıyormuş yanılgısı uyandıran, Micheal Jackson'la özdeşleşmiş bir dans figürü. (ed.n.)

ezelden beri kafa lambamız olmadan kazıp durduğumuz madenin dibindeki aydınlıktır. Peşinden koştuğum şey bir rüyanın şiddeti, bir hayalin alevi, muhtemelliğin tutkusu. Madenin sonunda ne var? Yine maden: Maden kömüründen devasa bir duvar, kazmamız, baltamız ve gayret nidalarımız. Al sana altın.

Gözlerimi kaldırıyorum: İzleyebileceğim parlak bir yıldız yok; yalnızca hareketli, ara ara fırtınalı, daima sessiz bir gökyüzü dönüp duruyor dünyanın üzerinde. Yıldız haritaları artık okunmuyor: Gökyüzü de bir labirent ve en az dünyanın labirenti kadar zalim.

Birinci Biyogram

Asli Kitaba Dair Üç Not

(T. C. Elimane'ın günlüğünden alıntılar)

Tek bir kitap yazmak isterdin. Yüreğinin derinliklerinde biliyorsun ki önemli tek bir kitap var: Diğer tüm kitaplara yol açan veya o kitapların muştuladığı bir kitap. Bir edebiyat katili yazmak isterdin, kendinden öncekilerin tümünü yok ederek ve ondan sonra doğmaya, bu çılgınlığa teslim olmaya niyetlenenleri bundan caydırarak diğer tüm eserleri öldürebilecek bir eser. Bir hareketle kütüphaneyi iptal etmek ve onu tek bir esere indirgemek.

Fakat mutlaklığı hedefleyen her kitap başarısızlığı seçer; ama bu girişimle yanıp tutuşan yürek, yakın zamanlı bu başarısızlığın berrak imgesinde atar. Mutlaklık arzusu, hiçliğe dair katiyet: İşte yaratının denklemi.

Asli kitabın uğursuz iddiası, sonsuzluğu çember içine almaktır; en yeni cümlesi olduğu uzun söyleve cevap olarak son kelimeyi söylemek ister. Fakat son kelime yoktur. Ya da varsa da ona ait değildir, çünkü insanlara ait değildir.

*

Yokluğu arzuyu şekillendiren kitap hangi mürekkeple yazılır? Sessiz kalma hırsını ortaya koyan yapıt, kendini hangi sözle ifade eder?

Cehaletin boşluğu. Aptallığın boşluğu. Korkunun boşluğu. Fakat boşluk kendini öldürmeye asla son vermez ve yazar, önsezilerle durugörülerin kör edici ve ölümcül bıçağına daima, eğer orayı mesken tutmaya çalışırsa, boşluğun intiharlarından birini bir sonrakinden ayıran göz kırpmalarda maruz kalır:

Asli kitap ölülerin dilinde yazılır;

Asli kitap unutulmuşluğun zamanında yer alır;

Asli kitap varlıksızlığa (ne varlığa ne yokluğa) uygundur.

O anda boşluk kendi gırtlağını kesti ve bıçağın etinde açtığı sessiz çığlık içinde, nefes nefese kelleden, korkunç ve aynı zamanda korkutucu şekilde sakin son bir varsayımın düştüğünü duyduğunu zannettin:

Asli kitap yazılmaz.

*

Asli kitap yolunda susmaya meyletmek bazen konuşmaya meyletmek kadar beyhudedir. Boş bir münzevilik de, aynı sebepten, kesinlikle hararetli bir gevezelik kadar öldürücüdür: Her ikisi de özü, bu öz ara dile teslimiyetten kaynaklandığı vakit, dilin veya dünyanın karşısında edinilen bir duruşa bağladıklarını düşünürler. İçsel depremi yaratmak için fayı bulmak ve onu işlemek gerekir.

Tüm bunların gerçekliğini kavrıyorsun: Yalnızca suskunluk veya konuşma vasıtasıyla yalnızlığın gizemciliğine yaranmak ama bunu ona bir içerik veya daha da iyisi bir gerçeklik kazandırmadan yapmak söz konusu olursa, yine derhal ölmeyi tercih et. Boş inzivalar ve anlamsız arkadaşlıklar var. Bazı abartılı suskunluklar hiçbir şey kazandırmaz, tıpkı önemli olmak isteyen ama olayların asıl merkezini destekleme zamanının geldiği o en can alıcı anda temelleri sarsılarak kendi üstlerine yıkılan kelimeler gibi. Asli kitapta, suskunlukla veya kelimelerle silahlanmış bir şekilde hakikate yürümek bilhassa cesaret ister.

Artık babanın gölgesi seni huzursuz etmediğine göre kitabına başlamak için yeterince cesaretin olacak mı? Onun cesaretine, yüreğinde taşıdıklarını yazacak cesarete sahip olacak mısın? Bu günlüğü burada bitir ve kitabına başla: İnsaniyetsizlik Labirenti*'ne gir.*

İkinci Kitap

Birinci Kısım

Ousseynou Koumakh'ın Vasiyeti

I

Oda: Sen daha henüz içeri girmeden suratına midesini üflüyordu: Yaşlılığın ve hastalığın, sona yaklaşırken tüm utangaçlıklarını bir kenara bırakan aciz bedenin kokusu. Babamı sadece ihtiyarlığında tanıdım. Bu nedenle ondan daha da çok nefret ettim, tıpkı hayatının son yıllarında hemen hemen hiç ayrılmadığı bu odadan nefret ettiğim gibi. Oda ve o, sonunda tek vücut olmuşlardı. Babamı yeniden düşünüyorum: Kör çehresi belirmeden önce bu koku geliyor burnuma. O kokuyu görüyorum. Ona dokunuyorum. Midemi alt üst ediyor, bulandırıyor. Koku ancak o andan itibaren ete bürünüyor ve bu et babamın çehresine dönüşüyor. Yaşarken beni kokusuna mecbur etti; mezarından bile beni bu kokuya maruz bırakmayı sürdürüyor. Leş gibi bir ağız kokusu. Yapış yapış bir balgam. Tutamadığı idrarı. Makat akıntıları. Üstünkörü bir temizlik. Bütünün kaçınılmaz çürüyüşü. Babam, bakmaya tahammül edilemeyen çürümüş bir hayvan leşiydi. Çocukluğumdan itibaren onu hep böyle bildim, ta ki beni yanına çağırttığı o geceye dek. 1980 yılıydı, ben yirmi yaşındaydım, o doksan iki.

Kural olduğu üzere, odasının çinko kapısını altı kez tıklatmıştım. Önce üç tıklatma –bekleyiş– üç tıklatma daha. Bu sonuncu

üç tıklatmanın ardından hâlâ cevap vermediyse gerisin geri dönülürdü çünkü ya uyuyakalmıştı ya da meşguldü. Daha sonra yeniden gelmek gerekirdi. Evin kuralı böyleydi. Bu kurala yalnızca babamın eşleri karşı gelebilirdi. Mame Coura, Yaye Ngoné ve Ta Dib, babamın altını değiştirmek veya odayı temizlemek için istedikleri zaman içeri girebilirlerdi. Babamın üç kadını, uzunca bir süre anlaşılmaz bulduğum bir fedakârlıkla baş ucunda nöbet tutmuşlardı. Çocukluğumda ve gençliğimde bunu kendimce, içeriyi temizlemek ya da can çekişen adamla ilgilenmekten ziyade onun hâlâ yaşayıp yaşamadığını görmek için bu iğrenç odaya girdikleri şeklinde yorumlardım. Ve bana göre her biri mutlu haberi kumalarına haber vermeyi ümit ederdi. Biri içeriden her çıktığında alçak sesle konuştuklarını hayal ederdim:

"Durum ne?" diye sorardı Yaye Ngoné, sesi ümitle titreyerek.

"Henüz değil," diye cılız bir sesle yanıt verirdi, adamın yanından biraz önce çıkan Mame Coura. "Hâlâ soluk alıp veriyor."

"Birazdan gidip bakarım," diye eklerdi Yaye Ngoné, bu yeni hayal kırıklığını hazmetmek için birkaç saniye bekledikten sonra. "Tanrı belki de onu bu gereksiz ıstıraplardan esirger..."

"Tanrı seni duysun," diyerek konuşmayı noktalardı Ta Dib. "Tanrı hepimizi duysun."

(Ama Tanrı hiçbir şey duymazdı çünkü Tanrı, hayatta kalmak ve akıl sağlığını korumak için kulak zarlarını delmişti.)

Hayal ürünü bu konuşmalar, üç kadının babama olan davranışlarını uzunca bir süre haklı görebilmemi sağladı. Ama belki de yanılıyorumdur. Belki de, tam olarak tanımadığım bu kadınlara, benimkinden dağlar kadar farklı tecrübelerini bilmeden birtakım muhakemeler atfediyorumdur. Onu sadece sevmiş olmaları da mümkün. Neticede o adam onların kocasıydı: Doğdukları

günden itibaren beyinlerini yıkayan geleneklere göre cennetlerinin kapısıydı. Mame Coura, Yaye Ngoné ve Ta Dib benim üvey annelerimdi. Beni onlar büyüttü, çünkü annem beni dünyaya getirdikten birkaç dakika sonra hayatını kaybetmişti.

Neyse, odanın eşiğine geri dönüyorum. Üç tıklatma. Bekleyiş. Sessizlik. Üç tıklatma daha. Uyuyakalmış veya ölmüş olması ve içerden hiç cevap gelmemesi için dualar ettim.

"Gel."

Tüh. Derin bir soluk aldım, ardından kapının önünde sandaletlerimi çıkarıp içeri girdim. Küçük bir gaz lambasının cılız ve kirli ışığı odaya yayılıyordu. Aslında lamba yalnızca yatağın yakınlarını aydınlatıyordu. Bu ışık halkasının ötesinde başka bir diyarın alacakaranlığı vardı. İşte babanın leşi. Yatağının ortasında, iğrenç kokusunun içinde, mezar taşındaki bir ölü heykeli gibi kımıldamadan yatışı hâlâ gözlerimin önünde. Etrafında neler olup bittiğini hâlâ anlayabilecek derecede açık mıydı bilinci? Koku duyusu görevini hâlâ görüyor muydu yoksa bu mide bulandırıcı kokuya maruz kala kala sonunda körelmiş miydi? Ben inine gireli birkaç saniye geçmişti ki, dirseklerinin üzerinde doğrulmak için kımıldandı. Gösterdiği gayretle inledi. Geride bıraktığı doksan yılın ağırlığı altında ezilen, bir zamanların heybetli cüsseli atleti kendisine aniden fazla büyük gelen yatağın ortasında bumburuşuk kalmıştı. Örtüyü cılız uyluklarının üzerine çekti. Yarı karanlıkta bir deri bir kemik profilini, çıplak ve zayıf böğrünü, çökük omuzlarını, dışarı fırlamış çizgi çizgi kaburga kemiklerini gördüm. Başını bir an arkaya attı, boynu öylesine hassas ve güçsüz görünüyordu ki, başı ağır gelip bedeninden ayrılacak sandım. Bulunduğum tarafa dönmek için kımıldanınca etrafa güçlü bir idrar kokusu yayıldı. İçgüdüsel bir hareketle, burnumu kapamak için

elimi yüzüme götürdüm. Bir an kör olduğunu unutup beni görecek diye korktum. Boğum boğum ve kupkuru kolunu yatağın ayağına doğru uzatıp, içi yarısına kadar kum dolu tenekeyi yakaladı. Bu onun tükürük hokkasıydı. Gırtlağını temizledi. Gelecek şeyi görmemek için bakışlarımı kaçırdım. Gereksiz bir mahcubiyetti bu, zira ses, ardından gelen yoğun ve akışkan balgam hakkında yeterince fikir veriyordu. Kabın yeniden yere konduğunu duydum ve gözlerimi ancak o anda yeniden ona çevirdim. Onun açık ama bomboş bakan gözleri beni bekliyordu bile.

"Beni iğrenç mi buluyorsun Marème Siga?"

Konuşmak onun için zorlaşmıştı. Konuştuğu vakit dudaklarının şaklabanlık yapar gibi büzülmesi, yüzünü, ihtiyarlığın azap çektirdiği ve bazen alçalttığı, –ben dahil– herkesi etkileyebilecek ıstırabın ve güçsüzlüğün aynasına dönüştürmese komik bile olabilirdi. Bu adamın, nefret ettiğim babamın sancılı sırıtışında, müstakbel çehremi görüyordum.

"Benden iğreniyorsun, değil mi?"

Sesinin tonu bu kez daha saldırgandı. Yanıt vermedim ve ölü bakışına direnmeye çalıştım. Tüm varlığında canlılık belirtisi olan tek şeydi. Gözleri gençliğinden beri görmüyordu. Ama onları açıp sana diktiğinde Diégane, titremelere kapılırdın. Çevredeki her şey ihtiyarlığın ve leş kokunun altında yıkılırdı ama o bakış, bu yıkıntının tam ortasında dikilirdi. Bedeninin enkazı karşısında babamın geriye kalan son gururuydu adeta. Ağzını bir kere daha büzdü ama saldırganlığı kaybolmuştu. Onun yerini üzgün ve tevekküllü bir çeşit minnet ifadesi almıştı:

"Evet, benden tiksiniyorsun Siga. Ama sen diğerlerinin aksine bunu gizleyecek samimiyetsizlikte değilsin. Bunu görmek için gözlerime ihtiyacım yok."

Yeniden uzandı. Bakışlarından kurtulmanın ferahlığı içinde, odanın genzimi yakan kekremsi kokusunu teneffüs ettim. Babam güçlükle soluk alıp veriyordu. Göğsünden ağır bir ıslık sesi yükseliyordu.

"Mame Coura bana beni görmek istediğini söyledi."

"Evet," dedi. "Sınavdan geçtiğine göre şimdi artık eğitimine başkentte devam etmek istediğini söyledi. Buna itiraz etmeyeceğim. Çünkü işe yaramaz. Er geç buradan gidecektin zaten. Er geç," diye tekrarladı babam, "gidecektin. Bunu dünyaya geldiğin günden beri biliyorum. Geleceğini gördüm ve onu biliyorum. İstediğin zaman gidebilirsin. Coura'ya talimatlarımı ilettim bile. Kararın kesinleştiği anda sana para verecek. Şehirde akrabalarımız da var. Onların evinde kalabilirsin. Durumdan haberdarlar. Ama sen gitmeden önce sana söylemek istediğim bazı şeyler var. Sen benim son çocuğumsun, annenden olan tek çocuğum. Rahatlıkla büyükbaban olacağım bir yaştayken dünyaya geldin. Doğru: Aramızdaki bu yaş farkı işimizi kolaylaştırmadı. Fakat sana bu derece mesafeli davranmamın nedeni bu değil. Başka bir sebebi var. Gidişinden önce bu konuda seninle konuşmak istiyorum. Bu hayatta bir daha görüşmeyeceğimizi biliyorum."

"'Ümit ederim, başka bir hayatta da görüşmeyiz', diye düşünmüştüm. Bunu düşündüğümü açık seçik hatırlıyorum ve hâlâ da düşünüyorum Diégane".

Siga D. sustu. Sabahın ikisine yaklaşıyorduk. Bir saat önce Örümcek Ana'nın kapısını çalmıştım. Evine GPS'imin rehberliğinde ulaşmıştım. Siga D. kapıyı açtığında basamaklarda birkaç saniye kımıldamadan dikilmiştim. Onunla birlikte geçirdiğim son gecenin hatırası beni bir meşe ağacı gibi mıhlamıştı oraya. Yaptığı bir şakayla bu sıkıntımı dağıtıverdi, ardından son derece

basitçe dudaklarımın kenarından öptü. Sonra geri çekildi. O edebi memelere hafifçe sürtünerek içeri girdim.

"İstediğim şey," demiştim derhal, "gecenin geri kalan kısmında T. C. Elimane konusunda bilmem gereken ne kaldıysa dinlemek. Bana anlatabileceğin her şeyi."

Heyecanım ve aceleciliğimle alay etmişti. Salona yerleşmiştik. Gerçekten hiçbir aciliyeti olmadığını düşündüğüm konulardan bahsetmeye mecbur bırakmıştı beni, örneğin ikinci romanımın ilerleyişinden (hangi ilerleyiş?), sonra ben sabırsızlıktan tepinirken, beni nihayet babasının odasına götürmeye razı olmuştu. Beni uyarmıştı: Bu uzun bir hikâye, sabırlı olmalısın, hikâye bu odada başlıyor.

Örümcek Ana daima sessizliği gözetliyordu. Metinlerinden bazılarında babasının gölgesiyle daha önce karşılaşmıştım ama bu akşam onunla ve kokusuyla yüz yüze gelmek bambaşkaydı. Artık görüyordum onu, ayak ucunda yapışkan balgamını bekleyen kum dolu teneke kabı bulunan kanepeye uzanmış halde. Siga D. ona bakıyordu, gözlerinden alevler fışkırıyordu. Konuşmaya kaldığı yerden devam etti:

"Az sayıda yazar, ana babasına duyduğu nefrete sadık kalmıştır. Hesaplaştıkları veya yalnızca onlarla olan zor ilişkilerini sorguladıkları kitapların sonunda daima biraz sevgi, biraz merhamet belirir ve doğal saldırganlıklarının tabii alevini hafifletir. Ne yazık! Hayat onlara beklenmedik bir hediye sunmuştur ve onlar, bizi hayata getirenlere gösterdiğimiz aptalca duygusallığa kapılıp her şeyi berbat ederler. Ne çirkin ziyanlık! Ümit ederim ben babamdan nefret etmeyi sürdürürüm ve zayıflık göstermem. O hiç zayıflık göstermedi. Beni sonuna kadar sevgisinden mahrum bıraktı. Beni bu sevgiye layık görmüyordu. Bu onun verdiği dersti

ve bu dersi iyice belledim. Babamdan nefret etmezsem içimde ondan geriye ne kalır? Bu onun bıraktığı derin miras. Bu benim mirasım ve buna layık olmalıyım. Bana güvenebilirsin Ousseynou Koumakh. Nefretime daha uzunca bir süre güvenebilirsin, baba."

Ousseynou Koumakh'ın kanepede yatan ağrılı bedeni kızının sözlerine yanıt olarak şiddetli bir öksürükle sarsıldı ama tükürük hokkasını alacak vakit bulamadı, yapışkan, kızılımtırak balgam göğsünden öylesine şiddetle fışkırdı ki Siga D.'nin ayaklarına yapıştı. Siga D. kımıldamadan konuşmaya devam etti:

"Bana 'belki de seni, annenin hayatını çaldığın için sevmediğimi zannediyorsundur' dedi. 'Yalanım yok, gerçekten de bu kelimeleri söylemiştin, değil mi?' diye yanıt verdim."

Siga D. konuşmayı sürdürdü:

"Hayır, yalanım yoktu, bana gerçekten de böyle söylemişti: Belki de seni, annenin hayatını çaldığın için sevmediğimi zannediyorsundur. Evet Diégane, gerçekten de böyle düşünüyordum. Babam çok erken yaşlarımda bana Mame Coura'ya, Yaye Ngoné'ye ve Ta Dib'e annelerim gibi davranmam gerektiğini öğretti ama hiçbiri annem değildi, çünkü öz annem, beni dünyaya getiren kadın, ben doğduktan birkaç dakika sonra ölmüştü. Bunu bana suçlayıcı ve soğuk bir ses tonuyla söylemişti. Altı yaşındaydım ve o günden sonra kendi kendime hep, beni sevmemesinin, beni cezalandırmasının, benimle konuşmamasının, bana çok sayıda diğer çocuğundan farklı muamele etmesinin nedeninin annemin hayatını almam olduğunu düşündüm. Benim hayatım bana yetmemişti. Tatmin olmak için annemin hayatını da çalmam gerekmişti. Uzun yıllar boyunca bu açıklamaya tutundum. Belki zalimceydi ama basit ve güvenilir olmak gibi bir avantaj taşıyordu, çünkü babamın mesafeli duruşunu, bana sertliğini, çocuk oyunlarıma,

çocuk yaramazlıklarıma, isteklerime, sadece dikkatini çekmek için, aşırı cimri biri gibi gösterdiği şefkate değil de sadece varlığıma göstereceği sıradan ilgiye hak kazanmak için uydurduğum ya da yaptığım her şeye bilerek karşılık vermeyi reddetmesini haklı gösteriyordu. Arada bir istediğimi elde ediyordum, beni şiddetle azarlıyor ya da gaddarca dövüyordu, çocukluğumun en güven verici günleriydi o günler. Beni gördüğü, varlığımı hatırladığı ve bana olan sevgisizliğini tüm gücüyle gösterdiği günlerdi. Bu şiddete sarılıyordum, çünkü onunla nadiren fiziksel temasta bulunmamı sağlıyordu. Küstahlıkta aşırıya kaçıyordum. Sınırlarını test ediyordum. Koyduğu kuralları çiğniyordum. Davranışlarımdaki nezaketsizliği artırıyordum. Dilimdeki utanmazlığı. Kavga ediyordum. Hırsızlık yapıyordum. Hepsi beni görmesi içindi. Beni dövüyordu. Daha da ileri gidiyordum. Onu kışkırtıyordum. Beni görsün diye. Yeter ki sevgisizliğini göstersindi. Bazen beni öldüresiye döverdi. Komşular imdadıma bile koşmuyordu artık. Köyde içime şeytan girdiğini düşünüyorlardı ve onlara göre, şifacı gücüyle meşhur babam bile beni tedavi etmeyi beceremiyorsa bunu hiç kimse yapamazdı. Üvey annelerim davranışımın nedenlerini anlamıyordu. Annemin yokluğunu doldurmak için ellerinden geleni yapıyorlardı; hatta bazen bana kendi çocuklarından bile daha iyi davranıyorlardı (bu da üvey kardeşlerimin gözünde beni günah keçisi yapıyordu), beni öksüz çocuk durumumdan kurtarmaya çalışıyorlardı. Fakat bu çabaları boşunaydı: İçimde annemin ölümünü taşıyordum, o ölümdüm ben, çünkü hayatımı ona borçluydum. Babam bunu bana sık sık hatırlattı, öyle sık hatırlattı ki, en mutlu rüyalarımda bile güneş değildi doğan, bambaşka bir yıldızdı: Annemin bedeninden ayrı kafası süzülüyordu gökyüzünde. İlk kitabımda annemin bana yalnızlığı öğrettiğini yazmıştım. Bu

doğru. Fakat çelişkili biçimde hiçbir zaman yalnız olamadım. O, içimin derinliklerinde bir yerde. Yaşayabilmek için onu yuttum. Onu hep karnımın içinde hissettim. Bu olaydı beni babama bağlayan. Ve onu içimden hiçbir şey çıkaramayacaktı. Ne nefretle karışık ilgisizliği, ne de üvey annelerimin daha az yabani olmam için gösterdikleri gayretler. Mümkün değildi bu. İlk çığlığımı attığım anda belirlenmişti yazgım: Böylesine bir bedele mal olduğum için babam tarafından nefret edilmek. En azından o akşama dek böyle zannediyordum. Ve ona bu yanıtı verdim. Dedim ki: Evet, sanırım öyle. Sanırım beni hiçbir zaman sevmedin çünkü annem ben yaşayayım diye ölmek zorunda kaldı."

"Yanıldın," diye inlediğini sandım kanepedeki babanın, her ne kadar Siga D. konuşmayı sürdürse de. "Anneni sevdim ama onun hayatını alan yalnızca Tanrı. Öleceğini biliyordum ve bu kaderi kabullenmiştim. Bunu görmüştüm. Ama senin ne olacağını da görmüştüm. Ve bunu daha az kabullendim."

"Bu ne anlama geliyor?" diye sordum Siga D.'ye.

"Şu anlama geliyor Diégane, babam, ben henüz dünyaya gelmeden önce benden nefret etti çünkü hayatımın nasıl olacağını tahmin etmişti."

"Tahmin mi etmişti?"

"Arada bir görüntüler gördüğünü iddia ediyordu. Bir nevi gece vahiyleri. Ben buna asla inanmadım. İnanmayan tek kişiydim. Tüm bölge, hatta tüm ülke babamı tanıyor ve geleceği okusun diye ona danışmaya geliyordu. Hayatını bu şekilde kazandı, başkalarına geleceklerini anlatarak ve onlara dualar yazıp mistik öğütlerde bulunarak. Siyaset adamları. Şirket liderleri. Savaşçılar. Boynuzlanmış kadınlar. Aldatılmış kocalar. İşsizler. Hastalar. Meczuplar. Evde kalmış kızlar. İktidarsızlar. Çeşit çeşit insan,

büyük ve kudretli Ousseynou Koumakh ile görüşmek için eve uğruyor, giderken yanlarında onun yazdığı duaları ya da muskaları götürüyordu. Ama şuna inanmak lazım ki kâhinlerin sonlarında bile solucanlara şölen olmak var. Bir bak ona, leş kokusu içinde ne kadar zayıf, ne kadar insan, ne kadar savunmasız. Bunu o da görmüş müydü? Kâhinler kendi sonlarını, kendi sefil sonlarını görebilirler mi? Bak ona!"

Babanın hayaleti kanepenin üzerinde can çekişiyordu, Siga D. gülerken, başımı bu üzücü görüntüden diğer tarafa çevirdim. Siga D.'nin gülmesi dinince, bu öfkeli kahkaha patlamasıyla enerji toplamışçasına tazelenmiş bir kararlılıkla konuşmayı sürdürdü:

"Bana dedi ki: 'Senin ne olacağını gördüm ve bana gösterilen şey doğruyu söylüyordu. Rüyamda neydiysen gerçekte ona dönüşüyorsun ve bu nedenle evreni affetmiyorum: Bana nefret ettiğim her şeyi, sonsuza dek geçmişte bıraktığımı düşündüğüm her şeyi hatırlatan bir kız çocuk vermesini affetmiyorum'. O anda kokuyu, ölümü, odayı unuttum. Sadece babamın vücudundan yükselen ıslığı andırır sese yoğunlaşmıştım. O zaman bana dedi ki... (Siga D. bir an, anlatmaya hazırlandığı hikâyenin en can alıcı ayrıntılarını hatırlamak ister gibi sustu. Gözlerimi yumdum. Bir ses konuşmaya başladı. Bu sesin Siga D.'nin sesi mi yoksa kendi hikâyesini anlatmak isteyen, kanepedeki babasının sesi mi olduğunu bilemedim. Hâlâ Amsterdam'da birincinin salonunda mıydık yoksa ikincinin leş kokulu odasında mıydık bilemedim. Ama kimliğini bildiğimiz bir sesin, açıkça belirli bir zamanda bizimle konuştuğu belirli bir mekânda olmamız niçin gerekli olsundu ki? Kendimizi hep seslerin ve mekânların arasındaki, şimdinin, geçmişin ve geleceğin arasındaki bir öykünün –belki de daha genel olarak, yaşamımızın her ânıdır– içinde buluyoruz. Bizim derin

hakikatimiz bu seslerin, zamanların, mekânların yalın toplamından daha fazla; bizim derin hakikatimiz, bunların arasında gidişli gelişli, tanımalı kaybetmeli, şaşırmalı güvenli ikili bir hareketle durmaksızın ve yorulmaksızın akan şeydir. Gözlerimi açmadım, ses konuşuyordu.) ... onlar gibisin. Doğumundan önce bir mutsuzluk kaynağı olacağını, annenin hayatını alacağını ve benimle en ufak ilgin olmayacağını, onlarla ilgin olacağını soluduğum her nefeste bana hatırlatarak hayatımı cehenneme dönüştüreceğini biliyordum. Bu nasıl mümkün olabilir? Kana sor! Ete sor! Zamanı kateden ve uzun seyahatlerinde birbirine uzak iki nokta halinde bir nesep ve bir sülale, ecdad ve varisler belirleyen genlerin gizemine bak! Her şey büyük cedde ile başlıyor. Her şey Mossane'la başlıyor."

II

Her şey Mossane'la başlıyor. Her şey onun tercihiyle başlıyor. Sana anlatacağım olayların sonunda, mezarlığın karşısındaki mango ağacının altında Mossane'a sorumu yeniden sormuştum. Uzun süredir yalnızlıktan, karanlıktan ve suskunluktan ibaret bir dünyaya gömülüydü. Ama ben yine de ona o mutat sorumu sormuştum: Niçin o?

O gün bir kere daha, yanıt alabileceğimi ümit etmeden konuşmuştum. Bu soruyu uzun süredir bir tek Mossane'a sormuyordum. Soru Tanrı'ya da yönelikti. Ama her şeyin ötesinde kendime yönelikti. Bu dünyada her insan kendi sorusunu keşfetmek zorunda Marème Siga. Buradaki varlığımızın başka bir amacı olduğunu düşünmüyorum. Her birimiz kendi sorusunu bulmalı. Niçin? Hayatının anlamını ortaya çıkaracak bir cevap almak için mi? Hayır: Hayatın anlamı ancak biterken belirir. Soruyu, hayatın anlamını bulmak için aramayız. Berrak ve yaman bir sorunun sessizliğiyle yüzleşmek için ararız. Hiçbir yanıtı olmayabilecek bir sorunun. Tek hedefi, soruyu soran kişiye hayatının muammalı kısmını hatırlatmak olan bir sorunun. Her varlık, kendi sorusunu aramalıdır,

yazgısının merkezindeki kalın sır perdesini aralamak, yani kendisine hiçbir zaman açıklanmayacak ama hayatında temel bir yere sahip olacak bir gizemi anlamak için.

İnsanlar, kendi sorularını bulamadan ölüyor. Kimileri de onu hayat güzergâhlarının sonlarına doğru buluyor. Ben kendi sorumun biçimini yeterince gençken bulma şansını ve uğursuzluğunu yaşadım. Günlerimin geri kalanında onu arama endişesinden kurtulmuşken bambaşka bir kaygıyı kendime yük edindim: Sorumun karşısında açılan sessizlikle sonsuza dek lanetlenmek. Fakat bu sessizlik boş değildi. Hep ona bağlı sonsuz varsayımların, muhtemel cevapların ve apansız şüphelerin kargaşasıyla doluydu.

Niçin o?

O gün Mossane'ın bu soruma bir kere daha alışıldık tepkisini vermesini beklemiştim: Hiçbir şeyin içine giremediği, içinden hiçbir şeyin dışarı sızamadığı sık ilmekli bir suskunlukla. Sorum olağan bir hal almıştı. Selamlamaya dönüşmüştü. Bir sınav görevi görüyordu ve anlamını dünya üzerinde yalnızca ikimiz biliyorduk. Soru sorulduktan sonra, her birimiz yan yana kendi dünyamıza gömülüyorduk. Ben hatıralarla, ıstırapla, aşağılık duygusuyla, öfke ve cehaletle dolu kendi dünyama. O, birkaç yıl önce içine kapandığından beri hakkında hiçbir şey bilmediğim kendi dünyasına.

Yine de beni duyduğunu biliyordum. Her sabah hiç yılmadan onun yanına gitmemi sağlayan da bu katiyetti. Doğru, beni duyduğunu ya da yanında olduğumu fark ettiğini düşündüren hiçbir belirti yoktu onda. Onu görmüyordum ama görüntüsü yüreğimde açık seçik beliriyordu. Gözlerini kırpmıyor, sabit bir şekilde mezarlara bakıyordu. Dudaklarının kenarları acıyla, merhametle ve hatta sıkıntıyla bile bükülmüyordu. Kıpırtısız, sessiz, başka bir

gezegen kadar mesafeli: İşte Mossane buydu. Sanırsın karşımızdaki mezarlık ona daha önce kucak açmıştı. Ama sorumu sorduğum her sefer beni duyduğunu biliyordum. Biliyordum bunu. Nasıl mı? Çünkü onun hayatının sorusu da bu aynı soruydu. Ceza ve anahtar olarak aynı soruya sahip olma tecrübesinde birleşiyorduk: Niçin o?

Mossane uzun süredir mezarlığın karşısındaki yaşlı mango ağacının altında, tek kelime etmeden çırılçıplak yaşıyordu. Her zamanki gibi onun yanına oturmuştum ve içinde yiyecek olan küçük bir çıkını yanına koymuştum. Ona giysi getirmekten vazgeçmiştim: Getirdiklerimi hiç giymezdi. Bir gün (yıllar önce) onu zorla giydirmiştim. Ben yanından ayrılır ayrılmaz giysileri çekiştirerek yırtıp atmıştı.

Suskunluğunun ilk zamanlarında onu evimde tutmaya çalışmıştım. Kaçmasın diye akşamları onu yatağa bağlardım. Bütün gece haykırırdı. En iğrenç işkencelere maruz bırakıldığı hissini veren iç karartıcı çığlıklar atardı. Birkaç gün sonra onu bırakmak mecburiyetinde kaldım. O zamanlarda hâla biraz konuşuyordu. Onu yanımda tutma kararlılığım karşısında bana şöyle yanıt verirdi: Her hasta iyileşmek istemez, yere düşen herkes ayağa kalkmak istemez, çünkü ayağa kalkmak öldürücü olabilecek bir yeniden düşüşün vaadidir, herkes normal bir hayata geri dönmek istemez, ki bazen ölüm bile bu normal hayatı sonlandırmaya imrenmez. Ayağa kalkmayı umursamıyorum, ayağa kalkmak benim için tehlikeli bir hayal. Kurtarılmak istemiyorum Ousseynou. Geri dönmek istemiyorum. Bırak beni gideyim.

Mossane'ın bu sözleri, gece vakti attığı korkunç çığlıklar, hep aynı yere, mezarlığın karşısındaki yaşlı mango ağacının altına kaçması sonunda bir karar vermemi sağladı. Onu tutabilecek güce

sahip değildim. Dolayısıyla çaresiz bir öfke içinde, bunamaya ağır ağır teslim oluşunu seyrettim.

O bu vaziyete gömülmeye başladıktan sonra, kendisi istememesine rağmen onu korumak ve kurtarmaktaki acizliğim beni mahvetti. O zaman bir daha asla, sevdiğim bir varlığı, onu kurtarmak uğrunda daha çok mücadele vermeksizin kaybetmeyeceğime kendi kendime yemin etmiştim. Kararlı bir şekilde yeniden, Kuran incelemesi ve tefsirleriyle geleneksel gizemcilik eğitimine yoğunlaştım. Bu iki felsefede tedavilerin kudretini, kalp gözünün sırlarını, aydınlanmanın gücünü arıyordum. Birkaç ay sonra, bir müddet komşu bir köyde kaldım. Dini eğitimimi mükemmelleştirmeyi kabul eden bir sufi mutasavvıfın yanına gittim. Bana ancak sahip olduğum tek göz olan içsel göz sayesinde idrak edilebileceklerin sırlarını öğretti. Dünyayı, görünmez bir ışığın altında görmeyi ve anlamayı öğrendim. Zamanın benim için hiçbir gizemi kalmadı. Zaman arkamda açılıyordu. Önümde açılıyordu. Ve onun dolambaçlı örgüsünü uzunca bir süre boyunca her iki yönde de takip edebildim. İnsanların tüm yaralarının acısını dindirebilmek için gereken bilgileri edindim. Etin yaralarını, ruhun yaralarını, varlığın yaralarını. Bir yıl sonra geri döndüğümde, kısa süre içinde tüm ülkenin Şeyh Ousseynou Koumakh *yal xoox lé*, Bilge Şeyh Ousseynou Koumakh unvanıyla tanıdığı kişi olmuştum.

Mossane hâlâ orada, mango ağacının altında, mezarların karşısında kımıldamadan oturuyordu. Ne beklediğini biliyordum. Ama aynı zamanda beklediği şeyin gerçekleşmeyeceğini de biliyordum. Yeni bilgilerimle onu geri döndürmeyi denedim. Başarısız oldum: Onu sağ olarak geri döndürme şansına erişemeyeceğim kadar uzaklaşmıştı karanlığın içinde. Dolayısıyla, onu oradan çekip çıkarmakta çok geç kaldığımdan, ona kendi dünyasında eşlik

etmeyi seçtim. Yanlış hatırlamıyorsam bu 1940 yılındaydı. Mossane, kendi içinde açılan derin kuyuya gömüleli iki yıl oluyordu.

O zaman, hayatımı onunla kurmayacağımı kabullendim. Yüzümü başka kadınlara döndürmeye karar verdim. Kadın bulmak kolay oldu. Şifacı ve Tanrı adamı sıfatımdan ötürü şöhretim köy sınırlarının dışına taşmıştı. Bazı aileler, ilerlemiş yaşıma rağmen kızlarından birini benimle evlendirmenin bir onur ve şans olduğunu düşünüyordu. Biliyordum ki bu evlilik onların gözünde talihsizliklere, hastalıklara veya bazı musibetlere karşı onları dualarımla koruyacağım bir çeşit güvenceydi. Böylece Mame Coura'yla çok kısa sürede, yıl sonunda, o henüz on sekiz yaşındayken evlendim.

Tüm karılarımın babası olacak yaştaydım. Mame Coura'nın, Ya Ngoné'nin, Ta Dib'in ve öz annen Siga'nın doğmalarına vesile olabilirdim. Onlara aşkım güçlendi çünkü onları ikili bir sevgiyle seviyordum. Onları hem eşlerim gibi seviyordum, hem de sahip olabileceğim kızlarımmış gibi üstlerine titriyordum. Çok ileri yaşta koca ve baba olmak benim için şanstı: Bu tecrübelerle yüzleştiğim anda bazı gençlik hatalarına düşmekten bu sayede korundum. Bu tecrübeleri, daha önce bir kadını derinden sevmiş, babalığın tüm sırlarını haiz bir adamın olgunluğuyla yaşadım. Yakın zaman önceki eğitimim de bana zihinsel bir huzur ve bilgelik kazandırmıştı. Aklımı bir tek Mossane karıştırıyordu.

Onunla hayat kurmaktan vazgeçmiştim elbet, ne var ki onu yanımda hissetmekten vazgeçmemiştim. Böylece evliyken bile, ilk çocuklarımın babasıyken bile, karılarımla yakınken bile, her gün mango ağacının altında Mossane'ın yanına gidiyordum. Ve bana yakınlığı, bana her gün aynı mutluluğu ve aynı acıyı hissettiriyordu. İçimde kor bir yaraydı ve onu deşmekten hoşlanıyordum.

Kabuk bağlamasını istemiyordum. Sonsuza dek keskin keskin acısın istiyordum. İşte bu sebepten her gün, mutlu ve mutsuz anılarımla, hayal kırıklığına uğramış ümitlerim ve mutat sorumla onun yanına gittim.

Sufi şeyhinin yanındaki eğitimim için köyden ayrılmamdan önce Mossane iki buhran arasında bazen konuşurdu. Bunu, anlaşılacak derecede açık ve tutarlı bir biçimde yapardı. Hatta çok nadiren, mükemmel berraklıkta bir sohbet başlattığı bile olurdu. Böyle zamanlarda geri dönmeye karar verdiğini düşünürdüm. Ama hiç geri dönmezdi. Şimşek kadar kısa süreli bu zihin açıklığından on beş dakika sonra dokunaklı bir akıl karışıklığına ve marazi bir suskunluğa öncekinden de ağır biçimde yeniden gömüldüğü vakit geri dönmeyeceği anlaşılırdı. Her zihin açıklığının bir bedeli vardı: Karanlıkta daha da derinlere düşmekti bu bedel.

Eğitimden döndüğümde Mossane artık hiç konuşmuyordu. Köylüler bana, gidişimden birkaç gün sonra konuşmayı bıraktığını söylediler. Mossane artık mezarların karşısında susuyordu. Kör karanlığımda görüyordum onu. Güzelliğini hiçbir şey unutturamazdı bana. Onları kaybetmeden önce gözlerimin bana verdikleri bir hediyeydi görüntüsü. Bugün, üzerinden yıllar geçmiş olsa da hâlâ gözlerimin önünde.

Köyde edindiğim şöhret ona da bulaşmıştı. Köy sakinleri onun bazı güçlere sahip olduğunu ve gizemli nedenlerden ötürü yanında oturduğumu zannetti. Zayıf muhakemelerinden ötürü genellikle zalim olan çocuklar bile onu rahat bıraktı. Onu bir daha, ellerinde taşlarla, ağızlarında hakaretlerle peşinden kovalayan zalim bir çocuk çetesinden koşarak kaçarken gören hiç kimse olmadı. Yaşlanmıştı, hissediyordum bunu. Saçları ağarıyor, yüzünde derin çizgiler oluşuyordu.

Bedenini asıl etkileyen, geçen zaman değildi. Istıraptı. Uzun yıllar boyunca ruhu tamamen kemirdikten sonra insanın etine saldıran içsel bir ıstırap. Ama buna rağmen Mossane'ın güzel kaldığından emindim. Durumundan kaynaklanan o pek doğal korku olmasa birçok erkek onu elde etmeyi denerdi. Çıplak bedenini uluorta sergiliyordu. Fakat hiç kimse ona yaklaşmaya, hele de vücuduna dokunmaya cesaret edemiyordu. Ölülerin koruması altında olduğunu söylüyorlardı. Mossane'a ölülerin sevgilisi ya da mango ağacı delisi lakaplarını taktılar.

O avaz avaz haykırmadan yanına yaklaşabilen tek kişi bendim. Köy sakinlerinin deyimiyle, gizemli bir haleyle çevrili olmamdan ötürü değil. Onun üzerinde en ufak nüfuzum yoktu. Yalnızca, beni tanıyordu. Şimdiki zamanını, şimdiki zamanımızı açıklayan dönemle olan son bağıydım ben. Ama bilhassa, tekrar ediyorum, aynı soruya sahiptik. Köyün en yaşlıları, hikâyemizi bilenler, sırrımızın bir kısmını biliyorlardı. Bu mango ağacının altında tuhaf bir çift oluşturuyorduk: Bir mezarlığın karşısında yan yana oturan çıplak bir meczup ve kör bir büyücü. Bu görüntü, meraklıları ve davetsiz misafirleri ürkütmeye yetiyordu.

Ama şimdi, deminden beri habire konuşup durduğum şu meşhur güne döneceğim. 1945 yılıydı. Mossane neredeyse sekiz yıldır kendi dünyasına gömülüydü. 1945, evet, buydu. İyi hatırlıyorum. Savaşın yakında biteceği söyleniyordu. Haberler uzaktan geliyor, rüzgârla taşınıyordu. Ve o gün, o meşhur gün, on yıldır geçen tüm diğer günlerde olduğu gibi Mossane'a sorumu sordum: Niçin o? Kımıldandığını duydum, ardından elini elimin üzerinde hissettim. Bu tepkisi beni şaşırtmamıştı: O gece uykumda geri döneceğini görmüştüm. Tanrı bana bir işaret yollamıştı. Ve Mossane gerçekten de geri dönmüştü. Yanıt vermek için son bir defa geri dönmeye ikna olmuştu.

III

Mossane'ın cevabını daha sonra duyacaksın Marème Siga. Sana şimdi söylemek istediğim bambaşka bir şeyle ilgili, sana olan sevgisizliğimin kökeniyle. Fakat bu iki hikâye, aslında tek ve aynı hikâyeyi oluşturuyor. Annen sana hamileyken elimi karnının üzerine koyduğum ilk sefer, kafamın içinde kör edici bir şimşek çaktı. Ve bu ışık selinin içinde senin yüzünü onlarınkinin arasında gördüm. Henüz doğmamıştın ama daha o zamandan onların yanında yer alacağını biliyordum. Senin ruhunda geri dönüyorlardı.

Hangimiz büyüktük hiçbir zaman öğrenemedim. Anneme bakılırsa ben ondan önce doğmuşum. Ama bizim kültürümüze göre güya, ikizler dünyaya gelirken zaman tersine dönermiş: Ana karnından son çıkan çocuk büyük sayılırmış. Annem Mboyil çocukluğumuzda bana daima aynı şeyi söylerdi: Ousseynou Koumakh, kardeşin sen mutlu ol diye ilk senin çıkmana müsaade etti, böylece küçük kardeşini mutlu etmeye çalışan ağabey gibi davrandı. Assane Koumakh senden dokuz dakika sonra dünyaya geldi, dolayısıyla sen ondan dokuz dakika küçüksün. İşte annemiz bana böyle derdi. İkiz kardeşim Assane Koumakh'ın benden bu dokuz

dakikayı çaldığı hissinden hiçbir zaman kurtulamadım. Onun gölgesinin dışında kalma imkânımı, hakkımı elimden almıştı.

1888'de doğduk. Hemen söyleyeyim, –ama belki de zaten biliyorsundur– doğuştan kör değilim. Gördüm. Hayatımın ilk yirmi yılında gördüm. Ama bu daha sonra anlatacağım bambaşka bir hikâye. Her neyse, 1888 yılında doğduk. Babamızı hiç tanımadık. Dehşet verici efsanesi tüm çocukluğumuza damga vuran büyük bir timsahın dişleri arasında balık avında can vermişti. Babamız, hangi sebeptendir bilinmez, nehrin en tehlikeli kısmında tek başına balık avlamaya gittiği vakit annemiz Mboyil, yani senin büyükannen, bizi altı aydır karnında taşıyordu. Orası canavarın bölgesiydi. Mboyil bize hiçbir zaman babamızdan tam manasıyla bahsetmedi. Ve bunu yapmaya niyetlendiği nadir anlarda daima, o bunu saklamaya çalışsa bile, babamın yokluğundan ötürü rahatladığını görüp şaşırırdım. Sanki, nehirde hüküm süren dev timsaha, babamızı götürdüğü için şükran duyuyordu. Babamızdan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Dolayısıyla, en azından hayatımızın ilk yılları boyunca ziyaret edebileceğimiz bir mezarı da yoktu.

1898 yılı sonunda –on yaşındaydık–, aralarında bizi yetiştiren adamın da bulunduğu bir grup erkek, nehirde üç gün süren bir ava çıktı. Amaç bölgede dehşet salan timsahı öldürmekti, açıklanamayan tüm ölümler ve ülkedeki kayıplar, nehirde meydana gelsin gelmesin, timsaha bağlanıyordu. Bir günah keçisi bulmak gerekiyordu: O da timsahtı. Erkekler nehirde sefere çıktılar, çetin ve şiddetli bir mücadelenin ardından canavarı öldürmeyi başardılar. Bu esnada timsah üç avcıyı öldürmüş ve yutmuş; diğer ikisi (birinin bir kolu, diğerinin bir bacağı olmak üzere) uzuvlarını kaybetmişti. Ama hayvan nihayet öldürülmüştü.

Öldürücü darbeyi Tokô Ngor diye çağırdığımız amcamız Ngor vurmuştu. Ağabeyi olan babamızın ölümünden sonra, baldızla

nikâhlanma kuralına göre, annemizi ve bizi yanına alıp yetiştiren o olmuştu. Tokô Ngor, babamızla çok yakındı. Biz bu gibi şeyleri anlayabilecek yaşa gelir gelmez onun ölümüne ne kadar üzüldüğünü anlatmıştı. Ama onu daha da üzen şey, timsahın hâlâ hayatta olduğunu bilmekti sanırım. On yıldır hayvana hiç dinmeyen bir kin beslemiş, hayatını tehlikeye atarak onu sayısız kez tek başına öldürmeyi denemişti. Bu kez başarmıştı. İntikamını almış bir şekilde zaferle döndüğü vakit, çocuk bile olsam, ondaki değişikliği hissettim. Istırap içinde geçen uzun yılların ardından iyileşmiş bir hastayı andırıyordu. Ama bilhassa o gece yanıldığımı anladım: Tokô Ngor'u tüm bu yıllar boyunca en fazla üzen şey timsahın hâlâ hayatta olması değildi; ağabeyine ait, başında ağlayabileceği bir mezarın yokluğuydu.

Zaferle döndükleri bu avın ardından avcılar, neredeyse yedi metre uzunluğunda ve bir ton ağırlığında etkileyici erkek sürüngenin devasa leşini aralarında paylaştılar. Kimi erkekler derisinden bir parça istiyordu, kimileri dişlerini ya da gözlerini, kimileri de yalnızca etini. Ngor amcanın ise istediği tek bir şey vardı: Hayvanın midesi ve bağırsakları. Hiçbir şey, diyordu, ağabeyimin cesedinden geriye hiçbir şey kalmadı ama o, bu hayvanın midesindeydi. Bu mideyi, bu midenin içini istiyorum. İstediği verildi. Hayvanın içini boşalttı ve midesiyle bağırsaklarını mezarlığa değil de (böyle bir şey mümkün değildi, bir timsahın midesi ve bağırsakları insan mezarlığına gömülmez), mezarlığın karşısındaki mango ağacının altına, yıllar sonra Mossane'ın gidip oturacağı mango ağacının altına gömdü. Mossane, herkesin unuttuğu ve benim de kendisine anlatmadığım bu hikâyeden habersizdi. Ama sana hemen söyleyeyim Siga: Mossane'ın yanına gitmemin nedeni babam için değildi. Onu tanımamıştım. Oraya yalnızca

Mossane için gidiyordum. Ama otuz yıl sonra bile bu mango ağacının, babamın (adı Waly'ydi) mezarı olduğunu unutmamıştım. Tokô Ngor'un, uzun müddet önce babamın bedenini yutan ve sindiren timsahın midesini ve bağırsaklarını gömerek onun için yaptığı mezar.

Assane'la ben, Tokô Ngor ve annemiz tarafından iki küçük prens gibi büyütüldük. Her ikimiz de seviliyorduk ama birbirimizi sevmiyorduk. En azından ben kardeşimi sevmiyordum. O ne kadar aksini iddia ederse etsin, sanırım bu sevgisizlik karşılıklıydı. Başkalarının yanında koruyucu ve sevgi dolu ağabeyi oynuyordu. İnsanların gözleri üzerimizdeyken, aslında aramızda var olmayan bir yakınlık varmış gibi yapıyordu. Hakiki kişiliğinin meydana çıkması için yalnız kalmamız yeterliydi: Benimle ilgilenmeyi kesiyor, beni aşağılıyor ve yalnızca küçümsemek ya da alay etmek istediği vakitlerde benimle konuşuyordu.

Ortak hiçbir noktamız yoktu. Tek yumurta ikizleriydik, elbette hemen hemen tüm fiziksel açılardan birbirimize benziyorduk. Ama karakterlerimiz taban tabana zıttı, en ufak benzerliğimiz yoktu. İkizler arasında mevcut olduğu düşünülen o güçlü ilişkiyi ve kaynaşmayı aramızda hiçbir zaman hissetmedim. Assane'da sevimli bir çocuğun tüm belirtileri vardı. Hayranlık topluyor, gülüyor, itaat ediyor, çok konuşuyor, sağlıklı bir neşe ve belirgin bir mutlulukla davranıyordu. Erişkinlerin onu onaylamasını ve ona hayran olmasını istiyordu. Yaşıtımız olan çocuk grubu büyülenmiş gibi ona itaat ediyordu. Herkesin gözbebeğiydi, liderimizdi. Ben daha asık suratlıydım. İçime kapanıktım. Evhamlıydım. Alıngandım. Kardeşimin ışığının, doğal rahatlığının, neşesinin bir nebzesi bile geçmemişti bana. İnsanların sürekli olarak ikimizi kıyaslamasından ötürü çok erken yaşlardan itibaren gizlice

ıstırap çekmeye başladım. Ondan üstün olmayı başardığım tek konu dama oyunuydu. Geri kalan her konuda o en güçlüydü, en hızlıydı, en kurnazdı, en zekiydi, en cesurdu.

Timsahın midesinin ve bağırsaklarının gömülmesinden birkaç gün sonra Ngor amca, annemizle birlikte bizi bir araya getirdi. Geleceğimizi düşünmeye başlamanın yerinde olacağını söyledi.

"İkiniz de", dedi Tokô Ngor, sırasıyla kardeşime ve bana bakarak, "ikiniz de burada Kuran okuluna başladınız. Bu önemli. Bizi biz yapan temelin bir parçası olan İslam dinini tanımak gerek. Aynı zamanda, İslam dininden önce burada mevcut olan geleneksel kültürümüzü de tanımak lazım. Ama bunun yanı sıra, gelmekte olanı da görmek gerek. Geleceğinizi düşünmeliyiz. Gelecekte bu ülke Beyazların olacak. Belki de daha şimdiden onlarındır. Bunu söylemek beni üzüyor ama bize hükmediyorlar. Güç ve kurnazlık sayesinde istediklerini aldılar. Belki kendimizi kurtaracağız ama şu an için, *Kata maag*'dan yani okyanusun diğer tarafından gelenler burada. Bu durumun daha uzun müddet süreceğine dair bir his var içimde. Geri dönmemecesine gidecekleri ve bir zamanlar neysek ona dönüşeceğimiz o gün ben artık hayatta olmayacağım. Belki şu anda bu denli genç olan sizler bile o gün gelmeden çok önce öleceksiniz. Belki de o gün hiç gelmeyecek ve bir zamanlardaki halimize yeniden dönüşmemiz için zamanı geri sarmak mümkün değil. Zaten insan, nehir akışının aksi yönünde tırmanan kimi balıklar gibi tarihin akışını aksi yönde kat edemez; büyük denize atılmadan evvel yalnızca büyük deltaya, kaderinin uç noktasına inebilir. Başkalaşacağız. Kültürümüz tehlike altında. Diken kültürümüzün etine battı bir kez ve ölmeden onu çekip çıkarmak mümkün değil. Ama onunla yaşayabiliriz, onu bir madalya gibi değil ama bir yara izi, bir tanık, kötü bir hatıra, gelecek

dikenlere karşı bir uyarı gibi bedenimizin içinde muhafaza edebiliriz. Başka biçimlerde, başka renklerde, bambaşka dikenler de olacak. Fakat bu diken derin yaramızın, yani hayatımızın bir parçası artık."

Ngor amca sustu ve başını gökyüzüne doğru kaldırdı. Anlattıklarından hiçbir şey anlamıyordum. Devam etti:

"Kesin olan bir şey var, o da artık bir daha asla yalnız olmayacağımız, asla önceki gibi olmayacağımız bu geleceğe kendimizi hazırlamamız gerektiği. Babanız Waly'le bu konuyu sık sık konuşmuştum, Tanrı onun ruhunu yanına alsın. En büyük arzusu buydu. Müstakbel iki çocuğundan en azından biri beyazların okuluna gitsin istiyordu, onlar gibi olmak için değil, beyazlar kendi bakış şekillerinin yalnızca en üstün bakış şekli olmakla kalmayıp, ki bu tartışılır, tek bakış şekli de olduğunu, ki bu da yanlış, söyledikleri vakit onlara karşı çıkabilmek için."

Kafam karmakarışık olmuştu. Nereye varmak istediğini anlamıyordum. Ngor amca yine susmuş ve ikimizi de ciddi bir ifadeyle süzmüştü:

"Anlıyor musunuz?"

"Evet," dedi Assane.

Ahmak gibi görünmemek için yalan söyledim:

"Evet, Tokô Ngor."

Annemiz huzursuzluğumu fark etmiş olmalı ki, sözlerinin ağırlığını ölçer ve merhametiyle onları hafifletmeye çalışır gibi tatlılıkla konuştu:

"Amcanın söylemek istediği şu *néné* (bize taktığı sevgi dolu lakaptı bu), ikinizden biri beyazların okuluna gitmek zorunda."

Amcama dehşet dolu bir bakış fırlattım. Aynı ciddi ifadeyi muhafaza ediyor ve bakışlarıyla bizi inceliyordu. Ardından başımı

Assane'a döndürdüm. Bize böylesine korkunç bir haber verilirken nasıl bu kadar sakin kalabiliyordu?

"Öyleyse hiçbir şey söylemeyecek misiniz?" diye sordu Ngor amca.

"Ben gitmek istemiyorum," diye sızlandım.

"Çok iyi. Öyleyse ben gideceğim," dedi Assane ben susar susmaz. "Beyazların okuluna gideceğim."

Birkaç saniye geçti, sonra Tokô Ngor konuştu:

"Roog Sèn'e şükürler olsun. Annenizle ben de böyle olmasını umuyorduk: Assane Koumakh, sen başka bilgiler edinmek için dış dünyaya açılacaksın, sen de Ousseynou Koumakh, burada kalacak ve bizim dünyamızın bilgilerine gözcülük edeceksin."

O gece yüreğim çok çelişkili hislerle doldu ve uyuyamadım. Bir taraftan kardeşimden kurtulduğum için mutluydum çünkü gidecekti, ama diğer taraftan içimden bir ses, onun gidişinin büyük felaketlerin habercisi olduğunu söylüyordu. Dünyamızda açılan bir yarıktı bu ve henüz, ne oradan neyin girebileceğini ne de neyin dışarı çıkabileceğini biliyorduk.

IV

Hızlı ilerlemem lazım. Göğsüm bana acı veriyor. Göğsümden yükselen ıslığı duyuyorsun.

Sonraki yıllar benim için mutlu geçti. Assane, zamanın büyük kısmında köyde değildi. Beyazların okulunda, ülkenin kuzeyindeki büyük bir şehirde, misyonerlere ait bir yatılı okulda okuyordu. Yağmur mevsimi başlarken dönüyor, biterken yeniden gidiyordu. Yılın geri kalanında Ngor amcayla ve annemle yalnızdım. Onları, kardeşimin gölgesinde kalmadan dilediğim gibi sevebildim. Annem *néné* dediği vakit bir tek bana seslendiğini biliyordum. O belirli anda sevgisinin tek muhatabı olduğum hissi yüreğimi mutlulukla dolduruyordu. Fotoğraftaki tek çehre benimkiydi. Assane dışarıda kalmıştı. Büyürken kişiliği değişmemişti. Tam aksine, Beyazların okulunda aldığı eğitim, insanları ayartmaya olan düşkünlüğünü artırmıştı. Ama artık yepyeni silahları vardı.

Köyde, Beyazların büyük şehirdeki okuluna giden ilk kişilerdendi. Köye döndüğü vakitler ilgi odağı olurdu. Şehri anlatırdı. Beyazları ve alışkanlıklarını tasvir ederdi. Onların harikulade bilgilerinden ve sırlarından söz ederdi. Zarafeti, şıklığı, belagati

gelişti. Dilimizi konuşurken araya Fransızca kelimeler sıkıştırırdı. Anlattıkları anlamsız olsa da önemliymiş gibi gösterebiliyordu. Bu, insanları büyülüyordu. Assane zaten yetenekli ve meraklı bir çocuktu. Fransız okulu onu bilgili, kültürlü, kendinden emin bir ergene ve genç bir adama dönüştürdü. Ama Fransız okulu (asli görevi uyarınca) onu her şeyden önce, küçük beyaz bir Siyah yaptı.

1905'te Tokô Ngor, ayak bileğindeki tedavi edilemeyen kötü bir yaradan dolayı kan zehirlenmesinden öldü. Yine de, ölmeden önce Assane Koumakh'la ve benimle gurur duyduğunu söyledi: O, batılı bilgilere sahip bir erkekti, ben Ousseynou Koumakh, kültürümüzü içselleştirmiş, dayanıklı ve sorumluluk sahibi iyi bir balıkçıydım. Bizi annemize iyi bakmakla görevlendirdi. Ama annem Mboyil ondan sonra ancak bir yıl yaşadı. O da, 1906'da basit bir havale geçirip öldü.

Assane ve ben, sahnede yeniden bir başımıza kalmıştık. Amcamızın ve annemizin ölümlerinin bizi yakınlaştıracağını, ortak kederimizin bizi birleştireceğini ummuştum. Bu ümidim kırıldı. Assane da benim gibi Ngor'un ve annemiz Mboyil'in ölümleriyle acı çekmişti. Fakat o bu acıyı yalnız başına, kendi kendine yaşamıştı, ben de öyle. Paylaşılamaz bir yastan başka hiçbir şey paylaşmadık. Aramızdaki uçurum büyüdükçe büyüdü. Artık dakikalarla değil, dünyalarla ölçülür hale geldi. Farklılığımıza, bir de karşılıklı ve derin bir çeşit düşmanlık eklendi. Ben onun doğduğu dünyadan uzaklaştığını düşünüyordum, o da benim bu dünyaya gömüldüğümü, bu dünyaya kapandığımı. Kısa süre sonra artık konuşacak hiçbir konumuz kalmamıştı. Ve annemizin ölümünden sonra köye geri geldiği zamanlarda hatırımı sormak için nadiren yanıma uğrar oldu.

Yanında getirdiği birçok Avrupa kitabına gömülmediği vakitler kendini, eğitiminin ve etrafında yarattığı hayranlığın sağladığı

basit zevklere veriyordu. İçmeye başladı. Dini unuttu. Hem sonra, misyonerlerin yanında Hıristiyanlığa geçtiğini ve isminin artık Paul olduğunu söyledi. Bunun onun meselesi olduğunu ama benim Paul diye birini tanımadığımı söyledim. Benim için daima Assane Koumakh olarak kalacaktı. Atalarımızı unutmuştu. Ngor amcanın ya da annemizin mezarına gittiğini hiç görmedim. Kızların peşinden koşmayı tercih ediyordu. Veya daha ziyade kızlar –en azından bazıları– onun peşinden koşuyordu.

Yaşıtlarımız arasında sadece birkaçı ona direnebiliyordu. İçlerinde en güzeli ve en yabanisi, etkileyemediği tek kız Mossane'dı. Bu nedenle ondan hoşlandı. Başka nedenler haricinde, ben de bu nedenle ondan hoşlandım. Mossane bizden iki yaş küçüktü ama üç yaş büyük görünüyordu. Çocukluktan çıkarken güzelliği, bin yıllık karanlık bir diktatörlüğe başkaldıran bir güneş gibi parıldamıştı. Bizim ergenliğimiz bitmek bilmezken o kadındı, tümüyle kadın olmuştu bile. Onu yalnızca Assane ve ben arzulamıyorduk. Yanılmaktan hiç çekinmeden söyleyebilirim ki, köyün tüm ehil erkekleri onu arzuluyordu. O dönemde Mossane'ın güzelliği günlük sohbetlerin konusuydu. Mossane bunu kullanıyordu. Güzel olduğunu biliyordu; arzulandığını, imrenildiğini, kıskanıldığını hissediyordu. Bir serap, yani uzanıp tutabileceğimizi zannettiğimiz ama biz ona doğru koşarken habire uzaklaşan ufuk çizgisi misali geri geri kaçan bir rüya gibi davranmayı öğrenmişti. İşte özgür yaşamanın manasını da bu cazibesini kullanırken öğrendi. Mossane hiç kimseye ait değildi; dolayısıyla herkes onun kendisine ait olacağını zannediyordu. Ben de öyle zannediyordum. Bu kadar edepsiz, bu derece küstah, böylesine oyuncu, böylesine yabani görünen, benimse bu niteliklerin hiçbirine sahip olmadığım Mossane'da beni cezbeden neydi? Konu, kendiminkinin

zıddı olduğunu düşündüğüm bir mizaca duyduğum sıradan bir çekim değildi. Mossane'da öncelikle hoşuma giden, göstermediği kısmıydı. *Gerisinde* saklandığını hayal ettiğim şeydi. Belki de ona dair düşüncelerime âşık olmuştum. Ama başkalarında sık sık âşık olduğumuz da bu değil midir? Onları sonradan tanırız. Ve o zaman, ya onlara dair fikirlerimiz doğru çıkar –ve fikirlerimize uydukları için onları daha da çok severiz– ya da fikirlerimiz farklı çıkar –ve şaşırmak, tuhaflığa meydan okumak aşkımızı besler.

Mossane'ı seviyordum. Ama yalnız değildim. İki veya üç yıl boyunca sabırlı olmam, kendimi kanıtlamam, onu baştan çıkarmam, diğer rakipleri sistemli bir biçimde ve acımasızca bertaraf etmem gerekti. 1908'de sadece iki kişi kalmıştık: Kardeşim ve ben. Mossane'ı iki misli etkilemenin yolunu, başta onda yarattığı kayıtsızlıkta bulmuştu. Assane bir fatihti: Yalnızca kendisine direnen toprakları saplantı haline getiriyordu.

Bense zaman ve alan konusunda avantajlıydım. Assane Koumakh yeniden şehre gittiğinde, köyde yaşayan Mossane'ı etkilemek için bol bol zamanım oluyordu. Ona kur yaparken tek kozum sabırdı. Ne Mossane'ı etkilemek istiyordum ne de ona olduğumdan farklı görünmek. Kendimi ona olduğum gibi, en çıplak gerçekliğim içinde gösteriyordum: Mütevazı, ayrıcalıksız, kaygılarından, suskunluklarından, kuşkularından ve bunların yanı sıra toprağına bağlılığı, sade dürüstlüğü gibi birkaç ahlaki niteliğinden başkaca zenginliği olmayan biri olarak. İkiz kardeşimin yetenekleri ya da zekâsı yoktu bende. Ama onda bulunmayan ve hayata değer katabilecek başka bir şeye sahip olduğumu düşünüyordum. Assane'a gelince o, köye döndüğünde Mossane'ın peşinden ayrılmıyordu. Onu hediyelere boğuyor, göz boyayan sözlerle ona büyük şehir hayalleri kurdurtuyor, ona yeni beyaz efendilerinin dilinde okumayı

ve hesap yapmayı öğretiyordu. Temsil ettiğimiz, birbirlerine tümüyle zıt iki dünya Mossane'da bir kez daha çarpışıyordu.

Yirmi iki yaşımda kör oldum. Balık avı esnasında oldu. O gün yalnızdım ve çoğu balıkçının gayet basit bir nedenle çekindiği nehir kollarından birindeydim: Burası babam Waly'i öldüren timsahın bir zamanlar yaşadığı yerdi. Hayvanın efsanesi ölümünden sonra da anlatılagelmişti. Kimi söylentilere bakılırsa yavruları vardı ve bazı balıkçılar onları görmüştü. Kimi söylentilere göreyse, timsah aslında bu suların cinlerinden biriydi ve onu öldürmüş olsalar bile öldürülmesi mümkün değildi. Dediklerine göre, bir iskelede çamaşır yıkayan kadınlar onun ürkütücü bağırışını duymuşlardı. Ama bunların hiçbiri doğrulanmamıştı. Orada başka bir timsah yaşıyor olabilirdi ama onun Ngor amcanın gözlerimizin önünde yarıp bağırsaklarını çıkarttığı timsahla ilgisi olduğunu düşünmüyordum. Su *pangollerine* inanıyordum ben (hâlâ da inanıyorum). Geleneklerimize bağlıydım. Balıkçıydım. Ve buradaki tüm balıkçılar, arada bir suda doğaüstü şeyler göründüğünü bilir.

Kısacası, söylencelerle ve hatıralarla dolu bu sulardaydım. Tam ağımı fırlatmaya hazırlanıyordum ki, tekneme bir şey, ağır bir kütle çarptı. Öylesine güçlü ve ani bir çarpışmaydı ki dengemi kaybettim. Suya düştüm. Birkaç saniye boyunca, görünmez bir kuvvetin beni derinliklere sürüklediği hissine kapıldım. Çevremde kütleyi andıran hiçbir şey yoktu, balçıklı su bulanıktı ama bir müddet sonra beni dibe doğru çeken bu güç ile bir başıma olduğumu gördüm.

Anladım. Yani o gün bugündü. Ngor amcayı ve ben on-on bir yaşlarındayken bana balık avı öğretirken söylediklerini yeniden düşündüm:

"Nehir, kendisiyle haşır neşir olanları sonunda daima sınava tabi tutar Ousseynou Koumakh. Seni sınadığında öleceğini zannedeceksin, korkacaksın, çırpınmaya çalışacaksın ama unutma: Sular bataklık gibidir, o anda panik içinde yapacağın her hareketle çamura daha da çok gömülürsün, o nedenle, mücadele etme."

"Peki ya mücadele edersem Tokô Ngor?"

"Su seni uygunsuz bulacak ve öldürecektir."

Dolayısıyla direnmedim, kendimi suya bıraktım. Gözlerimi yumdum ve uyuyakaldım. Sırasıyla amcamın, insan vücutlu timsah başlı korkunç bir yaratığın, annemin, Assane'ın bulunduğu uzun bir rüya gördüm. Bazılarıyla konuştum; bazılarıyla da sadece bakışarak, gülümseyerek ya da düşünceler vasıtasıyla iletişim kurdum. Fakat önemli olduklarını bilsem de ne konuştuğumuzu hatırlayamıyorum. Suyun dibindeki bu rüyada Mossane da göründü, ilahi bir görüntü gibi. Çıplaktı ve onun vücudunu okşayarak sarıp sarmalamak ve en derinlerine kadar sokulmak için suyun ta kendisi olmayı hayal ederek onu uzun uzun seyrettim.

Uyandığımda yeniden sandalımdaydım, sanki hiçbir şey olmamıştı ve sandaldan hiç ayrılmamıştım. Bir tek şey değişmişti: Hiçbir şey görmüyordum. Bunu fark etmem birkaç saniyemi aldı sonra son derece doğal bir şekilde kabullendim. Anlamıştım, aslında ölmem gereken bir sınavı hayatta kalarak atlatmamın bedeliydi bu. Suyun içinde gördüğüm rüyadaki bazı unsurların anlamı iyi kötü açığa kavuşuyordu. Örneğin timsah-adam besbelli babamın ve onu yutan sürüngenin karışımıydı. Karanlığa rağmen köye dönebilmeyi başardım. Artık bu sularda başıma hiçbir kötülük gelmeyeceğini biliyordum. Köylüler beni gördükleri vakit, beni suya düşürenin efsanevi canavarın hayaleti veya yavruları olduğuna inandılar, hayatta kalmamın karşılığı olarak benden gözlerimi

almıştı. Belki de haklıydılar ama anlattıklarını umursamıyordum. Bu yeni sakatlığıma rağmen Mossane'la birlikte olma şansına hâlâ sahip miydim, bunu bilmek benim için önemli tek şeydi. Ben yanına gittiğimde bu yeni talihsizliği çoktan duymuştu (köy küçüktü ve havadisler rüzgâr gibi yayılıyordu). Bana dedi ki:

"Artık görmeyeceksin."

"Artık seni görmeyeceğim," diye cevap verdim.

Güldü ve bunun hiçbir şey değiştirmediğini, bundan böyle benim gözlerim olacağını söyledi.

"Artık seni görmeyeceğim," diye tekrarladım.

İşte kör olmanın üzüntüsüne ve öfkesine, sınavımdan sonra ilk ve tek kez o zaman kapıldım. Gözyaşlarına boğuldum.

Takip eden yıllarda bana öylesine yakındı ki, kardeşime karşı sürdürdüğüm aşk mücadelesini kazandığımı zannettim. Mossane her gün beni görmeye geliyor, karanlığa alışmam için bana yardım ediyordu. Vücudunu bana vermedi ama kendini bana adadı. Assane arada bir geliyordu. Bana acıdığından mıdır, yoksa artık yüzünü görmediğimden mi bilmem, o dönemde bana daha çekilir geliyordu. Bakaloryasını almıştı ve artık öğretmen olmak için eğitim görüyordu. Gelecekte köyümüzdeki tüm çocukları eğitmek için yeniden köye dönmek istediğini söylüyordu. Şehirde beyazların mahallesinde sömürgeye ait küçük bir evde yaşıyordu. Bu evi ona, sınavlarındaki olağanüstü sonuçlarından ötürü sömürge idaresi tahsis etmişti. Yazar olmak istediğini söylüyordu. Bana gelince, balık ağı üreticisi ve tamircisi olmuştum. İşler fena gitmiyordu. Para biriktirmiştim. 1913'te yirmi beş yaşıma bastığımda Mossane'a evlenme teklif ettim.

"Yapamam Ousseynou. Beni affet ama seninle evlenemem."

"Bana ihanet ediyorsun. Ya birbirimize verdiğimiz söz?"

"Senin sözün. O sözü bir tek sen kendi kendine verdin."

Onu vefasızlıkla suçladım. Bana, beni benimle evlenmeyecek kadar çok sevdiğini söyledi; ayrıca o an için hiç kimseyle evlenmek istemiyordu; onu bu köye bağlayan hiçbir şey yoktu; başka şeyler keşfetmek için kuzeydeki büyük şehre gitmek istiyordu.

"Ne keşfetmek için?"

"Başka hayat olasılıkları."

"Onun yanına git," dedim hiddetle. "O sana evlenme teklif etmez. Yalnızca vücudunu istiyor senin. Ve sen de kendini ona vereceksin. İstediğin bu, daima bunu istedin. Lüks bir hayata daha rahat kavuşmak, o hayatı haklı göstermek için özgürlük uğruna tüm geleneklere sırt çevirmek. O bunu anladı ve anlattığı Beyazların masallarıyla senin başını döndürdü. Özgür değilsin sen. Deli bir zenci kadınsın, namussuz bir kızsın."

Mossane, bu çirkin ve dobra sözler üzerine yanımdan ayrıldı. Bana hiç cevap vermeden gitti, ki bu durum hakaretlerime hakaretle yanıt vermesinden bile beterdi.

Bir müddet ondan hiç haber almadım. Kardeşim köye bir daha gelmedi. Büyük şehirde beraber yaşadıkları sonucuna vardım. Bu düşünce bana azap vermeye başladı. Gecelerimi sabaha kadar, onları şehrin ışıkları ve güzellikleri içinde mutlu bir çift gibi hayal ederek geçiriyordum. Birbirlerine sarıldıklarını tahayyül ediyordum ve bu görüntü, ölümün kolaylığına yenilmeyi reddetsem de beni öldürüyordu. Gecenin bir yarısında haykırmaya başlıyor, ya Mossane'ı lanetliyordum ya da geri gelsin diye bir çocuk gibi ona yalvarıyordum.

Elbette birçok kez onları bulmaya gitmek istedim. Ama mağrur bir adamdım. Mossane'ın yokluğundan ötürü deliliği fazlasıyla andıran bir durum yaşıyordum. Yine de kardeşimin memnun

mesut gülümsemesi, beni yalnızlığımın ve kederimin içinde acınacak bir halde yalvarırcasına kendi evinde görürse dudaklarında belireceğini hayal ettiğim o gülümseme, o gülümsemenin düşüncesi bile benim için çekilmezdi Marème Siga. Ona bu zevki tattıracağıma delirerek ölmeyi yeğlerdim. Mossane'i çok seviyor olabilirdim ama kendimi bu şekilde küçük düşüremezdim. Gitmeden önce ona söylediğim o zehirli kelimelerin ardından ne diyebilirdim ona? Beni affetmesini mi? Bu, o kelimeleri yok edemezdi. Kelimeler de zamanı geri saramaz, ağızdan bir kere çıkarlar. Onları söylediğime pişmandım. Ama o anda bile içten içe onları düşünüyordum: Mossane kendini bir özgürlük hayaline kaptırmıştı. Kışkırtıcı bir hayat tarzının ve uluorta sigara içmenin Assane'ın dergilerde gösterdiği şu beyaz kadınlar gibi olmaya yeteceğini zanneden Afrikalı bir kadındı. Kardeşimin ona okuduğu ve çevirisini yaptığı kitaplardaki kadın karakterlere benzediğini zannediyordu. Boş hayallere kapılıyordu. Ama onu bu şekilde seviyordum. Kıskançlık, ıstırap, yalnızlık, gurur ve aşk kıskacına düşmüştüm. İşte bu dönemde kendi kendime sormaya başladım: Niçin o?

V

Mossane'ın gidişinden üç veya dört ay sonra bir gün, ızdırabım öylesine güçlü bir hal aldı ki ona teslim oldum: Büyük şehre gittim. Şehirle ilgili hiçbir bilgim yoktu, Mossane'la kardeşimin nerede yaşadıklarını da bilmiyordum ama yine de gittim.

Bir gün ve bir gece süren bir seyahatle oraya ulaştım. Şehir canlı ve gürültülüydü. Etrafımda hissettiğim karmaşık ve yoğun, öfkeli ve güzel bir enerjiydi, insanı bitkinlikten öldürebilir veya bir ölüyü diriltebilirdi. Sokakta gezinen bir çocuk, birkaç kuruş karşılığında rehberim olmayı kabul etti. Elimi onun omzuna koydum ve yürümeye başladık. Beni nereye götürmesini istediğimi sordu. Beyazların semtine doğru gitmesini söyledim. Çöplük ve pislik kokularıyla midem bulanıyor, sonra kimi zaman şehrin yoğun kargaşasını delip geçen denizin kokusuyla ferahlıyordum. Şehir beni büyülemişti. Yürürken buraya neden geldiğimi unutmuş, çevremde olup bitenlere kendimi kaptırmıştım. Sadece kör bir adama rehberlik ederek para kazandığına mutlu olan çocuk yürüyüş hızıma ayak uydurmuştu. Satıcıların ve müşterilerin, polislerin ve hırsızların, köpeklerin, eşeklerin, koyunların ve kedilerin

bulunduğu pazar yerlerinden geçtik. Et kokuları. Yeni tutulmuş balıkların kokuları. Baharat kokuları. Havada iyot kokusu. Ve yeniden çöplükler ve atık sular. Ve sesler ve konuşmalar: ciddi, neşeli, açık saçık, felsefi.

Havadan konuşuluyordu, atalar, geldiği söylenen kötü yağmur mevsimini engellesin diye dualar ediliyordu, yakında şehre gelecek, mucizeler yaratan din adamına övgüler düzülüyordu, meşhur Salimata Diallo'nun poposunu nasıl çalkaladığı tarif ediliyordu, ardından bir sonraki güreş müsabakasından, denizde bir çocuğu alıp götüren bilmem hangi cinden, başka çocukları da alıp götürmesin diye tanrıçaya neler kurban edilmesi gerektiğinden, yerli bir *drianké*'nin[1] kasık tüyleri dudaklarının üstüne yapışmış olarak sarhoş vaziyette görülen beyaz valinin aşk hikâyelerinden, ilahi hoşgörüden, insanların ölümcül mukadderatından bahsediliyordu. Bir meydanda, hararetli tartışmalar arasında tablaya sertçe vurulan dama pullarının seslerini duydum. Atışmaları, alaylı, meydan okumalı konuşmaları, rövanş yeminlerini dinlemek için bir an durdum. Eskiden bu oyuna ne kadar düşkün olduğumu hatırladım.

Ambulans veya jandarma sirenleri. Taşkınlık. Küfürler ve yorumlar. Durduk. Yangın mı çıkmıştı? Hırsızlık mı yapılmıştı? Hayır, bir adamı tutukluyorlardı, hayranlık topladığı kadar nefret de edilen ürkütücü, yakışıklı bir serseriyi. Bir kadın, adamı kurtaracak kalabalığa katılmamı söyledi. Bu olayın beni ilgilendirmediği yanıtını verdim. İhtiyar bir cadaloz gibi cık cık etti ve acıtıcı bir dille bana, korkak, zavallı, dedi, artık hiç erkek kalmadı. Ya da gitgide yumuşuyorlar! Efemine şeyler! Tavuskuşları! Kadın erkekler! Yumuşaklar! Hani nerede o cesur, erkek gibi erkekler? O

[1] Dolgun hatlara sahip, herkesin ilgisini çeken kadın. (ç.n.)

eski erkekler! Şehrimizin prensini kurtarmamıza yardım etsinler! Yanıt olarak onlara faydam olmayacağını söyledim: Kördüm ve bu şehirden değildim. Bana şu hayatta bir erkeğin, bilhassa benim gibi gençse, gözlere ya da herhangi bir yerden olmaya ihtiyaç duymadığını söyledi. Öyle mi? Evet, *Silmaxa*,[1] aynen öyle! Nerede olursa olsun, nereden gelirse gelsin, erkeğin çalışmak ve savaşmak için tek ihtiyacı taşaklarıdır. Konuşurken dikkatim dağılmıştı, genç rehberimin omzunu bırakmıştım. O da kalabalığa karışıp gitmişti. Cadaloz yanımdan uzaklaşırken ona hemen Beyazların mahallesinin nerede olduğunu sordum. Köprüden geç ve kuzeye git! Akşam olunca dikkat et, buradan değilsin! Dikkat etmek mi? Neye? Kime? Cevabı çevredeki gürültülerin arasında yitip gitti.

İyi yürekli biri beni köprüden geçirmeyi kabul etti. Sömürge mahallesine geldik. Başka bir dünya. Sessizlik, düzen, sakinlik. Asfalttaki ayak seslerimi duyuyordum. Beyazların konuştuğu dili de duymaya başladım. Ve seslerinde huzur sezdim. Bir tek huzur, başka hiçbir şey. Burada onların evindeydim, onlar burada –daha uzunca bir süreliğine– kendi evlerindeydi. Tokô Ngor söylemişti bunu... Bilgi edinmeye çalıştım ama dilimizi konuşan hiç kimse başta bana yardım edemedi. Yine de inat ettim. Sonunda, kısa süredir öğretmenlik yapan, daha uzakta, adanın kuzeyinde karısıyla birlikte yaşayan bir Afrikalı'dan bahsettiler. İsmini bilmiyorlardı ama onu daha önce gördüğünü söyleyenlere bana benzeyip benzemediğini soruyordum. Kimileri hiç tereddütsüz evet diyordu, kimileri de hayır, hiç benzemiyor. Elimdeki tek ipucu buydu ve sonuna kadar gitmeye niyetliydim. Akşam olurken adamın evini bulmayı başardım. Önünde bir bekçi vardı, bizden bir adam. Selamıma soğuk bir karşılık verdi ve Assane'ın burada yaşayıp

[1] Kör. (ç.n.)

yaşamadığını sorduğumda orada Assane diye birinin olmadığını söyledi. Assane'ın yeni ismim dediği Katolik ismini zar zor hatırlayabildim.

"Moussé Paul'den ne istiyorsun?"

"Onu görmek istiyorum, ben ailesindenim. O benim kardeşim."

"*Sa Waay*, Moussé Paul'ün kardeşi yok."

"Sana var diyorum! Bir kıçın iki yarısı gibi birbirimize benzediğimizi görmüyor musun?"

"Mümkündür."

"Nihayet!"

"Hemen heveslenme. Bir kıçın iki yarısı birbirine benzeyecek diye bir kaide yok. Nihayetinde kıç çizgisi ayna değil."

"Biz ikiziz!"

"Belki de öyledir kardeşim. Ama Moussé Paul bana bir erkek kardeşi olduğundan hiç söz etmedi. Zaten misafir beklemiyor. İçeri ancak beklediği misafirleri alabilirim."

"Bir akrabayı ziyaret edeceğimizi önceden kime haber vermemiz gerekiyor?"

"Burada böyle. Önceden haber vermek gerek. O kişiyi evinde bulacağımızdan emin olmak için. Görüyorsun ki şu anda burada değil. Eğer önceden haber verseydin vaktinde gelmiş olurdun."

"Onu içerde bekleyeceğim."

"Hayır, gitmen gerekiyor."

"O zaman burada bekleyeceğim."

"Mümkün değil!"

"Hoppala! Nasıl yani? Bunu kim söylemiş? Sokak ne sana, ne babana, ne de onun ana babasına ait. Senin Moussé Paul'üne de ait değil. Beyaz adama da ait değil. Halk arasında ne dendiğini

bilirsin: *mbedd mi, mbeddu buur la.* Bu sokak kralın sokağı, sokakta herkes kraldır. İstersem beklerim."

"*Mbokk*, biliyorum ama gitmen gerekiyor. Sorun yaşamak istemiyorum, sen de istemezsin."

"Karısı!"

"Karısına ne olmuş?"

"Adı Mossane."

"Ne yani? Bilmediğim bir şey değil."

"Görüyorsun ki onları tanıyorum. Yalan söylemiyorum. Ben onun erkek kardeşiyim. Mossane'a burada olduğumu söyle. Adım Ousseynou."

"*Saa Waay*, ya gidersin ya da seni zorla gönderirim. Beni görmüyorsun ama inan bana seni tek kolumla havaya kaldırabilirim."

"Mossane beni tanıyor!"

"Bayan Mossane da burada değil. İki beyaz arkadaşlarıyla birlikte seyahate çıktılar. Onlar dönene dek eve göz kulak oluyorum. Gerçek bu."

"Ne zaman dönecekler?"

"Bunu söylemediler."

Uzun müddet sessizce, ne yapacağımı bilemeden öylece kalakaldım. Şehirde uzun süre kalamazdım. Köyde işlerim vardı ve tasarruf ettiğim para sayesinde burada kısa bir süre kalabilsem de şehrin bana göre bir yer olmadığını biliyordum. Orada kendimi, ne idüğü belirsiz bir tehlikeye av olacakmışım gibi hissediyordum. Aniden düşüncelere daldığımı gören bekçi gitmem için daha çok bastırdı. İşte o anda göğsümün şiddetli bir öfkeyle yanıp tutuştuğunu hissettim. Bu öfke bekçiye değildi, kendimeydi, kendi aptallığıma, sergilediğim dokunaklı görüntüyeydi. Oraya gelirken ne ümit etmiştim? Niçin kendimi küçük düşürmeye gelmiştim?

Başka birini tercih eden bir kadının aşkı değer miydi tüm bunlara? Neredeydi haysiyetim ve şerefim? Bekçiye tek kelime etmeden, Mossane'a ve Assane'a lanetler okuyarak oradan ayrıldım.

Hava daha soğuktu, dışarıdaki gün ışığını yavaş yavaş kemiren karanlığı kendi karanlığımın içinde hissediyordum. Uzaklardan bir ezan duydum. Gara gitmek ve köye dönmek için çok geçti. Uyuyacak bir yer bulmam gerekiyordu. Halbuki hiç kimseyi tanımıyordum. Dolayısıyla, bu kez hiç yardımsız, köprüden yeniden geçtim ve kenar mahallelere yöneldim. Orada yok pahasına bir yatak bulabileceğimi söylemişlerdi. Bir hanın adını vermişlerdi. Ucuz fiyatlı. Sade, konforlu ama dürüst bir han. Akşam yemeği bile veriyorlardı, iştahsız yedim. Yeniden odama dönmeye hazırlanıyordum ki, işletmeci bana anahtarları verirken damdan düşer gibi sordu, odama arkadaş ister miydim. Hiç düşünmeden evet dedim. Hatta müşterilerin en çok tercih ettiği en pahalı kadını istedim. Parayı gözden çıkarmıştım. O dönemde, bu davranışımın üzüntüden veya ümitsizlikten kaynaklandığını zannediyordum. Bugünse, bilhassa öfkeden dolayı böyle davrandığımı biliyorum. Bu öfkeyi başka birinden çıkarmak istiyordum. Bir fahişe, demiştim kendi kendime, iş görür. O akşam gelen kadın hiddetime maruz kaldı. Zalimce ve şiddetle girdim içine. Gitmeden önce ismini sordum. Onunla ilk konuşmamdı.

O: Salimata. Ben: Salimata ne? O: Salimata Diallo. Ben: Kıçı tüm şehrin dilinde olan sen misin? O: Evet benim, artık nedenini biliyorsun. Ben: Doğru.

Gitti. Uyuyamayacağımı düşünen ben, derin bir uyku çektim. Ertesi gün Salimata Diallo'yla yattığım için kendimi suçlu hissettim. Köye biraz da utanarak döndüm ve Mossane'dan da kardeşimden de bir daha haber almayacağım düşüncesini kabullendim.

Bu bir şekilde içimi rahatlatmıştı. Hayatıma kaldığı yerden devam ettim.

Birkaç ay sonra savaş patladı ve Fransa en ön cephede savaşa girdi. Elbette evcil köpek yavrularını da beraberinde savaşa sürükledi. Yavruların en uysalı olan ülkemiz de bunların arasındaydı. Önemli siyah Fransız milletvekilinin, anavatanları Fransa için savaşmak isteyecek erkekler bulmak üzere, yanındaki Beyazlarla birlikte Paris'ten geldiği zamanı hatırlıyorum. Buraya, köye kadar gelmişti. O konuşurken sanki daha becerikli, daha cazip bir Assane'ı duyar gibiydim. Beyazlar için savaşmaya gideceklere vaatlerde bulunuyordu. Şan, vatanın minneti, madalyalar, para, topraklar, zenginlikler, sonsuz ahirette kahramanca bir yaşam, ah, vaatler ediyordu, vaat etmeyi biliyordu ve birçokları ona inandı.

Bana hiçbir şey söylemediler. Sakat birinin onlara hiçbir yardımı dokunamazdı. Kurşunları görecek gözlere sahip adamlara ihtiyaçları vardı, düşmanı görmek, kafasına iyi hedef almak ve öldürmek için; ama aynı zamanda dostunun düştüğünü görmek için ve hiçbir yardım göremeden, saçmasapan bir kıyımda bizimkisi bile olmayan bir ülke uğruna niçin ölmemiz gerektiğini sorgulayarak toprağın karnında tek başına kaldığında ağlamak için de gözlere ihtiyaçları vardı. Köyde benim neslimden ve daha önceki nesillerden birçok kişi siyah Fransız milletvekiline ve arkadaşlarına inandı. Geride çocuklarını ve kadınlarını bırakarak gittiler.

Sonra 1914 sonundaki o akşam geldi. O akşamı asla unutmayacağım. Yatsı namazını kılmaya hazırlanırken avluda ayak sesleri duydum.

"Kimsiniz?"

"Benim."

Sesini binlerce sesin arasından tanırdım.

"Burada ne işin var?"

"Seni görmeye geldim."

"Yanındaki kim?"

Cevap yok.

"Yanındaki kim?"

"Benim, Mossane."

Diğerinin aksine onun sesi değişmişti. Bir zamanlarki tazeliği ve canlılığı kalmamıştı. Yeniden, korkunç bir sessizlik. Acı hatıralardan, yanıtsız sorulardan, nefret ve aşktan ibaret bir üçgenin üç köşesiydik. Birbirimize bağlı olduğumuzu biliyor ve bu nedenle birbirimizden nefret ediyorduk. Assane konuştu:

"Yardımına ihtiyacım var Ousseynou."

Sırıttım. Hemen karşılık verdi:

"Gülebilirsin, evet, buna hakkın var. Senin yerinde olsam ben de sırıtırdım. Tüm olup bitenlerden sonra buraya senden yardım istemeye gelmem gerçeküstü görünebilir."

"Bu bilhassa ironik."

"Evet. Ama yine de yardımını isteyeceğim çünkü sen benim kardeşimsin. Başka seçeneğim olsa bunu yapmazdım."

"Başka seçeneğin olmaması umurumda bile değil. Artık senin kardeşin değilim Assane."

"İste veya isteme, isteyeyim veya istemeyeyim kardeşiz. Kan, etten bile daha uzak bir kaynaktan akıyor. Uzak bir geçmişin kaynağından. Taşkınıyla, içinde tek başımıza olmadığımız bir hikâyeyi sürüklüyor. Bizi birbirimize bağlayan şey bir tek bizi ilgilendirmiyor."

"Başka kimi ilgilendirebilir bilmiyorum. Ne istiyorsun? Fazla uzatma. Namazımı kılmam lazım."

"Fransa'ya gidiyorum. Savaşa."

"Öyle mi? Bu senin yolun, benim değil."

"Bir çocuk bekliyoruz."

Şaşırarak yanıt vermedim, birkaç saniye sonra kardeşim yeniden konuştu:

"Mossane'la bir çocuğumuz olacak. Ben geri dönene dek güvendiğim birinin yanında kalmalarını istiyorum. Seninle hiç anlaşamadık. Belki de birbirimizi hiç sevmedik. Ama şu dünyada en büyük sırrımı iyi saklayacağından emin olarak emanet edeceğim biri varsa o da sensin."

"Sen ikiyüzlü birisin Assane Koumakh."

"İstersen böyle düşünebilirsin. Ama bana cevap ver: Ben yokken Mossane'la ve çocuğumla ilgilenebilir misin?"

"İkiyüzlüsün, bunu biliyordum zaten ama sorumsuzsun da. Nasıl oluyor da, karını ve çocuğunu burada bırakarak Fransa için savaşmaya gidebiliyorsun?"

"Bu çocuk için de savaşıyorum. Yalnızca Fransa için değil. Fransa için savaşmam, çocuğumun barış dolu bir dünyada yaşaması için savaşmam anlamına geliyor."

"Onun için savaştığını iddia etmeyi kes. Sen hiçbir zaman hiç kimse için savaşmadın. Senin için önemli olan kendinsin, Fransa tarafından takdir görmen! Vicdan numaralarına gerek yok: İtiraf et, Fransa'yı çocuğuna tercih ediyorsun. En azından bunu söyleyecek cesaretin olsun. Ya o, bunu ona söylediğinde sana inandı mı? Ha, Mossane? Şimdi seninle konuşuyorum. Çocuğunuzun geleceği için savaşacağını söylediği vakit ona inanıyor musun? Yalan söylüyor! Ve sen, onun böyle gitmesine izin mi vereceksin?"

"Yalan söylemiyorum."

"Sizi terk ediyor."

"Onları terk etmiyorum."

"Bırak da Mossane konuşsun!"

"Seni görmeye gelen benim."

"O da burada ve bu çocuğu taşıyan o."

"Gidelim Assane," dedi Mossane. "Sana söylemiştim."

Sesinde büyük bir zayıflık sezdim. Onu tanıyamıyordum. Şu son aylarda onu düşünür düşünmez derin ve belirsiz bir öfke yüreğimi yakıyor ve beni içten içe kemiriyordu. Gittiğinden beri, ona olan nefretimi kusacağım, içimde yarattığı tiksintiyi ve onu kaybetmekten duyduğum hayal kırıklığının dönüştüğü şiddeti hiç çekinmeden üzerine boşaltma fırsatını bulacağım günün hayalini kuruyordum. O gün nihayet gelmişti. Mossane oradaydı, karşımda. Ama onun öylesine aciz, kadere öylesine teslim olduğunu duyunca içimi öfke yerine açıklanamaz bir acıma duygusu kapladı.

"Hayatında bir kere," dedim, "başkalarını düşün Assane. Çocuğunun hayatını düşün."

"Gitmek zorundayım," dedi kardeşim.

"Niçin?"

"Görev icabı."

"Bu savaşla ilgili hiçbir bilgin yok. Bu senin savaşın değil."

"Benim savaşım. Uzak görünse de hepimizin savaşı. Bu senin de savaşın. Çabuk bitecek."

"Bilemezsin."

"Beyaz subaylar öyle diyor. Onlar biliyor."

"Onlar Roog değil. Hiçbir şey bilmiyorlar!"

"Fransa, Afrikalı oğullarının ve erkek kardeşlerinin yardımı sayesinde çabucak kazanacak."

"Oğullar mı? Erkek kardeşler mi? Hayır: Sizler onun kölelerisiniz. Onun uğrunda öleceksiniz. Sizi unutacak."

"Ölmeyeceğim."

"Geleceğe meydan okuma. Onu bilmiyorsun."

"Çocuğum için geri geleceğim."

"Daha ziyade onun için buradan gitmemen gerekirdi."

"Askerlik belgemi imzaladım bile. Gidiyorum. Fransa'nın kuzeyine gideceğim. Orada olacağım."

"Nerede olacağın umurumda bile değil. Oğlundan daima uzakta olacaksın. Sen nasıl bir adamsın?"

O zaman Assane kuru bir kahkaha attı. Ardından şöyle dedi:

"Beni yargılama Ousseynou Koumakh. Düşündüğünün aksine, benimle ilgili hiçbir şey bilmiyorsun. Ne olduğumu, yüreğime neyin hayat verdiğini bildiğini zannediyorsun. Hiçbir şey bilmiyorsun. Ruhların içine girmiyorsun. Bütünlüklü hakikat olduğunu düşündüğün şey, binlerce kırıntının içinde bir kırıntı yalnızca. Binlerce gölgenin içinde bir gölgesin. Şu son yıllarda nelerden feragat ettiğimi bilmiyorsun. Hangi balçıklı yollardan geçtiğimi. Orada peşimden geldiğini iddia eden kişi çamurlanacak. Beni yargılama. Vicdanının mahkemesi..."

"Büyük büyük cümlelerini ve derslerini kendine sakla Assane. Seni yargılıyorum. Evet seni yargılıyorum çünkü seni tanıyorum. Seni öteden beri, senin kendini tanıdığından bile iyi tanıyorum. Aşağılık bir adamsın sen. Yüreğinin derinliklerinde sanırım bunu sen de biliyorsun. Veya belki de hakikaten bilmiyorsun. Ve bu durumda tüm içtenliğimle, uzun bir hayat sürersen bunu mümkün olduğunca geç bilmeni dilerim. Çünkü o gün belki de kendine tahammül edebilecek halin kalmayacak."

O anda Mossane ağlamaya başladı ve Assane yanıt vermedi. Mossane'a anlayamadığım kelimeler mırıldandığını duydum, hiç kuşkusuz onu teselli edecek kelimeler. Köy, bu avluda oynanmakta olan drama katkıda bulunmak ister gibi etrafımızı kalın

bir sessizlikle çevrelemişti. Mossane hâlâ hıçkırarak ağlıyordu. O zaman yüreğim konuştu. Dedim ki:

"Mossane eğer isterse burada kalabilir. Ama sen Assane, bu savaşa katılmaya kararlıysan, yarından tezi yok git buradan. Evi zaten biliyorsunuz: İki boş oda var. Birini seçip yerleşin."

Ardından odama girdim ve namazımı kıldım, bunu, Tanrı'dan bana yol göstermesini istediğim uzun bir tefekkür izledi. Bir saate yakın bir süre sonra yeniden dışarı çıktığımda avluda yalnızca Mossane kalmıştı.

"Assane nerede?"

"Şehre giden son kağnıyı kaçırmamak için biraz önce gitti. Sana söyleyeceği birkaç şey daha vardı ama gemisi öbür gün yola çıkıyor. Seyahati için hazırlanmak üzere bu akşam şehirde olması gerekiyordu. Beni sana veda ve teşekkür etmekle görevlendirdi."

"Bana teşekkür etmesine ihtiyacım yok, bana veda edip etmemesi de umurumda değil. Yardım ettiğim o değil. Sana gelince, senden teşekkür istemiyorum. Özür de."

"Ben de senin özrünü istemiyorum."

Bir zamanlar ona söylediğim kaba sözleri hatırlayıp utandım. Bunu takip eden sessizlikte bir anlaşma yaptık. Ben öfke, utanç ve sevinç duyguları arasında bocalayarak odama girdim. Mossane geri dönmüştü. Ama karnında Assane'la yaşadıkları aşkın meyvesiyle birlikte. Niçin o?

VI

Dört ay sonra, Mart 1915'te çocuk doğdu. Babası, gitmeden önce Mossane'dan çocuk eğer oğlan olursa ona Tokô Ngor'un göbek adını, hiç kullanmadığı Müslüman ismini vermesini istemişti: Elimane. Bir oğlandı. Ona geleneksel ismini verdim. Madag. Elimane Madag Diouf.

Belki de şimdiden tahmin ediyorsundur, Assane oğlunu hiç görmedi. Savaştan dönmedi. Ondan hiçbir haber almadık. Cesedi ne oldu bilmiyoruz. Zaman ve tarihin içinde bir yerlerde kaybolmuş olmalı. Tıpkı 14-18 savaşının öğüttüğü, yuttuğu, yok ettiği çok sayıda başkaları gibi. Arada bir yeniden aklıma düşüyor ve içimde hiçbir duygu uyandırmıyor, ne öfke, ne acıma. Küçümseme bile yok. Onu özlemiyorum. Hayattayken onu sevmedim. Ölüyken de sevmedim. En uzak köklerinden beri iç içe olan hayatlarımız, aynı zamanda birbirlerine teğet de geçti. O, Fransa'ya duyduğu aşkla körleşmiş bir adamdı, içindeki her şeyden daha büyük bir aşktı bu. Sonunda onu yiyip bitirdi. Sanırım başından itibaren geri dönmeyeceğini biliyordu. Hatta gizliden gizliye ölmeyi arzu edip etmediğini bile merak ediyorum. Onun gözünde,

beyaz olmak için Beyazların ülkesinde, Beyazların bir savaşında, bir kurşunla ya da beyaz bir süngüyle ölmekten daha güzel bir yol olabilir miydi? Hayalini kurduğu şeyin bu hayatta gerçekleşmesi mümkün değildi. Ona başka bir hayat lazımdı: Beyaz bir entelektüelin sürdüreceği cinsten bir hayat, çünkü bu onun için varoluşsal tamamlanışın zirvesiydi. Baba olmak değil, Mossane'ı sevmek değil: Kitap okuyan veya yazan entelektüel bir Beyaz olmak. Onun için de, belki de kurduğu hayallerde yeniden dünyaya gelmek ümidiyle bile isteye gitti ölmeye. Bazen nasıl öldüğünü merak ediyorum. Son düşüncelerinin neler olduğunu. Acaba çocukluğumuzu, Tokô Ngor'u, annemiz Myobil'in bizi *néné* diye çağıran sesini, beni, Mossane'ı, kendisini eğiten beyaz misyonerleri, terk ettiği ve görmeyeceği oğlunu düşünmüş müdür? Yalnız mı öldü? Aniden mi öldü? Acı çekti mi? Öldüğünün bilincine varacak zamanı oldu mu? Tüm bu soruları Assane'la duygudaşlığımdan sormuyorum. Soruyorum çünkü insanların son anları beni büyülüyor. Çünkü hayatın bilançosu ancak o anda yapılabiliyor, pişmanlık geçerli, itiraf samimi, kendine bakış da gerçek oluyor. Hayatımız ancak elimizden kaçtığı o anda bize ait oluyor.

Elimane'ın çocukluğu ve sonraki yıllarda Mossane'la olan hayatım konusunda lafı çok uzatmayacağım. Mossane'ın dönüşünü izleyen haftalar ikimiz için de çok zor olmuştu. Aynı evde yaşıyorduk ama aramızda kırgınlığın ve geçmişin yaralarının açtığı derin uçurumlar vardı. Sonra zaman her şeyi onardı. Elimane Madag doğdu. Ngor amca yıllar önce bizim için ne idiyse ben de onun için o oldum. Kardeşimin çocuğundan sorumluydum.

Elimane'ı sevdim mi? Bunu hâlâ bilmiyorum. Bazı günler o çocuk sesinde Assane'ın sesini duyuyordum. Hatta masum gülüşünde Assane'ı *gördüğüm* bile oluyordu. Babasına duyduğum tüm

nefret, kimi zaman, sancılı bir sinir gibi onun masumiyetinin yüreğinde atıyordu. Çocuk, bilmediği bir geçmişten sorumlu tutulabilir mi? Kendinden önceki olayların zaruri mirasçısı mıdır? Ana babasının hatalarından ötürü ona kızılabilir mi? Atalarının izi, onların yaptıklarının temsilcisi olduğu vurulabilir mi yüzüne? İnsanların büyük bir kısmı bu sorulara hayır şeklinde yanıt verecektir. Hiç kuşkusuz haklıdırlar. Ama ben şüpheliyim. Şüphe ettim. Kundağa sarılı Elimane'a dokunurken, yalnızca bebek olmasına rağmen niçin babasıyla hiçbir ilgisi olmasın ki diye soruyordum kendi kendime. Niçin geçmişin suçlarından ötürü bağışlansın? Tümüyle yeni, kendi geçmişinden bağımsız biri miydi? Assane, kanın, bireylerin ötesine geçen uzak bir kaynaktan akıp geldiğini söylemişti. Elimane, Assane'a oğlu olması haricinde de bağlı değil miydi? Buna evet yanıtını verdiğim günler oldu: Elimane, Assane'ın arzusunun meyvesiydi. Canının canı olmadan önce aklındaki bir düşünceydi, en azından bir kadına duyduğu cinsel saplantının ufku gibiydi. Kardeşimin derin bir parçası, bir gölün, bir kan gölünün dibindeki balçık gibi Elimane'ın içine yerleşmişti. Elimane içindeki bu parçayı inkâr etse de, onunkinden başka güzergâhlar seçse de, babasının hikâyesi onda devam ediyordu. Hatta daha ilerde babasından nefret edebilir, onun dünyanın en iğrenç adamı olduğunu düşünebilirdi: Yine de içindeki Assane'ın parçasını, yalnızca fiziksel değil aynı zamanda mitolojik de olan, her insanın içinden çıktığı hiçliğin parçasını silemezdi. Ngor amcanın sözleri bir kez daha aklıma geliyordu: Beyazların medeniyetinin dikeninin artık çıkarılamayacak şekilde etimize battığına dair söyledikleri Assane ve Elimane için de geçerliydi.

Elimane gittiği her yere Assane'ın gölgesini ve hatırasını da beraberinde sürükleyecekti. O, bu hatıraydı ve bu gölgeydi.

Yalnızca bu sebepten ötürü, bana daima kardeşimi hatırlatacağını biliyordum. Ondan asla kurtulamayacaktı. Geçmişimiz bizi utandırdığında yakamızı ondan asla kurtaramayız. Onu, istenmeyen bir çocuk gibi gecenin bir yarısında terk edemeyiz. Onunla savaşırız, onunla daima savaşırız ve kazanmanın tek yolu daha da çok savaşmaktır, onunla yaşamak, onu tanımak, aralıksız şekilde onu tayin etmeye, onu isimlendirmeye, bizi kendine çekmek için maske takındığında onu kovmaya çalışmaktır. Bu söylediklerim sana korkunç mu geliyor? Böyle düşünmeye hakkın var. Bir çocuğa, onları öldürse veya unutsa da sonsuza dek ana babasının gölgesini yansıtan bir yüzey olarak kalacağını söylemenin korkunç olduğunu düşünebilirsin. Bunu düşünebilirsin Siga. Ama içten içe sen de biliyorsun ki haksız değilim. Bunu anlayacak en iyi kişi sensin. Düşüncelerinde ve isteklerinde beni öldürmüş olabilirsin, yazacağın kitaplarda beni öldürebilirsin –kehanetlerime inanmasan da daha ilerde kitaplar yazacağını, beni kelimelerinle öldüreceğin kitaplar yazacağını gördüm– ama şunu bil ki buradayım ve daima burada olacağım. Ben senin dikeninim. Beni çekip çıkarırsan ölürsün. Ve ölüyken bile hâlâ burada olacağım.

Elimane Assane'dan kurtulamayacaktı. Ben de. Mossane da. Bu iki çehre zihnimizde tek bir çehreye dönüşmesin diye hepimiz mücadele etmek mecburiyetinde kalacaktık. Elimane tüm hayatı boyunca ıstırap çekecekti. İşte, onu annesinin kucağında ağlarken ilk gördüğümde bunları düşündüm.

Öyleyse onu sevdim mi? Evet, kimi zaman. Ondan nefret etmekten çok ona şefkat duydum. Evet, bazen avluda oynadığını veya annesiyle konuştuğunu duyduğumda ondan nefret ettim. Ama onu sevdim. Onu sevdim çünkü Mossane'ı sevdim. Öfkeyle geçen aylar ona olan duygularımı hiç mi hiç değiştirmemişti.

Tam aksine, bana öyle geliyordu ki, Mossane'dan nefret ettiğim bu dönem ona olan aşkımı öldürmemişti; daha ziyade derin nedenleri, gerekliliği ortaya çıkarmıştı. Bu hayal kırıklığı parantezi, aşkımı yıkılma tehlikesine maruz bırakırken yeniden canlandırmıştı. Dolayısıyla, onun için ve onunla birlikte Elimane'ı elimden geldiğince yetiştirmeye karar verdim.

Yedi yaşına basar basmaz babasıyla ilgili gerçeği ona söyleyeceğimiz konusunda anlaşmıştık. Anlaştığımız gibi yaptık. Elimane'ın olağanüstü uyanık ve kıvrak zekâlı, meraklı ve akıllı, erken olgunlaşmış ve son derece söz dinleyen bir çocuk olduğu ortaya çıktığı için bu daha da kolay olmuştu. Tüm bu noktalarda, çocukluğunda benzer yetenekler gösteren babasına benziyordu. Ama Elimane yeteneklerini yalnızca beğenilmek amacıyla sergilemiyordu. Babasının aksine, erken olgunlaşan zekâsına bağlı derin bir hüzün taşıyordu içinde – bunu çok erken fark ettim. Oyuncu, canlı, sosyal bir çocuktu ama içinde babasında hiçbir zaman olmayan bir yalnızlık ve karanlık arzusu da vardı. Diğer çocuklarla oynamaya istekliydi, onlar gibi iletişim kuruyordu, onlar gibi gülüyordu, onlar gibi yaramazlıklar yapıyordu. Ama daima bir an geliyor, ya köyün çevresindeki savanada bir başına ortadan kayboluyordu ya da annesi ona dışarı çıkmasını söylemesine rağmen evde kalıyordu. Bu konuda daha o zamandan tuhaftı: Olağandışı bir zekânın pırıltılarıyla dolu bulaşıcı ve taşkın bir sevinç gösteriyordu ama aynı zamanda en küçük yaşlarından itibaren içindeki suskunluğa müsaade etmeyi de biliyordu. Bunu bilmek veya hissetmek için onu görmeye ihtiyacım yoktu. Kimi günler benimle konuşması, bu temayülü sezivermeme yetiyordu. Çocukların da kendi hüzünleri olduğunu unutuyoruz; ve en iyi ve kötü günde bu hüznü belki de daha da kuvvetli bir biçimde yaşıyorlar

çünkü çocuklukta hiçbir şey yarı yarıya yaşanmaz: Dünya, henüz yumuşacık olan ruhumuzun tüm kapılarından var gücüyle içimize dalar. Orada hangi yaşta olduğumuza bakmaksızın yapacağını yapar. Ardından yine bir o kadar şiddetle geri çekilir. İşte o zaman, anlamayı, kaçmayı, içimize kapanmayı, kendimizi gizlemeyi, kurnazlıklar yapmayı, daha çabuk iyileşmeyi öğreniriz. Ya da ölmeyi. Yine de zaman daima öğretir. Ama zamandan öğrenmek için zaman gerekir. Ve çocuk, zamanın henüz ancak başlangıcındadır.

Elimane, daha kendi zamanının başlangıcındayken bile bunların tümünü hissediyordu. Bunu belki de anlıyordu. Arada bir beni karanlıkla, karanlık içindeki hayatla, dünya algısıyla, nesnelerin tanınmasıyla, keskinleşen diğer duyuların kullanımıyla, gördüklerimden kalan hatıralarımla, annesinin çehresinden aklımda ne kaldığıyla ilgili sorguladığında bunu merak ediyordum. Bir gün bana şöyle demişti:

"Tokô Ousseynou, öteden beri görmeyen doğuştan kör biri mi, yoksa senin gibi bir müddet gördükten sonra kör olan biri mi daha acınacak haldedir? En beteri hangisi: Hiç görmemiş olmak ve görmeyi arzu etmek mi yoksa daha önce görmüş olmak mı?"

Karar veremeden birkaç gün düşünmüştüm. Sonra onun fikrini sormuştum.

"Sanırım en mutsuzu daha önce gören kişidir Tokô Ousseynou."

"Niçin? Dünyanın güzelliğini gördüğü, bu güzelliği özlediği ve özlem ya da üzüntü arzudan daha ıstıraplı olduğu için mi?"

"Hayır," diye yanıt vermişti. "O kişi daha mutsuzdur çünkü dünyanın güzelliğinden kalan hatıralarda yaşar. Ama bu hatırasının artık var olmadığını bilmez çünkü dünya değişir. Dünyanın

her gün ayrı bir güzelliği vardır. Ama bir zamanlar gören kör kişi bilhassa mutsuzdur çünkü hatıraları, hayal etmesini engeller. Unutmamak için o kadar büyük bir enerji harcar ki, bir zamanlar gördüklerini ve artık görmeyeceklerini yeniden yaratmaya olan kabiliyetini unutur. Ve hayal gücü olmayan bir insan, kör olsun olmasın daima mutsuzdur. Ama sen öyle değilsin. Sen gördün ve görülecek şeyleri hâlâ hayal etmeyi biliyorsun."

O dönemde on yaşlarında olmalıydı. Erken olgunlaşmış bir çocuktu. Mossane kendini ona adamıştı. Oğlundan nefret etmesinden korkmuştum (ya da belki de içten içe bunu ümit ettim). Benim gibi onda Assane'ı görmesinden ve bu nedenle onu reddetmesinden. Onu gördüğü vakit, babasının ikisini de terk ettiğini hatırlamasından. Ama Assane bilhassa Mossane'ı terk etmişti. Dünyanın diğer ucunda, Mossane'dan ve müstakbel çocuğundan daha çok sevdiği ülkede savaşmak için onu yalnız başına çocuklarına hamileyken bırakmıştı. Burada Elimane ve onunla birlikte yaşamaktansa orada tek başına ölmeyi tercih etmişti. Ama Mossane oğlunu tutkuyla sevdi. Analık özverisinin gücünü, Elimane'ı yalnızca babasının hikâyesine, ona sırt dönmüş bir adamın hikâyesine bırakmamak arzusundan alıyordu.

Elimane'a gelince, babasıyla ilgili ne düşündüğünü asla tam olarak bilemedim. Ondan nefret mi ediyordu? Onu tanımak mı istiyordu? Onu umursamıyor muydu? Bana babasıyla ilgili hiçbir zaman soru sormadı. Annesine sorup sormadığını bilmiyorum. Her halükârda bana hiçbir şey sormadı.

Annesiyle anlaştığımız şekilde, on yaşına kadar ona Kuran'ın esaslarını ve aynı zamanda Roog Sèn'in en yüce ruh, pangollerin de ataların ruhları olduğu geleneksel kültürümüzün temellerini öğrettim. Beni bu iki kültür oluşturmuştu ve onları bilmesini

istiyordum. Her zamanki gibi, temel bilgilerini tutku ve sabırsızlıkla öğrendiği her iki ilme de eşit merak gösterdi. Ona genellikle yetişkin yaşta kazanılan bilgiler vermiştim. Ona çok şey öğrettim, aklına hayaline gelmeyecek şeyler. Ama çok çabuk özümsüyor, çok fazla soru soruyor, çok fazla düşündürüyordu... Hep daha ileri gitmek istiyordu, daima daha da ileri. Beni çıkarımlarda bulunmaya itiyordu. Çocukluğundan itibaren bir şeylerin peşinde olduğu söylenebilirdi. İçlerinde bir yanıt, bir sır bulmak amacıyla yeni bilgiler öğrenmek ve onları sindirmek için sabırsızlanıyordu. Onun bu dünyaya kendi sorusuyla gelip gelmediğini merak ediyorum Marème Siga. Bunu kendi kendime soruyorum. Sabırsız bir çocuktu (ve daha sonra sabırsız bir genç oldu). Çok istekli. Hem beklemede olan hem de gergin bir çocuk. İçinde bir şeyler kaynıyordu. Bu şey içsel ufkunda çırpınıyordu ve Elimane hızla o ufka ulaşmak istiyordu. Bundan önce birçok başka hayat yaşadığından hiç kuşkum yoktu. Ama o, başkalarının aksine daha önceki varoluşlarından öğrendiği hiçbir şeyi unutmamıştı. Bende daima bu izlenimi uyandırdı.

Elimane on yaşındayken, Mossane benim isteğime karşı gelerek onu Fransız okuluna kaydettirdi. Köyümüze birkaç kilometrelik mesafede bulunan bir köye bir misyon yerleşmişti. Bir beyaz okulu bulmak için şehre gitmeye ihtiyacı yoktu artık. Assane'la yaşadıklarım beni bu eğitime düşman etmişti. Artık bu eğitimden sadece korkmuyordum. Ondan nefret de ediyordum – belki de nefret, korkunun son raddesidir. Beyazların Assane'ı dönüştürdükleri ya da onda teşvik ettikleri hal bana, böylesi bir eğitimin, biz Afrikalıların içimizin en derinlerinde taşıdığımız değerleri yok edebileceğini düşündürmüştü. Bu okul, on yıldır Elimane'ın içinde filizlendirmeye çalıştığımız her şeyi kökünden

yok edecekti. Ama Mossane, anlaşılmayacak biçimde bu konuda hiçbir şey duymak istemedi. Bu Assane'ın bir isteği miydi? Bana öyle olmadığını, oğlunun bu Batılı eğitimi almasını bizzat kendisinin arzu ettiğini söyledi. Geri döndüğünden beri Mossane'a öfkelendiğim nadir zamanlardan olan ve bu konuda tartıştığımız o akşam onu, oğlunu Assane'ın öldüğü kesimhaneye göndermekle suçladığımı hatırlıyorum. Hiç mi hafızan yok senin? Assane'a ne yaptıklarına bak! Sana ne yaptıklarına bak! Yumuşak bir dille bana Elimane'ın Assane olmadığı yanıtını vermişti. O zaman Mossane'ın bir şekilde Elimane vasıtasıyla Assane'dan öç almak, onun hatırasını silmek istediğini anladım. Oğlunu Assane'la aynı yola göndermek ve oğlunun çamura batmadan babasının izinden gidebileceğini kanıtlamak istiyordu ona.

Elimane, Fransız okulunda dahiyane kabiliyetler gösterdi. Eğitiminden sorumlu misyonerler, bilgileri özümseme hızından öylesine etkilenmişlerdi ki bir gün bizi görmeye geldiler. Bizi tebrik etmek ama aynı zamanda ondaki bu öğrenme, hafızaya alma ve düşünme yeteneğinin nereden geldiğini de sormak istiyorlardı. Cevap verme işini Mossane'a bırakmıştım. Cevap verebileceğini biliyordum. Gerçekten de, bir bu derece yetenekli olan Assane'dan uzun uzun söz etti. Misyonun başındaki Peder Greusard'a bunun genlerden geldiğini söylüyordu. Peder yanına bir de çevirmen alarak mobiletiyle gelmişti. Mossane, Assane'dan bahsederken, bir tarafının sonsuza dek ona bağlı kalacağını anladım. Bu beni kederlendirdi ama hiçbir şey belli etmemeye çalıştım. Yüz ifademi muhafaza etmek için tüm gayretlerime rağmen incindiğimi fark etmiş miydi? Bunu bilmiyorum ama Assane'dan ve genlerinden söz ettikten hemen sonra Elimane'ın okuldan önce Kuran ve animist kültür konusunda benim tarafımdan eğitildiğini ekledi. Bu,

dedi, onun zihnini açtı, bilgiye hazır hale getirdi. Peder Greusard beni tebrik etti ama sanıyorum ki, aslında övünme hakkına sahip tek kişi Elimane'dı. O akşam Mossane'ın ağzı kulaklarındaydı, oğlundan duyduğu gururla sevinç içindeydi. Bana gelince, Peder Greusard'ın hayranlıkla yaptığı bu ziyaret beni endişelere boğmuştu. Yeğenimin kaçınılmaz şekilde neye dönüştüğünü görüyordum: Batılı okulun bir ürününe. Belki babası kadar bilinçsiz değildi ama keşfettiği bilgiye ve Fransız dilinin cazibelerine onun kadar iştahlıydı. Elimane, evinde çok büyük bir kütüphanesi olan Peder Greusard'ın evinde çok fazla zaman geçiriyordu. Kütüphane Elimane Madag'ı büyülüyordu ve okumayı öğrenir öğrenmez, Peder Greusard onu düzenli aralıklarla evine davet eder oldu.

Burada kısa bir parantez açıyorum: Belki de bu arada Mossane'la evlenip evlenmediğimizi merak ediyorsundur. Bu gerçekleşmedi. Asla evlenmek istemedi. Fakat 1918'de, Assane'dan hiç haber almadan savaş bittiğinde ona aynı odada yatmayı teklif etmiştim. Bunu kabul etti. 1920'de hamile kaldı. Fakat karnında taşıdığı çocuk yaşamadı. Ölü doğmuştu, ki bu o zamanlarda köylerimizde sık görülen bir durumdu. O tecrübeden sonra tüm yeni girişimlerimiz başarısızlıkla sonuçlandı. Sevdiğim kadından çocuk sahibi olamamak beni üzüyordu. Mossane da üzgündü ama Elimane'ın eğitimiyle biraz da olsa teselli buluyordu. Bana çocuk sahibi olamıyorsak bunu kabullenmemiz gerektiğini söyledi ve çocuk sahibi olmak için başka bir kadınla birlikte olmama karşı çıkmayacağını ekledi. Sorunun benden kaynaklanabileceğini, kısırlığın benden gelebileceğini söyledim. Mossane bana hayır dedi, ölü çocuğu doğurduğundan beri içinde bir şeylerin değiştiğini biliyordu. O dönemde ondan başka bir kadınla evlenemeyeceğimi veya başka bir kadını sevemeyeceğimi hissediyordum. Israrlarına

rağmen başka bir kadın almaktan vazgeçtim ve ben de onun gibi mutluluğu onda ve oğlunda bulmaya çalıştım çünkü onlar kaderin bana verdiği aileydi.

Hayatımız bu şekilde, Elimane'ın okul öğrenimiyle ritim bularak sürdü. Elimane kısa süre sonra köyün gözbebeklerinden biri oldu. Babasının zekâsını ve heybetini; annesinin güzelliğini ve sakin gücünü miras edinmişti. Ya benden? Benden ne almıştı? Başka şeyler. Başka bilgiler.

VII

1935'te Elimane yirmi yaşındayken, (Peder Greusard'a göre bir yerlide o zamana dek hiç görülmemiş bir başarıyla) bakaloryasını aldıktan sonra eğitimini Fransa'da sürdürmesi için teklif aldı. Bize bu tekliften bahsetti. Gitmesine karşıydım. Üzerinde hâlâ babasının elini ve gölgesini görüyordum. Ama Mossane gitmesi için onu teşvik etti. Onu bundan vazgeçiremedim. Oğlunun dönüşümünden o derece mutlu görünüyordu ki, kaygılarımı ona açmaya cesaret edemedim. Peder Greusard'ın çevresi vardı. Her şeyle ilgilendi ve tanıdıklarına, genç bir dahiyle mukayese edilebilecek bu Afrikalının olağanüstü kişiliğini vurgulayarak, onu seçkin bir yatılı okula yerleştirmeyi başardı. Onun için, sömürge idaresinin başarılı yerlilere tahsis ettiği birkaç burstan birini elde etmeyi de becerdi. Bu burs, Elimane'ın düzgün yaşamasını sağlayacaktı. Entelektüelleri, düşünürleri, yazarları, cumhurbaşkanlarını, profesörleri yetiştiren, dönemin en önemli Fransız okulunun sınavları için hazırlanacaktı. Mossane'ın dediği kadarıyla, Elimane'ın gözleri bu konudan konuşurken pırıl pırıl parlıyordu. O andan itibaren, önündeki tek yolun gitmek olduğu açıkça ortaya çıktı. Tıpkı babası gibi.

Böylece 1935 yılının yağmur mevsimi sonuna doğru Elimane bizi terk etti. Gidişinden önceki akşamı birlikte avluda geçirmiştik. Mossane şarkı söylüyordu. Elimane'ın bir şeyler söylemek istediğini hissediyordum. Ya da ona bir şeyler söylememizi istediğini. Belki de ilk kez babasının izinden yürüdüğünün ve onu kaybettiği aşamaya ulaştığının farkına varıyordu. Belki de bize ne yapması gerektiğini, başına neler geleceğini sormak istiyordu. Sonunun babası gibi olmasından mı korkuyordu? Bilmiyorum. Hiçbir şey söylemedi. Mossane sustu. Gece derindi, hissediyordum, büyük ve esaslı bir hüzünle doluydu, eğer bu yalnızca benim hüznüm değildiyse.

"Huzur içinde git oğlum. Olduğun gibi kal, o zaman her şey yolunda gidecek. Nereden geldiğini ve kim olduğunu unutma. Burada, geride bıraktığın anneni unutma."

"Tamam Tokô Ousseynou, sana söz veriyorum."

Boğazı gözyaşlarıyla düğüm düğümdü. Zaten yeterince üzücü olan o ânı daha da ağırlaştırmamak için hiçbir şey eklememeyi tercih ettim. Bir müddet sonra dedi ki:

"Geri döneceğim anne. Orada kaybolmayacağım. Geri döneceğim ve benimle gurur duyacaksın."

"Biliyorum Eli. Döneceksin ve seni bekleyeceğim. Ben senin annenim. Büyük bir adam olacaksın. Bunu rüyalarımda defalarca gördüm. Ama geri döneceksin."

Yeniden şarkısını söylemeye başladı ve yorgunluğa yenik düşene dek hiçbirimiz tek kelime etmedik. Assane'ın çehresi tepemizde süzülüyordu, sırasıyla bir gülümsüyordu, bir kaygılıydı, bir sertti, bir huzurluydu, bir şefkatliydi, bir gizemliydi.

Elimane, Fransa'daki hayatının ilk senesinde bize yazıyordu. Çok sık değildi ama her iki ya da üç ayda bir ondan mektup alıyorduk. Bize Paris'teki hayatından söz ediyordu, karşılaştığı

kişileri, hayranlıklarını anlatıyordu, edindiği arkadaşlarından, orada tanıdığı Beyazlardan, Afrikalılardan bahsediyordu. Hazırlandığı sınavdan ve zor ama verimli eğitiminden de söz ediyordu. Mektupları alan Peder Greusard onları bize getiriyor, çevirmeni vasıtasıyla bize aktarıyordu. Ardından Mossane mektubu saklıyor ve bazen, iyi okumayı bilmemesine rağmen hem mutlu hem de üzgün bir edayla saatlerce mektuba bakıyordu. O mektupları yanında götürdü.

1937'den itibaren Elimane'dan gitgide daha az mektup gelmeye başladı, kısa süre sonra da artık hiç gelmez oldu. Habersiz geçen birkaç ayın ardından Mossane misyoneri görmeye gidip kendisi için oğluna bir mektup yazmasını rica etti. Misyoner mektubu yazdı ama Elimane yanıt vermedi, suskunluğu devam etti. O ayları düşündüğüm vakit kalbim sıkışıyor çünkü Mossane'ın o dönem harap olmaya başladığını biliyorum. Elimane'ın ani suskunluğunda, hiç mektup yazmamış Assane'ın kayboluşunu ve suskunluğunu bir daha yaşadığı izlenimine kapılmıştı. İşte Mossane'ın trajedisinin (ve benimkinin de bir kısmının) başlangıcı: Assane ve Elimane, tercih ettiği erkek ve ondan sahip olduğu oğlu, her ikisi de gitmişti. Birbirlerinden farklı olsalar da, o aynı gitmek ve geri dönmemek yazgısını ve böylece aynı hayali paylaşmışlardı: Kendi kültürlerine hükmetmiş ve onu hırpalamış bir kültürün aydını olma hayalini.

Bunu nasıl açıklamalı? Genlerinde yazılı kişisel bir bozuklukla mı? Beyaz medeniyetinin güçlü cazibesiyle mi? Alçaklıkla mı? Kendine duyulan nefretle mi? Bilmiyorum. Ve bilgisizliğim de tam olarak dramın merkezi. Beyazlar geldi ve en yiğit kimi oğullarımız deliye döndü. Zırdeliye. Onlara, yani efendilerine deli gibi âşık oldular. Assane ve Elimane bu delilerden. Mossane'ı terk ettiler ve böylece o da aklını yitirmeye başladı.

Nereye varmak istediğimi anlamaya başlıyorsun Siga. Sana yeniden söylüyorum: Annenin karnındaydın, o karnın üzerine elimi koydum ve zihnimde büyük bir şimşek çaktı. Bu ışığın ortasında senin yüzünü onların yüzlerinin arasında gördüm: Elimane'ın ve Assane'ın yüzlerinin arasında. Gidenlerin yüzlerinin. Sen daha doğmadan onların izinden gideceğini öğrendim. Kaderinin bizim kültürümüzün çok uzaklarından geçeceğini. Senin de zekâyı Fransızların dilinde bulmaya çalışacağını gördüm. Yazar olacağını. Seni sevmememin nedeni annen seni doğururken öldüğü için değil. Bunun nedeni, dünyaya gelirken en keskin yaramı ve en ıstıraplı hatıramı deşmen. Ailenin üçüncü lanetli ferdiydin, bu dünyada beni en çok üzmüş iki erkeğin mirasçısıydın. Gerçek şu ki senden nefret etmiyorum; senden ürküyorum. Daha annenin karnındayken korkuttun beni. Yeni trajedilerin habercisiydin. Assane belki de haklıydı. Kan bağının gizemleri her tür mantığa meydan okuyor ve bireysel tüm muhakemelerin ötesine geçiyor: Sen benim öz kızımsın fakat akıl yönünden Siga, akıl ve hatta yürek yönünden Elimane'ın kanındansın, Assane'ın kanındansın. Onlar ailemi zaten mahvetmişlerdi. Sevdiğim kadını mahvetmişlerdi. Ve sen de, biliyordum ki sen de aynını yapabilirdin: Bir şeyleri veya birilerini mahvedebilirdin. İşte: Artık biliyorsun.

O zaman ses uzunca bir müddet sustu. Gözlerimi açmadım. Amsterdam'a geri dönmüştüm. Kanaldan çok sayıda sandal süzüldü. Bordalarındaki sarhoş âlemciler tanıdığım bir şarkıyı bağıra bağıra söylüyorlardı: Amsterdam Ajax taraftarlarının repertuarından, ülke tarihinin en büyük futbolcusu Johann Cruyff'a ithaf edilmiş bir şarkıyı. Ses yeniden konuştu. Geçmiş zamanda onun peşine takıldım.

"Yakında bitiriyorum Marème Siga, birkaç dakika daha tanı bana."

1938 yılındaydık ve Elimane bir yıldan uzun süredir yazmamıştı. Ondan hiçbir haber almamıştık ve Peder Greusard'a yazdırdığımız mektuplar da karşılıksız kalmıştı. Sanki buhar olup uçmuştu. O zaman en kötüsünü tahayyül etmeye başladık: Öldüğünü. Mossane içsel kuyusuna gömülüyordu. Gitgide daha sık, tek başına konuştuğunu, ağladığını, dua ettiğini, mırıldandığını duyuyordum. Geceleyin bir kâbusun ortasında sırılsıklam terlemiş bir şekilde, Elimane'ın ismini sayıklayarak uyanıyordu. Düşüşü başlamıştı ve geri döndürülebilecek gibi görünmüyordu.

Ağustos 1938'de bir olay yaşandı. Peder Greusard'ın motorunun patırtısını duydum. Birkaç dakika sonra nefes nefese avlumuza girdi. Mossane evde değildi. Ben eskimiş bir balık ağını tamir ediyordum.

"Yazdı," dedi, (rahip burada geçirdiği birkaç yılın ardından dilimizi konuşmaya başlamıştı).

"Kim yazdı?"

"Elimane. Elimane'ımız. Yeğeniniz."

Bir müddet şaşkın kalakaldım.

"Mektup yanınızda mı?"

"Evet. Ama yalnızca mektup değil Ousseynou. Başka bir şey de yazmış: Bir kitap yazmış."

"Kitap mı?"

"Kitap."

"Kütüphanenizdekiler gibi mi?"

"Evet!"

"Nerede bu kitap?"

"Yanımda, benimle."

"Mektup da mı?"

"Evet. Size tercüme etmemi ister misiniz?"

"Gerek yok, misyonunuzdaki bir öğrenciden isteriz. Komşumuzun oğlu dilinizi çok iyi okuyor. Bize yardım edecektir. Teşekkürler Peder Greusard."

"Ya kitap için? O öğrenci belki de kitabı size mükemmel şekilde tercüme etmeyi beceremeyebilir. Eğer isterseniz bunun için yeniden gelebilirim."

"Evet, ama bugün değil. Sizin için mümkünse başka bir gün. Bugün yalnızca mektubu okuyacağız."

"Nasıl isterseniz... Elimane'ımız büyüyor Ousseynou, bir dev oluyor. Annesine oğlunun önemli biri olduğunu söyleyin." Peder Greusard mektubu ve kitabı bana verdi ardından aceleyle gitti. İçimi rahatlatması ve beni sevindirmesi gerekirken yüreğimi kederle dolduran bu iki nesneyi elimle yokladım. Yani Elimane yaşıyordu. Yaşıyordu ve hiç hayat belirtisi göstermemişti. Yazar olmuştu, tüm bu sayfaları yazacak zaman bulmuş ama bir yıl boyunca annesine tek bir sayfa mektup yazmamıştı. O an bağrıma oturan sıcak öfke yumağını hâlâ hissediyorum. Mossane'a hiçbir şey söylememeye ve göstermemeye karar verdim. Bu, sonuçları ağır olsa da kolay alınmış bir karardı. Sonrasında tüm olup bitenlere rağmen pişman değilim. Aynını yeniden yapardım. Yeniden yapmak gerekseydi, oğlunun kitabını ve mektubunu Mossane'dan bir kere daha saklardım. Onun yaşadığını bilmek, ona tek bir kelime bile göndermediği tüm bu zaman boyunca bir kitap yazdığını bilmek, içinde bulunduğu durumda tüm bunları bilmek onu tamamen mahvederdi. Onun için Elimane'ın romanını şahsi eşyalarımın arasına gizledim. Zaten yok olarak yaraladığı hayatlarımızın içinde yeniden ortaya çıkmasının zamanı değildi. Kitabı yırtabilir veya yakabilir ve ondan sonsuza dek kurtulabilirdim. Öyleyse bunu niçin yapmadım? Çünkü bu kitabın son derece

kudretli bir nesne olduğunu seziyordum. Elimane'ın, ruhunun bir parçasını bu kitabın içine yerleştirdiğini hissediyordum. Ve bilhassa, onu ellerimin arasında tutar tutmaz, hayatlarımızda hâlâ oynayacağı bir rol kaldığını anladım. Bunun ne olduğundan haberim yoktu ama biliyordum. Dolayısıyla kitabı hiç kimsenin asla bulamayacağı bir yere sakladım. Mektuba gelince, içinde yazanları öğrenmeye çalışmadan onu derhal yok ettim. Mektubu yok eder, kitabı saklarken Mossane'ı koruduğum hissine kapılmıştım.

Kitapta ne yazdığını asla öğrenmedim. Peder Greusard, evimize gelişinden birkaç gün sonra ağır bir mobilet kazası geçirdi, şehre götürüldü, başından aldığı yaralara yenik düşmeden önce uzun aylar boyunca tedavi gördü. Köyde benim haricimde Elimane'ın bu kitabı yazdığını ve bir mektup gönderdiğini bilen tek kişi oydu. Bunu Mossane'a söylememişti. Mossane da bunu hiçbir zaman öğrenmedi. Ona bu konuyu asla açmamaya karar vermiştim ve Elimane'ın ısrarlı suskunluğu karşısında doğru bir karar verdiğimi anladım. Kitabı yayımlandıktan sonra bile mektup yazmamıştı. Hiçbir hayat belirtisi göstermemişti. Onun bu kitabın yazarı olduğundan bile kuşkuluydum. Belki de kitabı yazan başka bir Elimane'dı. Belki de bizimkinin başına uzun zaman önce bir felaket gelmişti. Veya belki de sadece, gidişinden bir gece önce annesine verdiği söze ihanet etmeyi kararlaştırmıştı. Yemin ettiği üzere geri dönmek yerine, yalnızca, başka bir yerde bambaşka bir hayatı seçmişti.

Mossane'ın vaziyeti 1939 yılı başında ağırlaştı. Bunamanın pençesine iyiden iyiye düştü. Günlerini mango ağacının altında geçirmeye başladı. Birlikte sahip olduğumuz ölü doğan çocuğu gömdüğümüz mezarlığa bakıyordu. Bir gün bana bu çocuğu düşündüğünü söyledi – bir kız çocuktu. Ama mezarlığa bakarken,

aynı zamanda bedenleri kaybolmuş Assane'ı ve Elimane'ı düşündüğünü de biliyordum. Aslında, köyün mezarlığını seyrederken onlara zihinsel bir mezarlık bağışlamaya, çok sevdiği ve onu terk etmiş iki bedene düşünsel bir mezar vermeye çalışıyordu. Zihni, ikisinin ortak mezarına dönüşmüştü. 1939 yılının ortalarında, haberlere göre Avrupa'da başka bir savaş patlarken Sufi şeyhinin yanında eğitime gittim. Benim savaşım buradaydı. Mossane'ın deliliğine karşı savaşmalıydım. Onunla tek başıma meşgul olmaya çalışmaya karar vermiştim. Hikâyenin devamını biliyorsun. Başarısızlığımı. Mango ağacını. Düzenli ziyaretlerimi. Sorumu. Mossane'ın suskunluğunu.

1945 yılının o gününe geri dönüyorum. Mossane elini elimin üzerine koymuştu. Cevap vermek için yeniden hayata dönmüştü; bunu haberci rüyamda görmüştüm. Beklemiştim. Benden ziyade niçin onu seçtiğini bana söylemesi için otuz yıldır bekliyordum. Bana dedi ki:

"Seçtiğim sensin. Kanıtı da burada olmam ve senin de burada benimle birlikte olman Ousseynou. Ama yorgunum. Yarın gel, sana bu konudan konuşacağım. Bugün yorgunum, toprağın titremesine ihtiyacım var."

Sesinin –en azından beş yıldır hiç duymadığım– sedası beni öylesine duygulandırmıştı ki, yüreğimde biriktiğim tüm soruları ona sorarak canını sıkmak istememiştim. Toprağın titremesine olan ihtiyacıyla ilgili kelimelerinden hiçbir şey anlamamıştım ama bundan ötürü tasalanmamıştım. Dolayısıyla evime döndüm. Ertesi gün yeniden oraya gittim. Mossane orada değildi. Onu günlerce her yerde aradım. Buhar olup uçmuştu sanki. Mango ağacının yakınlarında yaşayan bazı köylüler onu gece vakti mezarlığa girerken gördüklerini anlatıyorlardı. Oradan bir daha

çıktığını görmemişlerdi. Ama bunlar, inanamayacağım derecede bir efsanenin başlangıcını andırıyordu. Onu aramayı sürdürdüm, haftalar sonra (şehre bile gitmiştim), kaybolduğunu kabullenmek mecburiyetinde kaldım. Bu kayboluşla, hayatımın bir sayfası kesin şekilde kapanmıştı. Mossane'ın gittiği fikrini kabullenmem çok uzun sürdü. Onun yasını hiç tutmadım. Bunu hiçbir zaman yapamadım ve yapmayı da hiç istemedim. Otuz yıldan uzun süredir her akşam bu odanın kapısından içeri girdiğini görmeyi ümit ediyorum. Hiç kuşkusuz yüreğimde bu ümitle öleceğim. Annenle, Mossane'ın kaybolmasından yıllar sonra karşılaştım. O, mango ağacının gölgesini terk ettikten on beş yıl sonra sen doğdun. Karanlığımın içinde yalnızca onu görüyorum. Coura'yı, Ngoné'yi ve Dib'i ne kadar seversem seveyim, anneni ne kadar sevmiş olursam olayım, rüyalarımda hep Mossane beliriyor. Yıllar önce suyun içinde gözlerimi kaybettiğim gün gördüğüm haliyle görüyorum onu. Çıplak ve gülümsüyor. Kimi geceler ağlıyorum. Kimi geceler ona kızıyorum. Nereye gittiğini merak ediyorum. Bana söz verdiği gibi eğer ertesi gün de orada olsaydı bana ne söylerdi onu da merak ediyorum. Ama esasında bunun çok önemi yok. Bana bir yanıt verdi zaten.

Sana tüm bunları anlatmak istiyordum. Kendi yazgına doğru kanatlanacağını ve seni hiç kuşkusuz bir daha hiç görmeyeceğimi biliyorum. Birbirimizden ayrılmadan önce bunları bilmen gerekiyordu. Senden beni...

"Seni affetmiyorum," dedim, içimde kalan cesareti toplayarak. "Benimle ilgili olarak, annemin karnındayken beni sevmenin imkânsız olduğu hükmünü verdiğin için seni affetmiyorum. Sana bakıyorum ve senden nefret ediyorum. Tüm varlığımla. Senden nefret ediyorum. Çocukluğumda beni sevmeni öylesine arzu ettim ki, nefretim bu ölü sevginin diğer yüzünden başka bir şey

değil. Benim felaketim seni içten içte sevmiş olmak. Hiç paylaşmadığın bu sevgiden geriye hiçbir şey kalmadı. Tüm bunları açıklaman bir şey değiştirmiyor. Seni daha da küçümsüyorum. Seni affetmiyorum."

Bana sakince yanıt verdi:

"Senden af dilemiyorum Marème Siga. Yalnızca bilmeni istiyorum. Sana söylediğim nedenlerden ötürü seni sevemedim. Yüreğin böyle istiyorsa bana hayat boyu kızabilirsin. Bunun için sana sitem edemem. Senin yerinde olsam büyük ihtimalle ben de kendimden nefret ederdim. Ama hatırla: Benden nefret etsen de daima burada olacağım. Bitti. Sana vereceğim tek bir şey kaldı. Bu benim vasiyetim. Senin mirasın. Sonra gidebilirsin. Ben de."

O zaman, dedi Siga D., babam elini yastığının altına sokup oradan bir kitap çıkardı. Tek kelime etmeden bana verdi ve ardından sustu. İşte *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni bu şekilde edindim. Sana verdiğim kitap, babamın 1938'den beri eşyalarının arasında sakladığı nüsha. Ve 1980 yılının o gecesinden, o itiraf gecesinden beri kitap hep yanımda. Mahlası T. C. Elimane olan kuzenim Elimane Madag'ın kitabı.

Gözlerimi açtım. Örümcek Ana gözlerini kanepeye dikmişti. Babasının bedeni artık kımıldamıyordu. Kısa süre sonra ağır ağır silinmeye başladı ve sonunda, içi kum ve balgam dolu sadık tükürük hokkasını da gölgesinde götürerek son bir hırıltı içinde tümüyle yok oldu.

İkinci Biyogram

Tir Tir Titreyen Üç Çığlık

... hem sonra zaten halletmem gereken yeterince derdim yokmuş gibi herkes ne demeye bana sorular sorup duruyor, biraz sinirleniyorum, sinirlenmiş numarası yapmak için, açık olalım, çünkü dipte, çukurumun dibinde, bu işime geliyor, yani demek istediğim, toprağın sorusu işime geliyor, bu onu hareketlendirmek için bir fırsat, bu konunun onu hareketlendirdiğini biliyorum, öte yandan bu onun için neden bu kadar önemli bilmiyorum, her neyse, bu onun meselesi, olayların insanlar veya nesneler için neden önemli olduğunu sorgulamayı bıraktım, önemliler, o kadar, herkes yüreğine dokunan şeyle yaşıyor ve bu diğerlerine anlaşılmaz görünebilir ama neyin önemli olup olmayacağına karar vermek de onların üzerine vazife değil, hiç kimse bir başkası değil, herkes kendisi, herkes başkalarına her yönden benzer görünürken öncelikle ve daima kendisi, hiç kimse başkalarının yüreğinde ya da kafasının içinde değil, hem böylesi daha iyi, bilhassa kafa için, sanırım en beteri orada yaşanıyor, kafanın içinde olup bitenler bir kaos, en azından benim kafamın içinde olup bitenler ve her ne kadar herkes mükemmel biçimde dengeli ve aklı başında görünse de başka kafalarda da işlerin pek o kadar yolunda gitmediğini tahmin ediyorum, bu beni güldürüyor çünkü biliyorum, ben biliyorum, onlara bir bakmamla akıllarındaki tüm kargaşa bakışlarına iniyor ve bir kere bakışlara indi mi de hiçbir şey gizli kalamıyor, göz meraklıdır, ondan bir şey saklamaya ümitlenmemek lazım,

yani, her neyse, toprak konusundan uzaklaşıyorum, onu niçin bu sorunun canlandırdığını anlamaya çalışmadan yanıt vereceğim ona, her ne kadar bu konuda azıcık bir fikre sahip olsam da yanıt vereceğim ve hareket etmesini ümit edeceğim, bu bana çok iyi gelecek, dolayısıyla toprağın sorusuna Bilmiyorum diye cevap veriyorum, tam isabet, titremeye başladı, bu da onu iyi tanıdığımı kanıtlıyor, öfkeleneceğini ve titreyeceğini biliyordum ama çevremdekilerin titremesi hoşuma gidiyor, kendimi dünya titrediğinde iyi hissediyorum: görüşüm yeniden netleşiyor, sanki şu nesneleri aniden burnumun üstüne koymuşlar gibi, sanırım onlara gözlük diyorlar ve o nesneler görüşü düzeltiyor, kısacası vaziyetim bu, o kımıldanıyor ve nesneler bakışlarımla iletişime geçiyor, ritmime ve yüreğimin atışlarına yeniden uyum sağlıyor, kımıldanmadığında bedenim tek başına titriyor ve o zaman her şey tersine dönüyor ama değişenin hakikat olmadığını biliyorum, o değişti çünkü ben değiştim, evet, ben birinci değişimim, içimde her şey oynuyor, değişken büyüklüklerde bir vücut depremiyim ben, depremin büyüklüğü ruh halime bağlı ve yeniden dengeye ve istikrara kavuşmam için toprağın öfkeden veya soğuktan ya da gülmekten veya susuzluktan ya da neşeden veya hastalıktan ya da gözyaşlarından veya coşkudan ya da her ne isterse ondan dolayı hareket etmesi lazım, benim yaşamam için toprağın ürpermesi gerekiyor, yoksa hiçlik beni kolluyor, toprak hareketsizken yalnızca vücudum titriyor ve hiçlik beni tehdit ediyor ama açık konuşmak gerekirse bundan rahatsız değilim, hiçlik söylendiği kadar korkutucu değil ama içinde çok uzun süre kalmamak lazım çünkü hiçliğin gerisinde daha da çok korkmak gereken başka bir şey var ama onun ismini bilmiyorum, sanırım bunun için herhangi bir kelime yok, yani hiçlikten sonra gelen ve beni korkutan

şey için, korktuğumu utanmadan söylüyorum, ondan kaçınmak veya onu kendimden uzaklaştırmak için biraz önce sorusuna yanıt vererek yaptığım gibi toprağı kışkırtmam gerekiyor ve bu işe yarıyor, titremeye başladı o zaman üsteledim, Bilmiyorum ama bu önemli değil, bilmemek hiç önemli değil ve bilmek de istemiyorum; önemli olan tek şey şu ki... sanırım, bilmiyorum... bu gerçekten o kadar önemli mi? önemli olan benim, gerisi önemli değil, onun için önemli olan benim, ben annesiyim, önemli olan benim, babasının kim olduğunun gerçekten önemi yok, ikisi arasında istediğini seçecek, Assane veya Ousseynou, Ousseynou veya Assane, bunun önemi yok, birbirlerinden çok farklı olsalar da hemen hemen aynı şey, önemli olan benim, Mossane, anne, annesi;

...bir homurtu var, daha iyiyim, daha iyiyim, kımıldanma derinlerde, kökler tıpkı yay kirişleri gibi geriliyor, daha iyiyim, ben benim ve başka biri değilim, mango ağacının yaprakları tepemde sallanıyor ve bunu bana yumuşakça mırıldanıyor, sen sensin ve tümüyle sensin, herkesin arzu ettiği ve artık onun haricinde kimseciklerin yanına yaklaşmaya cesaret edemediği Mossane, kendisi için mi yoksa benim için mi burada bilmiyorum, sorusuna yanıt bulmak için mi yoksa bana benim sorumu sormak için mi ama bunun önemi yok, o burada, hiç gitmedi, beni neden kurtarması gerektiğini bilmeden kurtarmanın yollarını arıyor, geliyor ve oturuyor ve susuyoruz ve ikimiz de geçmişi, tercihlerimizi, bize azap çektirebilecek çok sayıda "ya eğer"i düşünüyoruz, ya öyle yapacağımıza böyle yapsaydık, ya onu diyeceğime bunu deseydim, ya eğer, ya eğer, ya eğer, yeter, bu düşünceler insanı pişmanlığa, geçmişi düzeltme ve zamanın güzergâhını değiştirme hayallerinin imkânsızlığında kaybolmaya sevk ediyor, bu insana acı verebilir

halbuki ben acılık istemiyorum, ıstırap çekiyorum ve bekliyorum ve bu bana bol bol yetiyor, toprağın homurtusundan faydalanmak istiyorum çünkü toprağın öfkesi sayesinde benim içimdeki her şey dinginleşiyor, her şey yeniden düzene giriyor, her şey hareket ediyor ve hiçbir şey artık hareket etmiyor, açıkça görüyorum, dolayısıyla artık beni uzun süredir korkutmayan mezarlığa doğru bakıyorum, içinde yerimin olduğunu bildiğim mezarlık, yerim şimdiden hazır, mezarım şimdiden kazıldı, ve yeni haberler beklemeseydim uzun süredir o mezarda yatıyor olacaktım, ben bekleyişin kölesiyim ve hiç kimse bunun kölesi olmamalı, hiç kimse mümkün bir dönüş tarihi olmaksızın, belki de mümkün bir dönüş olmaksızın giden birini beklememeli ama hâlâ bekliyorum, o zamandan beri bekliyorum, diyelim ki, eh, tüm bunlara lanet olsun, bekleyişi hesaplayabileceği iddiası ne sıkıcı ve aldatıcı, hem sonra bekleyiş saatlerle, günlerle, aylarla, yıllarla değil, ruh çürümesinin ölçü birimiyle hesaplanır: beklerken ya da beklediğimiz için birbiri ardına gerçekleşen varoluşsal düşüşlerle, tinsel kıyametlerle, zihinsel ve ahlaki yok oluşlarla, buna rağmen hâlâ hayattayım, hiçlikle içli dışlıyım, hiçliğin gerisinde bulunan, ve kelimesi olmayan, ya da varsa da ben bilmiyorum, o şeyle mücadele halindeyim ama hayattayım, suskunluğumun içinde gayet canlıyım, düşmenin uzun sürebilmesi ne şaşırtıcı, daha da şaşırtıcı olan şey insanların düşerken ne derece hayatta olabildikleri ama daha uzun süre dayanıp dayanamayacağımı bilmiyorum, sanmıyorum ama bittiği zaman bitecek, her hâlükârda kaderimin anahtarları elimde, zaten her an gidebileceğimi, sahneyi istediğim zaman terk edebileceğimi bildiğim için hâlâ bekliyorum ama çare burada, mümkün, sadece onu ziyan etmek istemiyorum, acının tahammül edilmez bir hal alacağı, artık dayanamayacağım güne

dek onu muhafaza etmek istiyorum, işte o gün yapmam gereken tek şey ayağa kalkıp beni yine birinin, ışıktan ve masumiyetten ibaret küçük bir varlığın beklediği ölüler ülkesine girmek için birkaç adım atmak, o da beni bekliyor, öyleyse niçin burada kalmak ve bekleyişin nasıl bir katil olabileceğini bilerek onu bekletmek mecburiyetindeyim, niçin, niçin biliyorum, bekliyorum çünkü seviyorum, işte bu kadar basit, bekliyorum çünkü seviyorum ve büyük bekleyişin ufkunda, günün birinde nihayet kurtulmak için bakmayı bırakacağım o boş çizgide hiçbir şey görünmese bile karşılığında sevilmeyi ümit ediyorum, ve o gün mezarlığa girip yerimi alacağım ve o andan itibaren artık hiç kimse bana ıstırap çektirmeyecek, artık hiç kimse beklemediğimi söyleyemeyecek, hatta bekleyişin ta dibine, yeryüzündeki tüm suların dindiremeyeceği, geri dönüşün tek bir damlasının yatıştırabileceği susuzluğun dibine kadar gideceğim ama bu damlayla aramda engin bir çölün uzandığını hissediyorum ama bu akşam bir huzur akşamı, tüm bunları düşünmek istemiyorum, toprak kımıldıyor ve açıkça görüyorum, iyiyim, daha iyiyim, bunlar oldu çünkü toprağın altındaki sese Elimane'ın babasının kim olduğunu bilmediğimi söyledim, erkekleri sinirlendirmek gerçekten de çok kolay, bilmediğinizi, bilmek istemelerinin bir önemi olmadığını, önemli olanın hayatınız olduğunu söylemeniz yeterli, onlara bunu söyleyin, deliye dönüyorlar, onlara ister gerçeği söyleyin ister sinirleriyle oynayın fark etmez, deliye dönüyorlar, titriyorlar ve homurdanıyorlar ve bu, dibin dibinde, çok uzun bir süredir yalnız başına beklediğim çukurun dibinde bana iyi geliyor;

...ama bilmediğim doğru mu, babanın kimliğini bilmediğim gerçekten doğru mu, elbette hayır, sanırım bu tip şeyler bilinir,

veya hissedilir, en azından ben bildiğime eminim, babasının kim olduğunu biliyorum ama hiçbir şey söylemeyeceğim çünkü önemli olan benim, her hâlükârda geçti gitti ve her şey şu andaki haliyle gayet iyi, bu hikâyedeki herkes bunun böyle olduğunu sanıyor, iyi ki de böyle, Elimane, Assane'ı babası zannediyor, Assane, Elimane'ı oğlu zannediyor, Ousseynou, Elimane'ı yeğeni zannediyor, Elimane, Ousseynou'yu amcası zannediyor, Ousseynou, çocuk sahibi olacağından emin bir şekilde buradan giden, Assane'la birlikte olmak için kendisine ihanet eden bir fahişe olduğumu zannediyor ve ben tüm bunlara bakıyorum ve gerçeği biliyorum ama toprağa bilmediğimi söylüyorum, yoksa homurdanmaz ve onun homurdanmaları olmadan hayat biraz karmaşıklaşıyor onun için de ona duymak istemediği şeyi söylüyorum, bu gayet işime geliyor ama şu dünyadaki herkesin niçin hayatıma burnunu soktuğunu da içten içe merak ediyorum, Ousseynou bana niçin o diye soruyor, toprak bana babanın kim olduğunu soruyor, şu soruları sormaktan vazgeçip rahat bırakın beni, rahat bırakın, çok mu şey istiyorum, rahat bırakın beni, ben Elimane'ın annesiyim ve benim için önemli olan tek şey bu, gitmeden önce ona söylediğim de bu, bana geri döneceğini söyledi ama dönmedi ve onu bekliyorum, çünkü onu bekliyorum, Ousseynou'yu sevdiğim gibi sevdiğim Assane'ı değil, beklediğim elbette birinin oğlu diğerinin de yeğeni sandığı kişi, halbuki bu tam tersi de olabilirdi, her hâlükârda ikisinden de bir şeyler geçti ona ama hiç kimse bilmiyor ve toprağı deliye döndüren de bu, homurdanıyor, homurdanıyor, bu hoşuma gidiyor, öylesine hoşuma gidiyor ki ona bir gün belki de hikâyeyi, o akşam Ousseynou'nun büyük şehirde evimizin önüne nasıl geldiğini anlatırım, Assane'ın misyonerlerle seyahate çıkmadan önce kapıyı kimseye açmamasını söylediği bekçiyle

Ousseynou'nun konuşmasını duydum, iki gündür evde yalnızdım ve sıkıntıdan ölüyordum, sokakta Ousseynou'nun sesini duyduğumda, onun sesini tanıdığımda neredeyse ismini haykıracak, yanına koşacaktım ki birbirimizden ne şekilde ayrıldığımızı hatırladım, bana çok sert sözler söylemişti, akıl hastası zenci, namussuz kız, o sözleri hiç unutmadım, hiçbir zaman unutmayacağım, işte bu sözleri hatırladığım zaman, onu görmek, onunla konuşmak, hatırını sormak, ona onu sevdiğimi ama kardeşini de sevdiğimi, köyde yıllarca onun, Ousseynou'nun yanında kaldıktan sonra kardeşiyle zaman geçirmek istediğimi, ikisi arasında bir seçim yapmak istemediğimi ve ikisini de eşit şekilde arzuladığımı çünkü aradığım şeylerin her ikisinde de bulunduğunu söylemek istesem de kendimi tuttum, hiçbir erkek bunları duymaya katlanamaz, ya tümüyle sahip olmak isterler ya da hiçbir şey istemezler, bedeninizin tamamı kendilerinin olsun isterler, o nedenle hiçbir şey söylememeyi tercih ettim, ardından aklıma bir fikir geldi ve Ousseynou'yu kovmak için konuşan bekçinin dikkatsizliğinden faydalanarak bahçe duvarına tırmanıp yan sokağa atladım, hâlâ genç, güçlü ve çeviktim, bekçi hiçbir şey görmedi çünkü sırtı avluya dönüktü, Ousseynou hiçbir şey görmedi çünkü zavallıcık görmüyor, dolayısıyla kendimi dışarda buldum ve bekçinin Ousseynou'yu kovmasını bekledim ki karanlıkta onu uzaktan gizlice takip edebileyim, alacakaranlıkta şehrin içinde yürüdü ve onu izledim, nereye gittiğini bilmiyor gibiydi, bu beni şaşırttı çünkü körler daima yoklayarak da olsa nereye gittiklerini tam olarak bildikleri izlenimi verirler, onu izledim ve birçok kez yanına gidip onunla konuşmam gerektiğini düşündüm fakat bir şeyler engelledi beni, fırsat kollayarak uzakta kaldım, uzun bir yürüyüşün ardından kenar mahallelerdeki köhne bir hana girdiğini

gördüğümde fırsat nihayet çıkmıştı, bir müddet bekledim sonra ben de içeri girdim, onu göremedim, hanın işletmecisine biraz önce içeri giren adamın nerede olduğunu sordum, bana yemek yediğini söyledi ve Ondan ne istiyorsun dedi, o zaman her türlü riski göze aldım, mekâna göz gezdirdim, kaçak bir genelevi andırıyordu ve adam da hancı kılığındaki bir genelev işletmecisine benziyordu, o nedenle her türlü riski göze aldım ve ona paraya ihtiyacım olduğunu ve adamla, yani Ousseynou'yla sokakta karşılaştığımızı ve biraz para kazanmak istiyorsam odasına gitmemi önerdiğini, biraz bocaladıktan sonra kabul ettiğimi, ondan bir müddet sonra içeri girmemin sebebinin de bu olduğunu söyledim ama işletmeci anlattıklarıma pek de inanmamış gibiydi, inandıysa da planımı kolayca uygulamama müsaade etmeye niyeti yoktu, para ödeyenler haricinde, oranın gelip geçen hanı olmadığını söyledi, o zaman ona eğer planımda bana yardım ederse kazandığım paranın yarısını kendisine vereceğimi söyledim, tereddüt eder numarası yaptıktan sonra kabul etti sonra dedi ki: Gençsin ve endamlı bir vücudun var, bundan çok hoşlanacak, bana otelin önünde beklememi, işleri ayarladığında beni çağırmaya geleceğini söyledi, dışarı çıktım ve gerçek bir fahişe gibi karanlıkta bekledim, bakışlarında arzu pırıltılarıyla beni süzerek gelip geçen insanları seyrettim ama bu, ya kendilerinden ya da benden duydukları tiksintiyle karışık bir arzuydu, tam olarak bilmiyordum, emin olduğum tek bir şey vardı, hoşlarına gidiyordum, içlerinde arzu yaratıyordum, hatta bir adam bana şöyle dedi: Salimata Diallo sen misin, hayır dedim, bana kalçalarımın tıpkı onunkilere benzediğini söyledi ve bir gün o kalçaların tepesine bineceğini ekleyerek ortadan kayboldu, tuhaftı, çünkü çok utanıyordum ama aynı zamanda hiç olmadığı kadar güçlü ve gururluydum, azize bir fahişe

olduğum hissine kapılmıştım, ilahi, kutsal bir fahişe, lanetli ruhların kurtuluşu için gerekli bir fahişe, yoldan gelip geçenlere hişşşttt yapmaya başlayacaktım ki adam, yani hanın işletmecisinden bahsediyorum, geldi ve bana Tamam, yemeğini güzelce yedi, içkisini de güzelce içti, hakkından gel dedi, fiyatı belirledik, şu odada, sersem sersem teşekkür ederim dedim ve o odaya gittim, kapıya vurdum, Ousseynou Gel dedi, içeri girdim ve alacakaranlıkta yatağa uzanmış çıplak, sevişmeye hazır vücudunu gördüm, yüzünü belli belirsiz seçiyordum, hiçbir şey söylemedi ama öfkeli olduğunu hissediyordum, konuşmanın sırası olmadığını, Ousseynou'nun konuşmaya ihtiyacı olmadığını, benim de buna ihtiyacım olmadığını, başka bir şey istediğimi düşündüm, o zaman soyundum, yanına gittim, ve hışımla, hiddetle üzerime atıldı, bana sahip olmak istedi, beni benden almak istedi ama karşısında onu anlayan birini bulmuştu, umutsuzluğa kapılmış, öfkesine bir çıkış yolu bulmak isteyen tek kişi o değildi, dolayısıyla ben de içimde sakladığım her hissi dışarı vurdum ve güreşir gibi seviştik ama bu dürtüde kayıp bir bağın hakikatine kavuştum, tüm sıvılarımızla sırılsıklam olana dek o yatakta güreştik, beni tanıyacağını sandım ama hiç tanımadı, hem sonra öylesine öfkeliydi ki ben inlerken bile sesimi tanımıyordu, ne kokumu, ne de ellerimi, tümüyle kör olmuştu, yalnızca gözleri değildi kör olan, tüm varlığıyla kör olmuştu ama bana hükmetmesine müsaade etmedim, ikimiz de bitkin, nefes nefese yığılana dek karşılık verdim ona, nefesim yeniden düzene girerken karanlıkta onu seyrettim, yakışıklıydı, onunla konuşmak istedim ama söylenecek hiçbir şey yoktu, o zaman ayağa kalktım, giyindim ve odadan çıkmadan önce bana ismimi sordu, neden bilmem, hiç düşünmeden, derhal aklıma gelen, yoldan geçen adamın söylediği ismi söyledim, Salimata,

Salimata ne diye sordu, Salimata Diallo dedim, benim hiç tanımadığım ama onu tanıyan bir erkeğin, kalçalarımı neredeyse bizi birbirimizle karıştıracak derecede onunkilere benzettiği Salimata Diallo, Ousseynou bana, kıçı şehirdeki tüm erkeklerin diline düşen kadının ben olup olmadığını sordu, Evet dedim, şimdi nedenini biliyorsun artık, ve bu sözlerin ardından sesimi tanımasın diye odadan çıktım ama aslında sanırım bütün bir gece onunla konuşsam da beni tanımazdı, odadan çıktım ve paramı bile almadan o handan kaçtım, dışarı çıktığımı görmeyen ama beni bahçeye girerken gören bekçinin şaşkın bakışları altında evime girdim, ona merak etmemesini, bir kuşa dönüşüp uçtuğumu söyledim, batıl itikatlı ve korku dolu gözlerini fal taşı gibi açarak inanmış göründü, işte evime böyle döndüm ve Assane'i bekledim, ertesi gün döndü ve döndüğünde, erkeğini özlemiş her iyi kadın gibi onunla yattım, ve üç ay sonra hamile olduğumu, çocuğa iki kardeşle yattığım o gecelerden birinde hamile kaldığımı öğrendim, Assane'a bir çocuk beklediğimi söyledim, babası olduğundan emin bir şekilde sevinçten deliye döndü, birkaç gün sonra savaşa gideceğini ve bizim iyiliğimiz için çocukla beni burada bırakmak mecburiyetinde olduğunu söyledi, anladım, Assane böyleydi, Fransa'yı seviyordu, ona kızmadım, gitmesine müsaade ettim, savaşın uzun sürmeyeceğini, yenilmez Fransa'nın Tanrı'nın inayetiyle kazanacağını ve oğlunun doğumunu görmek için yakında döneceğini zannediyordu ama ben bir daha asla dönmeyeceğini, sevdiği ve uğrunda ölmeye hazır olduğu ülkede bir şekilde kalacağını biliyordum, onun için gitmesine müsaade ettim, artık benim için yalnızca çocuğum önemliydi, Assane beni kardeşine emanet etmek için köye getirdiğinde bile çocuğun önemli olduğunu düşündüm ve Ousseynou'nun beni hor görmesine katlandım çünkü

önemli olan çocuktu, bizi evinden kovmak istediğinde dayandım, bunu da anlamıştım, bizi, bebeğimle beni kabul ettiğinde de dayandım, o gece Assane, kendisi dönene dek çocuğa iyi bakmamı isteyip, çocuğu dünyaya geldiğinde ona vermek istediği erkek veya kız isimlerini söyleyip dokunaklı bir şekilde bana veda etmişti, hepsine olur dedim ve Assane gitti, gittiğine hem üzülüyordu, hem de mutluydu, ve ben Ousseynou ile kaldım, çocuk dünyaya geldi ve ismi Elimane Madag oldu, o benim çocuğumdu, babasının kim olduğunun önemi yoktu, Assane veya Ousseynou, babasının önemi yoktu, önemli olan benim onu sevmemdi ve onu sevdim, sanki onu tek başıma yapmış gibi sevdim, zaten onu tek başıma *yaptım*, onu sevdim ve bunu biliyor, bugün yeryüzünün her neresindeyse onu sevdiğimi ve kendisini bekleyen bir annesinin olduğunu biliyor, arada bir unutsa bile onu beklediğimi ruhunun derinliklerinde biliyor ve ona olan sevgim, babasının kim olduğunu bilmekten daha önemli, ben biliyorum ve bana sorarsa yalnızca ona söyleyeceğim, ona, oğluma, başka kimseye değil, toprağın eril sesine bile değil, bilhassa ona değil, o homurdansın ve titresin, benim de iyi olmak, açıkça görmek ve sonu gelmeyen bekleyişin sonuna kadar gidecek gücü bulmak için ona şunu söylemem lazım: Bilmiyorum, küçük Elimane'ım, neredesin ve ne durumdasın, Eli, geri dön, bana söz verdiğin gibi, mango ağacının karşısındaki mezarlıkta yerimi almadan önce geri dön;

İkinci Bölüm

Araştırmacılar ve Araştırılanlar

I

Siga D. susalı uzun süre olmuştu. Bu sessizliğin şafağa kadar sürebileceği hissine kapılmış ve hatta belki de bunu arzu etmiştim. Bu öykünün her bir kahramanının kendine ait bir kırılma noktası vardı. Ve buradan dışarı öylesine parlak bir varoluşsal soru fışkırıyordu ki, onu harf harf gördüğünü iddia eden gözleri kamaştırıyordu. Ousseynou Koumakh, Tokô Ngor, Assane Koumakh, Mossane, Elimane... Aniden açılıveren bu geçmişin tüm karaltıları önümde, büyüleyici olduğu nispette karmaşık bir koreografi içinde hareket ediyorlardı.

Kendi dönemlerinde, gelecek için çırpındıklarının bilincine varmışlar mıydı? Veya daha doğrusu günün birinde hayatlarının, ölümlerinden uzun süre sonra, başka hayatların takıntısına dönüşebileceği daha önce akıllarına gelmiş miydi? O zaman Brigitte Bollème'in fotoğraflarındaki bakışlarını yeniden düşündüm; geleceğe sesleniyor gibi duran şu bakışları. Biraz önce duyduğum öykünün kahramanları da Bollème gibi geleceğe işaretler göndermeyi dert edinmişler miydi?

Kendi kendime dedim ki: Elbette hayır Diégane, elbette hayır, aptal olma. Görüntü daima aksini düşündürtse de, yaşamının

güzergâhı onu daima bilinmeze taşısa da, hiçbir insan, geleceği *düşünmez*. Derin meşguliyetimiz geçmişe dairdir ve geleceğe doğru, dönüştüğümüz şeye doğru ilerlerken, geçmişi, bir zamanlar olduğumuz şeyin gizemini dert ediniriz. Bunun kasvetli bir geçmişe özlemle hiçbir ilgisi yok. Konu sadece şu ki, içinde aynı cinsten bir huzursuzluğu barındıran şu iki soru: ne yapacağım? ve ne yaptım? arasında ikincisi en ciddi olan: Bir düzeltmeye, yeni bir şansa dair tüm ihtimallere kapıyı kapatıyor. *Ne yaptım?*ın içinde *sonsuza dek böyle olacak*'ın keder çanları da çalıyor. Öfke nöbeti içinde cinayet işleyen bir insanın, eylemi sonrasında aklı başına gelince başını ellerinin arasına alıp sorduğu soru bu: Ben ne yaptım? *Ben ne yaptım?* Bu insan ne yaptığını bilir. Fakat endişesi ve dehşeti bilhassa, yaptığı şeyi geri alamayacağını, tamir edemeyeceğini bilmekten kaynaklanır. Çünkü bu ona, *sarsılmaz, geri döndürülmez* olanın trajik farkındalığını kazandırır, insanı en çok kaygılandıranın geçmiş olduğunu anlatır. İnsan, yarından duyduğu korkuda daima, ufacık olsa bile, belki de ve büyük ihtimalle hayal kırıklığına uğrayacağını bilse bile, olasılıkların, yapılabilir olanın, açıklığın, mucizenin ümidini taşır. Geçmişin korkusu kendi endişesinin ağırlığından başka hiçbir şey getirmez. Ve pişmanlıklar ya da vicdan azapları bile geçmişin geri döndürülemez niteliğini değiştirmeye yetmez; tam aksine; bu niteliği bizzat sonsuzluğunun içinde teyit ederler. Yalnızca eskiden kim olduğumuza üzülmeyiz; aynı zamanda ve bilhassa hiçbir zaman olamayacağımız kişiye de üzülürüz.

Dolayısıyla, hayır, diye düşünüyordum: Tüm bu figürler şimdiki zaman için çırpınmıyordu Diégane, sana göndermeye uğraşmadıkları mesajı büyük ihtimalle anlamadan onlara baktığın şu an için değil çırpınmaları. Onlar geçmiş eylemleri konusunda

tasalanıyorlar. Yaşadılar ve onlara yüklediğin bu ağırlık yalnızca senin sorunun: Bunlar senin arzuların, senin soruların. Elimane, Mossane, Ousseynou Koumakh ve Assane Koumakh senden hiçbir şey istemedi. Zamanın içinde onların peşinden giden sensin, seni izleyen onlar değil. Gerçeğin gücüne kapılarak, geçmişin şimdiki zamanı işgal edip ona musallat olduğunu düşünüyoruz. Aksi teoremin de bir o kadar, hatta daha bile doğru olduğunu, bizim de bizden öncekilere hiç huzur vermeden onlara musallat olduğumuzu göz önünde tutmak gerekir. Bizler kendi hikâyemizin hakiki hayaletleriyiz, hayaletlerimizin hayaletleriyiz.

"Bu hikâyeden bir kitap çıkarmayı çoğu kez denedim," dedi aniden Siga D. "Ama henüz beceremedim. Belki de bunun nedeni bana fazlasıyla yakın, fazlasıyla mahrem olmasıdır. Tüm çalışmalarını kendi mahrem tecrübeleri üzerine inşa etmiş bir yazar için ne büyük mutluluk olurdu. Yine de acelem yok. Bir gün bu hikâyeyi yazacağım. Veya sen, niçin olmasın, sen yazacaksın."

Siga D. sustu. Belki de tepki vermemi bekliyordu ama hiçbir şey söylemedim. Acaba –ben roman yazdığım için– bunu benim yazmam gerektiğini mi imâ etmek istiyordu? Onu benim yazmamı mı istiyordu? Onu yazmaya niyetli olup olmadığımı mı soruyordu bana? Hiç şüphesiz, onu bu nedenle görmeye geldiğimi düşünüyordu. Bir müddet sonra konuşmaya devam etti:

"Babam, çürümüş leş kokulu bu odada hikâyesini bana anlattıktan üç gün sonra öldü. Evin yasa büründüğünü hatırlıyorum, avlu gözü yaşlı insanlarla doluydu, yapmacık ya da içten ağlamalar yükseliyordu, üvey annelerimi teselli etmek mümkün değildi, erkek ve kız kardeşlerim yıkılmıştı veya öyle görünüyorlardı. Ve ben gizliden gizliye sevinç içindeydim. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni ilk okuyuşumdu. Kitabı, içinden çıktığı öykünün bir parçasına

gömülmek istercesine mezarlığın karşısındaki mango ağacının altında okuyordum. Bu kitabı sayısız kez okudum. Daima heyecanla. Daima şaşırarak. Ama daha sonraki hislerim hiçbir açıdan, ilk okumalarımda kapıldığım büyük şaşkınlıkla kıyaslanamaz. Elimane'ın, mutlak kudretin tuzağına kapılarak insanları yakan kralın öyküsü ötesinde kişisel bir öyküden bahsettiği hissine kapılmıştım. Kendi öyküsünden. Ailesinin, ailemizin öyküsünden. Bu kitap bana sesleniyordu. Tüm asli kitapların daima bize seslendiği gibi. Babam gömüldü. Mezarına gitmedim. Gitsem sanırım ağlardım. O nedenle kaçtım. Üvey annelerime veda ettim. Bir daha geri dönmeyeceğimi sanırım biliyorlardı. Köprüler atılmıştı. Ondan sonra başkente doğru yola çıktım. Nihayet özgürdüm. Hayatla yüz yüze gelmeye hazırdım. Eşyalarımın arasındaki tek hazine bu kitaptı. Felsefe fakültesine kaydoldum. Annemin bir dayısının evinde birkaç hafta kaldıktan sonra üniversitede bir oda bulmayı başardım. Ödeyecek gücüm yoktu. Ama önemli değildi. Dünyaya susamıştım. Onu son damlasına dek sıkmak, emmek istiyordum. Büyük bir coşkuyla içine atıldım."

"Daha sonra *Karanlık Geceye Ağıt*'ta anlattıklarını o dönemde mi yaşadın?"

"Evet."

Bir kez daha sustu. Siga D.'ye yazar şöhreti getiren ilk kitabı *Karanlık Geceye Ağıt*'ı hatırlıyordum. Tüm biyografisi içinde en sevdiğimdi. O zamandan itibaren Senegal toplumunun büyük bir kısmının gözünde, çalışmalarının uzun süreli bir skandal olarak kalmasına yol açan da bu kitaptı. Kitapta, yıkıcı bir cinsel iştaha sahip olmasına rağmen büyük bir yalnızlık içinde yaşayan, sevmek ya da sevilmek arzusuyla yanıp tutuşan, ölüme derin bir arzu duyan genç felsefe öğrencisi Marème'in hayatını anlatıyordu. Peş

peşe birlikte olduğu bedenlerde veyahut yaşadığı çok sayıda duygusal macerada mükemmele ulaşmaya çalışıyordu (duygusuz seks ile masum ve dokunaklı aşk arayışı arasındaki etkileyici çelişkiden korkunç bir muğlaklık, yani kitabın güzelliği doğuyordu). Bu arayış onu yüceltmeli mi, küçültmeli mi, hayatının yoğunluğunu artırmalı mı yoksa hayatını söndürmeli mi bilinmiyordu. Marème, bunların hepsini aynı anda, her yerde, üniversitede, erkeklerde, kadınlarda, bireysel hazlarda ve başkentin sokaklarında ister gibiydi. Cinsel susamışlığından kaynaklanan şöhretiyle birçok insanı, meraklıları, isimsizleri, marjinalleri, alçakgönüllüleri, eğlence düşkünlerini, çapkınları ama aynı zamanda, gizli saklı ve günahkâr hayatların ahlâksızlığını erdeme dair büyük vaazlarının ardında saklayan medyatik, siyasi, dini ortamlardan kişileri de kendine çekiyordu. Olduğunu iddia ettiği ya da olmayı arzu ettiğiyle gerçekte ne olduğu arasındaki uçurumdan dolayı üzgün, hasta, yıkılmış gördüğü toplumunun cinsel sefaletinin, bedeninin aynasında nasıl yansıdığını anlatıyordu. Düşüşünü, bir gecelik müşterisi olan önemli bir profesörün, en can alıcı anda sertleşemeyince (adam sönük pompayı çalıştırmaya boş yere uğraşırken o kendi kendini tatmin etmek mecburiyetinde kalmıştı) onu kampüsün ahlâkını bozmakla nasıl suçlayıp ihbar ettiğini ve üniversiteden nasıl kovulduğunu anlatıyordu. Dışarıdaki başıboşluğunu ve içsel başıboşluğunu betimliyordu. İlk intihar girişimini. Gecenin bir yarısı bomboş bir sokakta kan kaybederken, bayılmadan önce yüzünü üstünkörü seçtiği ve sonra bir daha hiç görmediği birinin onu nasıl kurtardığını anlatıyordu. Hastaneden çıktıktan sonra karşılaştığı tüm yüzlerde o yabancının çehresini nasıl aradığını anlatıyordu. Yalnızlığını ve delilik nöbetlerini anlatıyordu. İkinci intihar girişimini de anlatıyordu ama Atlantik

onu istememiş, geri püskürtmüştü. Dalal xel'e[1] kapatmışlardı onu. Orada beyaz duvarların, beyaz giysili erkeklerin ve kadınların, şizofrenlerin, zekâ geriliği olanların, delilerin, boynu bükülerin arasında, hakiki bir yok oluşla katıksız bir neşe arasında bir sarkaç misali sallanarak üç ay geçirmişti. Oradan çıkmış, yeniden Dakar'a dönmüştü. Yeniden girdaba kapılmıştı. Şehrin sokaklarındaki dehşet verici halüsinasyonlarından ve hezeyanlarından bahsediyordu. Kapıldığı mısra buhranlarını gece vakti başkent duvarlarına dökmek için topladığı kömür parçalarını anlatıyordu: Kelimeler, şiirsel yangınların, varlıkları eritip bitiren yakıcı hayat metaforlarının kıvılcımları gibi pırıldıyordu. Zihninde kaos –düzensizlik değil de kaos– hâkimdi, boa yılanları gibi upuzun cümle selleri de o kaostan taşıyordu. Henüz şekillenmişçesine tüterek karnından fışkıran ama yalnızca korların altında fazlasıyla uzun süre kaldıkları için tüttüklerini bildiği tufan öncesi kelimelerin, ondan çok daha eski kelimelerin sağanak tufanı içinde boğulmuştu. Kendi kelimeleri, karnından ve öyküsünden daha eskiydi, Karanlık'tan onun karanlığına taşınan tüm karınların öyküsünden daha yaşlıydı. Dilin yetim kelimeleriydi, onun konuşmasını bekleyen. Boa yılanlarına sarılmış ve onların dilini öğrenmişti. Hazzın engellenmesine duyduğu nefreti tıslamıştı. Hiçbir zaman tanımamasına rağmen her gece rüyalarında sezinlediği başka bir dünyaya olan arzusunu tıslamıştı. Aşka duyduğu bâkir, güçlü arzu gırtlağını yakıyordu. Kendini yok etme dürtüsüne karşı verdiği mücadeleyi anlatmıştı. Uzaklardan, Haiti'den gelen ve Dakar'da üst düzey memur olarak çalışan, yaşça ondan çok daha büyük şair bir kadının, bir gece o elinde kömür parçasıyla bu imgelerinden birini yazmaya hazırlanırken onu nasıl bulduğunu anlatmıştı. Şair

[1] Senegal'de bir ruh ve sinir hastalıkları hastanesi. (ed.n.)

kadın onu uzun süre aradığını söylemişti: Ona, şehri böylesine alevli ve duru bir lavla kaplayan kişiyi bulmak için haftalar boyu şehrin altını üstüne getirdiğini açıklamıştı. Dostluklarının nasıl doğduğunu, ona *Corazón* diye hitap eden, bir yaz gecesi hüznü gibi güzel olan bu kadına beslediği ilgiyi anlatmıştı. Yazarak, konuşarak, kimi zaman susarak ve daha nadir şekilde birbirlerine kızarak geçirdikleri uzun gecelerinden bahsediyordu. Bir de birbirlerini keşfederek. Artık kimsenin bilmediği bir şekilde birbirlerini severek. Yıldızsız bir akşam, evinde, Haitili şair kadının ona söylediklerini anlatıyordu: "Bugün şehrin üzerinde kapkaranlık bir gece var, tıpkı tepemizde ya da çevremizde karanlık bir geceyi andıran hayat gibi ama sen onun kara güzelliğini, *këriñ*'le, kara kömürle yazdın, karanlık geceye bir ağıt yazdın ve o ağıt, seni bulmak için peşine düştüğüm kimsesiz yıldız oldu *Corazón*. Şair kadının (Birleşik Devletler'de başka görevlere çağrıldığı vakit) Dakar'dan ayrılmadan önce, orada değil ama başka bir yerde, Paris'te, eğitimine kaldığı yerden devam etmesi için ona yardım etmeyi nasıl önerdiğini anlatmıştı. Onu dar bir sokakta ölümden kurtaran yabancının yaptığı gibi onu delilikten kurtaran kadından ayrılmanın kendisini ne denli yaraladığını anlatmıştı. Birbirlerinden ayrılırlarken yemin etmişlerdi: Bütünüyle şairane yani yalansız bir sözün, asli olana ihanet etmeyen bir sözün, tüm mücadeleler daima bozgunla sonuçlansa bile bütün mücadelelerde verilen cesaret sözünün tüm tezahürlerine açık bu şairane ilişkiye ikisi de beraberce sadık kalacaklardı. Haitili şair kadının gidişini ve giderken ona bıraktığı veda yerine geçen mısraları anlatmıştı. Ve bir üniversiteye kayıt olması, ücreti bir yıllığına ödenmiş küçük bir oda bulması için arkadaşının yaptığı yardımlar sayesinde birkaç ay sonra kendisinin de Paris'e nasıl gittiğini anlatmıştı. Tüm bunları

çiğ bir dille, Senegal toplumunun acımasız bulduğu ama kendisi açısından daha da zalimce olan bir dürüstlük içinde anlatmıştı. İşte halkının onda affetmediği de buydu: Halkını, kendisine hak gördüğü uzlaşmazlığa maruz bırakması. *Masla* kaidelerini, yani yani bu utangaçlığı, ülkemizde katı gerçeklerin söylenmemesini ama ima edilmesini ve kimi zaman toplum haysiyetinin selameti uğruna gizlenmesini gerektiren bu içtenlikli nezaketi çiğnemesi. O, Siga D., alacakaranlıkta değil de gündüzün aydınlığında, öğle vaktinin keskin ışığı altında kem küm etmeden, utanmadan konuşmuştu. Kitabı (1986'da) yayımlandığında, içinde gerçekten arayış gibi gördüğüm şeyi çok az insan fark etmişti. *Karanlık Geceye Ağıt*, Siga D.'nin toplumu ile anlaşmazlığının başlangıcı olmuştu. Bu anlaşmazlık sürdü. Derinleşti. Siga D. evine bir daha hiç dönmedi. Ve sanırım bir daha asla dönmeden ölecek. Ama kendisine başka sahneler, başka imgeler, başka tutkular bulsa da, ülkesi için taşıdığı duygular tüm eserlerinin merkezinde yer alıyor.

"Bu kitapta söylemediğim şey," diye yeniden konuşmaya başladı Siga D., "üçüncü bir kurtarıcımın olduğu. Sokaktaki yabancının ve Haitili şair kadının yanında Elimane da vardı. En azından, *İnsaniyetsizlik Labirenti* vardı. Bazı dönemler Tanrı'nın her günü onu okudum. Onu ezbere biliyordum ve cehennemde bu sayede yaşayabildim. Cehennemden geçmenin birçok yolu var ve onlardan biri bu kitabı ezberlemek. Yaptığım buydu. Sonra onu atabilirdim çünkü onu biliyordum. Ama onu sakladım, tıpkı bir tılsım gibi. Her şeyi kaybetmiştim ve bu kayıplar, sonunda zenginliğimin bir parçası haline dönüştü. Ama *İnsaniyetsizlik Labirenti* sahip olduğum en kıymetli şeydi, yani şunu söylemek istiyorum, o artık kaybedemeyeceğim şeydi. Paylaşamayacağım parçam haline dönüştü. Elimane sevgilimdi ve onu hiç kimseyle tanıştırmadım,

hatta mahremiyetten bile daha derin bir duyguyla bağlı olduğumu hissettiğim Haitili şair kadınla bile. Kitap benim sırrımdı, kıskançlığımdı, yalnızca benim bilebileceğim, görebileceğim, sevebileceğim bir şeydi. Çılgınlık buhranlarının, deniz karşısında kapıldığım intihar isteğinin, uykusuzlukların, sarhoşlukların, elde edebilmek için köpeklerle çekiştiğim iğrenç bir şiltenin üzerindeki o acınası ve şahane yalnızlıkta, birkaç kuruş için beraber olduğum terli bir bedenin altında, deliliğin dehlizlerinde onu yeniden açıyor, yeniden okuyordum. Böylece ölmek imkânsızlaşıyordu. Damarlarımı kestiğim vakit bile ölümün beni istemeyeceğini biliyordum. Kanımın içinde yatıp uzanmışken artık benim bir parçama dönüşmüş cümlelerini söylüyordum. Yabancı adam beni kurtardığında şaşırmadım. O yabancının Elimane olduğuna emindim. Ölümün eşiğinde mırıldandığım cümleler ya onu ya da ruhunu çağırmıştı yanıma. Hayal meyal seçtiğim yüz onunkisi olabilirdi. Bundan emin değildim. O zamana dek onu hiç görmemiştim. Ama onun kollarındayken kapıldığım hissi hatırlıyorum. Sevdiğim, tanıdığım bir erkeğin kollarında olduğum hissiydi bu."

Konuşmayı kesti ve gözlerini kapadı, belki de kendisine öylesine tanıdık gelen yabancının vücudunun yakınında olmanın verdiği hissi hatırlamak için.

"Evet, oydu. Ancak o olabilirdi," dedi, yeniden gözlerini açarken hem yumuşak hem de kesin bir sesle konuşmuştu. "Kitabı her yerde benimleydi. Elimane benim kuzenimdi. Benim kanımdandı. Öyküsü benim de öykümdü. Okuma eyleminden daha derin bir şeylerle bağlıydık birbirimize. Bu bir itiraftı. Ya da ailevi bir psikanaliz. Benimle konuşuyordu. Elimane benimle konuşuyordu. Neden bahsettiğini biliyordum. İşte bu nedenle onun sesine tutundum. Ve ben de bugün senin gibi, onun başına neler geldiğini,

nereye gittiğini, ne yaptığını ve yaşadığını ve neden acı çektiğini, neden sustuğunu ve ne gizlediğini merak etmeye başladım. Onun gibi biri bu şekilde kaybolamaz. Veya belki de kaybolabilir. Belki de tüm insanlar bu şekilde kaybolabilirler. Ama mirassız kaybolmalara inanmak mümkün mü? Mutlak yok oluşlara? Ben buna inanmıyordum. Hâlâ inanmıyorum. Tüm gidişlerin ardından geride bir varlık kalır. Hatta belki de yaratıkların ve nesnelerin hakiki yaşamı ancak kaybolmalarından sonra başlıyordur. Öyle düşünmüyor musun? Ben yokluğa inanmıyorum. Yalnızca ize inanıyorum. Bu bazen görünmeyen bir iz. Fakat onu takip etmek mümkün. Elimane'ın babamın belleğinde nasıl bir hatıra bıraktığını zaten biliyordum. Ama başka zihinlerin de onu hatırladığından emindim. Başka hayatlarda da yaşadığından emindim. Bu hayatları bulmak lazımdı. Onların izini sürmek ve bulmak. Yüreğimin derinliklerinde Diégane, ta en derinde, biliyorum: Haitili şair kadının eğitimimi bitirmem için yaptığı öneriyi, onu sevsem de onun için kabul etmedim; kendim için, yani ülkemden kaçmak için de kabul etmedim. Hayır, bu öneriyi Elimane Madag için kabul ettim. Dakar sokaklarında elimdeki kömür parçalarıyla yüksek bir falezin kıyısında geçirdiğim üç yıllık başıboşluktan ve sessiz bocalayışların ardından 1983'te Fransa'ya onu aramak için geldim."

II

Brigitte Bollème araştırmasının yayımlanmasından birkaç hafta sonra sırdaşının mezarını öncelikle kendisini şaşırtan bir üzüntüyle seyrederken bana, ölen kadının ona hakikati anlatıp anlatmadığını tam da o küçük şehrin mezarlığındaki pis bir sonbahar yağmuru altında merak ettiğini söyledi.

"Bana anlattıklarının doğru olup olmadığını o belirli âna dek kendi kendime hiç sorgulamamıştım. Onunla yaptığım görüşmeden yıllar sonra bu sorunun niçin böyle aniden aklıma geldiğini merak ediyor olmalısınız."

Elbette Diégane, Brigitte Bollème benimle konuşmuyordu. Kendi kendine konuşuyordu. Ama onu seyrederken aynı zamanda, "Zenci Rimbaud Aslında Kimdi?"nin yayımlanmasından sonra Brigitte Bollème'in asıl bilgi kaynağının anlattıklarını niçin sadece bu kadının mezarı karşısında sorguladığını merak etmiştim. Neticede gazeteciliğin baş kuralıydı bu. O anda, Brigitte Bollème'in biraz önce sorduğu soru karşısında tam da şunu düşünmüştüm: Çünkü asıl bilgi kaynağınız öldü ve siz de o anda bildiğiniz kadarıyla Elimane'dan bahsedebilecek hiç kimse kalmadığının farkına vardınız. Evet, düşündüğüm buydu Diégane:

Brigitte Bollème, artık Elimane'ın hayatını kuşatabilecek kati suskunluğun yarattığı şaşkınlıkla karşı karşıyaydı çünkü o hayatı ona taşıyan son bellek de kaybolmuştu. Bu da benim gözümde, son görgü şahidinin anlattıklarının doğruluğuna aniden bu derece önem vermesini doğruluyordu...

"Ama bunun, görgü şahidinin anlattıklarının doğru olup olmadığıyla hiçbir ilgisi yok," dedim Siga D.'ye. "Bu kadının doğruyu söyleyip söylemediğini sorgulamanın, onun Elimane'ı hayattayken tanıyan son kişi olduğunun farkına varmakla ilgisi yok. Bollème bunu iyi biliyor olmalıydı, öyle değil mi?"

"Yanılıyorsun," diye yanıt verdi Siga D. "İki hakikat birbirine bağlı. Her hâlükârda o anda birbirine bağlı gibi görünüyordu. Ölen kadın, Fransa'da Elimane'ı gören son kişiydi. Bu da, onun anlattıklarının sonsuza kadar hakikat yerine geçeceği manasına geliyordu. Belki de ortak yaşanmışlıklarına dair bazı konularda yalan söylemişti. Belki de pişman olacaktı. Belki de olaylarla ilgili anlatımını düzeltecekti. Ama ölmüştü. Artık bunların hiçbiri gerçekleşmeyecekti: Ne pişmanlıklar, ne de düzeltmeler. Elimane'la ilgili anlattıkları sonsuza kadar donup kalmıştı. Bollème bunu yazısında belirtmişti. Bu tanıklık kesin şekilde doğru olmasa da gelecek nesillerin gözünde daima hakikat olarak kalacaktı. Bugün bunun doğru olmadığını, Elimane'ın öyküsünün devam ettiğini ve onu başkalarının da tanıdığını ikimiz de biliyoruz Diégane. Hayatının 1938'de bitmediğini biliyoruz. Ama bunu mezarın karşısında dikilen, 1948 yılının Brigitte Bollème'i bilemezdi. Kısa süre önce yayımladığı araştırmanın ağırlıklı kısmı anlatılan sırlara dayanıyordu. Eğer bu sırların yanlışlığı ortaya çıkarsa çalışmasının hiçbir değeri kalmayacaktı. Onu huzursuz edenin bu olduğunu sanıyordum."

"Anlıyorum," dedim. "Belki de haklıydın."

"Hayır, yanılıyordum. Yani Brigitte Bollème'in bana o gün anlattığı da buydu. Bir müddet sessiz kaldıktan sonra bana dedi ki: '1985 yılındayız Matmazel, ben araştırmamı 1948'de yayımladım... Ya da 1949 muydu? Hayır, 1948. Hem sonra onu okudunuz mu?'"

"Evet. Bir kitapçının deposundan eski bir nüshasını edindim."

"Artık yalnızca böyle yerlerde bulunuyor olmalı, evet... Hiç kimseyi ilgilendirmeyen bir araştırmaydı bu. 1948'de herkes Elimane'ı unutmuştu ya da artık ondan konuşulduğunu duymak istemiyordu. Tek tanık da benim yazım yayımlandıktan birkaç gün sonra ölmüştü. 1948, evet 1948 Kasım ayı başında. Bu kadın ölmeye yattı, bundan eminim. İşte birkaç gün önce benden randevu istemek için yazdığınızda, mezarlıkta, mezarının karşısında durduğum o sabahı yeniden düşündüm. Bana doğruyu söyleyip söylemediğini niçin sadece o anda merak ettim? Mektubunuzu alana dek buna cevabım yoktu. Artık bir cevabım var: İtiraflarını dinlerken karşımda gördüğüm, ıstırap çeken bir kadındı. Ve bu ıstıraptan ötürü doğruyu söylediğini, olsa olsa doğruyu söyleyebileceğini düşünmüştüm. Görüşmemiz esnasında hiçbir anda bana yalan söylüyor olabileceğini veya gerçeğin yanından yöresinden dolanabileceğini aklıma getirmemiştim. Istırabı fazlasıyla derindi. Ve bilhassa ıstırabı bir yalana dayanmayacak kadar saf görünüyordu bana. Ama ıstırapla hakikat arasında doğal bir bağ bulunmadığını ancak mezarının karşısında dururken düşündüm; bu ıstırabın cinsi olsun, nedeni veya sonuçları olsun, hakikati ıstırap çektiğimiz için söylemiyorduk. Hatta ıstıraptan ötürü hakikate ihanet ettiğimiz bile oluyordu. Ancak mezarının karşısında düşündüm bunu: Bu kadın, isteyerek ya da istemeden hakikate

ihanet etmiş olabilirdi. Belki hakikati söylediğini zannederek ölmüştü, halbuki yalnızca kendi ıstırabını ifade etmişti. Mezarın önünde düşündüğüm buydu işte. Onun mezarını seyrederken bana acı veren buydu. Yağmur yağmaya başlamıştı. Birlikte geçirdiğimiz günü hatırlıyordum, onları birbirlerine bağlayan gerçek hikâyeyi bana anlattığı günü. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin gerçek hikâyesini ve lanetini. Ya da daha ziyade: Onun gerçek hikâye olduğunu zannettiği şeyi. Kısa zaman sonra mezarlıktaki önsezimin, bu ani şüphenin kaynağının tümüyle temelsiz olmadığını keşfedecektim. Ama ondan sonra olup bitenleri yalnızca ben biliyorum. Bunları ne yazdım, ne de herhangi bir yerde anlattım. Araştırmama tamamlayıcı bilgiler ekleyebilirdim. Bunu yapmalıydım. Ama yapmadım. Çünkü birincisi, hiç kimse bu konuyu umursamıyordu. İkincisi de, bu konuda konuşmaktan korkuyordum. Ne bildiğimi öğrenmek için buradasınız sanırım."

"Ve bu doğru muydu?" diye sordum. "1985'te Brigitte Bollème'in evine gitmenin nedeni bu muydu?"

"Senin aksine Diégane, Elimane'da beni büyüleyen şey tam olarak yazarlığı değil. Beni insan tarafı ilgilendiriyor. Senin gözünde bu ikisinin birbiriyle iç içe geçtiğini biliyorum. Benim için öyle değil. Bu tartışmayı daha önce yaptık, tekrar etmeyelim. Benim aradığım insandı, oydu, senin gibi *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin devamını aramıyordum. İntihal skandalı beni çok ilgilendirmiyordu. Beni ilgilendiren, beni ona iten suskunluğuydu."

"Benim için de ana gizem Elimane'ın suskunluğu."

"Belki de. Ama sanırım bu aynı suskunluk değil Diégane. Ben annesine, ailesine yönelik suskunluğundan söz ediyorum. Mossane'a verdiği sözü tutmadı. Bunun nedenini öğrenmek istiyordum. Niçin hiç geri dönmediğini ve annesiyle amcasına yani babama

niçin hiç haber vermediğini öğrenmek istiyordum. Kendi tercihi olan temelli göçebeliğin nedeni, işte buydu benim aradığım. *Karanlık Geceye Ağıt*'ı yazıyordum ve Elimane'ın namevcut çehresi bana her gün biraz daha yoğun bir huzursuzluk yaşatıyordu. Onu aramaya karar verdim. Derhal Brigitte Bollème'in ismiyle karşılaştım. Araştırmasını aradım, buldum ve okudum. Ondan sonra da ona yazdım. Ona yalan söylemedim.

Elimane'ın kuzini olduğumu ve onunla ilgili araştırmalar yaptığımı söyledim."

"O halde?"

"O halde şöyle dedim: Evet, Bayan Bollème."

"Brigitte."

"Evet Brigitte. Bunun için buradayım. Ne bildiğinizi öğrenmek için."

Bir nevi alaycı merakla bana bakarak:

"Elimane'ın bir akrabasıyla karşılaşacağım aklımın ucundan geçmezdi. Akrabaları olduğunu bilmiyordum. Sanırım bu kimseyle hiçbir zaman konuşmadığı bir konu," dedi.

Siga D. bana "Zenci Rimbaud Aslında Kimdi? Bir Hayaletin Serüveni" makalesinin ayrıntılarını iyi hatırlayıp hatırlamadığımı sordu. Her ayrıntının zihnimde olduğunu ve basın arşivlerinde tuttuğum birkaç notun da yanımda bulunduğunu söyledim. Siga D. anlatmaya devam etti:

"Brigitte Bollème bunu söylerken ayağa kalkıp kütüphanesine yöneldi. Hâlâ gözlerimin önünde, yaşından ötürü sırtı biraz kamburlaşmış ama hâlâ aynı derecede şık, onu meşhur eden tarzda giyinmiş: kadife bir pantolon, keten bir gömlek ve boynuna sardığı fular. Saçları hâlâ kısa kesimli ve parmaklarının arasında, savaş sonrasının tüm yenilikçi mücadelelerinde, Avrupa'nın yeniden

doğmaya çalışırken yaşadığı tüm aşırılıklarda, tüm anlaşmazlıklarda ve sancılarda yer bulan ince uzun, hoppa sigara ağızlığı. Ve bakışı, yoğun metalik bir gri... Günümüzde artık çok karşılaşmadığımız bir karizmaya sahipti. Kütüphaneden küçük bir kitap alıp bana uzattı."

"Rahatsız olmazsanız bunu okuyabilir misiniz? Biliyorum, daha önce okudunuz. Bunu söylemiştiniz. Ama yine de bu araştırmayı bana okumanızı isterim. Bunu yıllardır yapmadım. İçinde artık hatırlamadığım ayrıntılar var."

Kitabı aldım. Brigitte Bollème yeniden yerine oturdu ve bir sigara yaktı. Böylece ona kendi araştırmasını okudum.

III

Zenci Rimbaud Aslında Kimdi? Bir Hayaletin Serüveni

Brigitte Bollème

On yıl önce Fransız edebiyat çevreleri, bugün herkesin unutmuş göründüğü yankı uyandıran bir olayla çalkalanmıştı. Unutulmuş olması anlaşılabilir: Arada bir savaş yaşandı. Ne var ki, 1938 sonbaharına tuhaf bir edebi olay damgasını vurmuştu: *İnsaniyetsizlik Labirenti* ve onun yazarı T. C. Elimane.

Birkaç kelimeyle hatırlatacağım: 1938 Eylül ayında Gemini Yayınları Senegal kökenli bir yazarın *İnsaniyetsizlik Labirenti* isimli kitabını yayımladı. Her açıdan şaşırtıcı bir kitaptı: Konusuyla, üslubuyla ve o zamana dek hiç kimsenin duymadığı yirmi üç yaşındaki Afrikalı yazarıyla. Yeteneği sayesinde ünlü bir eleştirmene bir çeşit "zenci Rimbaud" olduğunu söyletti. Kitabı destekleyenler de oldu, yerenler de. Bu durum birkaç hafta sürdü, ta ki Collège de France'da öğretim üyesi, kara Afrika uzmanı araştırmacı ve etnolog, Henri de Bobinal isminde bir profesör, T. C. Elimane'ı, romanını yazmak için Senegal'deki

etnik topluluklardan birinin kurucu efsanesinden intihal yapmakla suçladığı bir makaleyi basında yayımlayana dek. Bu suçlayıcı makaleyi, birkaç gün sonra, yine Collège de France'da edebiyat profesörü olan Paul-Émile Vaillant'nın bulguları takip etti. Romanda, edebiyatın önemli metinlerinden sayısız alıntının bulunduğunu söylüyordu. Bu son makale, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin ve yazarının ölüm fermanına imza attı, kısa süre içinde kitabın en azından yarısının, kurnazca derlenmiş alıntılarla özgün bir yaratının karışımı olduğu meydana çıktı. Gemini Yayınevi'ne çok sayıda dava açıldı. Yayınevi suçunu kabul etti, talep edilen tazminatları ödedi ve savaşın karanlığı ülkemizin ve dünyanın üzerine inmeden kısa süre önce kapılarını kapadı. Tüm bu olaylar boyunca T. C. Elimane basın karşısına hiç çıkmadı. Kim olduğu ve hatta yaşayıp yaşamadığı bile bilinmeden kitabıyla birlikte kayboldu. Savaş çıktı; kitabın yarattığı skandal unutuldu.

Kendi adıma ben unutmadım ve yazarını aramaya karar verdim. Yayıncıları bana yanıt vermiyordu. Davaların ardından Paris'ten ayrıldıkları söyleniyordu.

1939 yılı başında, Paris'teki siyah öğrenci ve entelektüel ortamlarını araştırma fikri geldi aklıma. Elimane'ın kitabıyla ilgili tüm polemikler esnasındaki suskunlukları beni çok şaşırtmıştı. Halbuki iki savaş arasında birkaç dergide seslerini duyuracak olanakları vardı. Özellikle de *Légitime défense*'ı düşünüyordum. Bay Léopold Sédar Senghor'la görüşmeyi başardım.

Bana, "gazetelerde hakkında gülünç yazılar yazılan şu korkunç romandan pek hazzetmediğini" itiraf etti. Ona bu gülünç yazıların hangileri olduğunu sordum. O zaman bana tüm noktalama işaretlerinin duyulabileceği derecede melodik bir diksiyonla yanıt verdi: "Gidin, konusunda uzman olduğunu iddia eden profesör Henri de Bobinal'i

Bassari'ler konusunda sorgulayın. Bay Bobinal'in onlarla ilgili söyledikleri belki de doğrudur ama bir sorun var: Bassari'ler Senegal'den değil. Kesin söylüyorum. O halde ya Bay de Bobinal Senegal'e hiç gitmedi ve bu ülkenin halklarını tanımıyor, ki bu utanç vericidir; ya da oraya gitti ve incelediği halkı Bassari'lerle karıştırıyor, ki bu çok daha utanç verici bir durumdur. Her iki durumda da bir karışıklık mevcut; şunu söylüyorum: Bu bir yalan. Ayrıca sesini hiç çıkarmayan Bay Elimane'ın, bu yalanı hâlâ ortaya çıkarmamış olmasını da anlamıyorum."

Çok şaşırmıştım, hemen ertesi gün Collège de France'a gittim. Henri de Bobinal'le buluşmak ve ona Senghor'un Bassari'ler konusunda söylediklerini sormak istiyordum. Henri de Bobinal'in 1938 yılının son günlerinde, makalesi yayımlandıktan birkaç hafta sonra ani bir kalp krizinden öldüğünü söylediklerinde hayretler içinde kaldım.

Buna karşılık, Collège de France'ın bu konuda konuşan diğer profesörü Paul-Émile Vaillant hâlâ hayattaydı. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin metnindeki edebi intihalleri ortaya çıkaran oydu. Bay Senghor'un Henri de Bobinal konusunda söylediklerini ona aktardım. Profesör Vaillant o zaman bana bildiklerini anlattı. Onun bu sözlerinin çok önemli olduğunu düşünüyorum: "Bay Senghor haklı. Bobinal'in *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusundaki makalesi dürüstçe değildi. Bobinal hayatının son yıllarında ırkçı bir söylemin içine hapsolmuştu, halbuki bir zamanlar Afrika'nın yerli kültürlerini çok sevmiş ve savunmuş biriydi. Adamdaki derin gizem de bu çelişki zaten. Bu Afrikalı'nın kitabının yayımlanması Bobinal'i müthiş öfkelendirdi. O zaman, yazarın intihal yaptığına dair şu Bassari kuruluş efsanesini uydurdu. Çevirdiği dolapları ortak arkadaşlarımızdan birine anlatmıştı, o kişi de Bobinal'in ölümünden sonra bana anlattı. Bobinal yalan söyledi. Hakiki intihaller benim keşfedip ortaya çıkarttıklarım: Yani edebi olanlar. Ne var ki,

bu intihallerin mevcudiyetine rağmen Bay Elimane'ın yazarlığına olan inancım tam."

İşte Paul-Émile Vaillant'nın bana yaptığı açıklamalar. O zaman Bay Senghor'un sorusu aklıma geldi: Elimane ve editörleri, Bobinal'in makalesinin yalan olduğunu bilmelerine rağmen niçin basın yoluyla tepki vermediler? T. C. Elimane'ın suskunluğunda nasıl ağır bir sır saklanıyordu da iftirayı masumiyete tercih etti?

Bunu öğrenmek istedim. Fakat savaş çıktı ve bu şartlar altında hiçbir şey yapmak mümkün olmadı. Dolayısıyla, savaş ve Nazizme karşı direniş beni Elimane saplantımdan uzaklaştırdı.

İnsaniyetsizlik Labirenti dosyasını ancak bu yılın, yani 1948'in başında yeniden açabildim. Birkaç hafta süren araştırmaların ardından, Gemini Yayınevi'nde çalışan üç kişiden birini, Bay André Merle'i Paris'te bulmayı başardım (diğer ikisi –Dachau'ya götürülen– Pierre Schwarz ve yayınevinin sekreteri, Alman askerlerle ilişkiye girerek işbirlikçilik yapmaktan ötürü Libération'da saçları kazınan Matmazel Claire Ledig'di). André Merle, *İnsaniyetsizlik Labirenti* yayımlandığında Gemini'de muhasebeciydi. Ona ziyaretimin konusunu söylediğimde bana yayınevinde Charles Ellenstein ve Thérèse Jacob dışında hiç kimsenin Elimane'ı hiç görmediğini söyledi. Onları nerede bulabileceğimi bilmediğimi söyledim.

O zaman Merle bana eski işverenlerini Gemini bürolarında gördüğü son gün tartıştıklarını itiraf etti. Ellenstein Paris'ten ayrılmak istiyordu çünkü şehir onlar gibi insanlar, yani Yahudiler için güvenli bir yer olmaktan çıkmıştı. Thérèse Jacob ise başkentte kalmak istiyordu, kaçmak istemiyordu. Ellenstein nihayet onu gitmeye ikna etmeyi başarmıştı. Nereye gittiklerini bilip bilmediğini sordum. İşte yanıtı:

"Kır evlerinin bulunduğu iki taşra kentinden söz ediyorlardı: Loire-Inférieure'de Cajarc ve Tharon..."

Bir saniye bile tereddüt etmedim ve Cajarc'a gitmek üzere yola çıktım. Lot departmanı, 1945 Mayısı'na kadar Nazilerin cirit attığı Loire bölgesinin aksine, İşgal'in başında serbest bölgenin bir parçasıydı. Dolayısıyla Yahudi bir çiftin hayatta kalma şansının, Tharon'dan ziyade Cajarc'da daha fazla olacağına iddiaya girerdim, André Merle'le yaptığım konuşmadan birkaç gün sonra Lot bölgesinin güzel vadisine ulaştım. Ne var ki orada iki gün geçirmem, Charles Ellenstein ve Thérèse Jacob'un savaş başında köyde yaşadıklarını ama savaş bitene dek orada birlikte kalmadıklarını köy sakinlerinden öğrenmeme yetmişti. Komşularından bir kadın bana 1942'de gittiklerini söyledi. Charles o yıl gitmişti. Thérèse de nihayet köyden ayrılmıştı ama savaştan sonra, 1946'da. Bu komşu elbette ikisinin de nereye gitmiş olabileceklerini bilmiyordu. "Burada yaşadıkları müddetçe son derece ketum bir çiftti," dedi bana. "Kibar insanlardı ama başkalarıyla pek konuşmuyorlardı. Hatta sanırım kendi aralarında bile pek konuşmuyorlardı."

Dolayısıyla üç günün ardından Cajarc'dan ayrıldım ve Charles Ellenstein ile Thérèse Jacob'un izlerine rastlamayı ümit ederek Tharon'a gitmeye karar verdim.

Kış sonuydu. Tharon'da soğuk ve keskin, eti ısıran cinsten bir hava vardı. Okyanus rüzgârları sokaklarda aralıksız girdaplar halinde esiyordu. Hemen kalacak bir han odası buldum ve hancıya Charles Ellenstein veya Thérèse Jacob isminde birilerini tanıyıp tanımadığını sordum. Hayır diye yanıtladı ama eğer şehirde birilerini arıyorsam pazar yeri taraflarına gitmem gerektiğini ekledi.

Eşyalarımı bıraktım ve deniz kıyısında geçen polisiye bir romana harikulade bir mekân olabilecek bu yeri yayan gezmek üzere dışarı çıktım. Netice itibariyle, bir yazarın geride iz bırakmadan ortadan

kaybolduğu, belirsizliklerle dolu edebi bir araştırmaya gömülmüş ben de bir nevi polisiye kitabın içinde değil miydim?

Plajı çevreleyen, kale duvarı gibi otluk kum yığınlarını aştım ve gözetleme kulelerini andıran balıkçı kulübelerinin kıyısında bulunduğu veya etrafı gözetlediği denize doğru indim. Güneş batıyordu. Kendi kendime şunu söylediğimi hatırlıyorum: T. C. Elimane hayattan bu şekilde kayboldu, tıpkı okyanusa batan güneş gibi, sessizce. O anda omuzlarıma ağır bir bitkinlik yüklendi. Ellenstein'ı veya Thérèse Jacob'u aramak için limandaki birahaneleri turlamak yerine geri dönüp dinlenmeye karar verdim. Araştırmamın başlangıcı ertesi günü bekleyebilirdi. Handa akşam yemeği yedim ve uykuya dalmadan önce *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden birkaç sayfayı yeniden okudum.

Sabah saat dörde doğru uyandım ve yeniden uyuyamadım. Saat beşe doğru güneşin doğuşunu seyretmeye gitmeye karar verdim. Daha o saatte rıhtımda biri vardı. Onu selamladım. Hiç kuşkusuz biraz şaşırarak aniden bana doğru döndü. Hava biraz karanlık olmasına rağmen onu hemen tanıdım: Thérèse Jacob'du. Onun da beni tanıdığını biliyordum. Yine de sessizce bekledik. Ancak güneşin doğuşundan sonra benimle konuştu:

"Beni buldunuz."

Sesi hatıralarımdaki ses değildi. Yumuşaktı, neredeyse dingindi, halbuki hatırımda asabi ve aceleci bir ses gibi kalmıştı. Başımı ona doğru döndürdüm. Yanakları çökse de çehresi genç ve güzel kalmıştı.

"Günaydın Matmazel Jacob. Beni hatırladınız demek."

"Sizi hatırlıyorum, Bayan Bollème."

"Lütfen bana Brigitte deyin."

"Sizi hatırlıyorum Brigitte. Elimane konusunda Charles ve benimle yaptığınız nahoş görüşmeyi hatırlıyorum. Sanırım onu arıyorsunuz. Ama geriye bir tek ben kaldım."

Şiddetli bir öksürük nöbetine tutuldu, sakinleşene dek uzunca bir süre geçti. Ciğerlerinin biraz hassas olduğunu söyledi ve sıcakta daha rahat edeceğimizi ekledi. Bu kelimeleri davet olarak aldım ve peşinden yürüdüm. Yolda biraz daha öksürdü ama bu kez deminki kadar şiddetli değildi. Yaklaşık on dakikalık bir yürüyüşten sonra mavi boyalı küçük bir evin önüne geldik. Salona yerleştik ve konuşmamızı kaydedip kaydedemeyeceğimi sordum. Herhangi bir sakınca görmediğini söyledi. Cihazımı (yanımdan hemen hemen hiç ayırmadığım küçük bir ses kayıt aleti) hazırladım, ardından bulunduğumuz alana daha büyük bir dikkatle göz attım.

"Bu, Charles'ın annesiyle babasının eviydi," dedi bana kahve ve yerel bir tatlı olan *kouignettes* getirirken. "İkisi de burada öldü. Charles onların tek çocuğuydu."

"Anlıyorum. Ya Charles? O nerede?"

Karşıma oturdu ve yanıt vermeden önce bir sigara yaktı:

"Charles gitti."

"Gitti mi? Ne demek istiyorsunuz?"

"Yalnızca gittiğini söylemek istiyorum."

Herhangi bir tepki vermemek için kendimi tuttum. Beni ilgilendiren Elimane'dı; Ellenstein'la Thérèse Jacob'un özel hayatları değil, Elimane; yalnızca Elimane ve kitabı. Dolayısıyla Charles Ellenstein konusunda üstelememeyi tercih ettim. Ben de bir sigara yaktım, o günkü ilk sigaramdı ve bir müddet sessizce sigara içtik.

"Günün birinde birinizin geleceğini biliyordum. Gelen siz oldunuz. İddiaya girerim hâlâ *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin etkisindesiniz. Ondan asla kurtulamayacaksınız. Ondan bu şekilde kurtulunmaz. Elimane..."

O zaman sustu. Ses kaydının yanı sıra birkaç not tutmamdan rahatsız olur mu diye sordum. Belli belirsiz bir el hareketiyle bunu hiç umursamadığını belli etti ve cümlesini bitirdi:

"Elimane bir iblis. Ruhu ele geçiriyor. Ama onun da ruhu ele geçirilmiş."

Konuşmaya yeniden ara verdi. Ben konuşmadım. İtiraflarının, kendi belirleyeceği ritimde doğal bir şekilde akması gerekiyordu.

"Charles ve benim onunla hangi şartlarda karşılaştığımızı iddia ettiğimizi hatırlıyor musunuz?"

"Görüşmemizde anlattıklarınızı mı? Şu bardaki karşılaşmanızı. Evet hatırlıyorum."

"Bir yalanı hatırlıyorsunuz. Charles'la ben onunla tesadüfen bir barda karşılaşmadık. Onu ilk defa Paris'te, önde gelen liselerden birinde görmüştük. Yirmi yaşındaydı, memleketinden yeni gelmişti ve École Normale Supérieure'de hazırlık sınıfına başlayacaktı. Her eğitim yılı başında olduğu gibi, École Normale Supérieure kurumundaki birkaç eski öğrenci yenileri teşvik etmeye gelmişti. Charles'la ben o yıl seçilen eski öğrenciler arasındaydık. Yayın işine henüz atılmıştık. Elimane yeni öğrenciler arasında doğal olarak ilgi çekiyordu. Paris'te gitgide daha çok siyah öğrenci görülüyordu. Fakat bu durum bizim lisemizde daha nadirdi. Herkes onun konuşmasını dinlemek, onu değerlendirmek, kendisiyle ilgili bir fikir edinmek veya daha önceden edinilen fikirlere uyup uymadığını görmek istiyordu.

Yeni öğrencilerden kendilerini tanıtmaları istendi. Teker teker söz aldılar fakat herkes Elimane'ı bekliyordu. Sırası geldiğinde, mezar sessizliği içinde duru ve anlaşılır bir sesle konuştu ve şöyle dedi: "Adım Elimane. Senegal'den geliyorum. Yazmak istiyorum." Bu üç cümle, lisenin avlusunda bir tabanca patlaması gibi yankılandı. Sessizlik birkaç saniye sürdü, ardından öğrencilerin, öğretmenlerin ve eski öğrencilerin bulunduğu sıralardan bir uğultu yükseldi. Anlaşılmaz, karmakarışık bir uğultu. Kimileri onun dilimizi konuşmasına şaşırmıştı. Kimileri de ismini bir tılsım veya bir efsun gibi yineliyordu: Elimane... Elimane...

Bazıları Senegal'in nerede bulunduğunu (ya da ne olduğunu) soruyordu. Fakat asıl önemlisi son cümlesiydi: Yazmak istiyorum. Bu kelimelerde duru bir şey vardı. Bu kelimeler, ergenlikten henüz çıkmış, şimdiden Stendhal ya da Flaubert olduğunu hayal eden tüm genç çapkınları gülünç ve kibirli gösterebilirdi. Hafife alınacak bir cümle değildi bu, hele de sırf cümle kurabiliyoruz diye yazar görülemeyeceğimizi keşfettiğimiz sınıf olan hazırlık sınıfında. Ama Elimane bu kelimeleri söylediğinde, içimin derinliklerinde bunun yalnızca boş bir heves olmadığını hissetmiştim. Bunu kanıtlaması, dik durması, gelmekte gecikmeyecek alaylara direnmesi gerekecekti (yazmak isteyen bir zenci, yani medeniyet ölçeğinde primatlardan bir nebze üstte yer alan bir yaratık!). Ama sesinde ve bakışında, bir şeyler... bir alev vardı. Charles'la ben bunu hissetmiştik.

İlk sene lisede yatılı öğrenciydi. Charles ve ben, onun ilk adımlarından haberdar ediliyorduk ve söylendiği gibi yeni çevresine uyum sağlamaya ihtiyaç duymadığını hemen anladık. Öteden beri orada yaşamış, sanki evinde, Senegal'de buna hazırlanmış gibiydi. Görüştüğümüz öğretmenler bize çok sağlam bir edebi ve felsefi kültüre sahip olduğunu söylüyorlardı. Bu bilgileri nereden edinmişti? Yoksa kara kıtadan söz edilir edilmez Avrupalıların hayal güçlerine doluşan şu Afrikalı büyücülerden biri miydi? Kesin olan tek şey şuydu: Bilgisi ve olgunluğu sayesinde küçük arkadaşlarından misliyle üstündü, bu da hem hayranlıkları hem de nefretleri üzerinde toplamasına neden oldu.

Bir gün, sonbahar tatilleri yaklaşırken Charles bana onunla açıkça konuşmamız gerektiğini söyledi. Dolayısıyla onu görmeye gittik:

"Bizler editörüz," dedi Charles. "Sizi yeniden görmek istiyorduk çünkü sözlerinizi unutmadık: 'Yazmak istiyorum.' Yazmayı hâlâ istiyor musunuz?"

O zaman ekledim: "Yazdıklarınızı okumak isteriz, eğer bize verebileceğiniz herhangi bir şey, bir metin varsa." Söylediği kadarıyla okuldan çıktığı ender zamanlarda yazı yazdığı, Clichy Meydanı civarlarındaki bir birahanenin adresini vermeden önce bizi uzun uzun süzdü.

"Tatil boyunca saat üçten itibaren her öğleden sonra orada olacağım."

Ardından ayağa kalktı, hoşça kalın deyip gitti.

Tatilin ilk günü onu orada bulduk. Ve hemen hemen tüm tatil süresince, daima öğleden sonraları aynı saatte Clichy Meydanı'ndaki bu restoranda görüştük. Henüz arkadaş değildik ama gerçek anlamda ilk konuşmalarımızı orada yaptık.

Elimane bize hiçbir zaman kendisinden, ailesinden, Senegal'deki yaşamından, sahip olduğu kültürü ne şekilde edindiğinden gerçekten bahsetmedi. Onu ilgilendiren tek şey şimdiki zamandı. Ve şimdiki zaman da kitabıydı. Başta bizimle kitabından konuşmak istemedi. Hazır olduğunda onu bize okumak istediğini söylüyordu. Çok sakin, gayet yumuşak biri olduğunu hatırlıyorum, edebiyat konusunda tartıştığımız zamanlar haricinde. O tartışmalarda yırtıcı bir hayvan, arenadaki bir boğa gibi canlanıp hareketleniyordu. Tatil sonunda sanırım arkadaş olmuştuk. Bilhassa Charles'la çok yakınlaşmıştı. Kimi yazarlarla ilgili hararetli tartışmalar yapsalar da ortak edebi zevklere sahip olduklarını anlamışlardı. Bazı akşamlar ben kendimi yorgun hissettiğimde Charles, Elimane'la tek başına buluşmaya gider ve çok geç saatlerde dönerdi. Üçlü bir arkadaş grubuyduk ama ikisinin biraz daha iyi anlaştıklarını sezinliyordum. Sanki aralarında bir kaynaşma vardı. Bu durumu hiç kıskanmıyordum. Okul başlayınca arada bir görüşmeye devam ettik. Kitabının ilerlediğini söylüyordu. Ona baskı yapmıyorduk ama kitabını okumak için sabırsızlanıyorduk.

Her şeyi başlatan olay yazın meydana geldi. Bize nedenini belirtmek istemeden Fransa'nın kuzeyine gitmek istediğini söyledi. Charles

ikimizin de onunla birlikte gitmesini önerdi. Ama benim başka projelerim, başka isteklerim vardı. Charles ise onunla birlikte gitmek istiyordu, en azından seyahatinin bir bölümünde. Böylece yanıma gelmeden önce haftalarca, dört veya beş hafta boyunca Elimane'la birlikte gitti.

"Bugün, kuzeye yaptıkları bu seyahatin konusunun ne olduğunu biliyor musunuz? Elimane nereye gidiyordu? İkisi haftalar boyu ne yaptılar?"

"Charles yanıma geldiğinde bunu ona sordum ama çok kaçamak yanıtlar verdi, sanki ne yaptıklarını anlatmamaya yemin etmişti. Üsteleyince sonunda cevap verdi. İşte o zaman Elimane'la yaptığı yolculuktan bahsetmesinin niçin zor olduğunu anladım. Arkadaşımızın mahremiyetine tecavüz ediyor hissine kapılmıştı."

"Size ne dedi?"

"Bana dedi ki: Elimane, Senegalli bir piyade eri olan babasının ölüsünü arıyor. Büyük Savaş esnasında Fransa'nın kuzeyinde kaybolmuş."

"Onu bulup bulmadıklarını biliyor musunuz peki?"

"Bu konuda hiçbir bilgim yok Brigitte. Charles bu konuda bana daha fazla bir şey söylemedi. Bana yalnızca, Fransa'nın kuzeyinde bulunan ve Birinci Dünya Savaşı esnasında, civarlarında çarpışmaların ve mücadelelerin gerçekleştiği çok sayıda köyü dolaştıklarını anlattı. Bilhassa Somme ve Aisne departmanlarındaki köyleri. O kadar. Seyahat ettikleri ay boyunca yaşadıklarının yalnızca onları ilgilendirdiği hissine kapılmıştım. Onun için de bu konuyu orada bıraktım. Charles'a bir daha soru sormadım. Tatilin geri kalanını birlikte, Cajarc ve Tharon'da geçirdik. Elimane ise Paris'e dönmüştü. Eylülde onunla yeniden buluştuk."

"Aradığı şu babayla ilgili o da mı size hiçbir şey söylemedi?"

"Hayır. Ama babasıyla ilgili bir şeyler bulmuş olmasını yürekten ümit ediyorum. Elimane belki de Fransa'ya onu aramak için gelmişti.

Belki de yalnızca kendi öyküsünü arıyordu. Her hâlükârda bu arayış onu kurtardı. Yazmayı hayal ettiği romanı yazması için gereken enerjiyi verdi ona. Evet: *İnsaniyetsizlik Labirenti* sanırım o yaz doğdu."

Thérèse Jacob sustu ve yeniden düşüncelere daldı, sanki uzun süredir içinde saklanan bir hakikati dile getirmeyi ve anlamayı başarmıştı.

"Ya sonra?" dedim bir müddet sonra.

"Sonra, École Normale sınavına hazırlanmayı sürdürmekten vazgeçti. Yazmak istediğini, tek arzusunun bu olduğunu söylüyordu. Bu tercihi, başarısına inanan öğretmenlerini şaşırtmış ve üzmüştü. Elimane okula kaydını yenilemedi ve inşaat işçisi olarak iş bulmayı başardı. Elbette ona evimizde kalmasını önerdik; biraz yerimiz vardı. Ama aramızdaki dostluğa rağmen kendi yağıyla kavrulmak istediğini söyledi. Karanlık bir tip olan şantiyedeki ustabaşı ona, el altından, perişan bir oda kiralamayı önerdi. Elimane kabul etti. İşte birlikte yaşadığımız en mutlu dönem de o andan itibaren başladı. Eğitimini bırakan Elimane yeni bir hayat ritmiyle tanışmıştı. Sabah saat altıdan öğlene kadar şantiyede çalışıyordu. Öğle uykusunun ardından öğleden sonraları yazı yazıyordu. Sonra akşam ya bir barda ya da bizim evimizde buluşuyorduk. Bu hayat ona uygun görünüyordu. Tecrübelere, özgürlüğe, buluşmalara, seyahatlere, olağanüstü şeylere susadığını görüyorduk. Sanatçıların, eğlencenin ve sarhoşluğun şehri Paris efsanesini yaşamak istiyordu. Bu konuda bayağı tartıştıktan sonra Charles ve ben onu henüz tanımadığı kendi hayat ortamımıza sokmaya karar verdik."

Sustu, sanki gereken soruyu sormaya beni mecbur etmek istiyordu, ki bunu hemen yaptım:

"Hangi hayat ortamına?"

"*Libertin*[1] ortamına."

[1] Toplumda genel şekilde kabul edilen ahlâk ve davranış kurallarını reddeden, kendi fiziksel hazlarının peşinden koşan kişi. (ç.n.)

O anda Thérèse Jacob bana gözlerinde meydan okuyan bir pırıltıyla baktı. Belki de bir tepki vermemi, bir yargıda bulunmamı bekliyordu. Kılımı bile kıpırdatmadım.

"Charles'la ben evli değildik," dedi sonunda. "Ama hazzın tek kural olduğu son derece özgür bir ilişki geliştirmiştik. Birkaç yıldır *libertin* çevrelere girip çıkıyorduk. Sırların, maskelerin, karanlıkların ortamıydı bu. İnsanlar ne hayat hikâyenizle, ne de kim olduğunuzla ilgileniyordu. Tek istekleri, sizinle erotizmi paylaşmaktı."

Ağzımı bile açmadım. Devam etti:

"Elimane'ın mahrem hayatı, yani demek istediğim, erotik hayatıyla ilgili pek bir şey bilmiyorduk. Belki de Charles bu konuda daha bilgiliydi çünkü onunla daha yakındı. Ama ben bilmiyordum. Bildiğim kadarıyla bir kadın sevgilisi yoktu, erkek sevgilisi de. Bir tek edebiyatla yatıp kalkıyor gibiydi. Onun için bir akşam bizim evimizde ona bu konudan özgürce söz ettik. Bitirdiğimizde uzun müddet düşündü, ardından tecrübe etmek istediğini söyledi. O zaman o hoş partilerimize onu da davet etmeye başladık. Derhal ilgi odağı olmuştu. Bu ortamlarda yenilikler, yabancı bedenler, yeni keşiflerin ürpertisi arzu uyandırır. Elimane tüm bu niteliklere sahip olmanın ötesinde Afrikalı'ydı. Aydınlık ve kültürlü insanlarla dolu olmasına rağmen bu ortamlarda bile Afrikalılara ve cinsel hayatlarına dair basmakalıp düşüncelerden kaçınmak mümkün değildi. Sevgili olarak kısa sürede hoş bir şöhret edinmişti. Talep görüyordu. Herkes Elimane'ı keşfetmek, onu tatmak, ona atfedilen yeteneklerin doğru olup olmadığını görmek istiyordu."

"Öyleyse Charles ve siz Elimane'la üçlü oluşturmuştunuz?"

Thérèse Jacob bir müddet suskun kaldıktan sonra şöyle dedi:

"Evet. Başta bu fikir konusunda kararsızdım ama Charles istiyordu. Beni başka bir erkekle sevişirken seyretmek onu tahrik ediyordu, bu onu öteden beri tahrik ederdi. Sanırım o erkeğin Elimane olması düşüncesi onu daha da çok heyecanlandırıyordu."

"Sizce niçin?"

"Bilmiyorum. Belki de onu bir nevi ikizi gibi gördüğündendir. Bu basit bir olasılık. Bilmiyorum."

"Peki bu fikirle ilgili niçin tereddütlüydünüz?"

"Sonunda bizi mahvedeceğini sezinliyordum. Ama bu konuya daha sonra geleceğim. Elimane, karşısındakini dinleyen, hayal gücü kuvvetli, ateşli, yorulmak bilmez ve iştahlı, gerektiğinde sert, gerektiğinde yumuşak, her tecrübeyi büyük bir güçle deneyen harikulade bir âşıktı. Sevişirkenki bakışı içinizde size ruhunu teslim ettiği duygusu yaratırdı. Bazı şeyler yapmayı biliyordu... çok az erkeğin yapmayı bildiği şeyler... ya da yapmaya cüret ettiği... Ya da yapmayı hayal ettiği. Sanki... evet... sanki sevişme esnasında yumuşacık bir rüzgâra dönüşüyordu ya da sıcak veya ılık bir suya, karnınıza, cinsel organınıza, tüm bedeninize nüfuz ediyordu. Sizi sarıp sarmalıyordu. Ve dalgaları göklere yükseliyordu. Charles hayal gücü olan bir sapkındı, erotik sahnelemeler konusunda bir numaraydı. Kendi aramızda olsun, diğerleriyle birlikteyken olsun, bu sevişmelere katılan herkeste büyük heyecan yaratan senaryolar uydururdu. Bu konuda öteden beri yetenekliydi, her ne kadar tek düşüncesi kitap olan saygıdeğer bir editör gibi görünse de."

O anda yeni bir öksürük nöbetiyle iki büklüm oldu. Ona su verdim. Kendine gelince şöyle dedi:

"Teşekkür ederim... Bunları geçelim. Elimane'ın seks özgürlüğü konusunda size anlattıklarımın sizi gerçekten ilgilendirmeyeceğini tahmin ediyorum..."

"Yanılıyorsunuz. Beni her şey ilgilendiriyor."

"Öyleyse devamını iyi dinleyin. 1938 yılı başında Elimane biraz daha konforlu bir daireye taşınabildi. Charles'la beni ilk davet ettiğinde kitabını yazmayı bitirdiğini haber vermişti. Kolayca tahmin

edersiniz ki, sevindiğimiz nispette şaşırmıştık da. Öylesine sabırsızlanıyorduk ki... İşte *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni bize o akşam okudu."

Uzun bir müddet hatıralarına gömüldükten sonra şöyle dedi:

"Olağanüstü. Metni olağanüstü buldum, Elimane'ın okumasını olağanüstü buldum. Her şeyi. Charles'a baktığımda gözleri yaşlarla doluydu ve bu el yazmasında hiçbir şeyi değiştirmeyeceğimizi, tek bir virgülüne bile dokunmayacağımızı anladım."

"İntihalleri anlamadınız mı?"

"Tam da oraya geliyordum. Dinlediğimizde hayır. Metnin etkisi altında kalmıştık."

"Ya Elimane, hiçbir şey söylemedi mi?"

"Hayır. Ancak birkaç gün sonra, bize verdiği el yazmasını Charles'la birlikte yeniden okurken kimi bölümlerle ilgili şüphelerimiz oldu. En tanınmış yazarlardan alınanlarla. Kontrol ettik ve bu alıntıları fark ettiğimizde şaşırdık. Ne var ki diğer yandan onları metne nasıl yedirebilmeyi başardığını gördüğümüzde hayretler içinde kaldık. Şaşkınlığım geçince, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ne ve Elimane'ın dehâsına –evet bu kelimeyi kullanıyorum– daha da çok hayran kaldım. Bir eseri baştan sona başkalarının eserlerinden alınma parçalarla yazmak için dehâ olmak gerekir. En azından bir araya getirmek konusunda üstün bir yetenek lazımdır. Charles ise daha ihtiyatlıydı. Birleşimdeki ustalığı görüyor, kitabın eşsiz bir öyküsü olduğunu kabul ediyor ama bunun bir hırsızlık, namussuzca bir düzenbazlık olduğunu düşünmekten de kendini alamıyordu. Daha önce hiç görülmemiş cinsten, derinlemesine özgünlükte, eşi benzeri olmayan bir kitaptı bu ama aynı zamanda mevcut kitapların da bir toplamıydı. Charles bu muğlaklığa katlanamıyordu. O akşam Elimane'la yeniden buluştuğumuzda ilk büyük tartışmamız patlak verdi. Charles, Elimane'ı edebiyatı yağmalamakla suçluyordu; Elimane edebiyatın yağmalanmaya müsait bir alan

olduğunu, bu kitabın bunu kanıtladığını söyleyerek yanıt veriyordu. Başlıca hedeflerinden birinin, özgün olmaksızın özgün olmak olduğunu söylüyordu çünkü bu, edebiyatın ve hatta sanatın muhtemel betimlemelerinden biriydi, diğer bir hedefi de yaratı ideali uğruna her şeyin feda edilebileceğini göstermekti. Aralıksız tartıştılar. Charles bu söylenenlerin hiçbirine katılmıyordu ve kitabın kendince bir güzelliğe sahip olduğunu, içerdiği eserlerin soluk bir yansıması olmadığını inkâr edemediği için daha da büyük bir azap içindeydi. Kitabı asla bu haliyle yayımlamayacağını söyledi, o zaman Elimane ona: "Öyle olsun, ben de başka yerde yayımlatırım," dedi. Bana gelince, o akşam başta hiçbir şey söylemedim. Horozları bir başlarına bıraktım ki dövüşsünler. Ama içten içe Elimane'la aynı fikirdeydim. Sonunda bunu söyleyince Charles çığrından çıktı ve buna hiç şaşırmadığını, Elimane'ın beni deli divane ettiğini söyledi. Sanırım, en yakın arkadaşı olsa da Elimane'ı biraz kıskanıyordu."

"Ya sonra?"

"Aramızdaki gerginlik ve tartışmadan birkaç gün sonra Charles Elimane'ı eve davet etti. Ona, edebi alıntıları tırnak içine almak, yeniden yazılan bölümleri de italik hale getirmek kaydıyla metni yayımlamayı istediğini söyledi. Elimane elbette bunu reddetti. Charles ümitsiz bir girişimle ona, bir önsöz veya giriş yazısı, üslubunu açıklayacak bir uyarı yazma fikrini kabul ettirmeye uğraştı. Elimane bu fikri de öfkeyle reddetti. Kendini açıklayan, uyarılarda bulunan, anlaşılmak için ipuçları sunan veya ne olduğundan ötürü kendini affettirmeye çalışan bir eserden daha beter bir şey olamayacağını söyledi. Sinirlenerek dışarı çıktı. Charles ve ben sokakta peşinden gittik. Onu yakaladığımızda Charles sonunda denemek istediğini söyledi."

"Sizce niçin fikir değiştirdi?"

"Bilmiyorum. Belki de Elimane'ın, bulunduğu yere varmak için geçtiği yollar gelmiştir aklına."

"Peki Charles sokakta ona kitabı yayımlayacağını söylediğinde Elimane nasıl tepki verdi?"

"Çocuk gibi ağlamaya başladı. Onun duygularını belli ettiğini ilk ve tek kez orada gördüm. Charles da ağladı. Hep beraber, Clichy Meydanı'nda ilk defa buluştuğumuz birahaneye gittik. Bunu kutladık, ardından eve döndük ve üçümüz birlikte, ateşli bir şekilde, sarhoşluk ve sevinçle seviştik. Elimane güvenimizden ötürü bize teşekkür etti ve o aynı akşam *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni T. C. Elimane ismiyle yayımlayacağını söyledi. Thérèse'in T'si, Charles'ın C'si. İsimlerimizin baş harflerini kendi isminin yanına eklemek istiyordu. Üç ay sonra *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni yayımladık. Birkaç gün sonra *Revue des deux mondes*'da ondan ilk siz bahsettiniz. Sonrasını biliyorsunuz."

"Hayır, bilmiyorum. Elimane basında çıkan makalelere nasıl tepki verdi? Tekrar Bobinal'in ya da Vaillant'nın makalelerinden tartıştılar. Charles'dan söz etmiyorum. Yalnızca diğer eleştirmenlerden bahsediyorum."

"Onu çok mutsuz ettiler. Bu dönem boyunca, üzgün ve çok etkilenmiş biçimde evine kapandı. Meslektaşlarınızın ve sizin *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusunda yazdıklarınız onu mahvetmişti. Anlamadığınızı, hiçbirinizin anlamadığını, hepinizin, hatta onu savunanların bile kitabı yanlış okuduğunu söylüyordu. Onu okumadığınızı ya da ona göre daha da beteri, onu kötü okuduğunuzu ve okumayı bilmemenin bir günah olduğunu düşünüyordu."

"Ne var ki kitabının Goncourt jürisinin fazlasıyla ilgisini çektiği bir dönemde dedikodular çıktı."

"Doğru. Goncourt jürisinin başkanı yaşlı Rosny[1] romanın doğaüstü boyutundan hoşlanmıştı. Bunun aksine, genç Rosny'nin[2] ikna olmadığı söyleniyordu. Lucien Descaves kitabı iddialı buluyordu, belki

[1] Rosny aîné: Joseph Henri Honoré Boex'ün mahlası. Bir diğer mahlası da Enacryos'tur. (ç.n)

[2] Rosny jeune: Séraphin Justin François Boex'ün mahlası. (ç.n)

de fazlasıyla iddialı. Senegalli piyade erleriyle omuz omuza savaşan Dorgelès, saygı duyduğunu, kitabı destekleyeceğini ima etmişti. Léon Daudet bir gazeteciye şöyle söylemişti: 'Bu kitapta hoşlanmadığım tek şey editörü Ellenstein, bir İsrailoğlu!' Léo Larguier, kitabın dilini korkunç diye nitelendirmişti. Francis Carco bir üslubu olduğunu düşünüyordu. Pol Neveux ise hiçbirinin olmadığını. Ama kitap hakkında konuşuyorlardı, bu doğru."

"Ve her şeye rağmen Elimane üzülmeye devam ediyordu."

"Goncourt'u pek o kadar takmıyordu kafasına. Onu gördüğümüz zamanlarda bıkıp usanmaksızın habire, anlaşılmadığını ve bunun bir cinayet olduğunu tekrarlayıp duruyordu. Kendimizi aciz hissediyorduk. Tüm denemelerimize rağmen onu teselli edemediğimizin gayet farkındaydık. İşte görüşme talebinde bulunmak için Charles'a ve bana o zaman yazmıştınız. Elbette Elimane bunu reddetti ama bizim sizinle buluşmamıza da karşı çıkmadı."

"Fakat onu üzen tam olarak neydi? Profesör Vaillant'nın gördüğü şeyi görmemiş olmamız mı: İntihalleri? Yeniden yazılan bölümleri? Kompozisyonunun ustalığını?"

"On yıl sonra bugün bile anlamıyorsunuz. Onu kederlendiren sizin onu bir yazar gibi değil de medyatik bir olay, istisna teşkil eden bir zenci, ideolojik bir savaş alanı gibi görmüş olmanız. Makalelerinde metninden, kaleminden, yaratısından bahseden çok az kişi var."

"Kusura bakmayın ama siz de, Charles ve siz de onu istisnai bir zenci olarak görmüştünüz..."

"Bu yanlış," dedi sert bir sesle. "Biz ondaki olağanüstü yazarı gördük; Siyah aydını değil. Sizin aksinize. Sizin için o bir sirk hayvanıydı. Onu yetenekli bir yazar gibi değil, insanat bahçesindeki bir insanı sergiler gibi sergilediniz. Değersiz tuhaf bir nesne gibi. Kendisini göstermemesinin bir nedeni de buydu. Onu öldürdünüz."

"Onu öldüren Henri de Bobinal ve Paul-Émile Vaillant'dı.

İntihallerden onlar bahsetti. Hem sonra, biliyor muydunuz ki Bobinal'in makalesi bir..."

"... bir yalan örgüsüydü. Evet. biliyordum. Bobinal'in öldüğünü de biliyorum. 1938'de makalesi yayımlandığında derhal Elimane'ı görmeye gittik. Bu profesörün yalan söylediğini, çünkü Bassari'lerin bir Senegal halkı olmadığını söyledi. Charles, Bobinal'i yalanlamak için bir makale yazmak istedi ama Elimane bunu reddetti. Sessiz kalmak istediğini ve artık hiçbir şeye tepki vermeyeceğini söyledi. Bir akşam onu görmeye gittik. Fırtına vardı. Ona bencilce davrandığını ve bu olayda yalnızca kendisinin söz konusu olmadığını söyledik: Bizler de, onun editörleri ve yayınevi de göz önündeydik. Charles, Elimane istese de istemese de, kitabın, yayınevinin, hepimizin şerefini temizlemek için bir makale yazacağını söyledi. Gemini'nin bir yalan karşısında kendini savunmadan yok olmasına tahammül edemiyordu. Elimane elbette onu bundan vazgeçirmeye çalıştı. Sesler yükseldi. Kavga etmeye başladılar. Elimane üstünlüğü ele geçirdi, dev gibiydi. Charles cesurdu ama hiç şansı yoktu. Durmalarını haykırdım, beni dinlemiyorlardı, dışarda gök gürlüyordu. Her şey göz açıp kapayıncaya dek olup bitti. Charles, yarı baygın yüzü kan içinde yerde yatarken Elimane dedi ki: "Tüm bunları sona erdireceğim. Öyle olması gerekiyor." Bana baktı. O bakışta öyle çok şey, öyle çok yalvarış ve dua, öyle çok acı ve aynı zamanda gözyaşı ve aşk vardı ki. Ama tek kelime etmedi, birkaç parça eşyasını alıp fırtınanın içine daldı. Bu, onu son görüşümdü."

Devam etmeden önce birkaç saniyelik bir sessizliğin geçmesine müsaade ettim:

"Bu tartışmadan sonra onu bir daha görmediniz mi? Hiç mi?"

"Hayır. Çok sonraları onun haberlerini alsam bile hiç. O gece, kavga ettikleri gece, o gittikten sonra dairede kaldık. Bu onun dairesiydi. Charles'la ilgilendim ve yarasını tedavi ettim. Bana tüm bunların tarifi

imkânsız bir saçmalık, delilik olduğunu söyledi. Ağladı ve bunun kendi hatası olduğunu, Elimane'ı bu yazı işine hiç bulaştırmaması gerektiğini söyledi. O anda ondan nefret ettim, zayıflığından nefret ettim ama bilhassa küçümsemesinden ve kibrinden nefret ettim. Elimane'ın onsuz yazamayacağına inanmak için kibirli olmak lazımdı. Ama hiç cevap vermedim ve Elimane'ın geri dönmesini dairede bekledik. Gece dönmedi. Ertesi gün de. Evimize döndük. Elimane sonraki günlerde de evinde yoktu. Kapıcı bize onu günlerdir görmediğini söyledi. En kötü ihtimalden korkmaya başlamıştık. Bulunabileceği her yerde aradık onu: Kafelerde, barlarda, bahçelerde, kitapçılarda, birlikte gittiğimiz ve sevdiği yerlerde. Onu götürdüğümüz *libertin* mekânları turladık. Yoktu. Kaybolmuştu. Tam ilan vermek üzereyken Vaillant'nın makalesi yayımlandı. O makale ölüm fermanımız oldu: Gerçek intihalleri ortaya çıkarıyor, doğrudan doğruya bizi hedef alıyordu. Basın konunun üzerine gitti, yargı da derhal işe karıştı. Kendilerinden intihal yapılan yazarların bazı mirasçıları tazminat talep etti. Bu, Charles ve benim için bu işin en kötü zamanları oldu. Her yerden tehdit mektupları alıyorduk, kanun bizi yargıladı, kamuoyu bizi çarmıha gerdi, bu olayın suçlularına dönüştük çünkü Elimane hiçbir yerde görünmemişti. Yazarın kendisi görünmediğinden editörlerine saldırıldı. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin bulabildiğimiz bütün nüshalarını yok ettikten sonra Gemini'yi kapatmak zorunda kaldık. Nüshaları mümkün olan tüm kitapçılardan ve depolardan toplamıştık. Stoklarımızı boşaltmıştık. Sermayemizin geri kalanı mahkeme harcamalarını karşılamaya, şikâyetçi mirasçılara tazminat ödemeye ve çalıştırdığımız üç kişinin maaşlarını vermeye yaradı. Ondan sonra elimizde çok az para kalmıştı. Gemini'yi kapadık, yaşadığımız küçük daireyi sattık ve Charles'ın baskılarıyla Paris'ten ayrıldık. Fırtına dinene dek Lot departmanındaki Cajarc'a gittik. Ben kendi hesabıma orada kalmak istemiyordum, çünkü öncelikle

annemle babamın bana miras bıraktığı Cajarc'daki evimizden nefret ediyordum, ikinci olarak Paris'te hayallerimizi, gençliğimizi terk ettiğimiz duygusuna kapılmıştım. Ve elbette Elimane'ı."

"Yargılamalar esnasında ondan hiç haber almadınız mı?"

"Hiç. İşimiz başımızdan öylesine aşkındı ve öylesine baskı altındaydık ki artık onu ne evinde ne de başka bir yerde arıyorduk. Tek isteğimiz bu girdaptan kurtulmaktı. Mahkemeye gelmedi, bize yazmadı. Kayıplara karıştı. Onun öldüğünü zannettim. Hatta ölmesinin daha uygun olacağını bile düşünüyordum: Ölümü en azından, suskunluğunun nedenini açıklardı."

"Davaların olduğu o haftalar boyunca neredeydi ve ne yapıyordu?"

"Bilmiyorum. Bize yazdığı vakit bunu söylemedi."

"Size ne zaman yazdı?"

"İki yıl sonra, 1940 Temmuz'u başında. O zaman bir buçuk yıldır Cajarc'taydık ve savaş nedeniyle oradan hemen ayrılmayacağımızı biliyorduk. Elbette adresine yazmaya çalıştık. Ama mektuplarımız hep cevapsız kaldı. Ardından güzel bir gün, mektubu geldi."

"O mektupta size ne anlatıyordu?"

Thérèse Jacob hemen yanıt vermedi. Bir müddet bana baktı ardından şöyle dedi:

"Bu kişisel."

"Lütfen Matmazel Jacob, ben..."

"Israr etmeyin Brigitte. Ve şu Matmazel Jacob'larınıza bir son verin. Bana Thérèse deyin. O kişisel bir mektup. Size söyleyebileceğim tek şey şu kelimelerle sona erdiği: 'Artık her şey tamamlandığına ve tamamlanacağına göre nihayet evime dönebilirim.'"

"Evine dönmek... Senegal'e mi?"

"Anlamıyorsunuz. Savaş vardı. Ülke işgal altındaydı. O anda Senegal'e dönmesi mümkün değildi. 'Artık nihayet evime

dönebilirim'in tek bir anlamı olabilirdi: Yeniden yazmaya başlayacağım."

"Ya 'artık her şey tamamlandığına ve tamamlanacağına göre' ile ne demek istiyordu?"

"Cezasını çektikten sonra yeniden yola çıkacağını."

"Hangi cezayı?"

"1938'de siz de dahil olmak üzere herkesin onunla ilgili verdiği hükmün cezasını: Yani anlaşılamamanın. 'Her şey tamamlandı'nın manası ise şuydu: Edebiyatta anlaşılmanın yalnızca nadir olmakla kalmadığını, bir yazar olarak tamamen anlaşılmamak için ne mümkünse yapmak gerektiğini de nihayet anladım. Bundan böyle anlaşılmama endişesinden kurtulmuş olarak yazabilirim çünkü artık anlaşılmak istemiyorum. İşte bu anlama geliyordu."

"Bu yine sizin yorumunuz."

"Başka bir yorum yapmakta özgürsünüz."

"O mektubu sakladınız mı?"

"Saklamış olsaydım bile onu size göstermezdim."

"Ona yanıt verdiniz mi?"

"Hayır, Elimane adres belirtmemişti. Hem sonra Charles ve ben savaş başında Cajarc'da başımızı su üstünde tutmaya çalışmakla fazlasıyla meşguldük. Zor yıllardı. Cajarc'daki evi sevmiyordum, size söyledim. Çocukluğumdan kötü hatıralar bırakmış bir evdi. Ama hayatı daha da zor kılan şey Charles'a beslediğim gitgide büyüyen öfkeydi. Ben Paris'te olmak istiyordum. Veya Cajarc haricinde herhangi başka bir yerde. Ama o Paris'in dev bir fare kapanı olduğunu, daha ziyade bölgede beklemek ve muhtemel bir direniş ağı araştırmak gerektiğini söylüyordu. Evet, gerçekten de böyle bir ağ vardı ve tam onlarla iletişime geçmeye hazırlanırken Charles gitti. 1942'de güzel bir gün, hiç haber vermeden gitti. Uyandığımda yanımda değildi. Nerede olduğunu iki gün sonra, bana yazdığı mektuptan anladım. Her neredeyse

oradan geri dönmedi. Oradan bana gönderdiği tek mektup aynı zamanda bir çeşit veda mektubuydu. Sanırım Charles hatalarını telafi etmek istiyordu. Benim gözlerimde de, kendi gözlerinde de affedilmek istiyordu. Sanırım sonunda Elimane'i terk ettiği için kendine kızmıştı. Charles bana haber vermemişti çünkü gitmesine izin vermeyeceğimi biliyordu. En azından bensiz gitmesine. Gidişinden sonra bana gönderdiği tek mektupta, ondan üç gün boyunca mektup almazsam eğer, bunun öldüğü anlamına geleceğini söylüyordu. Ondan sonra bir daha yazmadı. Anladım. Yapabileceğim bir şey yoktu. O nedenle savaş bitene dek Cajarc'da saklandım. Kendimce direnişe yardım ettim. Ve iki yıl önce 1946'da buraya Tharon'a yerleşmeye geldim. Charles'ı özlüyorum. Onu seviyordum. Baş sağlığı dileklerinizi kendinize saklayın. Devam edelim. Ya Elimane? Onu seviyor muydum? O sevilecek bir adam değildi Brigitte. Onu sevmenin imkânsız olduğunu söylemek istemiyorum. Çevresine sessiz bir şiddet yayılıyordu ve siz bu şiddeti dindirmek mi istiyordunuz, onu rahatlatmak için o şiddeti onunla paylaşmak mı istiyordunuz yoksa isteğiniz ondan kaçıp kurtulmak ve onu kendinizden mümkün olduğunca uzaklara itmek miydi bilmiyordunuz."

"O halde, 1940 Temmuz'undaki mektubundan itibaren ondan bir daha hiç haber almadınız, öyle mi?"

"Hiç. Ama Charles'ın gidişinden sonra birçok kez Elimane'ın çok yakınımda olduğu, beni gözetlediği hissine kapıldım. Bu hiç kuşkusuz hayal gücümün ürünüydü. O da Charles gibi savaşta ölmüş olmalıydı. Zamanla, 1940 Temmuz'unda bize gönderdiği mektubun bir veda olduğunu nihayet anladım."

Tek kelime etmedim. Uzunca bir süre geçti, ardından bana bakarak konuştu:

"İşte Brigitte. Sanırım size anlatmak istediğim her şey bu kadar. Bir nevi, benim için de her şey tamamlandı."

Thérèse bu sözlerin ardından yorgun olduğunu ve öksürüğünün ona acı verdiğini söyledi. Görüşmemiz sona erdi. Ona teşekkür ettim ve otele döndüm. Günün geri kalan kısmında ve bütün bir gece boyunca, gözlerimi hiç kırpmadan, çok az yemek yiyerek, bu hikâyenin ilk versiyonunu yazdım ve kağıda döktüm. İki gün sonra onu okutmak üzere Thérèse Jacob'un evine yeniden gittim. Bana bunun kendisini hiç ilgilendirmediğini, ne istersem yazabileceğimi söyledi. Bana veda etti. Tharon seyahatim sona erdi.

Paris'e dönünce tamamlayıcı birkaç bilgiyi doğrulatmaya giriştim. Örneğin, Elimane'ın 1935 ile 1937 yılları arasında lisedeki başarılı eğitiminin izlerini buldum ve Paris valiliğinde yabancılar dairesinde kayıtlı olan tam ismini öğrendim: Elimane Madag Diouf. Ama şu anda elinizde tuttuğunuz bu kitapçıkta, Thérèse Jacob'un bana anlattıklarına önemli hiçbir ekleme yapmadım.

Bu araştırmanın bir başarısızlık olması mümkün. Başlığı "Zenci Rimbaud Aslında Kimdi?" diye soruyor. Ama bu sayfaların sonuna gelirken bunu biliyor muyuz? Bu kitapçığın kapağını kapatırken T. C. Elimane mahlaslı Elimane Madag Diouf'un gerçekte kim olduğunu biliyor muyuz? Bundan emin değilim.

Elbette Paris'e gelişi ve buradaki hayatı, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni yazdığı ve yayımladığı belirli dönem konusunda daha fazla bilgi sahibi olacağız. Hayatındaki mutlak gizem düşünüldüğünde bu hiç kuşkusuz göz ardı edilemez. Başka birçok romandan doğan bu romanı, sorumluluğunu tümüyle üstlendiği bir yapı içinde ne şekilde oluşturduğuna dair de biraz bilgilendik.

İnsanı ya da eserini yargılamak bana düşmez. Gelecek nesiller eğer bir gün *İnsaniyetsizlik Labirenti*'yle ilgilenirse bunu yaparlar. Elimane'ın bu girdabı ne şekilde yaşadığını da artık biraz daha

biliyoruz. Alışkanlıklarının, mizacının, zihninin bir kısmını da tanıdık. Onun başarılı ve kitaplara düşkün biri olduğunu biliyoruz. Ama tüm bunları bilmek, ruhunun içinde kim olduğunu söylemeye yetiyor mu?

Elimane, 1940'tan ve Thérèse Jacob'un ondan aldığını söylediği şu mektuptan bu yana bir daha hayat belirtisi göstermedi. 1940'tan itibaren ülkemizde birçok şeyin, çok korkunç olayların yaşandığı biliniyor. Elimane belki de bu trajik olaylar esnasında ölmüştür. Ama bunu bilmek mümkün değil. Onun burada bir yerlerde hayatta olup olmadığını ve belki de şu anda bu araştırmayı hafif bir gülümsemeyle okuyup okumadığını kimse söyleyemez. Afrika'ya dönmediğini de kimse söyleyemez. Kesin olan tek şey var ve Thérèse Jacob bunu söyledi: Hakiki memleketini edebiyatta buldu; belki de tek memleketini.

Bu araştırmanın son satırlarını yazdığım anda her neredeyse onu düşünüyorum. Bir zamanlar onun dostu olanları da düşünüyorum: Thérèse Jacob ve Charles Ellenstein'ı. Bu yazıyı onlara ithaf ediyorum.

Üçüncü Biyogram

Charles Ellenstein Nerede Öldü

1

Charles Ellenstein, Paris'e yaklaşırken, elbette Elimane'ın nerede bulunabileceğini bilmiyordu (bir de hâlâ başkentte yaşayıp yaşamadığını). Ve Ellenstein'ın bilhassa, kendisini neyin beklediğine dair en ufak fikri yoktu. Kulağına bazı dedikodular gelmişti. Ama Charles Ellenstein hem mizacı hem de kültürü açısından bu dedikodulara inanmıyordu. İnsanların itidaline ve zekâsına inanıyordu. Halbuki duyduğu dedikodular ne itidalliydi ne de zekice: İğrenç dedikodulardı.

Her halükârda Ellenstein *tam olarak* Yahudi değildi. Kültürel gelenekleri yoktu. Tevrat'a ve Talmud'a sınırlı ve yalnızca entelektüel bir merak besliyordu. Son yıllardaki Yahudi karşıtı ortam onu üzse ve hatta içinde infial uyandırsa bile Thérèse gibi Yahudi kimliğini saplantı haline getirmiyordu, hayal gücünü o kimlikte yaşatmıyordu, kimliğine sahip çıkmıyor ve onu neredeyse hiç aklına getirmiyordu. Aslında Yahudiliği Charles'a yalnızca başkaları tarafından hatırlatılıyordu, isminde Yahudiliğini fark edenler tarafından; bu konuyu dile getirdiklerinde Ellenstein gülümseyerek Yahudi olduğunu ama bu konu üzerinde hiç kafa yormadığını söylüyordu.

Charles Ellenstein arkadaşını hatırladı. Birbirlerine hakiki bir veda etmeden ayrılmışlardı. Buna üzülüyordu. Bunun için Paris'e gelmişti, geçmişi düzeltmek için (Ellenstein bunun mümkün olduğuna inanan insanlardandı). Elimane için oradaydı ama Thérèse için de ve biraz da kendisi için.

Birkaç gün önce Cajarc'da kapıldığı suçluluk duygusu onu daha önce hiç olmadığı kadar mahvetmişti. Charles Ellenstein o zaman kendi kendine, kaçtıklarından beri onu hor gören Thérèse'in korkunç bakışları altında bir korkak gibi saklanarak orada daha fazla kalamayacağını düşünmüştü. İşte böylece Thérèse'e hiç bahsetmeden Paris'e tek başına gitmeye karar vermişti. Serbest bölgeyle işgal bölgesi arasındaki sınırı kaçak geçmesine yardımcı olan kişi ona, ölümüne susadığını söylemişti.

Temmuz 1942: Thérèse ve o, Elimane'i (1938 yılı sonundan beri) yaklaşık dört yıldır görmüyorlardı. Elimane ona gönderdikleri mektuplardan tekine bile yanıt vermemişti. 1940 yazıydı, şu kelimelerle sonlandırdığı bir çeşit veda mektubu yazmıştı: "Artık her şey tamamlandığına ve tamamlanacağına göre nihayet evime dönebilirim." Onu son gördüklerinde, aralarındaki tüm ilişkinin bittiği ve bir felaketle sonuçlanmaktan kıl payı kurtulduğu o meşhur fırtınalı akşamda Elimane'ın evindeydiler, République Meydanı'ndan pek uzakta olmayan bir binanın son katında kiraladığı odada.

Bu, Charles'ın Elimane'a ait olduğunu bildiği son adresti. Dolayısıyla araştırmalarına da oradan başlamayı öngörmüştü.

2

Elimane'ın eski adresinde artık yaşamadığını öğrendiğinde, her ne kadar bunu duymaya kendini hazırlamış olsa da (ama hiç kimse hayal kırıklığına uğramaya layıkıyla hazırlanamaz), Charles ın canı sıkıldı ve ne yapacağını şaşırdı. Kapıcı (o dönemdeki aynı kapıcıydı) ona Elimane'ın gittiğini söyledi, bundan emindi, savaş öncesindeydi. Ellenstein kadına Elimane'ın nereye gittiğini bilip bilmediğini sordu. Kapıcı yanıt olarak ona Afrikalının fazla konuşmayan biri olduğunu ama anladığı kadarıyla Paris'in güneyinde Porte d'Orléans civarlarına taşındığını söyledi. Bu yetersiz bir bilgiydi, doğrulatmak mümkün değildi, yine de Charlesın elindeki tek bilgiydi, dolayısıyla Ellenstein, ipucundan ziyade sık bir ormandaki çalı hışırtısı nitelemesine daha uygun düşecek bu bilginin izini sürmeye karar verdi.

Şehri yürüyerek geçti ve soluklanmak için sık sık durmak zorunda kaldı. Birkaç adım atar atmaz yüreği hızla atmaya başlıyordu ve henüz genç ve sağlıklı olan Ellenstein, sık sık nefes nefese kalmalarının hava değişiminden kaynaklanıp kaynaklanmadığını merak ediyordu. Sonunda bir bisikletlinin arkasından seslendi,

geniş omuzları, güçlü bacakları olan ve Paris'i iyi tanıyan iri yarı, suskun bir adam onu Porte d'Orléans'a doğru götürdü. Charles Ellenstein, bisikletin çektiği üstü kapalı arabanın arka tarafından akıp giden şehir manzarasını seyrederken kalp hızlanmalarının nedenini de anlamaya başladı. Gözlerini yumdu. O zaman kalbi hemen hemen normal bir ritimde atmaya başladı ama kısa süre içinde kalbinin daha düzgün aralıklarla atmasının onu daha derin bir endişeye sevk ettiğini fark etti. Onu bu duruma sokan yalnızca şehri tanıyamamak değildi, bilhassa şehrin onu tanımaması hissiydi. Ya da tam aksine, şehrin onu eksiksiz tanıdığına, tüm sokaklarının onu bildiğine, her bir binanın onu gözetlediğine dair belli belirsiz bir duyguydu. Tüm şehir onun ismini mırıldanıyordu, onu ürküten de buydu. Bu korkusuna hâkim olmaya çalıştı. Korku ancak yeniden yalnız kaldığında kayboldu. Porte d'Orléans'dan birkaç yüz metre mesafedeki Couedic Sokağı'nda bulunan bir otelde, Étoile otelinde bir oda kiralamayı başardı.

Ellenstein biraz sakinleşince, içini rahatlatmak ve nerede olduğunu, niçin aniden gittiğini açıklamak için Thérèse'e bir mektup yazmaya karar verdi. Mektubunun devamında ona Paris'teki ilk gününün bir bilançosunu da çıkardı, ona onu özlediğini söyledi ve ertesi günkü projelerini anlattı (Esas olarak, Porte d'Orléans civarlarında yürüyecek ve belki, Elimane'ın izini bulmak ümidiyle belediyeye uğrayacaktı). Mektubun sonunda, Alman subayları ve askerleriyle dolu, her yerine Nazi ve gamalı haç afişleri asılmış, sokakları neredeyse bomboş, sarı yıldızlarla işaretlenmiş işgal altındaki Paris'ten geçerken, ölmek zorunda olduğu hissine kapıldığını itiraf etti –bu noktada, ölmek mecburiyetinde olmak, ölmeyi istemek ve ölebilmek tercihleri arasında uzun uzun tereddüt ettikten sonra, üstü kapalı anlamından ötürü ölmek mecburiyetinde olmakta karar kılmıştı.

Ardından, korkudan midesi kasılarak postaneye gitmeye karar verdi. Ama dışarı çıktığında şehir artık ismini mırıldanmıyordu ve korkusu dindi. Uyudu ve o gece babası Simon Ellenstein'ı rüyasında gördü. Bir sinagogun orta sahınında ayakta dikilen babası, görür görmez tanıdığı başka bir adamla konuşuyordu: Führer'in ta kendisiyle. Charles Ellenstein ne konuştuklarını anlamıyordu: Her ikisi de tuhaf melez bir dilde, Hitler taraftarlarının tiyatrovari gürültülü vurgularından ötürü, kıpkırmızı ayarsız pervane bıçaklarının kulakları sağır eden uğultusunu andıran İbraniceyle karışık bir Arapça-Almanca konuşuyorlardı. Simon Ellenstein, karşısında çırpınıp duran Führer'in aksine, tek tük el kol hareketleriyle, kararlı bir sükûnet içinde yanıt veriyordu. Bu iki hitabet üslubu arasındaki karşıtlığın ve varoluşsal çelişkinin, görüntüyü komik mi trajik mi kıldığını söylemek Charles için zordu (en azından rüyasında öyleydi çünkü uyanınca bu sahneyi yeniden düşündüğü vakit yanıt açıkça belliydi). İki kavgacının birkaç metre ötesinde, banklardan birinde oturan üçüncü bir adam sanki ya dua ediyor ya uyuyor ya da sadece rüya görüyordu. Ellenstein sırtını gördüğü adamın kendisi olduğunu düşündü. Yaklaştı. Adolf Hitler'le Simon Ellenstein'ın arasından geçerken ikisi de onu fark etmediler, görünmez bir misafirdi sanki. Babasına yakından baktı ve ikisinin aynı çene hattına sahip olduklarını söyleyen annesine hak verdi. Buna karşılık, her açıdan Reichsführer'in çehresine benzeyen ve hiçbir şaşkınlığa mahal bırakmayan Reichsführer'in çehresine bakmakla vakit kaybetmedi. Onları kavgalarıyla baş başa bırakıp ilerde oturan adama yaklaştı. Artık hiç şüphe yoktu: Bu adam kendisiydi. Ama adamın önüne geçer geçmez, kendi yüzü yerine Elimane'ın yüzünü gördü. Onun uyumadığını da gördü: Ölmüştü. Charles korkuya kapılarak haykırmak istedi ama

birdenbire babasının sesi (Fransızca olarak) yankılandı: Charles, artık onun için yapabileceğin bir şey yok. Ve Hitler (Charles'ın içgüdüsel olarak anladığı o karışık dilde) ekledi: Artık kendin için yapabileceğin bir şey yok.

Charles terden sırılsıklam uyandı ve bir müddet neye uğradığını şaşırmış biçimde kalakaldı; sonra bunun yalnızca bir kâbus olduğunu ve artık dedikodulara inanmadığı gibi kâbuslara da inanmadığını düşündü. Bir bardak su içip yeniden uykuya daldı. Gecenin geri kalanı huzur içinde geçti.

3

Hayatı bilen okurların hiç kuşku duymayacakları üzere, Charles Ellenstein ertesi gün elbette Elimane'la tesadüfen karşılaşmadı. Yine de öğleden sonra erken saatlerde hiç beklemediği biriyle karşılaştı. Paris'e gelmesinin saçma bir tasarı ya da intihar girişimi olup olmadığını düşünerek Alésia Sokağı'ndaki bir bankta otururken önünden geçen bir kadın gerisin geri döndü. Onun yanında durdu: Bay Ellenstein, siz misiniz? diye sordu. Gözlerini kadına doğru kaldırdı ama onu tanımadı. Kadının, birbirlerini tanıdıklarını belli eden veya düşündüren samimi gülümsemesine rağmen onu hiç görmediğinden neredeyse emindi. Bu çehreyle karşılaşabilmek için belleğinin derinliklerini karıştırdı. Nafile. Kadın dedi ki:

"Charles, siz misiniz?"

"Evet, ama... Özür dilerim, fakat..."

"O kadar çok mu değişmişim? Benim, Claire. Matmazel Ledig."

Charles Ellenstein yarım saniye boyunca yeniden bocaladıktan sonra, Matmazel Ledig'in yüzüyle ismi açıkça ilintilendi ve

onu hatırladı. Gemini'nin, yani kendi yayınevinin yıllarca sekreterliğini yapan bir kadının yüzünü unutmanın affedilmeyecek bir hata olduğunu düşündü. Üst üste özürler dilemeye başladı, ona hiç değişmediğini (bu yalandı), düşüncelerinde kaybolup gidenin bizzat kendisi olduğunu (bu doğruydu) söyledi. Kendini tamamen affettirmek için onu bir kadeh içki içmeye davet etti, kadın bu teklifi kabul etti çünkü biraz erken gelmişti. Charles'a daha sonraki randevusuna yakın bir birahaneye gitmelerini teklif etti. Oraya gittiler, bulundukları yerden birkaç dakikalık mesafedeydi. Kadın bir çay, Charles bir bira ısmarladı. Elbette Gemini'den konuştular, küçüklüğüne ve yayıncılıktaki titizliğine ama (bu durumda) sayıca az kişiye hitap etme iddiasına rağmen güçlü olduğu ve işlerin iyi gittiği o güzel zamanlarından söz ettiler. Konuşmalarına *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin gölgesi de yansıdı ama ne Ellenstein ne de Claire onun adını telaffuz etti. Charles ona Gemini'nin kapanmasından sonra iş bulup bulmadığını sordu.

"İşten fazlasını buldum Charles, bir erkek buldum. Belki de evleneceğim."

Charles Ellenstein onu tebrik etti. Matmazel Ledig biraz sıkılarak kaçamak bir şekilde teşekkür etti. Charles bunu fark edince nedenini sordu. Kadın yanıt vermeden önce bocaladı:

"Nişanlım... Yani, anlarsınız, anlayacağınızdan eminim çünkü siz açık fikirli birisiniz, o... bir Alman subayı. Ama diğerleri gibi değil!" diye aceleyle ekledi, neredeyse yalvarır gibi.

Charles Ellenstein birkaç saniye boyunca ne cevap vereceğini bilemedi, ardından:

"Bunlar normal şeyler. Sizi yargılamak bana düşmez," dedi.

Ellenstein ona Gemini'deki eski çalışma arkadaşları Pierre Schwarz ve André Merle'den haber alıp almadığını sorana dek

ikisi de sessiz kaldılar. Claire haber almadığını söyledi. Ardından, aralarında yeniden huzursuzluk olmasın diye eski işverenine niçin Paris'te olduğunu sordu:

"Gitmeye karar verdiğinizi zannediyordum. Buraya yeniden yaşamaya mı döndünüz?"

"Hayır, Paris'ten ayrıldım. Buraya dün döndüm. Fazla uzakta olmayan, Couedic Sokağı'ndaki küçük bir otelde, Étoile otelinde kalıyorum."

"Ah, o oteli iyi biliyorum. Gemini kapandıktan sonra orada işe girmeye çalışmıştım ama sonunda beni başka bir otel işe aldı."

"Anlıyorum... Paris'e döndüm çünkü..."

Tıpkı kadının biraz önce yaptığı gibi, o da devam etmeden önce bocaladı:

"Döndüm çünkü Elimane'ı arıyorum."

"Elimane'ı mı?"

"Evet, biliyorsunuz, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin yazarı, hatırlarsınız... Onu hiç görmediğinizi biliyorum ama..."

"Hayır, onu görmedim. Ama Josef görmüş. Josef, o, onu görmüş. Bana öyle söyledi."

"Josef, birlikte olduğunuz şu Alman subay mı?"

"Evet, o. Elimane'la karşılaşmış. Ve biliyorum ki kitabı olmasa Josef belki de bundan bana hiç söz etmezdi."

Charles Ellenstein içkisini bitirdi. Claire hikâyeyi ona anlatmaya başladı. Gemini'nin kapanmasının ardından Montparnasse'a yakın güzel bir otelin resepsiyonunda iş bulmuştu. Savaş patladığında neredeyse üç aydır orada çalışıyordu ve 1940'ta Almanlar Fransa sınırını geçip Paris'e yaklaştıklarında, birçok çalışma arkadaşının aksine o, işinde kalmaya karar vermişti. Kalmıştı çünkü işini seviyordu ama bir yandan da gidecek başka hiçbir yeri

yoktu. Otel çok sevimliydi. İşgalciler otele el koymakta gecikmemişti. Oraya subaylarını yerleştirmişlerdi, pırıl pırıl botları, mükemmel üniformaları, altın baretli üst düzey apoletleriyle, geçit yapan antik Yunan hükümdarları gibi şık ve mağrur, yakışıklı subaylar. Onlardan biri de, Paris'teki Alman kurmay heyetinin üst düzey askerlerinden biri olan yüzbaşı Josef Engelmann'dı. Savaş öncesinde çoğu kez Paris'e gelmiş, gayet iyi Fransızca konuşan biriydi ve Fransız şiirini iyi tanıyordu. Bazı kelimelerin ve imgelerin anlamını tam olarak kavrayamasa da, bilhassa diğer şairlerin hepsinden üstün bulduğu, hatta Lautréamont, Baudelaire ve Rimbaud'dan ibaret o şairane ve kutsal takımyıldızının bile üstüne yerleştirdiği şairin şiirlerini özgün dilinden okuyordu: Mallarmé'nin.

Yine de Engelmann'ın Fransa seferi esnasındaki askeri yiğitlikleri ve cesareti, Vaterland'ına[1] olan sadakati konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmıyordu. Hatta kendisine yönelik tüm kuşkuları şiddetli ve öfkeli eylemlerle ortadan kaldırma arzusu olarak yorumlanan mücadeledeki kararlılığı ve zalimliği ile fark ediliyordu. Fransa yenilince, yeniden güzelliklere düşkün o yumuşak ve duygulu kişiye dönüştü. İdari görevlerini yerine getirir getirmez zamanını okumakla, nadir eserler araştırmakla, sevdiği bu şehirde dolaşmakla geçiriyordu. Gayet münzevi bir adamdı, eserlerin dostluğunu insanlarınkine tercih ediyordu. Ama yine de bazı davetlerde sık sık mukayese edildiği Ernst Jünger'le sohbet ederken görülüyordu, her ne kadar bu sonuncusu, Engelmann'ın sahip olmadığı, üstelik sahip olmayı da arzu etmediği bir cazibenin ve seçkinliğin tadını çıkarıyor olsa da. Engelmann yazar değildi ve yazar olmak gibi bir isteği yoktu. Şiir okumak ve sevmek ona yetiyordu.

[1] Baba yurdu. (ç.n.)

Arada bir otelin resepsiyonunda gördüğü Claire Ledig, Engelmann'ın dikkatini çekmişti. Üstleri kadının yerine safkan bir Alman kadın getirmek istediklerinde onun tarafını tutmuştu. Engelmann, Versailles Antlaşması'ndan önce Alsace'da doğan Claire Ledig'in Fransız toplumuna mükemmel şekilde uyum sağlamış olsa da Alman kökenini hiç unutmadığını vurgulamıştı. Üstelik Almancası da Fransızcası kadar iyiydi, bu da, demişti Engelmann, vaziyet göz önünde bulundurulduğunda inkâr edilemeyecek bir üstünlüktü: Rejimin değerli bir müttefiki olabilirdi. Fraulein Claire'den hoşlanıyordu; yine de kur yapma konusundaki eski kafalılığı onu uzun süre bundan alıkoymuştu. Ama bir gün yüzbaşı Engelmann gezintisinden, bir koleksiyonerden yok pahasına satın aldığı bir kitapla döndü. Resepsiyonda (sohbet daha sonra Almanca olarak, Fransızca kadar düzgün bir Almanca'yla devam etse de) mükemmel bir Fransızca aksanla Claire'e, az önce satın aldığı ve okuduğunda etkilendiği bu kitabı tanıyıp tanımadığını sordu.

"O kitap '*İnsaniyetsizlik Labirenti*'ydi', dedi Claire, bizim '*İnsaniyetsizlik Labirenti*'. Başlığı ve Gemini'nin amblemini yeniden görünce nasıl şaşırdığımı tahmin edersiniz. Josef yüzümün ifadesini görünce yüreğimde sancılı hatıralar uyandırdığını veya kendini iyi ifade edemediğini düşünmüş olmalı. Ama kendimi toparladım ve bu tepkimin nedenini açıkladım. O da böylesi bir tesadüfe inanamıyordu. Ama onu bilhassa kitabın hikâyesi, intihalin gerçekleştirilme biçimi, Elimane'ı hiç görmemiş olmamız, kim olduğunun hâlâ bilinmemesi büyülemişti. Bundan başka, kitabın anlattığı hikâyenin, arındırıcı ateş vasıtasıyla ahlaki ve estetik bir yükselme arayışının güçlü bir alegorisi olduğunu açıkladı. Charles, itiraf edeyim ki, ben o dönemde kitabı okumamıştım

ve bu nedenle o gün Josef'le bu konuda tartışamadım, yine de onun uzun uzun edebiyattan konuşmasını dinledim. O sohbetten itibaren her gün görüştük ve bana, kaba görünmeden yaklaşmak için uzun süredir hoş bir fırsat gözlediğini ve bu fırsatı ona *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin tanıdığını itiraf etti. Bana kitaptan ve hem konusuna hem de yazgısına duyduğu hayranlıktan sık sık yeniden bahsetti. Elimane'ın zenci olabileceğine inanmıyordu, bunun edebi bir kandırmaca olduğu tezi aklına daha çok yatıyordu. Bana sizinle, Elimane'la olan ilişkilerinizle, (bilmediğim için söyleyemediğim) yaşadığınız yerle ilgili sorular sordu. Sanırım bu oyunun sizin başınızın altından çıktığını düşünüyordu. Karşılaşmamızdan birkaç ay sonra bir akşam otele geldiğinde heyecandan yerinde duramıyordu, bana dedi ki: Onu buldum. -Neyi? Ne buldun? -T. C. Elimane'ı, onu buldum. -Gerçekten mi? Ve o zaman Josef bana, anlamadığım biraz tuhaf ve saçma şeyler anlattı, neyse, Elimane'ı tıpkı bir Mallarmé şiirindeki gibi, dama oyununda zar atar gibi tesadüfen bulduğunu, altı saat boyunca aralıksız konuştuklarını, Elimane'ın gerçekten de zenci olmasına çok şaşırdığını ama onun aynı zamanda Igitur, yani insan ruhunun basamaklarından inmiş, onu derinlemesine incelemiş Igitur olduğunu söyledi, Igitur, *mein Liebchen*, denizde eksik hiçlik damlasını içen Igitur, yani gecenin içine çekilen Igitur.[1] Ama en büyük mucize şimdi geliyor: Elimane yazıyor Claire, *mein Schatz*, onun Kitap'ı yazdığını gördüm, dünyayı sona erdirmesi gereken kitabı. Böyle dedi ya da buna benzer bir şey söyledi. Öylesine güçlü kuvvetli ve dayanıklı olan Josef'imin havaleye tutulduğunu sandım, alnına dokundum, alev alev yanıyordu. Ona ilaç verdim, uykuya daldı ve uyandığında ilk olarak Elimane'ı Reich liderleriyle buluşturmak

[1] Stéphane Mallarmé'nin "Igitur ya da Elbehnon'un Çılgınlığı" adlı eseri. (ç.n.)

istediğini söyledi, çünkü Elimane sırrı, çözümün formülünü, mutsuzluklarının ilacını biliyordu. Bu sırada hastalıktan acı çeken oydu ve üç gün yatakta kaldı. Fakat benden *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okumamı istiyordu çünkü bu onu sakinleştiriyordu. İşte kitabı nihayet bu şekilde, onu erkeğime okurken keşfettim. Korkunç bir kitap ama insan sonuna kadar gitmek istiyor, insana başka çare bırakmıyor. Josef gücüne kavuşur kavuşmaz derhal Elimane'la karşılaştığı yere, onu yazarken gördüğü yere yeniden gitti, sanırım bir kafeydi. Ama Elimane yoktu ve hiç kimse nereye gittiğini bilmiyordu. Josef birkaç gün boyunca neredeyse onun ismini sayıkladı. Elimane'ın izini kaybettiği için öfkeden deliriyordu. Bereket versin ki zaman geçti. Şimdi daha iyi. Bazen Elimane'dan ve hakkında hiçbir bilgim olmayan şu Igitur'dan bahsediyor ama daha iyi. Yakalandığı havaleyi açıklayamıyor. Bazen Elimane'ın geri dönmüş olabileceği ihtimaliyle o kafe bara gidiyor. Ama Elimane artık orada değil. Buhar oldu sanki."

Claire sustu. Ellenstein aklı karmakarışık bir şekilde bir müddet ona baktı. Sonunda sordu:

"Tüm bunlar ne zaman oldu?"

"Yakında altı ay olacak."

"Burada, Paris'te mi?"

"Evet."

"Josef'in Elimane'la kesin olarak nerede karşılaştığını biliyor musunuz?"

"Bir kafede. Maalesef ismini artık hatırlayamıyorum. Josef bana söylemişti ama unuttum. Ama, bir dakika... Bunu size kendisi söyleyebilir. Buraya geldiğini görüyorum, ben de onu bekliyordum."

Ellenstein arkasına döndü ve Josef Engelmann'ın içeri girdiğini gördü. Heybetli biriydi. Ama bu heybeti üniformasından

kaynaklanmıyordu, daha uzaklardan bir yerlerden, içinden geliyordu. Kafedeki müşteriler ona düşmanlık beslemeden, hatta hayranlıkla bakıyorlardı. Büyük ihtimalle askerliğinin sadece kıyafetiyle sınırlı kaldığını, aslında bir sanatçı olduğunu düşünüyorlardı. Claire ayağa kalktı. Öpüştüler ve Almanca birkaç kelime ettiler. Ardından Claire yeniden Fransızca konuşmaya döndü ve Ellenstein'a gülümseyerek Alman subaya şöyle dedi:

"Seni Charles'la, eski bir dostumla tanıştırayım. Onu tanımamana rağmen biliyorsun. O da artık seni tanıyor."

Ellenstein ayağa kalktı. İki erkek aşırı eril gösterişe kaçmadan el sıkıştılar. Yüzbaşı Engelmann, (bir yandan Claire'e bakarak) bu beyi tanımadığından emin olsa da memnun olduğunu söyledi.

"Charles benim eski işverenim, T. C. Elimane'ın editörü. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin editörü. Biraz önce bu konudan konuşuyorduk."

İki adam bakışlarını birbirlerinden ayırmıyordu. O andan itibaren birbirlerine bağlandıklarını biliyorlardı.

"T. C. Elimane'ın eserini yayımlayan kişiyle karşılaşmaktan ne büyük zevk aldığımı tahmin bile edemezsiniz," dedi Alman. "Hatta gözümü bile korkutuyor. Size imreniyorum. Bu metni ilk okuyan kişi olmak bir ayrıcalık."

"Teşekkürler yüzbaşı. Anladığım kadarıyla, siz de yakın zaman önce Elimane'la karşılaşma ayrıcalığına erişmişsiniz."

"Evet," diye yanıt verdi Engelmann, "gerçekten de bu onuru yaşadım Charles. Bana Josef deyin."

Josef Engelmann üçüncü bir sandalye çekti, bir bira ısmarladı ve Claire'le Ellenstein'ın yanına oturdu. Ellenstein Alman subaya Elimane'la nerede karşılaştığını sormadan önce kısa bir müddet konuştular ve tanıştılar. Engelmann ona adresi verdi. Ellenstein

adresi derhal tanımıştı: Bu, Thérèse ve kendisinin Elimane'la ilk kez buluştukları, Place Clichy'deki barın adresiydi. Alman subay Ellenstein'ın orada Elimane'ı bulmayı ümit ettiğini anladı ve aceleyle, onu o barda kendisinin de aradığını ama karşılaşmalarından sonra Elimane'ın belli ki oraya bir daha hiç gitmediğini söyledi. Söz konusu kafenin tüm müdavimlerinin Elimane'ın böyle olduğunu söylediklerini de ekledi: Bazen aylarca kayboluyor ve günün birinde yeniden ortaya çıkıyordu. Ellenstein bunu onayladı ama gizliden gizliye şöyle düşündü: Eğer Elimane'ı bir daha bulamadıysanız yüzbaşı, o sizi bir daha görmek istemediğindendir; ortadan kaybolmadı; gizleniyor ve barda onu tanıyan tüm müşteriler gizlensin diye ona yardım ediyor. Ama beni görmek isteyecek. Ben onun dostuyum.

Ellenstein bar sahiplerinin onu tanıyacaklarından ve Elimane'ı nerede bulabileceğini ona söyleyeceklerinden emindi. Bu düşünce ona büyük bir ümit verdi ve neşesini yerine getirdi.

Ellenstein, Engelmann ve Claire Ledig kısa süre sonra Elimane'dan bahsetmeyi bırakıp başka konulardan söz etmeye başladılar. Alman, mütevazılık ve incelikle dile getirdiği sağlam ve zengin bir kültüre sahipti. Ellenstein dedikoduların gerçekten de boktan olduğunu ve bu yüzbaşının da bunun mutlak kanıtı olduğunu düşündü. Bir saatlik sohbetin ardından Charles gitmek üzere ayağa kalktı. Elimane'ın bulunduğunu zannettiği (hayır, emin olduğu) küçük bara gitmek istiyordu. Claire'i öptü ve yolda kendisini tanıdığı için ona teşekkür etti. Daha sonra Engelmann'ın elini tuttu, adam onun elini hararetle sıktı.

"Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum Charles. Eisenstein değil mi?"

"Nasıl?"

"Eisenstein, soyadınız böyle değil mi?"

"Ellenstein."

"Ah, evet, özür dilerim. Ellenstein, elbette. Ama bu... belli ki bir..."

Charles, Alman yüzbaşının bakışlarında kendini belli eden cümlenin sonunu tahmin etti.

"... Yahudi soyadı, evet," dedi Charles. "Yahudiyim... (devam etmeden önce kısacık –ama aslında dünya kadar büyük– bir an bekledi)... ama bunu düşünmüyorum."

İki veya üç saniyelik bir sessizlikten sonra hepsi birlikte, özellikle de yüzbaşı, kahkahalarla güldüler. Sustukları vakit Engelmann şöyle dedi:

"Ah şu Yahudi nüktedanlığı! Yahudi ama düşünmeden! Fakat aslında bu mümkün. Nadir ama mümkün. Yine de üzülmeyin: Başkaları bunu sizin yerinize düşünüyor."

Ellenstein dedi ki: Tahmin ederim, evet; Claire başını eğdi; Josef Engelmann yeniden, bu kez tek başına, yüksek sesle güldü. Sonunda Ellenstein'ın elini bıraktı. Claire derhal adamın koluna girerek konuştu:

"Merak etmeyin Charles. Josef öyle değil... anlarsınız... diğerleri gibi... gerçekten... neyse, tüm söylentilerden haberdarsınız. Şu toplama kampı hikâyeleri, polis taramaları, Yahudilerin sürgünü... Hepsi saçmalık. *Nicht war*, Josef?"[1]

"*Ja, genau, mein Schatz! Das ist absolut lächerlich!*[2] Gülünç ve saçma."

Claire Ledig, Alman yüzbaşıya aşk ve güvenle bakıyordu. Alman yüzbaşı Charles Ellenstein'ın gözlerinin içine bakıp

---

1 (Alm.) Değil mi Josef? (ç.n.)

2 (Alm.) Evet, aynen sevgilim! Tam bir saçmalık! (ç.n.)

gülümsedi. Ellenstein da nedenini bilmeksizin, belki de yalnızca nezaket icabı gülümsedi. Hesabı ödemek istedi ama Engelmann onu davet etmek istediğini söyledi. Size en azından bu hediyeyi verebilirim, dedi. Ellenstein kabul etti, ona teşekkür edip dışarı çıktı.

Elimane'la buluşmak için derhal Engelmann'ın adresini söylediği bara gitti. Ama onu orada bulamadı. Onu tanıyan işletmeci, sokaklarda cirit atan nazilerden ötürü Elimane'ın gitgide daha az insan içine çıktığını öğrendi. Derisi, dedi, biliyorsun, derisinin rengi... Tehlikeye atılmak istemiyor. Ama ona bir mektup ulaştırmanın yolunu bulabilirsin. Nerede yaşadığını bilmiyorum ama buraya hâlâ arada bir uğruyor, hemen hemen hiç kimsenin olmadığı vakitlerde.

Ellenstein, Clichy Meydanı'ndaki barda uzun saatler geçirdi. Elimane görünmedi. Ellenstein vazgeçip dönmeye karar verdi ama önce bir not yazıp onu işletmeciye bıraktı. Mektupta Elimane'a onu her gün orada saat on sekizden itibaren bekleyeceğini söylüyordu. Onu özlediğini, Thérèse'in de onu özlediğini, aralarındaki ilişkinin böyle bitmesinden ötürü üzüldüğünü de yazdı. Notunu Claire Ledig'den ve yüzbaşı Engelmann'dan söz ederek bitirdi. Böyle bir zamanda Alman bir yüzbaşıya teşekkür edeceğime asla inanmazdım, diye yazdı ama sanırım senin daha önce karşılaştığın şu Engelmann sayesinde artık seni yeniden bulmak gibi bir şansım var. Ellenstein mektubu işletmeciye verdi, oteline döndü ve bu defa Thérèse Jacob'a başka bir mektup yazmaya başladı.

(Hâlâ kavrayışlı olan okur, bu noktada Ellenstein'ın bu mektubu Thérèse Jacob'a hiç yazmadığını veya yazdıysa bile bir gölge, içinde yalnızca iki sessiz şimşeğin parladığı bir gölge, odasının kapısını çaldığı vakit o mektubu yok ettiğini bilir. Gölge

gizlenerek, sabırla onun Étoile Oteli'ne dönmesini beklemişti. Okur aynı zamanda Ellenstein'ın nasıl –ve nerede– öldüğünü de bilir. Ama Charles Ellenstein, geceye ve sise rağmen, karanlıklara gömülü o iki şimşeğe rağmen hiçbir isim, hiçbir adres, hiçbir sır vermedi.)

4

"Araştırmayı okumayı bitirdiğimde," dedi Siga D., "Brigitte Bollème öylesine uzun müddet gözleri kapalı, hareket etmeden kaldı ki Diégane, birkaç saniye boyunca, ben okurken uykuya daldığını sandım. Ben tam yalancıktan öksürecekken, gözlerini açmadan şöyle söyledi:

'İyi kotarılmış birkaç cümle kurulumuna rağmen, bütününe bakınca bu araştırma tümüyle boş ve pek o kadar iyi yazılmamış. Sizce de öyle değil mi?'

Sesimi çıkarmadım. Gözlerini açtı, bana baktı ve şöyle dedi:

'Çok kötü bir röportajcıyım. Elimane on yıldır aklımdaydı ve 1948'de Thérèse Jacob'u Tharon'da bulduğum vakit ona sormam gereken hiçbir soruyu sormadım. Gerçekten de çok kötü bir röportajcıyım. Bereket versin ki bu araştırmayı artık hiç kimse okumuyor ve T. C. Elimane'ın kim olduğu hiç kimsenin umurunda değil.'

O zaman neşeyle gülmeye başladı Diégane, bense nasıl tepki vermem gerektiğini bilmiyordum. Onun vasat bulduğu araştırmasına ya da 1985'te artık hiç kimsenin Elimane'ın kim olduğunu bilmemesine kendi kendine gülmesini seyrettim."

"Ya sen," diye sordum Siga D.'ye, "sen de araştırmayı vasat buluyor muydun?"

"Hayır, böyle söylemezdim. Yani bu kelimeyi kullanmazdım: vasat, ama tamamlanmamış, derdim. Etraflı bir araştırma yoktur, en azından bir insanın hayatıyla ilgili. Yalnızca parçalar vardır. Uç uca getirildiğinde, hayatın çok geniş bir yüzünü kapsayabilirler, yine de eksikler olacaktır. Hayatın tüm yönleriyle soruşturulabileceği iddiasına, hayatın yine bizzat kendisi karşı çıkar. Burada hayatın yalnızca dışardan görünüşünden söz ediyorum, bir soruşturma konusu edilebilecek kısımlarından. Çünkü psikolojik davranışlar, zihin ve ruh hayatı, içsel gizemler kesinlikle sorgulamaya tabi tutulamaz. Bunlar ancak itiraf edilebilir ya da çıkarımlarda bulunulabilir ya da tahmin edilebilir. Bilmeye gelince... Brigitte Bollème, Elimane'ın hayatının bir kısmından söz edebilmişti. Bense çocukluğunun bir kısmını babam vasıtasıyla biliyordum. İkimiz de iki uç tutuyorduk elimizde. Birçok başka uç eksikti. Ama araştırması vasat değildi. Ben öyle bulmamıştım."

"Peki ona niçin vasat olduğunu düşündüğünü sordun mu?"

"Fırsatım olmadı. İstiyordum. Ama gülmeyi keser kesmez şöyle dedi:

'Artık Elimane'ın kim olduğunu bilmek kimsenin umurunda değil, elbette sizin dışınızda. Biraz da benim dışımda. Ama ben hayatımın sonundayım. Artık daha eften püften konularla ilgileniyorum. Elimane tarafından uzun süre takip edildikten sonra bunu yapabiliyorum.'"

"Takip edilmek mi?"

"Brigitte Bollème'in bu kelimelerine ben de tam olarak senin gibi tepki verdim Diégane. Takip edilmek mi? dedim. O zaman Bollème ayağa kalkıp salonu terk etti. İki veya üç dakika sonra

elinde başka bir kitapla geri geldi. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ydi. Onu derhal tanıdım. Sayfalarının arasına iki mektup sıkıştırılmıştı. Bollème yeniden oturup bana dedi ki:

'Aslında, adil olmak gerekirse, kim kimi takip ediyordu kesin olarak bilmiyorum. Bana düşüncenizi söyleyeceksiniz. Araştırmamın yayımlanmasından birkaç hafta sonra, Tharon köyünün bağlı olduğu Saint-Michel-Chef-Chef belediyesinden bir mektup aldım. Elbette mektubu açmadan önce bunun Thérèse Jacob'la ilgili olduğunu anlamıştım. Ölmüştü. Tedavi edilmemiş bir zatürreden. Onu bu şekilde öğrendim. Aklıma öksürük krizleri geldi. Belediye benden, bana bıraktığı birkaç parça şahsi eşyayı almaya gitmemi istiyordu. Evet, bana bıraktığı eşyaları. Aslında mektubun asıl nedeni buydu. Dolayısıyla Tharon'a veya daha ziyade Saint-Michel-Chef-Chef'e döndüm. Thérèse Jacob bana iki küçük zarf bırakmıştı. Belediye onları bana verdi ve Paris'e dönmeden önce şehrin mezarlığına gömülüp gömülmediğini sordum. Oraya gömülmüştü. Hazırlıklarını ona göre yapmıştı. Mezarlığa gittim ve orada mezar taşını kolaycacık buldum, gri, mütevazı bir mezar taşı ve çevresinde yeni kazılmış hâlâ taze toprak. Üzerindeki yazıyı okumama bile gerek kalmadan Charles Ellenstein'ın hatırasına dikildiğini tahmin ettiğim simgesel bir mezar taşının yanında yatıyordu. İşte o anda, size daha önce söylediğim gibi o mezara bakarken ilk defa olarak Thérèse Jacob'un anlattıklarının doğru olup olmadığını merak ettim. Elimane geride öylesine az iz bırakmıştı ki, bulabildiğim tek ize tüm gücümle sarılmıştım. Thérèse Jacob artık ölmüştü ve ancak o zaman kuşkulanmaya başladım. Dürüst olmak gerekirse, sanırım gerçek anlamda kuşkulanmıyordum. Yalnızca daha fazla soru sormam, onu daha çok konuşmaya, daha açık olmaya zorlamam gerekirdi diye düşünüyordum. Onun

karşısında, eski bir öyküyü aydınlatmaya çalışan aklı başında, eleştirel bir gazeteci gibi değil de kendisine anlatılan harikulade masalı büyülenmiş gibi dinleyen bir çocuk gibi davranmıştım. Mezarlıkta uzun süre kaldım, mezarları dalgın ve tedirgin biçimde seyrederken yağmur beni kendime getirdi. Oradan ayrıldım. Paris'e gittiğim trende, karnıma bastırdığım zarfların içinde ne olduğuna bakmadım. Onları evimde, yalnız başımayken, akşam vakti açtım. Birincisinde bir mektup vardı, Elimane'ın Temmuz 1940'ta Charles'la Thérèse'e gönderdiği ve onun bana göstermek istemediği mektup. Onu daha sonra okumak üzere bir kenara bıraktım.

Ardından ikinci zarfı açtım ve içinden siyah beyaz bir fotoğraf çıkardım: Üzerinde ön planda, kadrajın en solunda, fotoğrafı çeken kişiye hafifçe sırtını dönmüş, bakışlarını sağa döndürmüş genç bir adam vardı. Kadrajın sağında ama genç adamın arkasında, profilden, kahverengi uzun saçları rüzgârda savrularak yürüyen genç bir kadın görünüyordu. Önüne, uzaklara doğru bakıyordu. Bir sahildeydiler. Arkalarında üçüncü planda deniz vardı, dalgaları köpük köpük, biraz çalkantılı bir deniz. Uzakta, solda, kayalıkların yaslandığı bir falezin ucu da görünüyordu. Tüm bunların üzerinde bomboş, bulutsuz bir gökyüzü. Fotoğraftaki iki kişinin giyim kuşamlarından havanın soğuk olduğu tahmin ediliyordu. Sahilde yürüyen kadın Thérèse Jacob'du, onu hemen tanıdım. Ön planda bulunan genç Elimane'dı, bunu içgüdüsel olarak anladım. Fotoğraf Charles Ellenstein tarafından çekilmiş olmalıydı. Fotoğrafın arkasını çevirdim. Ne tarih, ne de yerle ilgili bir açıklama vardı. Büyük ihtimalle 1935 ile 1938 arasında çekilmişti. Daha ziyade 1937 olduğunu düşündüm: Fotoğraf Elimane'la Thérèse ama aynı zamanda ikisi ve onları fotoğraflayan Charles arasında

bir yakınlık hatta gizli bir mahremiyet hissi veriyordu. Tüm bunlar bana, aralarındaki dostluğun fotoğraftaki gökyüzü kadar güzel ve temiz olduğu bir dönemde olduklarını düşündürdü. Belki de Elimane o dönemde *libertin* ortamlara çoktan girmişti. Ya da belki de ben yanılıyordum. İlk defa gördüğüm Elimane'ın yüzüyle büyülenmiş gibi fotoğrafa uzun uzun baktım. Hah: İşte kötü bir röportajcı olduğumu düşündüren nedenlerden biri: 1948'de Thérèse Jacob'a sorular sorarken, Elimane'la bir fotoğrafı var mı yok mu sormak aklımın ucundan geçmemişti. Tüm bu yıllar boyunca bana çok tanıdık geldiğini düşündüğüm için aslında onu hiç görmediğimi ve sokakta karşılaşsam tanıyamayacağımı unuttuğum bir adamı aramamı tuhaf bulmuyor musunuz? Onun için bu yüzü seyrettim. Bir erkek yüzüydü ama çocuksu, enerjik bir şeyler muhafaza etmişti. Aslında yüzünün sadece yarısını görüyordum. Diğer yarısı, pozundan ötürü karanlıkta kalmıştı. Dolayısıyla bir gözünü, alnının yarısını, burnunun yarısını, ağzının bir kısmını görüyordum. Kalan kısım aydınlıkta değildi. Ancak tahmin edilebilirdi. Ama görünen kısım yüzünün neye benzediğini bilmeye yetiyordu. Hâlâ yüzünü seyrediyordum. Elimane'ın tuhaf bir ifadesi vardı: Gülümsüyordu (veya yüzünü buruşturmuştu) ama aynı zamanda sağa doğru bakmasına yol açan bir şey veya biri ilgisini çekmiş (ya da onu eğlendirmiş) gibiydi. Gözünü kısmıştı ve sanki bir şeyler söylemeye hazırlanıyordu, eğer Charles fotoğrafı tam o konuşurken çekmediyse. Sağ gözünün üzerinde, kaşının kemerini vurgulayan bir gölge ya da bir çukur görünüyordu. İfadeli bir yüzdü bu. Ve bilhassa yakışıklı bir yüz. Yakışıklıydı çünkü ifadeliydi, yakışıklıydı çünkü belagatliydi. Ama aslında görüntüyü canlı tutan Thérèse Jacob'un yürüyüşüydü. Bu görüntünün güzelliğini ve gizemini oluşturan şey onun attığı adımdı, saçlarının rüzgârdaki

salınışıydı, ufka uzanan bakışıydı. Rüzgârı hissettim. Denizin kokusunu hissettim. Soğuğu hissettim. Özellikle de, fotoğrafın çekilmesinden birkaç saniye sonra Elimane'ın, onu ve denizi seyretmek için ona doğru, Thérèse'e doğru döneceğini hissettim. Ve objektifin arkasında, evet, gördüm bunu, Charles'ı, gülümsediği zaman bile kederli olan mavi gözlerini, arkaya yatırılmış saçlarını, fotoğrafı çekerken dudaklarının arasına sıkıştırdığı sigarasını gördüm.'

'Sözünüzü kestiğim için özür dilerim Brigitte,' dedim, 'ama bu fotoğrafı sakladınız mı?'

'Onu elbette sakladım Matmazel. Elimdeki şu kitabın içinde. Şu meşhur mektubu da orada sakladım. Fotoğraf ve mektup, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin eski nüshasının sayfaları arasına sıkıştırılmış iki zarfın içinde. Giderken onları yanınızda götürebilirsiniz.'"

"O zarfları sana mı verdi?"

"Evet."

"Öyleyse fotoğraf da mektup da sende mi?"

"Biri bende, diğeri değil."

"Daha açık konuş: Sendeki fotoğraf mı mektup mu?"

"Sabırlı ol. Yakında bildiğim her şeyi öğreneceksin Diégane. Bırak da en azından, sana kıyasla hâlâ sahip olduğum küçük üstünlüğün tadını, acele etmeye gerek duymadan çıkarayım."

"İyi o halde. Bollème'le daha sonra ne oldu?"

"Bana iki zarfı verdi ve onları açtım. Ben de onun gibi fotoğrafa uzun uzun baktım. Elimane'ı ilk görüşümdü. Brigitte Bollème'in tasvirindeki gibiydi, çok yakışıklı, genç ama şimdiden olgun. Başka bir yerde daha önce karşılaştığım bir şey vardı onda. Babamla arasında, kavraması imkânsız ama gerçek, belli belirsiz bir benzerlik olduğunu anlamak için yüzünün tamamını görmem gerekmiyordu. Bu hemen göze çarpıyordu."

"Öyleyse, o muydu?"

"Nasıl yani?"

"*Karanlık Geceye Ağıt*'taki Marème'i, kan kaybederken o sokakta kurtaran yabancı mıydı?"

"Sanki düşüncelerimi okuyorsun. Şimdiki düşüncelerimi değil ama 1985'te, Brigitte Bollème'in yanında bu fotoğrafa ilk baktığımdaki düşüncelerimi. Elimane'a gözlerimi dikmiş, o adam beni hastaneye götürürken hayatla ölüm arasında gördüğüm çehrenin bu çehre olup olmadığını soruyordum kendi kendime. Cevabım büyük ihtimalle hayal kırıklığı yaratacak: Artık bilmiyordum. Sokakta beni kurtaran adamın yüzünü hiç görmediğimi fotoğrafta Elimane'ın yüzüne bakarken anladım. Ona yalnızca yüz hatları atfetmiştim. Elimane'a da atfettiğim ama fotoğrafta gördüklerime benzemeyen yüz hatlarını. Artık bilmiyorum. Sokakta bana yardım eden adam Elimane'dı, emindim bundan. Yani demek istediğim Elimane'ın ruhuydu onun içindeki. Anlıyor musun?"

"Evet, anlıyorum. Ama devam et. 1985'te fotoğrafa baktın. Ya sonra?"

"Sonra mektubu okudum, ağır ağır, son derece ağır bir şekilde. Gayet gizemli ve esrarlıydı ama her şey anlaşılıyordu. Sorun şuydu ki, her şeyi anlamak mektubu anlaşılır kılmıyordu. Seni derhal durdurayım Diégane, bilmece gibi konuşmaya ya da kafanı karıştırmaya çalışmıyorum. Böyle olan mektuptu. Son cümlesini zaten biliyorsun: 'Artık her şey tamamlandığına ve tamamlanacağına göre nihayet evime dönebilirim.' Bu cümleyi iyi anlıyorsun, açık bir cümle ama yine de birçok anlama gelebilir. Bollème, araştırmasında bu anlam belirsizliğinden, olası çok sayıda yorumdan zaten söz ediyordu. Bu cümleyi kelimesi kelimesine mi almalıydık yoksa sembolik anlamını mı algılamalıydık? Onu doğrudan

doğruya mı okumalıydık, yoksa içinde bir metafor mu görmeliydik? Elimane'ın mektubundan bunu çıkarmak zordu. Hayatındaki birkaç unsuru bildiğin zaman, her bir cümlesi muğlak bir hal alıyor, sürekli iki anlama gelebiliyordu. Uzun bir mektup değildi ama onu okur ve yeniden okurken uzun dakikalar geçti, ta ki Bollème şunu söyleyene dek:

'Kafa karıştırıcı, değil mi?'

'Evet.'

'Ben de,' dedi Bollème yine, 'onu 1948'de evimde okuduğumda aynı tepkiyi vermiştim. Ve o geceden itibaren çok uzun bir süre boyunca Elimane'ın görünmez gölgesinin sürekli olarak yanımda olduğu ya da her yerde onu gördüğüm hissine kapıldım. Ya da onu her yerde aradığım. Tam olarak bilmiyorum. Ama orada, şehrin ya da dünyanın herhangi bir yerinde olduğunu hissediyordum, elbette bunu kafamdan uydurmuyorsam, ama oradaydı. Beni gözetliyordu. Bazen karnımın içinde dönüp duran tatlı bir sıcaklıktı ve korunduğumu, yenilmez olduğumu hissederdim. Başka zamanlar, alnıma fırlatılan kıpkırmızı bir bakıştı, ölümcül bir tehdidin ağırlığını hissederdim. Kimi zaman araştırmamda onu aradığım, onu suskunluğunun sığınağından çekip çıkardığım için bana kızdığını düşünürdüm, kimi zaman da onu aradığım için bana minnettar olduğunu. Kısa süre öncesine dek gerçekten yalnız olduğum duygusuna hiç kapılmadım. Bu hem nahoş hem de güven verici bir histi. Onun gölgesine alışana dek uzun yıllar geçmesi gerekti. Ama ilk yıllar korkunçtu. Bir gün bu fotoğrafa yeniden bakarken gözünün kımıldadığını ve uzun saniyeler boyunca bana baktığını zannettim ve bana döndürdüğü bu gözde dalgaların arasındaki sesini duyuyordum, bana diyordu ki: "Sırada sen varsın."'

'Sıra mı? Ne sırası?'

O zaman Brigitte Bollème konuşmaya bir müddet ara verdi, ardından sakin bir sesle bana şöyle dedi:

'Belki de sırada siz varsınızdır Matmazel, benim yerimi alacaksınız. Belki de tüm bunların manası budur. Aynı mantık. Belki de onun bir sonraki avı sizsiniz.'"

"Ne yanıt verdin? Brigitte'in sana ne demek istediğini anlıyor muydun?"

"Evet, anlıyordum Diégane. Bunu çok iyi anlıyordum. Zaten o nedenle şöyle yanıt verdim: 'Gelsin o halde. Ondan korkmuyorum, ölümden de korkmuyorum. Ölümü gördüm. Ölümü hâlâ görüyorum.'

O zaman Bollème dedi ki:

'Öyleyse gelecektir. Ölmüş olsa da gelecektir.'"

5

Paris, 4 Temmuz 1940

Thérèse'im, Charles'ım,

Ne cesaret ne de delilik: İnsaniyetsizlik Labirenti'*ne girmek için cehennemin yangınını değil, lanetlilerin kanını tatmak gerekirdi. Bunu göremediğim için ne aptalım ve siz kasırganın gözünde öğütülürken gözlerimi başka yere çevirmem ne körlük.*

Ama fırtına... Tufanda bardaktan boşanırcasına kan yağıyordu. Geceye kara bir güvercin saldım ve bana geri gelip şöyle dedi: Toprak kanı suyu emdiğinden daha yavaş emiyor. Anladım ki sizi içine atarak Minotor'un boynuzlarından daha da ölümcül bir tehlikeye terk ettiğim Labirentin merkezine girmek istiyorsam benim de içmem, vahşi bir hayvan gibi lap lap içmem, benim de kendi rolümü üstlenmem lazım. O tehlikenin ne olduğunu biliyorsunuz... Sizden özür dilemiyorum ama sizi affediyorum. Bilmeniz mümkün değildi. Bunu istemiyordum. Şimdi görüyorum, içiyorum, biliyorum. Kralımla birlikteyim ve bana eserini dikte ettiriyor.

Cehennem gölündeki günahkârlar, yüzeydeki bir sandalda seyahat eden iki kişi haricinde teker teker avlanacaklar. Ben de orada onlarla

olacağım ama beni kimse avlamayacak çünkü ben gölün suyuyum. Orada onlarla olacağım çünkü ben de bir günahkârım ama meyvesi bana sunulduğunda masumiyeti tatmayı reddettim, eğer gıyaben verilen son Yargı esnasında tadını unutmadıysam. Beni hiç görmediler. Başımı nasıl keserlerdi? Halkın tükürükleri altında zafer giyotininde başını uçurdukları, adı sanı bilinmeyen, dürüst, zavallı bir adamdı. Bağırmadı. O –ama o kimdi?– kanının Labirenti açacağını biliyordu. Kralımla birlikteyim ve sevgilisinin yanına gidebilmek için bana tacını uzatıyor.

Sizi seviyorum dostlarım, sizi seviyorum. Üzerimize başka bir Labirent geliyor, bu seferki daha zalim. Merkezinde açılıp kapanan ağız kitabın tüm cümlelerini yutuyor. Kendi zehrini yuttuğundan haberi yok. Asli kitap, öldürdüğü için zehir. Onu öldürmek isteyen ölüyor. Ölümde ona eşlik eden orada yaşıyor.

Artık zalim Kral benim, burada kendi Labirentimdeyim. İhtiyarlar alevlerim altında ölsün. Yenilerini isterim. Benden talep edileni kabul ediyorum. Yeniden başlamayı kabul ediyorum çünkü bir tek yeniden başlayışlar var.

Seni öpüyorum Charles'ım, seni de ruhum, Thérèse'im. Karanlığa direnin. Hayatta kalın.

Artık her şey tamamlandığına ve tamamlanacağına göre nihayet evime dönebilirim.

Elimane

Meşhur mektubu Siga D.'nin bakışları altında dört veya beş kez okuduktan sonra ona şöyle dedim:

"Şifreli sembolizmin boktan bir örneği bu. Gülünç bir mistagoji, ancak bir peygambere, ya da Meister Eckhart'a veya kadınların içine giren şeytanı Facebook'ta canlı yayında elinde Kitab-ı Mukaddes'le onları kıçlarından becererek çıkarmak isteyen

Kongolu Evangelist bir şarlatana ait olabilecek zevksiz bir parodi. T. C. Elimane ciddi biriydi asla böyle şeyler yazmazdı. Bu mektubun onun elinden çıktığına inanmıyorum. Onu Thérèse Jacob'un kendisi yazmıştır. İnanmıyorum. Ne iğrençlik! Kim böyle yazar arkadaşlarına?"

"Bunu söylüyorsun çünkü anlamıyorsun, veya daha beteri, anladığını düşündüğün şeyi bilmeden anladığını düşünüyorsun."

"Hayır, bunu söylüyorum çünkü bu içi boş metafizik bir safsata."

"Onu sana veriyorum."

"Mektubu bana mı veriyorsun? İstemiyorum."

"Al onu. Zaman içinde yeniden okuduğunda anlayacaksın. Elimane ancak okuna okuna anlaşılan bir yazar. Aynı şey *İnsaniyetsizlik Labirenti* için de geçerli. Bu mektup için de geçerli."

"Fotoğrafı tercih ederdim."

"Güzel bir fotoğraftı. Ama artık bende değil."

"Hayal kırıklığına uğradım. İhanete uğramış gibi hissediyorum. Bu mektubun *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ndeki dehâyla yakından uzaktan ilgisi yok."

"Elimane ne yazdığını biliyordu. Bu sana boktan ya da sapkınca gelebilir ama burada söylediği her cümle belirli bir anlam taşıyor. Muğlak ya da şifreli olsa da. Dolayısıyla sana metnin açıklamasını yapmayacağım. Onunla geçirdiğim tüm bu yıllardan sonra ben bile anlayıp anlamadığımdan emin değilim. Ama onu 1985'te, Brigitte Bollème'in yanında okuduğumda bir ayrıntı çekmişti dikkatimi."

"Hangi ayrıntı?"

"İçinde iki günahkârın bulunduğu şu sandal Cehennem gölünde yüzüyordu, halbuki diğerlerinin hepsi dibe batıyordu. Burada belirli bir anlam var. O günahkârlar kim sence?"

"Bunu bana sen söyle. Bu mektuptan hiçbir şey anlamıyorum."

"Ben de ilk okumalarımda hiçbir şey anlamamıştım. Ama bu ayrıntı beni etkilemişti. Ben de ona takıldım. Bunu Bollème'e söylediğimde bana hafif bir sesle şöyle demişti: 'Cehennem gölünün yüzeyindeki kayıkta bulunan iki kişi Paul-Émile Vaillant ve benim.' Vaillant ile onun arasında bir bağlantı kurmaya çalışır, mektubu bu yorumun ışığında yeniden okumayı denerken şaşkındım. Bollème konuşmasına devam etti:'

'Mektubu 1948'de okuduğum vakit tam olarak anlamamıştım. Birkaç cümle haricinde son derece üstü kapalıydı. Ardından onu yeniden okuya okuya ve çıkarımlarda buluna buluna, sonunda söz konusu olan şu son Yargının 1938'de *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ne yapılan eleştirilerin bütünü olduğu sonucuna vardım. Gayet açıktı ama bu benzeşimi kurabilmek zamanımı almıştı. O andan itibaren, bu bölümün kalanı açıklığa kavuştu: Günahkâr olanlar eleştirmenler, Elimane da içinde boğuldukları göl. Araştırmamı yeniden okuduğumda bu yoruma ikna olmuştum. O dönemde, 1938'de, Elimane'ın okuma bilmeyenleri kendince nasıl adlandırdığını biliyor musunuz? Evet, aynen öyle: Günahkârlar. Daha doğrusu, yanlış okumanın bir günah olduğunu söylüyordu.'"

"Evet," dedim Siga D.'nin konuşmasını bölerek, "ama bu hiçbir şey kanıtlamaz. Bence kanıtladığı tek şey, bu mektubun gerisindeki kişinin Thérèse Jacob olduğu. Elimane'ın böyle söylediğini iddia ederek günahkâr kelimesini kullanan o. Ve bu rezil mektupta bu kelimeyi de yine o kullanıyor."

"Bekle Diégane. Devamını bekle. Bu mektuba takılıp kalma. Daha ziyade önemli olan, Bollème'in bu mektuptan yola çıkarak ne keşfettiği. Onun için bunu bana söylediğinde kendisine sordum: Ama Brigitte, Paul-Émile Vaillant ve siz niçin göle batmayan iki eleştirmen olasınız? Şöyle yanıt verdi:

'Kurtulan bu iki kişinin Vaillant ve ben olduğunu hemen düşünmedim. Bu aklıma gelene dek aylar geçti. Ancak, on yıl önce *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusunda Paris basınında çıkan tüm eleştirilerin dosyasını, tüm yazıları okuduktan sonra bu sonuca vardım. Paul-Émile Vaillant, kitabı bir intihaller bütünü olarak görse de, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin yapısını ya da ne şekilde oluşturulduğunu anlayan ilk kişiydi. En azından kitabın içeriğinin yeniden yazılan ya da bir araya getirilen başka metinlerden oluştuğunu görmüştü. Ötekilerin ve bizzat benim, Afrikalı olması bakımından yazardan, zencilerin yazı yazıp yazamayacaklarından, sömürgecilikten, *vesaire* fazlasıyla bahsettiğimiz bir zamanda anlamıştı bunu. Ayrıca Profesör Vaillant'nın *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusunda asla basında doğrudan makale yayımlamadığını da unutmamak gerek: Kitap konusundaki bulgularını bir gazeteciye anlatmıştı, Albert Maximin'e. Bu onu olayların dışında tutuyordu.'

'Ya siz? Sizi tüm bunların dışında tutan neydi? Siz de metinden ziyade başka şeylerden bahsetmiştiniz.'

'Doğru. Ve uzunca bir süre, beni hangi nedenlerden ötürü affettiğini merak ettim. Üstüne üstlük, kitaba dair ilk eleştirim o kadar yumuşak da değildi. Yazarla ilgili eleştirim de. Çelişkili hisler içindeydim. Ellenstein ve Thérèse Jacob'la yaptığım röportaj da o kadar hoş değildi. Vaillant'nın metaforik biçimde Kötülük sularında boğulmaktan kurtulmasının nedenini anladığım nispette beni neyin kurtardığını anlayamıyordum.'

'Yani?'

'Yani Matmazel, düşüne düşüne nihayet buldum. Nedeni son derece açıktı. Gazetelerde kitaptan söz eden eleştirmenler arasında tek kadın bendim. Bu yalnızca bir teori olarak görülebilir...'

'...aptalca bir teori.'

Brigitte Bollème'in göz ardı etmediği bir teori Diégane. 1938'de yayımlandığı vakit *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusunda yazan tüm eleştirmenleri ve gazetecileri bulmaya çalışmıştı."

"Yani?"

"Hepsi ölmüştü."

"Yani?"

"O halde Bollème'in bana söylediklerine kulak ver: 'Hepsi Matmazel, 1938 sonu ile Temmuz 1940 arasında intihar etmişlerdi. İçlerinde yalnızca biri doğal bir ölümle ölmüştü: Henri de Bobinal. O intihar etmemişti. Yetmiş iki yaşında, Bassari mitolojisiyle ilgili yalanlarla dolu makalesini yazdıktan birkaç gün sonra ani bir kalp krizinden ölmüştü. Bobinal haricinde hepsi, toplam altı kişi –Léon Bercoff, Tristan Chérel, Auguste-Raymond Lamiel, Albert Maximin, Jules Védrine, Aristide Vigier-d'Azenac– kendisini öldürmüştü. Hepsi ölmüştü. Hepsi intihar etmişti.'

Bollème o zaman sustu ve son derece ciddi bir ifadeyle bana baktı. Ona dedim ki: 'Yani düşüncelerinize göre...'

'Hayır Matmazel, hayır. Ne düşündüğümden konuşmayalım artık. Olaylara bakalım. Olaylar ortada: (1950'de seksen iki yaşındayken huzurlu bir şekilde ölen) Vaillant ve benim haricimizde basında, saldırmak ya da savunmak için *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden ve Elimane'dan iyi veya kötü söz eden herkes ölmüştü. Biri kalp krizinden, Bobinal'di, altısı intihar ederek. O dönem boyunca hiç kimse Elimane'dan haber almamıştı. Ve Temmuz 1940'da kitabıyla ilgili yorumlar yapıp intihar eden gazetecilerden altıncı ve sonuncusunun –Albert Maximin'in– intihar ettiği aynı gün –4 Temmuz 1940'ta– bir gölün dibinde yatan yedi günahkârı ve kurtulan iki kişiyi imâ ettiği bir mektupla yeniden ortaya

çıkmıştı. Tüm bu yılların ardından, 1985'te benim ne düşündüğümün artık belki de önemi yok. Bu yaşlı bir hanımın inancı. Bunu size az sonra söyleyeceğim. Ama siz ne düşünüyorsunuz?'"

"Evet, ne düşünüyorsun?"

"Bollème'e şöyle dedim: 'Bunların intihar olduğundan emin misiniz?' Dedi ki: 'Kontrol ettim. İntihardı. Hatta sözde her intiharın hangi şartlar altında gerçekleştiğini kaydettiğim bir çeşit rapor bile hazırladım. Onu İntihar veya Cinayet Raporu olarak adlandırmıştım. Uğursuz olsa da bu belgeyi size vereceğim. Canınız ne isterse onu yaparsınız. Hatta onu yırtıp atabilirsiniz bile. Şimdi soruma yanıt verin: Ne düşünüyorsunuz?' O zaman ona bilmediğimi, elimde tüm bilgilerin bulunmadığını ve kanıt yokluğunda hiç kimsenin Elimane Madag'ı suçlayamayacağını söyledim. Bunların ciddi savlar olduğu konusunda ısrar ettim. Bir de şunu ekledim, 'Tüm bunların, tüm bu intiharların belki de...'

'Rastlantı olduğunu mu? Bir tesadüf mü? Matmazel, tesadüf, sadece bilmediğimiz bir yazgıdır, yazısı görünmeyen bir yazgı. Bu ölümlerin hepsi Elimane'a bağlı. Burada rastlantıya inanmıyorum. Açık konuşacağım: Sanırım onları o öldürdü. Ben buna inanıyorum. Öldürdü. Elbette doğrudan doğruya değil. Ama onları intihara sürüklediğinden eminim. Nasıl mı? Psikolojik bir eziyetle. Deli olduğumu düşüneceksiniz. Ya da bu gibi düşüncelerin ancak ihtiyar bir Fransız kadının aklından çıkabileceğini. Ama benim yaşımda bunların hiç önemi yok, insan bu yaştayken gerçek düşüncelerini, diğerlerinin inanıp inanmadığını, yargılayıp yargılamayacağını umursamadan açıkça ifade edebiliyor. İşte böyle: Elimane'ın kara büyüde usta olduğunu düşünüyorum. Bunu tüm hayatım boyunca düşündüm ama ölmekten, intihar etmeye niyetlenmekten, içimdeki hayat sevgisini yok edecek tahammül

edilmez kâbuslarda her gece onu görmekten korkarak daha ötesine cesaret edemedim. Elimane'la hiç gerçekten karşılaşmadım. Ama size söyledim: Onun varlığını hissetmeden geçen tek bir günüm bile olmadı. O burada. O gerçekten burada. Çok yakında ve çok uzakta. Yaşım göz önünde bulundurulursa çok vaktim kalmadı. Artık ölümden korkmadan istediğimi söyleyebiliyorum. Tüm bunları saklayabilirsiniz, fotoğrafı, mektubu, ne istersenız yapabilirsiniz. Onlara ihtiyacım yok artık. Elimane'la ilgili ne biliyorsam artık aşağı yukarı öğrendiniz. Size söylemediğim bir şeyler kaldıysa unuttuğumdandır. Hafızam eskisi gibi değil. Şimdi Matmazel, sizinle vakit geçirmekten hoşlansam da biraz uyumam gerekiyor. Bir gün siz de göreceksiniz, ihtiyar hanımların dinlenmesi gerekir. Ben de biraz hasta bir ihtiyar hanımım, yakında seksenime basacağım, biliyor muydunuz?'"

Üçüncü Bölüm

Sular Yükseldiğinde Tango Geceleri

O zamanlar Nanterre'de felsefe okuyordum ve başımı su üstünde tutabilmek için bir kulüpte haftanın üç gecesi çıplak memelerimle dans ediyordum. Haitili şair kadının benim için tuttuğu odanın kira sözleşmesi 1984 sonunda bitiyordu. Aldığım burs, harcamalarımın kalan kısmını karşılamaya güç bela yetiyordu. O dönemde fakültede bir arkadaşım vardı, Martinikli bir kız, uzun boylu, güzel, incecik uzun bacaklı, güzel popolu Denise. Ben, o yaz acilen bir iş bulmam gerektiğini söyleyince, kendisi de kısa süredir bu işi yaptığı için bana çıplak dans etme fikrini vermişti. Bana şöyle demişti:

"Şu anda çalıştıracak kızlar arıyorlar. İstedikleri her özelliğe sahipsin. Hatta daha bile fazlasına. Parası da fena değil. Memelerin, hepsinin aklını başından alacak."

Eğitim yılı başında, Ekim 1984'te ismi Le Vautrin olan kulübe gidip kendimi tanıttım. Kırklı yaşlarında bir çift olan iki patron Andrée ve Lucien beni işe aldılar. Hemen o akşam çalışmaya başladım. Çok şık bir kulüp değildi. Orta sınıf insanlara yönelikti. Ama bir öğrenci için iyi bir kazanç kapısıydı. Bahşişler de eklendiğinde bazen gayet iyi para kazanılıyordu.

Memelerim vardı ve onları göstermekten de, sebep olacakları duygulardan da korkmuyordum: hayranlık, kıskançlık, fantezi, istek, arzu, korku, iticilik. Memelerimin doğal olup olmadığını

soruyorlardı. Eğer henüz soyunmamışsam düğmelerimi çözüyor, sütyenimin askılarını omuzlarımdan aşağı indiriyor ve gözlerimi karşımdakinden hiç ayırmadan, memelerimi meraklı erkeğin ya da kadının burnuna sokuyordum. Ardından iki kelime söyleyip susuyordum: "Siz söyleyin." Veya: "Kendiniz bakın."

*

Vautrin'deki on dansçı arasında tek Siyah bendim. Denise'in ten rengi benimkine kıyasla daha açıktı. Dolayısıyla onu hakiki bir Afrikalı gibi görmüyorlardı. En azından her zaman. Acımasız ifşacı derinin bir yanından diğerine savrularak, kendisini iki renk arasında kaybolmuş gibi hissettiğini söyledi. Hayal gücüyle hiç ilgisi olmayan, günlere ve hedeflere göre cennetle cehennem, güzellikle çirkinlik, geceyle gündüz, yalanla hakikat arasında fark gözeten çizgiydi bu.

Hafta boyunca, her biri zeminle tavan arasındaki bir *pole dance* direğinin çevresine kurulmuş dört ayrı sahnede dans ediyorduk. Bardaki kalabalığa kıyasla hafifçe yüksekte soyunuyorduk ve dans başlıyordu. Bizim grubumuzdaki kızların sadece yarısı gerçekten dans etmeyi biliyordu veya en azından buna gayret ediyordu. Diğerleri sürüngenler gibi veya direklerine yağmur vuran bayraklar gibi kıvranmakla yetiniyordu. Ben iyi dans edenlerin arasındaydım.

Birkaç kız, daha fazla para kazanmak için kimi zaman Vautrin'in ikinci kattaki odalarında müşterilerin yanına çıkarlardı. Ben bunu yapmazdım. İş bittikten sonra gecenin bir yarısı yürüyerek evime dönmeyi tercih ederdim. Arada bir uyuşturucu satıcısı Hafez'i görmeye uğrardım, İranlı ünlü isimdaşı gibi şairdi ama eseri yoktu ya da eseri varsa da kitabı yoktu. Biraz sohbet ederdik. Bana şu şekilde özetlenebilecek kendi varoluş felsefesini

hatırlatırdı: Gerçekliğin zıddı yoktur, insan hayatında yaşanan her şey gerçekliktir. Anladığımdan hiçbir zaman emin olamazdım. Açıklama yapmadan gülümser ve esrarı bana uzatırdı. Eve dönerdim, esrar içerdim, yazardım. Haitili şair kadına yazardım, *Karanlık Geceye Ağıt*'ı da yazmaya çalışırdım.

O dönem asıl tesellim, dans ettikten sonra yazı yazarak ya da okuyarak geçirdiğim bu saatlerdi. Tümüyle ziyan olmadığını hissettiğim tek saatler.

O zamanlar Nanterre'de felsefe okuyordum, Vautrin'de striptiz yapıyordum, Haitili şair kadına yazıyordum, ilk kitabıma hamileydim ve karnım baltayla yarılarak doğuracağım hissine kapılmıştım. Aynı zamanda okuyordum da. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni hâlâ okuyordum ve bu boktan hayat okyanusundaki tek fenerimi, Elimane'ı düşünüyordum.

*

Başlarda onu arayamadım: Yerleşmek, alışmak, alışkanlıkları kaybetmek, sosyal ilişkilerdeki yolu yeni baştan kat etmek tüm günlerimi alıyordu. Fakat önemli olan onu aklımda tutmamdı, asla kaybolmamasıydı. Kitabı, kütüphanemin temel taşıydı. Kütüphanemi çöpe atılan ya da parklarda bankların üzerinde unutulan kitapları toplayarak o temelin üzerine inşa etmeye başladım. Fuarlardan ve eskicilerden kitap satın aldığım ya da kitaplarından kurtulmak isteyenlerin evlerinden almaya gittiğim de oluyordu. Ama yapıyı bir arada tutan *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ydi. Elimane bu şatonun görünmez kralıydı. Gizli bir odada uyuyordu ve onu bulmak, uyandırmak ve serbest bırakmak benim görevimdi.

*

Dakar sokaklarında geçirdiğim serserilik yıllarının hatırası, henüz şiirsel imgelere dökmeyi başaramadığım kâbuslar ve

karanlıklar biçiminde beni huzursuz ediyordu. Yine de yaralar oradaydı, açıktı, ulaşılabilirdi: Tek yapmam gereken onlardan faydalanmaktı. Ama içlerine daldırdığım kuş tüyü kalemimin ucu kupkuru çıkıyordu. Aylar ayları kovaladı, hayal kırıklıkları ve başarısızlıklar da.

Sonra, çok sonraları anladım: Yaralı olmamız onu kaleme dökmek mecburiyetinde olduğumuz anlamına gelmez. Hatta onu yazmayı düşünmek manasına bile gelmez. Yazabilmekten bahsetmiyorum bile. Zaman katil midir? Evet. Yaralarımızın eşsiz olduğuna dair yanılgımızı öldürür. Yaralarımız eşsiz değildir. Hiçbir yara eşsiz değildir. İnsanda hiçbir şey eşsiz değildir. Zamanla her şey korkunç şekilde sıradanlaşır. İşte çıkmaz yol: Ama edebiyat, doğma şansına işte bu çıkmaz yolda erişir.

*

Dans etme işini Vautrin'in özel odalarında sürdürmeyi reddettiğim için, kısa süre içinde artık orada en çok istenen kızlardan biri haline gelmiştim. Lucien ve Andrée hiç birimizi zorlamıyordu. Hayır, hayır demekti. Ama Vautrin'de söylenen bir hayır ancak o gece için geçerliydi; ertesi gece tüm olasılıklara yeniden yol açılıyordu. Oyun yeni baştan oynanıyordu. Yeniden deneniyordu. Zamanın ilkeler duvarında yavaş yavaş çatlaklar açacağına dair iddialara giriliyordu. İnsan ruhunun yön değiştirebileceğine, açlığına, zayıflığına, doymak bilmezliğine güveniliyordu.

Sürekli hayır diyordum. Kimileri bunu erdemliliğime yoruyordu, kimileri el artırma taktiği olarak görüyordu; kimileri de frijit olduğumu söylüyordu. Hiç kimse bunun can sıkıntısından kaynaklandığını fark etmiyordu.

Kısa süre içinde, özel odalara gitmeyi kabul etmeyen bir Denise, bir de ben kalmıştık. İki Siyah kadın (Denise bu durumda,

elbette Siyah ya da yeniden Siyah oluyordu) direniyordu. Egzotik fanteziler mekanizması infilak etti. Lakaplar mekanizması da: *Siyah Muhafız Birliği, İkiz Rahibeler, Siyah Bakireler, Düzüşmeyenler, Rahibeler* ve unuttuğum daha birçoğu... Bu, Denise'le beni eğlendiriyordu. Lucien'le Andrée, barın müdavimleri dışında çoğu kişinin sırf meraktan veya *Siyah Kilidi* –bu da başka bir lakabımızdı– açmayı denemek üzere geleceklerini bildikleri için ikimizi özellikle aynı geceye koyuyordu.

*

Adam, 1985 yılı başlarında ocak ayı ortalarına doğru gelmeye başladı. İkimizin yeni ilgi odağı olmamız sebebiyle mi geliyordu? Bilmiyorum. İlk geldiği zamanlarda onu görmemiştim. Onu bir gece bana Denise göstermişti. Dans ederken hafif bir baş hareketiyle adamın bulunduğu tarafı bana işaret etmişti. Onu ilk kez görüyordum: Bir köşede sırtı salona dönük oturan yalnız bir adam. Dans bitince soyunma odasında Denise'in yanına gittiğimde bana dedi ki:

"Afrikalı prens dönmüş, gördün mü?"

"Onu hiç fark etmemiştim ki."

"Ya çok körsün ya da kafan başka yerlerde. Zaten burada o kadar çok siyah müşteri yok. Ama Siyah veya Beyaz, onun gibisi hiç yok. Bir haftadır her akşam geliyor ve aynı yere oturuyor."

Onu daha önce hiç fark etmediğimi tekrarladım, aslında bu şaşırtıcı değildi zira sırtı salona, yüzü duvara dönük oturuyordu. Denise bana sırf bu davranışının bile onu fark etmeye yeteceğini söyledi. Belki de doğruydu ama onu hiç görmemiştim, o kadar.

"Tüm kızlar bundan bahsediyor," dedi. "Herkes hayaller kuruyor. Çok zengin."

"Buna inanmanızın nedeni ne?"

"Özellikle mi yapıyorsun güzelim. Ona bakınca buradakilere hiç benzemediğini görmüyor musun? O bir diplomat. Ya da bir bakan. Markalı ince purolar içiyor. Hatta belki de cumhurbaşkanıdır. Biliyorsun, söylendiğine göre hani şu Elysée'ye içi para dolu valizler taşıyanlardan biri. Fransa'yla eski Afrika sömürgeleri arasındaki karmaşık ilişkiler, tüm bunları sen benden daha iyi bilirsin, öyle değil mi? O da senin gibi Afrikalı. Onu baştan çıkar, beni de davet et, Chestov ya da Jaspers konusunda uyuklamayı bırakıp buradan gidelim. Bunu bir düşün."

Yanıt vermeden gülümsedim. Jaspers'ı okumayı seviyordum. Adama baktığım vakit onun siyah olduğunu bile fark etmemiştim ki zengin görünüp görünmediğini anlayayım. Bakışlarımı ona yönelttiğim o kısacık an boyunca beni etkileyen tek şey yalnızlığıydı. Halbuki, Vautrin'de, düşüncelerinin ya da sarhoşluklarının altında ezilmiş, sessizce içki içen birçok münzevi erkek görüyordum. Hatta barda yalnızca onların bulunduğunu bile söyleyebilirim. Ama bu adamın yalnızlığında farklı bir şeyler vardı. Belki de o ana dair hatıram zamanla değişmiştir. Artık emin değilim. Ama yeniden düşündüğümde, gözlerimi onun sırtına diktiğim o belirli anı yeniden düşündüğüm vakit yalnızlığının rengini görüyorum. Çevresinde dalgalanan bir hale sezmiştim. Beyazımsı kızıl bir hale, etrafında incecik yeşil bir katman bulunan, bu rengin nüanslarını tam olarak bilmediğim için tarif edemeyeceğim bir yeşille çerçevelenmiş bir hale. Ama aklıma hemen gelen şey bir yeşil, bilmiyorum belki de Verona yeşilidir. Bu birkaç saniye sürmüştü, ardından tanımadığım insanların etrafında haleler görecek kadar yorgun olduğumu düşünerek yeniden dansıma yoğunlaşmıştım.

Biz çıkarken bar boşalıyordu. Adamın oturduğu masaya doğru baktım. Artık orada değildi.

*

Sonraki günlerde bir daha gelmedi. Yeniden ortaya çıkmadan önce iki, sonra üç, sonra beş hafta geçti. Denise'e takılıyordum. Kızların yalnız adamı çok fazla hayal ede ede, methede methede, onunla ilgili fanteziler kura kura sonunda Ağzın kara belasını onun başına sardıklarını söylüyordum. Ona nazar değdirmişlerdi. Elbette bizim ülkemizde, ümitleri Ağız gibi bozguna uğratan başka bir şey yoktu. Tüm bunları Denise'e açıklıyordum. Zengin Afrikalı prensi kaçırdın, diyerek şakalaşıyordum onunla, şu zavallı hayatlarımızın sonuna dek Alman filozofları okumaya ve Vautrin'in dans direklerinde sonsuza dek kıçımızı sallamaya mahkûm ettin bizi.

*

1985 Şubat'ında bir çılgınlık ya da feraset buhranına kapılıp el yazmamın sayfalarını yaktım. *Karanlık Geceye Ağıt*'ı bir türlü yazamıyordum ya da daha ziyade, yazdıklarım beni memnun etmiyordu. Bana göre bu müsveddeler için olası tek çare onları yok etmekti. İçlerinde bir şeyler eksikti. Bir yazarın yayımlanan her kitabının, o kitabı yazana dek yok ettiklerinin toplamından ya da yazmamak için kendini tuttuğu tüm diğerlerinin sonucundan başka bir şey olmadığını düşündüm daima. Henüz o kitabı yazmaya hazır değildim. O nedenle, ona dair her şeyi ateşe attım. Bir müddet yazmaya ara verdim ve Elimane'la ilgili araştırmalarıma yeniden başladım.

İlk olarak Bollème'in araştırmasını okudum. Uzun haftaların ardından bu araştırmayı Seine kıyısındaki bir kitapçıda bulmayı başardım. Elinde tek nüsha kalmıştı.

Ardından eskicileri, açık artırmaları, Seine kıyılarını, basın konusunda uzmanlaşmış koleksiyonerlerin dükkânlarını

dolaşarak kitaptan söz eden, savaş öncesinin, daha kesin şekilde 1938 yılının tüm gazetelerini toplayabildim. Vautrin'de kazandığım bahşişlerin tamamı bu işe gitmişti ama o dönem yazılan tüm makaleleri bulmayı ve okumayı başarmıştım. Brigitte Bollème'in henüz hayatta olduğunu biliyordum. Büyük edebiyat gazetecisi ve Direniş kahramanı olarak edindiği çifte şöhretin tacıyla Femina jürisine başkanlık ediyordu. Ona gerçeği anlattığım bir mektup yazdım: Elimane'ın kuzinlerinden biriydim, onunla ilgili araştırma yapıyordum ve bana yardımcı olabilmesini ümit ediyordum.

*

Bollème'e mektubumu yolladığım gün, adam Vautrin'de yeniden ortaya çıktı. Biz dans ederken içeri girdi. Başında, kenarları yüzünü gizleyen bir fötr şapka vardı. Salonu bir baştan bir başa ağır ağır geçti ve dipteki yerine yeniden oturdu. Her zamanki gibi bize sırtını dönmüştü, yüz hatlarını seçemedim. Ama bu kez onu alıcı gözle inceledim, şıklığını, şapkasını çıkardığı, mantosunu sandalyesinin arkasına koyduğu andaki ağır ve kibar hareketlerini gördüm. Kızıl ve yeşil halesini bir daha görmedim ama yalnızlığının koyuluğunda en ufak değişiklik yoktu. Önündeki sandalye boştu, ontolojik olarak boş: Yani şunu söylemek istiyorum, adam öyle bir his veriyordu ki, sanki karşısındaki sandalyelerde öteden beri hiç kimse oturmuyordu, sanki o zamana dek karşısına oturduğu tüm sandalyeleri hiçlik işgal ediyordu. Sanki yalnızlığının sonuna gelmişti de artık ondan hiçbir beklentisi kalmamıştı. Yalnızlıklarına katlanan ve içten içe kaderin ya da beklenmedik bir karşılaşmanın o yalnızlığı ortadan kaldırmasını ümit eden diğerlerinin aksine, yalnızlığın bozulamaz olduğunu, onu hiçbir şeyin yok etmeyeceğini ve hatta aslında herhangi bir karşılaşmanın bile bunu değiştirmeyeceğini biliyor gibiydi.

Elbette Denise, adam içeri girer girmez onu fark etmişti ve benim bulunduğum yöne doğru gülümsemekten, imâlar ve alaylar içeren göz kırpmalarıyla bakmaktan kendini alamadı. Dostane bir çekişmeydi aramızdaki.

Adam belirli bir anda ayağa kalktı, büyük şapkasını takıp Lucien ve Andrée'yi görmeye gitti. Konuşmalarını göz ucuyla seyrettim. Denise'le benim hakkımızda konuştuklarını, görmekten öte hissettim. Denise de bu sahneyi kaçırmamıştı. Adam birkaç dakikalık konuşmanın ardından masasına dönmedi, önden yürüyen Lucien'in arkasında özel odalara giden merdivenden çıktı. Andrée bize dansı bitirmemizi ve sahneden inmemizi işaret etti:

"Sizi görmek istiyor," dedi otuz yıldır içtiği tütünün ve alkolün kalınlaştırdığı sesiyle. "İkinizi de. Yanına gitmenizi istiyor. Lucien onu koridorun sonundaki 6 numaralı odaya götürdü. Rahat bırakılmak istiyor. Her zamanki gibi karar verecek olan sizlersiniz kızlar. Şimdiye kadar hep hayır demeyi tercih ettiğinizi biliyorum. Buna saygı duyuyorum, Lucien de öyle. Ama size tavsiyede bulunmama müsaade ederseniz, ki inanın bana ne konuda konuştuğumu biliyorum çünkü sizin her gece yaptığınızı ben de yirmi yıl boyunca –her akşam– yaptım, size bir tavsiyede bulunmam gerekirse bu kısmeti elinizden kaçırmayın. Bunun parayla da bir ilgisi yok. Parası var, bu çok belli ama burada söz konusu olan kesinlikle bu değil. Bu adamda değişik bir şeyler var gibi geliyor bana. Onunla iki dakika konuşmak bile insana bunu hissettirmeye yetiyor. Yine de siz bilirsiniz."

Lucien tam o anda inerek yanımıza geldi. Sık sık yaptığı gibi hiçbir şey söylemedi. Az konuşan biriydi: Hareketlerle ve bakışlarla anlaşan bir adam. Bir müddet bakışlarını gözlemledim. Sanki bana bir şeyler söylemek ister gibiydi ama ağzından tek kelime çıkmadı.

"O halde?" dedi Andrée.

Denise'e baktım. Onun gibi ben de meraklanmıştım; yine de bir şey bana engel oluyordu ve bunun ne olduğunu bilmiyordum. Belki de adamın yalnızlığının bana da sirayet etmesi korkusuydu. Veya anlamadığım başka bir şey.

"O halde?" diye tekrarladı Andrée.

Ben hayır dedim. Denise, evet.

O, merdivenlerden ağır ağır çıkarken arkasından baktım ve düşündüm: Ne kadar uzun boylu ve güzel. Upuzun bacaklarını hayranlıkla seyrettim, kalçalarının anlattığı şehvetli öyküyü okudum, kıçına da baktım, ben de dahil tüm kızların imrendiği dolgun kıçına, çıplak omuzlarının salınışını izledim, bakışlarım ensesinde de durakladı; tüm bunlara baktım ve arkadaşımın güzel vücuduna duyduğum hayranlığın tam ortasında kötü bir hisse kapıldım. Ama bir kere daha söyleyeyim, izlenimleri yeniden oluşturmak kolaydır. Belki de hiçbir önseziye kapılmamıştım ve düşündüğüm tek şey, adamın beklediği altı numaralı odaya gitmek için merdiven basamaklarından çıkan Denise'in muhteşem kadınsılığıydı.

O akşam kendimi yorgun hissediyordum, Andrée ile Lucien'e eve daha erken dönüp dönemeyeceğimi sordum. Kabul ettiler. Onun için eve döndüm ve Haitili şair kadına bir mektup yazdım. Ama hangi konudaydı artık hatırlamıyorum.

*

İki gün boyunca Denise ne Nanterre'de fakültede ne de Vautrin'de göründü. Gelmeyeceğini haber verdi mi diye sorduğum vakit Andrée bana Denise'in, hasta olduğunu ve kendini daha iyi hisseder hissetmez işe döneceğini söylemek için aradığını söyledi. Dolayısıyla o gece tek başıma dans ettim. Arkadaşımın eksikliğini hissettim. Yalnız adam da gelmemişti.

*

Ertesi gün posta kutumda Brigitte Bollème'in yanıtını buldum. Beni görmeyi kabul ediyor, bir hafta sonrası için evinde bana randevu veriyordu.

Birbirimize anlattığımız her şeyi az çok biliyorsun Diégane. Bu konuya yeniden döneceğim. Ama Brigitte Bollème'le görüşmeyi beklerken Denise'in evine gitmiştim. Ondan haber almadan üç gün geçmişti ve endişelenmeye başlamıştım.

Paris'in güney banliyösünde, küçük ama iyi bildiğim sevimli bir stüdyo dairede yaşıyordu. Beni evine daha önce yemek yemek, ders çalışmak, konuşmak ya da fakülteden gençlerle, geveze ve ukala delikanlılarla buluşmak için birçok kez davet etmişti. Bu delikanlılar, hiç okumadıkları veya okudukları ama anlamadıkları ve büyük ihtimalle hiç anlayamayacakları filozoflardan söz ediyorlardı. Çoğu zaman canımı sıkıyorlardı. Ama artık anlatacakları bitip geriye yalnızca düzüşmek kalınca bir veya iki gecelik işe yarayabiliyorlardı.

Denise'in evine geldim. Zil yoktu. Kapıya vurmadan önce içerde bitmek üzere olan bir şarkıyı, bilmediğim bir parçanın hoş ve dokunaklı son sözlerini duyar gibi oldum. Kapının önünde kımıldamadan durup kulak kabarttım. Artık yalnızca sessizlik vardı. Belki de radyoydu. O zaman, en azından Denise evde, diye düşündüm. Kapıyı önce üç kez tıklattım, sonra birkaç saniye yanıt alamayınca üç kez daha tıklattım. Hâlâ, babamın mide bulandırıcı kulübesinin kapısı önündeki alışkanlığımın etkisi altındaydım. Denise kapıyı hâlâ açmıyordu. Evde değil, dedim kendi kendime. Ya da belki de uyuyor. Ve bu düşünce tuhaf bir şekilde, aslında tam da Denise'i görmek için gelmişken, onu görme fikrini aniden münasebetsiz ve tehlikeli bulmuşum gibi göğsümden büyük

bir yük kaldırdı. Merdivenlerden aceleyle inecektim ki kapı, ses çıkarmadan, sanki hiç kimsenin dahliyle değil de kendi iradesiyle açılır gibi ağır ağır açıldı. Bir hayalet tarafından çekiliyor ya da itiliyor gibi hareket edişine baktım, ardından Denise'i gördüm, önce kolunu, sonra omuzlarından birini ve nihayet yüzünü, ya da daha ziyade yüzünün bir kısmını. Diğeri, vücudunun geri kalanı gibi kapının arkasında kalmıştı. Uzun saniyeler boyunca hiçbir şey söylemeden, ona gülümsemeye çalışarak yüzünün yarısına baktım. Ama sanırım gülümsemeyi başarsam bile bu bir ölünün gülümseyişini andırıyordu. Buna karşılık Denise'in yarım suratında en ufak duygu yoktu. Eşikte nemli bir hava akımı vardı.

Gir güzelim, dedi Denise. Üşüyeceksin. Yolu açmak için kapının arkasına çekildi. O zaman içerideki alacakaranlığı seçtim. Oturma odasına uzanan bir koridor vardı. Pencereler kapalıydı. Her şey normal, temiz, soğuk görünüyordu. Yine de içten içe, odanın içeriye girecek herkesi doğrayacağına kesin şekilde inanıyordum; bıçağı yeni bileylenmiş bir palaydı ve derisini yüzeceği avını bekliyordu. Gir, diye yineledi kapının arkasında kalan, görünmeyen Denise. Bu onun sesi ama onu tanımıyorum, diye düşündüm. Ona sırtımı dönmenin –Denise'i değil, bu sesi kastediyorum– intihar etmekle eşdeğer olacağı gibi bir sezgiye kapılmıştım. Gir, orada kalma. Ses tonu hiç buyurucu değildi. Hatta bir duayı andırıyordu ama Cehennemler tanrısına seslenen bir duayı. Dediğini yapıp içeri girdim. O anda, kapının arkasında beni bekleyenin Denise olmadığından emindim, dairede açıkça hissettiğim başka bir varlıktı. Eşikten içeri girdikten sonra kapı arkasındaki boşluğa hiç bakmadan üç dört adım ilerledim. Kapı arkamdan kapandı. Koridor karşımda sonu gelmeyecekmiş gibi görünüyor, hiçbir odaya açılmıyormuş gibi uzuyordu. Mümkün

olduğunca doğal görünmeye çalışarak arkama döndüm. Karşımda bir bıçağın soğuk pırıltısını veya bir tabancanın kapkara namlusunu ya da bir idam sehpasının düğümlenmiş haladını görmeye hazırdım.

Hiçbiri yoktu: Denise tek başınaydı ve üzerinde, güzel vücut hatlarını gizleyen gece mavisi ya da koyu yeşil uzun bir sabahlık vardı. Zayıflamıştı, bu derhal göze çarpıyordu. Nasıl olduğunu sordum. Bana doğru ilerleyerek, toparlanmak için hâlâ birkaç güne ihtiyacım var dedi. Yanıma gelince durdu. Kımıldamadım. Elini kolumun üzerine koydu –kışın dışarda unutulmuş metal bir eldiven gibi soğuk bir el. Bunun aksine, gözlerinin alev alev yandığını derhal fark ettim. Dedi ki: En zor kısmı geçti, dün kımıldayamıyordum, hatta gözlerimi bile açamıyordum, ateşin merhametine kalmıştım, gözlerimi saatler boyu kapalı tuttum, gözkapaklarımızın arkasında görebildiğimiz her şey tam manasıyla felaket, ölmemek için dua ettim, ateş çok yavaş düşüyor, bir doktor gelip ilaç verdi, birkaç gün içinde toparlarım, geldiğin için teşekkürler güzelim. Elini çekmeden önce parmaklarıyla kolumu sıkıştırdı (ama elinin o soğuk ağırlığını dakikalarca hissetmeye devam ettim). Ardından önüme geçti. Koridor yeniden normal uzunluğuna kavuşmuştu.

Büyük bir Japon paravanı sayesinde iki alana ayırdığı tek bir odaydı. İlk alan oturma odası ve mutfak görevi görüyordu. İkincisi de yatak odası. Duş ve tuvalet de o kısımdaydı. Kanepeye oturdum. Denise bana çay ikram etmek istedi. O yorulmasın diye çayı ben hazırlamak istedim ama kendisi yapmak için ısrar etti. Odadaki eşyalara daha dikkatle baktım. Son gelişimden beri hiçbir şey değişmemişti. Buna rağmen dairede yalnız olmadığımıza dair hissim büyüdü. Kapının arkasında olduğunu hissettiğim

varlık o an da oradaydı ve her şeyi değiştiriyordu: Kütüphanedeki kitapların sırasını, bulaşık telindeki fincanların sayısını, bir afişteki harflerin boyutunu, Denise'in anne babasının büfenin üzerinde asılı fotoğraflarındaki gülümseyişlerini. Her şey derinden etkilenmişti. Denise, su ısıtıcısının etrafında dönüp duruyordu. Paravana baktım. O kişi ancak diğer tarafta, yatak odasının bulunduğu alanda olabilirdi. Onu hissediyordum, sessiz ve gergin, en ufak harekette patlamaya hazır.

Denise sorgular bakışlarımı fark etti ve bana bir fincan uzattı. Karşıma oturdu. Bir müddet ikimiz de konuşmadık. Çayımızı da içmedik. İkimiz de fincanlarımızı dizlerimizin üzerinde tutuyor, bakışlarımızın tutunabileceği sağlam bir eşya araştırıyorduk ama her şey saklanıyordu. Çayın buharı yüzümün alt kısmını ısıtıyordu, halbuki fincanı saran ellerim buz gibi kalmayı sürdürüyordu. Sonunda çaydan bir yudum aldım ve Denise'e fakülteden söz etmeye başladım. Kaçırdığı ders notlarını, Kierkegaard'ın önsözlerini ona vereceğime söz verdim. Ona *Miettes philosophiques*'ten [Felsefi Kırıntılar] bahsettim. Ama sustuğum vakit sorduğu soru Kierkegaard'la ilgili değildi:

"Ya bar?"

"Bar mı? Barda her şey yolunda. Seni özledik."

Bunun beklediği yanıt olmadığını gayet iyi biliyordum. Ne var ki, bakışlarını alev alev yakan o asıl soruyu da sormamıştı: *Masasına geri dönüp yüzü duvara dönük oturdu mu?* Denise'in bilmek istediği ama söylemeye cesaret edemediği buydu. Birkaç saniye boyunca, içinde yaşadığı içsel mücadeleyi fark ettim. Soruyu sormaya cesaret edecek miydi? Paravanın gerisindeki varlığa rağmen bunu yapmaya cesareti olacak mıydı? O anda varlık, Japon paravanını delip geçerek, odanın içini dolduracak kadar şişerek daha

da hissedilir bir hal aldı. Denise korkuya kapılarak konuştu: Ben de sizi özledim. Birkaç saniye sonra elinden kayan fincanı yere düşüp kırıldı. Çay, ayaklarının dibinde yayıldı. Hemen gülerek şöyle söyledi: Ne kadar sakarım!

Ayağa kalktım, cam kırıklarını topladım ve yeri temizledim. Denise bu kez bana mani olmamıştı. Ayaklarının hemen yakınlarına geldiğimde mırıldandığını duyar gibi oldum: Git. Gözlerimi ona doğru kaldırdım. Gerçekten konuşmuş muydu? Bunu söylemek mümkün değildi: Yatak odası yönüne doğru bakıyordu, benim varlığımı da, yerde taşın üzerindeki çay birikintisini de tamamen unutmuş gibiydi. Ayağa kalktım. O anda Japon paravanının arkasında kim var diye yatak odasına geçmeye cesaret etmeliydim. Ama bunu yapamadım. Dehşete kapılmıştım. Denise'e dinlenmesi için onu yalnız bırakacağımı söyledim. İçi rahatlamış gibiydi, yine de bunu bugün yeniden düşününce, o anda zayıflamış yüzüne vuran ifadenin rahatlama olmadığını söyleyebilirim, bu ümitsizlikti ya da bir imdat çağrısı. Ama bundan emin değilim. Onu kısa süre içinde yeniden görmeyi umut ettiğimi söyledim. Sesim onu şaşırttı, irkildi. Onu öptüm ve koşmamak için kendimi tutarak kapıya doğru yürüdüm.

Yine de kapıyı açmadan önce döndüm. Gözleriyle bana bir şeyler anlatmaya çalışır gibiydi ama bunun ne olduğunu bilemeyecek veya tahmin edemeyecek derecede korkmuştum. Dışarı çıktım. Tam merdivenden inecekken daireden, içeri girmeden önce duyduğum aynı sesleri, bitmekte olan şarkının aynı yankılarını duyar gibi oldum. Delirdiğimi düşündüm ve arkama dönmedim.

*

Brigitte Bollème'le Denise'e yaptığım bu ziyaretten iki gün sonra buluştum. Onun evinden ayrılırken yanımda Elimane'in

mektubu ve fotoğrafı da vardı. Ama Brigitte Bollème'in bahsettiği o ürkütücü belgeyi de almıştım. Hatırlıyor musun? Edebiyat eleştirmenlerinin hangi nedenlerle öldüklerini not ettiği belge. Farkında mısın? Elimane'ın onları intihara sürüklediğine öylesine yürekten inanıyordu ki, özgeçmişlerini fişler halinde bir araya getirmişti. *İntihar ya da Cinayet Raporu* buydu. Onu okumak ister misin? Bazı fişler kısa, imalı ve bazen de bir telgraf stilinde yazılmış. Bazıları büyük bir özenle kaleme alınmış. Çoğu bu her iki stili bir araya getiriyor. Neden bilmem. Al.

*

Léon Bercoff *(1890-14 Nisan 1939)*: Rus Yahudisi göçmen ailenin oğlu. Felsefe okudu. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle (12. zırhlı alay) öğretmenlik sınavına girmekten vazgeçti. Ardından gazetecilik. İki savaş arasında Paris'teki farklı dergi ve gazetelerde yazdı. Günlük edebi makaleler, felsefi eleştiriler. 1920'lerin ortasından itibaren: Edebi ve felsefi eser makalelerini bıraktı. Politikaya geçti. Başından itibaren Dreyfusçuların mirasçısı, Maurras ile Bourget'ye karşı mücadele verdi. Yaşasın Fransa'da Yahudi karşıtlığının ifşası. 1927'de: B. birçok makale yazdı. Daha sonra yaşananların ışığında, bunları Shoah kehanetleri (ya da önsezileri) gibi yorumlamak mümkün.

İnsaniyetsizlik Labirenti. Bercoff başta tartışmalardan uzak durdu. Ardından Ellenstein ve Thérèse Jacob'la görüşmem. B. tepki verdi. Adalete düşkünlüğünü ve ırk zulümlerinden nefret ettiğini gösterdi. Gazetelerin, metne ve edebi çalışmaya değil de biyografik anekdot ve ayrıntıya gösterdikleri ilgiden müteessirdi. Yaptığım röportajı yönlendirilmiş ve vasat buldu. Makalesini Elimane'ı destekleyerek bitirdi. Onu kendini müdafaa etmeye yüreklendirdi.

B. 1938 yılının sonundan itibaren kuvvetli migren ağrılarından muzdarip oldu. 1939 yılı başında sık sık bayılmasının ardından hastaneye yatırıldı. İşine geri döndüğünde sağlığı yerinde görünüyordu. 14 Nisan 1939'da (bir deneme, *Mein Kampf* konusunda ciddi bir felsefi karşı çıkış) yazarken, dokuz yaşındaki oğlu onu bürosunda ölü buldu. Tabancasını ağzına dayayıp ateşlemişti. Hiçbir mektup bırakmadı.

Tristan Chérel: 2 Mart 1939'da, gece yarım civarlarında Tristan Chérel (Brest, 1898) yatağından kalktı. Karısına, bastıramadığı bir sigara içme arzusuna kapıldığını söyledi. Bir saat geçti. Yatmaya dönmedi. O zaman karısı kalkıp ona bakmaya gitti. Onu küçük evlerinin bahçesinde buldu. Kendisini büyük bir kayın ağacının dalına asmıştı, kendi çevresinde ağır ağır dönerek sallanıyordu.

Kesin bilgiler: Chérel: enerjik bir adam. Hayatı ve denizi seviyordu. Yolculukları da. Ne yazık ki, *İnsaniyetsizlik Labirenti* onu seyahat ettirmemişti. Hayal kırıklığına uğramıştı. Makalesinde, hakkında egzotik fikirler beslediği Afrika'yı kitapta daha çok görmediği için hayal kırıklığına uğradığını yazdı. Elimane'a içi boş ve tutkusuz bir üslupla yazmaktan hoşlandığını söyleyerek sitem ediyordu. Kara kıtanın manzaralarını ve hayatını yeterince yansıtmadığını. Onu yeterince zenci bulmadığını.

Yakıldı. Çocukları ve karısı, küllerini Finistère'de bir sahilde savurdular.

Auguste-Raymond Lamiel *(11 Temmuz 1872-20 Aralık 1938)*: Birinci Dünya Savaşı hendeklerinde yaşanan dehşet verici olaylar, Auguste-Raymond Lamiel'i insanın aptallığı konusunda nihayet

ikna etmişti. Ama Lamiel bu durumdan ümitsiz ve karamsar bir felsefe yaratmak yerine insanlar arasında engeller oluşturabilecek her duruma karşı tüm hayatı boyunca azimle sürdüreceği bir mücadelenin sebeplerini çıkardı. Eski École Normale Supérieure öğrencisi, sosyalist, hümanist, Büyük Savaş sonrasının dogmatik barışseveri Lamiel, bilhassa, çok sayıda dostundan biri olan Jaurès tarafından kurulur kurulmaz işbirliği yaptığı *L'Humanité* gazetesinin sayfalarında, büyük bir gösteriş ve coşkuyla savunduğu sömürgecilik karşıtı sert tutumlarıyla tanındı.

Klasik kültürle yoğrulmuş (Yunanca-Latince grameri öğretim görevlisi olan) Lamiel'in, çıkar çıkmaz alkışladığı *İnsaniyetsizlik Labirenti* içindeki referansları, intihalleri ve yeniden yazımları fark etmemiş olması pek muhtemel görünmüyor. Elimane'in Rimbaud'ya ve diğer birçoklarına, özellikle de uzmanı olduğu dönemin yazarlarına neler borçlu olduğunu belki de gördüğünün ama sessiz kalmayı tercih ettiğinin kanıtı olan "Zenci Rimbaud" deyişini ona borçluyuz. Hatta çalışma arkadaşlarına: "Bu Afrikalı her şeyi okumuş, Homeros'tan Baudelaire'e kadar her şeyi," dediği bile söylenir.

Lamiel intihar etmeden kısa süre önce *L'Humanité*'de *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden söz ettiği son makalesini yayımladı. Üzgündü, yeniden yazılan bölümlerin gönüllü olamayacak derecede görülür olmasından ötürü Elimane'ın, referanslarıyla intihal yapmaktan ziyade oynadığının anlaşılmamasına üzülüyordu (ayrıca bu konuda imâlı bir cümle de ediyordu: *Bunları görmemek için kör olmak lazım*).

Noel'den birkaç gün önce bir siyanür kapsülü yutarak intihar etti. Aziz Jean'ın duysa yadsıyamayacağı kıyamet vizyonları gördüğü anlatılıyordu. Bıraktığı son mektupta şöyle yazıyordu: *Savaş*

bize yeniden Almanya'dan gelecek. Bu kaçınılmaz. Ama bu kez, bana acı çektirme zevkini tattırmayacağım ona.

Lamiel, Figaro'nun en keskin kalemlerinden biri olan, uzun yıllar boyunca makaleleri üzerinden savaş verdiği Édouard Vigier d'Azenac'la ölümcül bir düşmanlık içindeydi. İki adamın, bir zamanlar dost olmalarına rağmen 19. yüzyılın sonlarında iki düelloya tutuştukları bile söyleniyor. Sonunda her açıdan birbirlerine muhalif olmuşlardı: Politika, ideoloji, edebi zevkler, insanlık anlayışı. Fakat bu karşılıklı dirençli düşmanlıklarının nedeni aşktan kaynaklanıyor olabilirdi. Ne söylenebilir: Birbirlerinden nefret etmeden önce sevgili mi olmuşlardı yoksa aynı kişiye duydukları aşk nedeniyle mi araları bozulmuştu? Bu konuda inandırıcı herhangi bir kanıt bulamadım.

Albert Maximin *(16 Ekim 1900 - 4 Temmuz 1940)*: Bu korkunç işe kendini biraz da tesadüfen karışmış buldu. Hayatı konusundaki bilgiler az. Profesör Paul-Émile Vaillant'nın damadı. O nedenle. Kayınpederinin *Labirent* konusundaki açıklamalarını yayımladı. Makalesi: Daha ziyade tarafsız. Vaillant'nın bulgularını listelemekle yetindi. Şubat 1939'da Vaillant'nın kızından boşandı. Bir yıl bile sürmeyen bir evlilik. Yazı konusunda hakiki bir yetenek değil. Gitgide daha az yazdı. Ava çıkıyordu. Silah; çifte namlulu bir tüfek. Gitgide daha münzevileşen ve Fransa'nın yenilgisinin travmasıyla karamsarlaşan hayatına son vermek için tüfeğini kullandı. Öldüğünde kırk yaşında bile değildi.

Jules Védrine *(11 Haziran 1897 - 13 Haziran 1939)*: Elimane olayı konusunda *Paris-Soir*'da yazdığı makalenin sonunda bu konudaki hakikatin henüz ortaya çıkmadığını imâ etti. Védrine'in aydınlatılması gereken bir hakikat konusundaki bu gözleminde

polisiye roman meraklısı kişiliğini görebiliriz. *Paris-Soir*'da üçüncü sayfa haberleriyle ilgileniyor ve arada bir kimi polisiye roman eleştirileri kaleme alıyordu. Hatta kendisi de Hector J. Frank mahlasıyla böyle iki roman yazmıştı. *İnsaniyetsizlik Labirenti* veya intihaller konusunda, edebi planda ne düşündüğü tam olarak bilinmiyor. Daha ziyade bu konudaki davaları ele almıştı. Yine de makalesindeki üsluptan anlaşıldığı üzere, her ne kadar işin sonu Elimane açısından kötü bitse de resmi (yani başka bir deyişle avam olduğu ve eğitimsiz halk tabakasını eğlendirmeye yaradığı düşüncesiyle polisiye edebiyatını küçümseyen) edebiyat ortamında yarattığı hafif sarsıntı Védrine'in hoşuna gitmiş gibiydi. Elimane'ın gerçek kimliğini bulmak için bir araştırma projesi yürüttüğünü öğrendim. Maalesef bu çalışmanın tam ortasında bir gönül yarasıyla yıkıldı. Kırk ikinci yaşgününden iki gün sonra Paris metrosunda kendini rayların üstüne attı. Editörü, Védrine'in ona bir ay önce gönderdiği el yazmasını gerçek ismiyle yayımladı. Bu, bence Védrine'in en iyi kitabı.

Édouard Vigier d'Azenac *(14 Aralık 1871 - 9 Mart 1940)*: Édouard Vigier d'Azenac'ın babası yüzbaşı Aristide Vigier d'Azenac, 1870'deki Sedan bozgunu esnasında şerefli bir şekilde öldü. Birkaç ay sonra küçük Édouard dünyaya geldi. Çocukluğundan itibaren baba figürünün onuruna başarılı bir askeri kariyer yapma hayalinin yanında, Cumhuriyet'e derin bir kin de besledi. Fakat netice itibariyle edebiyatın çağrısı silahlarınkine ağır bastı ve d'Azenac çok genç yaşında 10. Charles'ın ve Chambord Kontu'nun ilgi çeken biyografilerini kaleme aldı. Meşrutiyete inanan biri olarak kendine şu deyişi şiar edinmişti: *İki ebedi Hakikat'in aydınlığında yaşıyorum: Din ve Monarşi*; bu, her ne kadar fiili değiştirse de, Balzac'dan edindiği bir cümleydi.[1]

[1] Balzac'ın cümlesi şu şekildedir: "İki ebedi Hakikat'in aydınlığında yazıyorum: Din ve Monarşi." (ç.n.)

1898'de, ateşli bir anti-Dreyfusçu olmasına rağmen *Le Figaro*'da, arkadaşlarının büyük bir kısmının, Hıristiyanlık ilkelerini lekeleyen ilkel Yahudi karşıtlığını ifşa eden bir makale yayımlamıştı. Bu metin, onu cesur ve dürüst bulan radikal bir Dreyfusçu olan Auguste-Raymond Lamiel'le dostluk kurmasını sağlamıştı. İki genç adam arasında tutkulu olduğu nispette fırtınalı bir arkadaşlık yaşanmıştı. Bir yıl boyunca görüştüler ve onları birbirlerinden ayıran ideolojik uçuruma rağmen birbirlerine karşılıklı hayranlık içindeydiler. 1899'da bir şey ya da biri aralarını bozdu ve güzel ama uzun vadede devam edemeyecek bir arkadaşlığın sonu geldi. Tabancayla iki kez düelloya tutuştukları, toplam on iki el ateş edildikten sonra her iki düellonun da kazananı olmadığı anlatılır. 1914'te savaş başında Vigier d'Azenac mütevazı bir sedyeci olarak Fransız ordusuna girdi. Orada şahit olduğu ve yaşadığı korkunç olaylar, hayatının sonuna dek kan görüntüsünden tiksinmesine yol açtı. Cepheden dönünce kitaplar yazmayı ve kısa süre içinde temel direklerinden birine dönüştüğü *Le Figaro*'da makaleler yayımlamayı sürdürdü. Birçok kez Académie française'e adaylığını sundu ama başarısız oldu.

1938 yılındaki son denemesinde d'Azenac, 16. sandalye için tek bir oy bile alamadı, o yıl Maurras seçildi.

Usta bir edebi eleştirmen, Taine okuru, ürkütücü polemikçi ve Afrika'daki sömürgeleştirme girişimlerinin heyecanlı bir savunucusuydu. Édouard Vigier d'Azenac –Elimane olayı esnasında makalelerinde ortaya çıktığı üzere– Siyahları insandan alçak (ya da maymundan bir nebze üstün) görüyor, onların ancak köleliğe layık olabileceklerini ve netice itibariyle insanlık seviyesine yükselemeyeceklerini (hele yazarlığın yanından bile geçemeyeceklerini) düşünüyordu. "Yahudi yine kabul edilebilir ama Zenci asla!"

diye yazmıştı, metreslerinden birine gönderdiği mektupta. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ne ve Elimane'a nefretinde samimiydi, direktti. Bu nefretini dolambaçsız, güçlü bir dille açıkça ifade ediyordu. Bobinal'in makalesini yayımlayan oydu. Bunun bir aldatmaca olduğundan haberdar mıydı? Bunu bilmiyorum.

Söylendiğine göre Lamiel'in intihar haberi onu kederlendirmişti ve iki gün boyunca ağzından tek kelime dökülmemişti (ve yazmamıştı). 1939 yazı boyunca birçok bunama nöbetinden mustarip oldu. Sonunda akıl hastanesine yatırıldı. 1940 Mart ayında, Paris bölgesindeki bir akıl hastanesinde, kısa süreliğine aklının yerine geldiği bir an, odasında jiletle bileklerini kesti, bunu yapmadan önce kendi kanını görmemek için gözlerini özenle bağlamayı da ihmal etmemişti.

*

İşte.

Bu rapordaki imâlara inanmıyorum çünkü gizemlere inanmıyorum. Ama çocukluğumda çok sayıda doğaüstü hikâye dinledim. Ve aralarında mesleklerinden ve *İnsaniyetsizlik Labirenti* konusunda yazmalarından başka hiçbir bağlantı bulunmayan edebi eleştirmenlerin bu seri intiharlarını düşününce, o hikâyelerden biri geldi aklıma.

Bekle de bunu sana anlatmadan önce bir esrar sarayım. Sana teklif etmiyorum: Fazlasıyla kuvvetli bir cins. Açık deniz gibi ve sen henüz açık denize hazır değilsin.

Çocukluğumda, bir zamanlar –ben doğmadan önce– bölgemizdeki bir Serer köyünde yaşayan Mbar Ngom adında bir adamın, ona feci fiziksel, psikolojik ve zihinsel ıstıraplar çektiren korkunç ve bilinmeyen bir hastalığa yakalandığı anlatılırdı. Geceleri inlemeleri tüm beldede yankılanırmış; bu korkunç sesler Mbar

Ngom'a acıma ve dehşetle karışık bir ün kazandırmış. Bir yandan ona acırken, onu kemiren kötülüğün bulaşıcı olduğundan da korkuyorlarmış. Ailesi beyhude yere onu tedavi etmeye çalışmış: İlk olarak denedikleri geleneksel tıp, hastalığın kökenini belirlemekte güçlük çekmiş ve karşıt birçok teşhis konmuş. Batılı tıbba gelince, bilinmeyen bu patoloji karşısında tam manasıyla yetersiz kaldığını belirtmiş. Aile onlarca şifacıya, çıkıkçıya, büyücüye gitmiş. Hiçbiri adamı iyileştirememiş. Kimileri onu uyuşturuculara, gizemli ve pis kokulu tütsülere boğarak acılarını dindirmeyi başarmış ama etkileri ancak birkaç saat sürüyormuş ve Mbar Ngom daha da büyük bir ıstıraba gömülüyormuş. Kısa zaman içinde, bu adamın çektiği azabın katlanması zor görüntüsü karşısında, mırıldanarak veya gözyaşlarından sırılsıklam bakışlarla, ölümün onu kurtarmasını, ailesini rahatlatmasını dilemeye başlamışlar. Ama ölümün kendisi bile bu hastayı istemez gibiymiş. Ve Mbar Ngom ıstırap çekmeye ve geceleri, işkence çeken bir hayalet, acısı dindirilemeyen bir deli gibi haykırmaya devam etmiş.

Vaziyeti herkesi endişelendiriyor ve duygulandırıyormuş. Köyün yaşlıları bir akşam Mbar'ın ailesinin de katıldığı geleneksel bir çeşit konsey toplantısında bir araya gelmişler. Ne şekilde davranılması gerektiğini tartışmışlar. Karar hemencecik alınmış. Mbar'a yardım etmek için geride yalnızca tek bir çare, tek bir şans varmış.

İşte bu noktada babam Ousseynou Koumakh sahneye giriyor. Mbar Ngom'un köyünden biri bir akşam onu görmeye gelmiş. Bunu ben çocukken Ta Dib anlatmıştı bana. Söylediğine göre adam, babamı evinin önünde bulmuş, babam sanki onu bekliyormuş. Selamlaşmanın ardından ziyaretinin nedenini söylemeye fırsat bulamadan babam şöyle demiş:

"Buraya hangi sebepten geldiğinizi biliyorum."

"Öyleyse bize yardım edecek misiniz? Mbar'a yardım edecek misiniz?"

"Yedi gün sonra yeniden gelin," diye öğütlemiş babam.

Adam gitmiş. Sana daha önce anlatmıştım, Babam Ouseynou Koumakh, bölgemizde, gizemli ilmiyle, şifacılıktaki kudretiyle, falcılık yetenekleriyle tanınmıştı. En karmaşık veya en ümitsiz durumlarda ona danışmaya gelirlerdi. Ve hiç kuşkusuz, ona bildirdikleri bu durum yalnızca karmaşık ve ümitsiz değil, aynı zamanda acildi de. Mbar Ngom'un hastalığı yalnızca onu ilgilendirmiyordu: Artık tüm topluluğun konusu haline gelmişti.

Yedi gün sonra –yine Ta Dib'in anlatımıyla– Mbar Ngom'un köyündeki adam evimize gelmiş ve babamla görüşmüş, babam ona bu dünya üzerindeki hiçbir tıbbın Mbar Ngom'un derdine çare olamayacağını söylemiş. Üstü kapalı konuşmaları yorumlamayı bilen adam, Mbar iyileşmek istiyorsa bunun ancak diğer dünyada, hayat ve ölüm sularının birbirine karıştığı büyük nehrin diğer kıyısında bulunan, ataların ebedi ülkesinde mümkün olabileceğini derhal anlamış.

"Sizin dediğinizi kabul edecek mi?" diye sormuş.

Babam bir müddet sessiz kaldıktan sonra yanıt vermiş:

"Henüz bilmiyorum. Görüşüm, ruhların ormanı kadar gür olan iradesini delmeyi başaramıyor."

"Benimle gelecek misiniz?"

"Hayır. Fiziksel olarak seyahat etmeme gerek yok artık. Bu yarın akşam gerçekleşecek."

Bu sözler üzerine, demişti Ta Dib, adam babamın ayaklarına kapanmıştı, sanki babamın son sözleri onun hiç kuşkulanmadığı ilminin büyüklüğünü ortaya koymuştu, aynı zamanda hürmet etmesini ve belki de korkmasını gerektiren bir büyüklüktü bu. Ardından ziyaretçi gitmişti.

Ertesi gün karanlık basarken babamın ruhu bedenini terk etmiş. Köylüler, köyün üzerinden şiddetli bir rüzgârın estiğini hissettiklerini söylemişler. En bilge olanlar, Ousseynou Koumakh'ın ruhunun dışarıda olduğunu anlamışlar ve ailelerine evlere girmelerini ve dışarı çıkmamalarını söylemişler. O anda babamın bedeni evimizde, kadınlarının ve çocuklarının gayet iyi görebileceği şekilde avludaymış. O akşam uzun saatler boyunca, katlanan sandalyesinde kımıldamadan, sanki yeniden görmeye başlamış gibi gözleri açık oturmuş. Ama onun orada olmadığını, ruhunun bedensel kılıfından çıktığını ve bilhassa onunla konuşmamak ya da yanına yaklaşmamak gerektiğini herkes biliyormuş.

Bu esnada, rüzgâr mezarlığın karşısındaki mango ağacının çevresinde girdaplar halinde dönüp duruyormuş. Orada birkaç saniye kalmış, kısacık bir an, bir âşık kucaklaşmasını andırır gibi Mossane'ın yokluğunu sarıp sarmalamış; ardından seyahatine devam etmiş. Birkaç dakika sonra nehrin üzerinde süzülüyormuş. Nehri okşamış; su ürpermiş; yüzeyinde büyük halkalar oluşmuş ve belirli aralıkta dalgalarla kıyıya kadar genişlemiş. Sonra rüzgâr, uçsuz bucaksız bir *tann*[1] üzerinde bir baştan bir başa esmiş, soluğunun uğultusu çöl düzlüğünün ona geri gönderdiği kuvvetli yankıyla iki misli büyüyormuş. Nihayet ruhların ikametgâhı olarak bilinen kadim bir ormandan geçmiş. Başlarının tepesinden geçerken onu tanımışlar ve içlerinden biri gibi onu selamlamışlar. Toprağın soğumaya başladığı saatte, rüzgârın akışıyla taşınan babamın ruhu böylece Mbar Ngom'un köyüne ulaşmış.

Mbar her zamanki gibi sanrılarının ve anlaşılmaz hastalığının etkisiyle haykırıyormuş. Babamın ruhu onun kulübesine girmiş. Ona seslenmiş. Yani Mbar'ın bedenini değil de ruhunu çağırdığını söylemek istiyorum. Dediklerine göre Mbar onun seslenişini

[1] Haliç. (ç.n)

duyar duymaz susmuş. Ailesi, babamın geldiğini o zaman anlamış. Hepsi soluklarını tutmuşlar. Mbar'ın bedeni yatakta yatarken ruhu havaya yükselmiş. Korku içinde kendisine tepeden bakmış ve çığlık atmak istemiş ama babamın varlığı onun ağzını kapamış, onu sarıp sarmalamış ve kulübesinden dışarı, daha sakin bir yere doğru sürüklemiş. Ardından babam, Mbar Ngom'un ağzına kapadığı görünmez tıkacı çıkarmış ve ona şöyle demiş:

"Korkma, seni özgür bırakmak için buradayım."

"Beni özgür bırakmak mı? Sen de kimsin? Ve neyiz biz?"

"Kim olduğum önemli değil. Ama sen bu belirli anda ne olduğumuzu biliyorsun. Aslında olduğumuz şeyiz: Ruhlar. Hayat enerjileri."

Ta Dib bana, babamın o anda evimizin avlusunda faltaşı gibi açık gözlerle, hâlâ sandalyesinde kımıldamadan otururken kısık bir sesle konuştuğunu söylemişti.

"Niçin buradasın?"

"Bunu biliyorsun Mbar Ngom. Ölmen gerek. Burada artık senin için hayat yok. Eğer yaşamaya devam edersen, yeryüzünde bir insanın başına gelebilecek en feci şey olacak."

"O nedir?"

"Acı çekmeyi sürdüreceksin. Ama en fecisi bu değil. En fecisi, hasta ruhun sen daha yaşarken bedeninden kopacak. Bedenin yaşamaya devam edecek ama azap çekecek. Ruhuna gelince, o da ruhlar dünyasında başıboş gezecek. Burada ya da orada, yapayalnız ve yitik olacaksın."

"Zaten yalnız ve yitiğim."

"Doğru. En azından burada. Eğer kendi isteğinle diğer dünyaya gitmeyi kabul edersen, orada seni bekleyen ruhlar sana iyileşmen için şans tanıyacak. Topluluk içinde yeni bir hayat bekliyor seni. Ruhlar ruh hayatının, beden hayatından çok daha uzun

olduğunu bilir. Biz ruhu tedavi ediyoruz. Diğer tarafta onunla ilgilenecek vaktimiz var. Yeniden biri olabilirsin, kendini yeniden bulacak zamanın olabilir. Artık burada hiçbir şey yok senin için. Istırap haricinde hiçbir şey."

"Ya bu ıstırabı bana yaptığın teklife tercih edersem? Ya hasta bile olsam yaşamayı seçersem?"

"Seçimini kabul ederdim. Ama o zaman da öleceksin zaten. Ve o anda, ruhun etinin korumasından erkenden ayrıldığı için öylesine yıpranmış olacak ki artık hiçbir şey, ebediyet bile onu kurtaramayacak. Hastalığına rağmen buradaki hayatına bağlısın. Ama hakiki hayat diğer tarafta başlıyor. Gel, göreceksin."

Mbar'ın ruhu sessiz kalmış. Babamın ruhu onu düşünmeye teşvik etmiş, ardından onu yeniden kulübesine götürüp bedenine geri sokmuş. Babam ona, hastalığını iki gün boyunca, karar verene dek, avucunun içinde hapsedebileceğini söylemiş. Mbar ona teşekkür etmiş. Babam, aynı yoldan geçerek evimizin avlusundaki bedenine dönmüş.

Mbar Ngom uyandığında her şeyi hatırlıyormuş. Dediklerine göre, o gün yıllardır ilk defa acı çekmiyor gibiymiş. İçsel bir huzura kavuştuğu iki gün yaşamış. Çocuklarıyla, karısıyla, ana babası ve arkadaşlarıyla zaman geçirmiş. Ama hepsi de bunun ne anlama geldiğini biliyorlarmış.

Babamın ruhu, ona söylediği gibi iki gece sonra geri gelmiş. Mbar Ngom onu bekliyormuş.

"Kararın ne?" diye sormuş babam.

"Kurtar beni," demiş Mbar Ngom.

Anlattıkları kadarıyla babam, hastalığının bulunduğu sol elinin avucunu açmış ve onu Mbar'ın yüzüne koymuş. Mbar hemencecik ölmüş. Ruhu havaya yükselmiş. Babam, ölümün ve hayatın büyük nehrinin karşı kıyısına dek ona eşlik etmiş.

*

İşte Diégane: Mbar Ngom'un hikâyesini öğrendin.

Şimdi bir an için bu hikâyenin gerçek olduğunu ve babamın gerçekten de insanların zihnine ne şekilde girmeyi ve onları ölmeleri gerektiğine ikna etmeyi bildiğini farz edelim –evet, farz edelim diyorum. İnsanlara mutlu, dingin, saf bir öte dünya vaat ederken, onları intihar vasıtasıyla bile olsa ötanaziyi seçmeye sürükleyebildiğini farz edelim. Bu bilgiyi Elimane'a ilettiğini farz edelim. Nereye varmak istediğimi anlıyor musun? Evet, anlıyorsun. Babam, o boktan şiltesinin üzerinde son itiraflarını ederken Elimane Madag'a çok şey, başka bilgiler öğrettiğini söylemişti. Belki de bu mistik bilgi de bunların içindeydi ve Elimane öfkenin ve utancın etkisiyle bu bilgiyi edebiyat eleştirmenlerine karşı, Bobinal'e karşı, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni anlamayan ya da canını yakan herkese karşı kullandı. Bir kere daha söylüyorum, tüm bunlar yalnızca varsayım. İnanılamayacak bir varsayım. Tüm bu intiharlar rastlantıydı, trajik rastlantılar. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin hepsiyle bağlantısı olması ancak tesadüf eseri olabilirdi. Brigitte Bollème bana tesadüfün, yazısını görmediğimiz bir yazgı olduğunu söylemişti. Belki de gizemli olaylara inanıyordu. Ben inanmıyorum.

Al, bir nefes çek, *als het erop aan komt*, açık denizi çek içine, tek bir nefes, yavaş yavaş, işte böyle, *bine-bine*, aynen öyle, işte. Şimdi gözlerini aç, deniz sana ait kâşif.

*

Elimane'ın, sihirli kudreti sayesinde o zavallı Fransız eleştirmenleri intihara sürüklemesi ihtimali korkunç olurdu. Ama bu muhtemel dehşetin tam ortasında komiklik de bulurdum. Görmüyor musun? Anlaşılmadığını, okunmadığını, aşağılandığını,

edebiyatın dışında kalan bir bakış açısıyla yorumlandığını, bir deri rengine, kökene, dine, kimliğe indirgendiğini düşünen bir yazar, kitabıyla ilgili kötü yorumlar yapan eleştirmenleri öldürmeye girişir: Tam bir komedi.

Bugün değişen bir şey var mı? Edebiyattan, estetik değerden mi konuşuyoruz yoksa insanlardan, koyu renk tenlerinden, seslerinden, yaşlarından, saçlarından, köpeklerinden, göt kıllarından, evlerinin dekorasyonundan, ceketlerinin renginden mi? Yazıdan mı söz ediyoruz kimlikten mi, üsluptan mı yoksa bir üslup edinmeye mecbur olmayan medyatik yıldızlardan mı, edebi yaratıdan mı yoksa kişinin sansasyonelliğinden mi?

W. böyle bir ödül alan ya da bu tip bir akademiye giren ilk Siyah roman yazarı: Kitabını okuyun, büyük ihtimalle harika bulacaksınız.

X. kitabının cinsi eşitlikçi bir dille basıldığını gören ilk lezbiyen yazar: Çağımızın devrimsel önemli bir metni.

Y, perşembe günleri ateist bir biseksüel, cuma günleri cisgender bir Müslüman: Yazısı olağanüstü, duygulu ve öylesine gerçek ki!

Z. annesine tecavüz ederken onu öldürmüş, onu hapishanede görmeye gelen babasını görüş odasındaki masanın altından elliyor: Kitabı adeta bir yumruk gibi çarpıyor suratımıza.

İşte tüm bunlardan, teşvik edilen ve ödüllendirilen bu vasatlıktan ötürü ölmeyi hak ediyoruz. Hepimiz: Gazeteciler, eleştirmenler, okurlar, editörler, yazarlar, toplum – hepimiz.

Elimane bugün ne yapardı? Herkesi öldürürdü. Ardından kendini öldürürdü. Yeniden söylüyorum: Tüm bunlar komediden başka bir şey değil. Felaket bir komedi.

*

Ya Denise ne oldu? Şimdi oraya geliyorum.

Evinde onu ziyaret ettikten beş gün sonra, dans ettiğim bir gece Vautrin'i aradılar. Hastaneydi. Bir doktor beni derhal oraya çağırıyordu: Denise beni görmek istiyordu. Andrée ve Lucien'in onayıyla gösterimi yarıda kestim, Denise'in yatırıldığı hastaneye koştum. Orada yegâne ailesi olarak tanıdığım insanları buldum: Eniştesi, teyzesi ve iki kuzeni. Koridorda bana bunun sıradan bir havale değil de hastalığına bağlı bir kriz olduğunu söylediler. Ne hastalığı? Drepanositoz[1] dedi teyzesi. O on yaşındayken bu sebepten ölen babasından aldığı bir hastalık. Annesi de babasının ölümünden birkaç yıl sonra bir deniz kazasında öldü.

Bunların hiçbirinden haberdar değildim, Denise bana sadece annesiyle babasını kaybettiğini söylemiş ama hangi şartlar altında öldüklerinden hiç bahsetmemişti. Arada bir drepanositoz hastalığına bağlı krizler geçirdiğinden de hiç söz etmemişti.

Seni bekliyor, dedi teyzesi. Odasına girdim. Denise gerçekten de beni bekliyordu. Ben kapıyı açarken o sanki geldiğimi biliyormuş veya sesimi koridordan duymuş gibi kapıya bakıyordu bile. Onu zayıflamış, belki de bilinci yerinde olmadan, ürkütücü bir örümcek ağını andıran sayısız kablonun arasında, içinden şeffaf veya sarımsı bir sıvının ağır ağır damladığı hortumlarla entübe edilmiş, her yerine oksijen ve perfüzyon makinelerine bağlı sondalar takılmış bulmayı bekliyordum. Tüm bunların aksine yatağının çevresi boş, çıplak ve hareketsizdi, sanki iyileşmişti de hastaneden çıkartılmayı bekliyordu ya da tam aksine öleceğini zaten bildiklerinden tüm tedaviyi kesmişlerdi. Yatakta oturuyordu, bacakları beyaz bir örtüyle kaplıydı. Gülümsüyordu. Yanına yaklaştım ve bana uzattığı kolunu tuttum.

"Bunu okuyorum ve çok hoşuma gitti. İçinde mezar taşım için şık bir yazı bulacağım elbet."

---

[1] Orak hücreli anemi. (ç.n.)

Diğer elinde tuttuğu şeyi gösterdi: *Miettes philosophiques*. Onu birtakım hayallerle oyalamaya ya da teselli etmeye ne içim elveriyordu ne de bunu yapmak istiyordum. Ölüme hangi mesafede bulunduğunu herkesten iyi o biliyordu, hatta belki de ölümün bakışlarını görüyordu bile. Ona o gözlerin gerçek olmadığını söylemek, onun için gelmediklerini söylemek, bazen hastalarla birlikteyken sağlıklı insanların ümitlerini renklendiren kibiri canlandırmak manasına gelirdi. Yalnızca elini sıkmakla yetindim.

"Genellikle," dedi bana, "bir buhranın geldiğini hissederim. Buna nasıl hazırlanacağımı biliyorum. Zamanla öğrendim. Kendini belli eder. Ama bu seferki beni hazırlıksız yakaladı ve mahvetti. Hiçbir şey yapamadım."

"Bundan bahsetmek zorunda değilsin Denise. Başka şeylerden konuşalım."

"Saf olma güzelim. Bunu yapmak mecburiyetindeyiz ve sen de biliyorsun. 6 numaralı odadayken geldi başıma. Ya da daha ziyade: 6 numaralı odadan sonra geldi. Veya o odadan ötürü."

Bir müddet sessizlik oldu. Hiçbir şey söylemedim. Eline bastırdığım elimi hafifçe sıktı. Şöyle dedi:

"O günden beri Vautrin'e bir daha gelmedi değil mi?"

"Hayır."

"Belki de şimdiden yapmıştır."

"Ne yapmıştır?"

Denise birkaç saniye boyunca ısrarlı bir biçimde bana baktı ve ardından şöyle dedi:

"6 numaralı odada yanına gittiğimde, alacakaranlıkta bir koltukta oturuyordu. İçerde yalnızca, soğuk havaya rağmen açtığı pencereden giren gece aydınlığı vardı. Ama bu beni rahatsız etmemişti, biraz bunalmıştım. Geniş kenarlı şapkasını çıkarmıştı

ama karanlık nedeniyle yüzünü tam olarak göremiyordum. Ona iyi akşamlar dedim ve ışığı yakmamı isteyip istemediğini sordum. Bana hayır dedi, alacakaranlığın ona uygun olduğunu söyledi. Sonra bana niçin yalnız olduğumu sordu. Ona senin gelmek istemediğini söyledim. O zaman hayal kırıklığına uğramış gibi sessiz kaldı, bense orada ne yapacağımı bilemeden önünde dikiliyordum, yanına mı yaklaşmalıydım, tamamen soyunmalı mıydım, dans etmeye mi başlamalıydım, yatağa mı uzanmalıydım, yoksa benden ne istediğini söyleyene dek yalnızca beklemeli miydim? Nihayet çok uzun bir süre sonunda, buna değmeyeceğini, önümüzdeki günlerde yapmaya hazırlandığı şey için onu yeterince rahatlatmayı tek başıma beceremeyeceğimi söyledi. Hiç cevap vermedim ve devam etti: Bana ne yapmaya hazırlandığımı sormayacak mısınız? O zaman içten içe bunu merak ettiğimi ama bu soruyu ona sormanın bana düşmeyeceğini çünkü tüm bunların onun meselesi olduğunu ve benim de ona zevk vermekle görevli bir dansçıdan başka bir şey olmadığımı söyledim. Bir an sustu, sonra bir dönem, savaş öncesinde, burada dansçı kızların olmadığını söyledi. Ve ben ona soramadan devam etti: Evet, bu mekânı tanıyordum, en azından onu artık olmadığı haliyle biliyordum, başka bir ismi vardı ve uzun süre önce arkadaşlarla ya da tek başıma arada bir gelirdim buraya. Clichy Meydanı'ndaki en iyi adreslerden biriydi. Ardından omuzlarını ovmamı istedi. Ona yaklaştım ve yüzünü ilk kez ayrıntılarıyla görebildim. Sanıyorum yetmiş yaşlarındaydı. Arkasına geçtim ve omuzlarını ovmaya başladım. Bir müddet sonra Carlos Gardel'in bir tangosunu söylemeye başladı. Ben de bütün bir gece tango söylemeye devam etmesi ümidiyle onu ovmaya devam ettim, çünkü çok güzeldi ve harika söylüyordu. Sonra sustu. İşte o zaman korkmaya başladım, ağır ağır gelen ama

karşı konulmaz bir korku. Nedenini anlayamıyordum. Kötü bir önsezi olarak adlandırılan şeydi sanırım. Titremeye başladım. Bu ürpertinin içeri giren soğuk havayla hiç ilgisi olmadığını içten içe bilsem de kendimi rahatlatmak için açık pencereden ötürü üşümeye başladığımı düşündüm. Yine de adama pencereyi kapatıp kapatamayacağımı sordum. Ayağa kalktı ve pencereyi kendi kapadı. Sonra bana doğru yürüdü. Gözlerime dev gibi göründü ve kendimi savunmasız, tümüyle onun merhametine kalmış hissettim. Koltukta otururken kibar ve zayıf bir ihtiyarı andırıyordu. Ayaktayken bambaşka bir adamdı: Güçlü kuvvetli ve çok uzun boylu. Korkum hâlâ devam ediyordu, ağır bir taş gibi mideme oturmuştu. Adam bunu fark etmiş olmalı ki bana korkmamamı, bana hiçbir şey yapmayacağını, onun yaşındayken insanın sadece kendi mezarını ve cenaze töreni için istediği çiçekleri düşündüğünü söyledi. Gülümsedim. Gidebilirsiniz, dedi. Şimdiden mi? diye sordum. Evet, dedi. İçim rahatlayarak kapıya doğru birkaç adım attım: O tekrar koltuğa oturdu. O zaman asla yapmamam gereken o şeyi yaptım: Durdum ve ona sordum: Önümüzdeki günlerde ne yapacaksınız? Gülümsediğini gördüm, midemdeki ağır taş kımıldandı. Bana yanıt verdi: Bunu bilmek istediğinizden emin misiniz? Başımla onayladım. Bana niçin öğrenmek istediğimi sordu. Yanıt olarak bunu bilmemi istediği izlenimine kapıldığımı söyledim. Mırıldandı: Belki de, ardından sustu, sonra devam etti: Madem ki bunu bilmek istiyorsunuz ve belki ben de böyle istiyorum o halde size söyleyeceğim ama bunu kesinlikle hiç kimseye söylemeyeceksiniz, söyleyeceklerim bu odanın dışına çıkmamalı, yoksa... Cümlesini bitirmedi. Benimle oynadığını zannettim ve gerçekten de oynuyordu ama bu bir ölüm kalım oyunuydu ve kuralları yalnızca o biliyordu. Yine de aptal gibi söz

verdim: Hiç kimseye söylemeyeceğim, korkudan ölsem de gülümseyerek yemin ettim. O zaman o korkunç sırıtışla bana dedi ki: Uzun yıllardır yaptığım bir şeyi yapmaya hazırlanıyorum: Öldürmeye; önümüzdeki günlerde öldüreceğim tek bir kişi kaldı geriye, ardından işimi bitireceğim, her şey tamamlanmış olacak. Sustu ve ben salak salak güldüm. O artık gülümsemiyordu. İşaretparmağını dudaklarının üzerine koydu. Ben de aynı hareketi tekrarladım ve tüm bunların endişe verici mi yoksa komik mi olduğunu kendi kendime sorarak dışarı çıktım. Soyunma odasında üstümü değiştirmeye indiğimde Andrée ve Lucien yanıma geldiler. Bana bol para verdiler. Adam bana büyük bir bahşiş bırakmıştı. Bana, adam beni böyle ödüllendirdiğine göre 6 numarada işlerin çok iyi gitmiş olması gerektiğini söylediler. O anda çenemi tutmalıydım ama beceremedim. Odada ne yaptığımızı anlattım. Masajdan, tangodan, hatta pencereden bile bahsettim. Ve sözlerimi bitirirken, onun geçmişe hasret duyan ihtiyar ve yalnız bir adam olduğunu, yalnızlığını hafifletmek için kendisine heyecan verici bir hayat uydurduğunu ve yanından ayrılmadan önce bana, bilmem kaçıncı cinayetini işlemeye hazırlanan dişli bir katil olduğunu itiraf ettiğini söyledim. Andrée yanıt verdi: Ne büyük hayal kırıklığı, ben de onda bir şeyler var zannediyordum, halbuki can sıkıntısı çeken ve Gardel şarkıları söyleyerek genç kadınlara kendini ovdurmakla yetinen zavallı bir yaşlıymış; şu ihtiyarlık da hiçliğe ne esaslı bir düşüş, Lucien, ihtiyarlamama müsaade etmeyeceğine bana söz ver. Lucien her zamanki gibi yüzünde ciddi bir ifadeyle sessiz kaldı. Sonra evime döndüm. Yol boyu takip edildiğim izlenimine kapıldım ama arkama döndüğüm vakit hiç kimse yoktu. Mideme oturan o taşı yeniden hissetmeye başladım. Yattım ve o ağırlıkla uyudum. Ertesi gün taş yoktu artık ama buhranın ilk

belirtileri ortaya çıkmıştı. Başta 6 numaralı odayla bağlantı kurmadım. Üç gün boyunca bunu hiç düşünmedim. Ya da daha ziyade bunu düşünmek istemedim. Neler olup bittiğini ancak senin beni görmeye geldiğin gün anlamaya başladım. O nedenle o kadar tuhaf davranıyordum. Hastalıktan ötürü değildi. Tüm bunların, sırrı saklamadığım için başıma geldiğini anlamıştım. Biliyorum, inanılacak gibi değil. Öte yandan, bunu hiç kimseye söylemedim. Kimse inanmazdı. Görüyorum, sen bile bana inanmıyorsun. Doktorlar aniden bastıran bu krizin niçin böyle şiddetli olduğunu açıklayamıyor. Halbuki tüm ilaçlarımı alıyordum. Her şey iyi gidiyordu. En azından o akşama dek. Belki de buna inanmıyorsun ama ben yüreğimin derinliklerinde, konuştuğum için bu durumda olduğumu biliyorum. O akşamdan, 6 numaralı odadan beri ihtiyar adamın her yerde çevremde olduğunu hissediyorum. Arada bir Arjantin tangosu söyleyen sesini duyuyorum ama hiç kimseyi görmüyorum. Belki de farkına varmadan şarkı söyleyen benimdir. Ya da şarkı içsel bir şarkıdır. O içimde. O içimdeki taşın hayaleti. Çıldırdığımı düşünüyorlar. Ama çıldırmadım. Şimdi de bu büyük şehrin bir yerlerinde, birini öldürmekle meşgul ya da belki de o kişiyi öldürmüştür bile ve hiç kimse bir şey yapamaz.

Denise konuşmayı kesip gözlerini yumdu. Ben de onun saçma sapan konuştuğunu düşünüyordum. Birkaç saniye sonra gözlerini açıp konuştu:

"Çıldırmadım Siga. Çıldırmadığımı biliyorum. Bana inanmalısın."

"İsmini biliyor musun?"

"Söylemedi. Vautrin'in Vautrin olmadan önceki halini bildiği ve şu tango havasını sevdiği haricinde kendisiyle ilgili hiçbir şey anlatmadı. Bir de katil olduğu haricinde. Başka hiçbir şey

bilmiyorum. Ama tüm bunları sana söylemek istiyordum güzelim, hani olur da..."

Derin derin solumak için sustu. Fazlasıyla güçten düşmüş görünüyordu. Gideceğimi ve yakında onu görmeye yeniden geleceğimi söyledim. Tekrar elimi tuttu.

"Olur da ölürsem ve o Vautrin'e yeniden gelirse. Kendini sakın ondan. Yanına kesinlikle yaklaşma. Ya da yaklaşacak olursan ne yapacağını sakın sorma."

Gözlerini yeniden kapadı. Konuşmasının bedeli ağır olmuştu. Onu öptüm ve odadan çıktım.

*

Gecenin geri kalanında Denise'in bana anlattıklarını düşündüm. 6 numaralı odayı düşündüm. Özellikle de, arkadaşımı görmeye evine gittiğim vakit kapıldığım o hissi; Japon paravanının arkasında gizlenen birinin varlığını düşündüm. Bir de kapısının önünde duyduğumu zannettiğim ama tanımadığım o şarkıyı. Tüm bu düşünceler beni yine de ne 6 numaralı odada geçen olaylarla ilgili aydınlatıyordu ne de Denise'in sayıklamalarıyla. Sıradan hislerden, belli belirsiz izlenimlerden, asılsız varsayımlardan ibaret fakir ve bulanık bir örgü ağıydı. Uyuşturucu satıcısı Hafez'i görmeye gittim ve bana kuvvetli ve özel içerikli "çalkantılı açık deniz otundan" vermesini istedim, hani şu en sadık müşterilerine ayırdığından. Ben de o müşterilerdendim. Hafez bana tam olarak ne dozda ve nasıl alacağımı anlattı, çok önemli durumlar haricinde bu söylediklerini göz ardı etmememi tavsiye etti. Israrla vurguladı: Çok önemli durumlar haricinde.

O akşam biraz aldım ve içim içime sığmadan, enerjik biçimde şafak sökene dek yazı yazdım. *Karanlık Geceye Ağıt* üzerinde yeniden çalışmaya başlamıştım. Ertesi gün öğleden sonraya doğru

keyfimi müthiş yerine getiren iki haberi üst üste aldım. Birincisi Haitili şair kadından geliyordu. Birkaç gün sonra Paris'e geleceğini haber veren bir mektup yazmıştı. Tatil için Arjantin'e gitmeden önce Paris'te bir hafta geçirecekti. Beni özlediğini söylüyordu. Bu haberin bende ne büyük heyecan yarattığını tahmin edersin. Senegal'den beri onu bir daha hiç görmemiştim ve yakında yeniden bir araya geleceğimiz düşüncesi beni uzun süredir olmadığı derecede mutlu etmişti.

İkinci haberse hastaneden gelmişti. Denise'in haberlerini almak için aramıştım. Uyuyordu ama teyzesi bana gece boyunca durumunun iyiye gittiğini söyledi.

O akşam Vautrin'e, Denise'in yakında geri döneceğinden emin bir şekilde, birkaç gün içinde şairimi yeniden göreceğime sevinerek neşe içinde gittim. Geri kalan ne varsa aklımdan çıkmıştı. Sabah ikiye doğru işimi bitirdim ve eve dönerken, Hafez'in açık deniz otundan, dozu artırarak biraz daha aldım. Bazen, dans ettikten sonra, geceleyin sessizliğinden ve yalnızlığından hoşlandığım bir parkın içinden geçerdim. Elimde esrar sigaramla parka girdim. Henüz birkaç adım atmıştım ki biraz ötemde onu gördüm, Vautrin'deki adamı. Şüphe yoktu, oydu, etrafını çevreleyen kızıllı yeşilli haleyle.

Parkta yalnızdık. Onu gördüğümden emin olur olmaz, geniş adımlarla iki sıra ağacın arasına girdi. Arkasından yürümeden önce birkaç saniye donup kaldım. Ağaçların arasındaki yola girdim ama onu göremedim. Derhal izini kaybettiğimden korktum ama içimi rahatlatmak ister gibi şarkı söylemeye başladı. Carlos Gardel'in ünlü tangosunu hemen tanıdım. Açıkça duyuyordum onu. Adam uzakta olmamalıydı. Şarkıyı takip ettim.

Çevremde olanları, geride bıraktığım yolu, etrafımdaki nesneleri tam manasıyla tanımadığımı işte sanırım o anda fark ettim. Önlerinden geçtiğim bankların yerinde şimdi ağaçlar vardı, ama

tanımadığım ağaçlardı bunlar, burada alışık olduklarımızdan daha büyük cins ağaçlar. Çapları daha geniş, gövdeleri daha heybetliydi; yapraklarına gelince, öylesine gürdü ki, kara, tıkız reçine küreleri desem yeriydi. Başımı kaldırdım: Birkaç saniye önce baktığım, çok açık renk gökyüzü, artık sadece tepemde iç içe geçmiş gür yapraklı dalların aralıklarından seçiliyordu.

Kısa süre içinde mihenk noktalarımı ayırt etmek zorlaşmıştı. Hâlâ mevcut tek iz, görünmez adamın sesiydi. Göğsümün ortasında biriken bunaltıcı dalganın önünü almaya çalışarak uzun süre daha fazla kulak kabarttım. Adamı görmüyordum ama sesine bakılırsa ancak birkaç adım önümde olmalıydı. Ama eğer öyleyse onu niçin görmüyordum? Basitti: Çünkü o tanıdığım, bildiğim park yoktu artık çevremde. Başka bir parktı bu, başka bir dünyanın, başka bir şehrin parkıydı. Manzara, sessiz ve görünmez değişimini tamamlamıştı: Her şey belli etmeden değişmişti, park sanki ben farkına bile varmadan, hatta hiçbir şey yerinden kımıldamadan bir cangıl ormanına dönüşmüştü ya da bir cangıl ormanına ışınlanmıştı veya bir cangıl ormanının bir parçasını içine almıştı ve tüm bunlar gözlerimin önünde olup bitmişti, kör gözlerimin önünde.

Elbette kendi kendime şöyle demiştim: Kafayı yedin, bunu sana Hafez'in şu açık deniz spesiyalitesi yapıyor, yakında etçil Amazon çalılıklarının arkasında pusu kurmuş metafizik kaplanlar göreceksin, veya deden Waly'i yutan, köyünün şu efsanevi timsahının reenkarnasyonunu! Güldüm ve vaziyeti önemsemedim. Tüm bu ölçüsüz tuhaflığı, uyuşturucunun etkileriyle birleşen son günlerin yorgunluğuna yordum. Yaşadığım şey bir good trip miydi yoksa bad trip miydi, rüyaların yerine geçen bir şey miydi yoksa kâbuslara giriş kapısı mıydı merak ettim ama karar

veremedim, çünkü hiç kuşkusuz o anda yaşadığım her neyse ne biriydi ne de diğeri: Henüz hiçbir özelliğin renklendirmediği bir tuhaflıktı. Durdum, azami dozda esrarla bir sigara daha sardım. Mücbir sebep söz konusuydu.

Ses hâlâ önümde bir yerlerde tangosunu söylemeyi sürdürüyordu. Büyük ağaçların arasında melodinin rehberliğinde ilerledim. Ve bir müddet sonra, sanki zihnim aydınlık şimşeklerle aydınlanırmışçasına, gece vakti bu yerde, çevresinde kızıllı yeşilli halesi olan bir adamın peşinde yürürken gördüm kendimi. Gülmeye başladım, kıkırdamalarım büyüdü, büyüdü ve geçtiği yerdeki her şeyi beraberinde sürükleyen hakiki bir kahkaha ırmağına dönüştü. Kendimi kaybeder gibi attığım bu kahkahaların sesi bir müddet tangonun sözlerini bastırmayı bile başardı; sonunu getiremediğim cümleleri ya da kelimeleri hıçkırarak söylerken kendime ve deliliğime gülüyordum, bu durum, bana uzun ve neşeli gelen bir zaman boyunca böyle devam etti, en azından sarsıntılı, delicesine kahkahalar zannettiğim şeyin aslında korku dolu bir hıçkırıklar çağlayanı olduğunu –ya da buna dönüştüğünü– anlayana dek. Durdum, sakinleşmek ve kendimi toparlamak için bir manolya ağacının gövdesine yaslandım. Şarkı, bana eşlik eder ya da vaziyetimi anlar gibi yumuşak bir teselliye dönüştü.

O zaman gerçekten ödüm koptu ve birkaç dakika önce kahkahalarımın niçin hıçkırıklara dönüştüğünü anladım: Bedenim, içinin derinliklerinde, gülmeyi hiç istemediğini, o anda beklenmedik ve kaçınılmaz bir felaketi ya da dehşetin belirmesini beklerken duyulan cinsten ilkel bir korkunun hâkimiyeti altına girdiğini biliyordu. Ana babasının teskin edici sözlerine ve kontrollerine rağmen canavarın yatağının altında olduğuna ve büyük olasılıkla oradan dışarı çıkacağına inanan çocuğun korkusuydu;

küreğini bir sonraki dolduruşunda devasa bir toplu mezardaki ilk cesedi bulacağını bilen araştırmacının korkusuydu.

Bu işe bir son vermek gerektiğini mırıldanarak şarkının arkasından kısa adımlarla yürümeye başladım. O şarkıyı ne kadar zaman boyunca izlediğimi artık bilmiyorum ama buna karşılık, dört yol ağızlarını, kavşakları, zikzakları, virajları, ufuksuz dümdüz hatları, hepsinin iki tarafında daha önce betimlediğim gibi ağaçların bulunduğu yolların sonunda beliren ve yeni yollara doğru sapan yolları ve etraf sanki havada asılı görünmez partiküllerden ışık yayılır gibi aydınlık olmasına rağmen bütün yolların lambasız olduğunu hatırlıyorum. Kemiklerime kadar işleyen bir şüphe doğdu içimde: Ya zihnim tümüyle açıktıysa? Ya halüsinasyon görmüyorduysam? Ya açık denizdeki bu tangonun Hafez'in uyuşturucusuyla hiçbir ilgisi yoktuysa? Gerçekdışılığın ve mantıksızlığın koltuk değnekleri olmadan ürkülmesi gereken tuhaf fenomenlerin gerçekliğe ve mantığa dahil olmasından daha fazla korkutacak hiçbir şey yoktur; bunlar insanı gerçeğin tüm, hatta en çirkin yüzlerine bile bakmaktan muaf tutmakla kalmayan, buna rağmen gerçeğin birkaç yüzü olduğu fikrini de kabul etmeyen kolay sığınaklardır. Hafez gerçeğin aksi olmadığını, olup biten her şeyin gerçeklikten geldiğini söylerken bunu mu demek istiyordu?

Yalnızca parkın labirentinde ilerlemiyordum, hayatımın labirentinde de yürüyordum. Kolay ama doğru bir metafor. Uyuşturucu almış ve açık denizin ortasında yolunu kaybetmiş, ele geçirilemeyen sirenlerin söylediği bir tangonun peşinden gece vakti giden bir sandal. İşte hüzünlü hayatım buydu: Kafayı bulmuş bir Ulysse'in hayatı ama geri dönüşü olmayan bir Ulysse'in, gözünde İthaka'nın yalnızca denizden ve sirenlerin şarkısından ve aldatmacalardan ve yağmur altındaki gözyaşlarından ve Kiklop'tan ve yine denizden, sonsuza dek denizden ibaret olabileceği bir Ulysse'in.

Senegal'e geri dönmeyeceğimi biliyordum Diégane: Memleketimden fazlasıyla derinden kopmuştum ve bu anlaşmazlığın zamanla yok olmayacağını gayet iyi hissediyordum. Tam aksine, gitgide daha da güçlenecekti. İşte yazar olarak bu anlaşmazlıktan doğmalıydım ve bu doğumdan sonra yine o anlaşmazlıkla ilgili yazmalıydım. Henüz bir tekini bile yazmadan tüm kitaplarımın ülkemle, orada tanıdığım insanlarla, babamla, üvey annelerim Mame Coura'yla, Ya Ngoné'yle, Ta Dib'le, bir gece boyunca sokakta veya üniversitede buluştuğum tüm bu erkeklerden ve kadınlardan kopuşumla ilintili olacağını hissediyordum. Bu konuda yazardım ve hiç kimse anlamazdı, oradaki herkes çok basit bir nedenle benden nefret ederdi: Yalnızca yazı vasıtasıyla ihanet etmezdim; başka ülkelerde yazarak bu ihaneti iki misli artırırdım da. Ama öyle olsun, diyordum kendi kendime, öyle olsun: Öyleyse insanın ülkesine ihanet ettiği gibi yazacağım, yani kendisine memleket olarak doğduğu ülkeyi değil de yazgısındaki ülkeyi seçtiği gibi, mahrem hayatımızın bizi öteden beri onun için hazırladığı vatanı, sıcak hatıraların ve buz gibi karanlık anıların yurdu olan içsel vatanı, ilk hayallerin vatanını, bir ırmak misali ruhun yamaçlarına gürül gürül akan korkuların ve utançların vatanını, petrol karası geceler boyunca, beyaz sokaklarda, hayaletlerin bile terk edeceği şehirlerde dolaşan tüm başıboş iğrençliklerin vatanını, aşka ve masumiyete dair somut serapların vatanını ama aynı zamanda gülme çılgınlığının ve üst üste yığılı kafataslarının ve karaciğeri yiyip bitiren zalim kavrayışın vatanını, muhtemel tüm yalnızlıkların ve mümkün olan tüm suskunlukların vatanını, yaşanabilir bulduğum tek vatanı (yaşanabilir derken söylemek istediğim şu: Kaybetmenin veya nefret etmenin mümkün olmadığı, geçmişe duygusal ya da üstünkörü bir özlem sergilemenin

mümkün olmadığı, gurbetin onurlu nişanesini göğsüne takmak amacıyla bahane etmenin veya rehin almanın mümkün olmadığı ve son olarak, ele geçirilemez kulelerini tek başına savunduğu ve karşılığında yalnızca tembelliğimizden ve sürekli sevişme isteğimizden fedakârlık talep ettiği için savunmamızın mümkün olmadığı bir vatanı) seçer gibi yazacağım. O halde bu vatan ne? Onu biliyorsun: Elbette kitapların vatanı: Okunmuş ve sevilmiş kitapların, okunmuş ve nefret edilmiş kitapların, yazmayı hayal ettiğimiz kitapların, unuttuğumuz ve günün birinde kapaklarını açıp açmadığımızı bile artık hatırlamadığımız değersiz kitapların, okuduğumuzu iddia ettiğimiz kitapların, asla okumayacağımız yine de dünyada hiçbir bedele karşılık onlardan ayrılmayacağımız kitapların, şafak vakti okumalarının göz kamaştırıcı alacakaranlığı öncesinde sabırlı bir karanlıkta sıranın kendilerine gelmesini bekleyen kitapların. Evet, diyordum, evet: Ben bu vatanın vatandaşı olacağım, bu krallığa biat edeceğim, kütüphane krallığına.

Düşüncelerimin içinde kaybolduğum için şarkının kesildiğini fark etmemiştim. Ne zamandan beri susmuştu? Parkın çıkış kapısına geldim. Orada çok aydınlık küçük bir düzlük vardı, bir çocuk bahçesi. Vautrin'deki adamın beni orada bekleyeceğini ve bunun hakikatin ortaya çıkacağı an olacağını zannediyordum. Ama bir bankın üzerinde oturur bulduğum kişi o değildi. Son derece yaşlıydı ama kısa boyluydu, mütevazı giyimliydi, şapkasızdı. Siyah gözlükleri vardı. Yanına yaklaştım. Başını bana doğru çevirdi, şaşırmamış görünüyordu. Ona selam verdim. Modası geçmiş bir kibarlıkla karşılık verdi.

"Özür dilerim," dedim ona, "ama... acaba... acaba buradan fötr şapkalı, son derece iyi giyimli bir adamın geçtiğini gördünüz mü? Bir Afrikalı... Kısa süre önce... Çok uzun boylu. Bir tango şarkısı söylüyordu."

İhtiyar adam, çok çabuk konuşmuşum da anlamak için biraz zamana ihtiyacı varmış gibi birkaç saniye kımıldamadan durdu. Ardından yanıtladı:

"Ben körüm hanımefendi. Onun için bu gözlükleri takıyorum. Birkaç dakika önce burada gerçekten de bir adam vardı ama onun uzun boylu mu kısa boylu mu, iyi giyimli mi kötü giyimli mi olduğunu bilmiyorum. Size tek söyleyebileceğim, huzurlu ve güven verici bir sesi vardı, kendine güvenli bir sesi."

"Nereye gitti?"

"İnsanların nereye gittiğini bilebilir miyiz? Gitti, o kadar. Gece, geniş bir ülkedir."

"Sesinden söz ettiniz. Size ne söyledi?"

"Şarkı söylediğim için bana teşekkür etti. Çünkü şarkıyı söyleyen o değildi. Bendim. Tango şarkısını söyleyen bendim. Adam sesimi beğenmişti. Sesim ona hatıralarını hatırlatmıştı. Bana yeniden teşekkür etti ve iyi geceler diledi. İki dakika sonra siz geldiniz. Polis misiniz? O adam aranan biri mi?"

"Polis değilim."

"Onu tanıyor musunuz?"

"Hayır, tanımıyorum. Ben... Sanmam."

"Cevabınız pek açık değil. Onu tanıyor muydunuz, tanımıyor muydunuz? Sevgiliniz miydi?"

Yanıt vermedim. Esrar sigaramı bitirdim ve ihtiyar adam yeniden şarkı söylemeye koyulurken ona veda ettim. O gece uyuyamadım, o nedenle yazı yazdım. Açık denizin etkileri şafak vakti kayboldu. Sabah hastaneden aradılar. Oraya gittim. Denise'in yakınlarının yüzünü görür görmez olup bitenleri anladım. Öğleden sonra ortalarına kadar yanlarında kaldım, sonra eve döndüm ve ağladım. Aklıma getirmeyi ne kadar istemezsem istemeyeyim,

tüm gücümle onu ne kadar reddedersem edeyim, içimde bir kuşku büyüyordu: Denise'i Vautrin'deki adam öldürmüştü ve Vautrin'deki adam Elimane'dı. Başından beri oydu. Öteden beri Elimane'dı.

İki gün sonra Denise'in cenazesi Martinik'e götürüldü. Morgda ona veda etmeye gitmek üzere hazırlanırken radyoda Brigitte Bollème'in öldüğünü öğrendim. Femina ödüllerinin jüri başkanı seksen yaşında kalp krizinden ölmüştü.

*

Takip eden günlerde Andrée ve Lucien birkaç gün dinlenmemi söylediler. Evimde kalmak istemiyordum; o nedenle, tüm tasarrufumu kalitesiz bir otel odası tutmaya harcadım. Denise'in hatırasının gelip, niçin 6 numaralı odaya benimle gelmedin? diye sormasından kaçınmak için küçük stüdyo dairemden kaçıyordum. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin nüshasından kaçıyordum. Brigitte Bollème'in bana verdiği, çalışma masamın üzerinde duran Elimane'ın fotoğrafından kaçıyordum. Gündüzleri yazmak için kafelere gidiyordum. Ama karanlık basar basmaz otel odama geri dönüyor, deliğindeki ürkek bir tavşan gibi orada bekliyordum. Avcı dışarıda kol geziyordu. Botlarının sesini duyuyordum. Bana doğru geliyordu. Çok yakınlarımda yürüyordu. Bir müddet her gece nöbet tuttum.

Evime ancak beş gün sonra, şair kadın Paris'e geldiği vakit dönmeye cesaret edebildim. Onu kollarıma almak benim için engin bir teselli oldu. Artık yalnız değildim. Odaya girdiğimizde, Elimane'ın çalışma masasının üzerindeki fotoğrafını birkaç saniye içinde fark etti. Beti benzi attı, bayılacağını sandım. Bir müddet yatağa oturdu ve bir bardak su içtikten sonra ona fotoğraftaki adamdan bahsetmemi istedi.

Onun yanına oturdum. Son günlerde yaşadığım tüm heyecanlar kuvvetle dışarı taşmadan önce yüreğimde birbirine karıştı. Uzun süre ağladım, ardından şair kadına Elimane'la, Elimane'ın hayaletiyle, Elimane'ın hayaliyle, Elimane'ın görüntüleriyle, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'yle yaşadıklarımı anlattım. Babamın bana anlattıklarından Vautrin'deki adamla kısa süre önce yaşananlara dek, arada Brigitte Bollème'le yaptığım konuşmayı da atlamadan her şeyi söyledim ona. Her şeyi.

Sustuğum vakit şair kadın beni kollarına aldı. Ağlamadı ama karşılaşmamızın kaynağını ve nedenini nihayet anladığını söylerken sesi titriyordu. Ben de, diye devam etti, bu adamı tanıyorum. Yalnızca yazılanlardan, görgü tanıklıklarından, efsanelerden, varsayımlardan ya da yazdığı tek kitaptan ötürü değil. Onu hem bedeniyle hem yaşamıyla tanıdım. Onunla karşılaştım. Onunla birlikte yaşadım. Belki de Elimane'ı sevdim. Onu aramaya gittim ve seni buldum. Ama bizi bir araya o getirdi. Bunu artık bugün nihayet anlıyorum.

Amsterdam Şafağında

"Bu kadar mı? Gerçekten bu kadar mı?"

"Evet, bu kadar. Başka bir şey mi bekliyordun?"

Siga D. kalktı, mutfakta kayboldu, kahve hazırladığını duydum. Birkaç dakika sonra elinde iki fincanla geri geldi, birini bana uzattı, ardından yalnızca ağarmaya başlayan günün ışıklarıyla aydınlanalım diye lambaları söndürdü. Yeniden oturdu.

"Biraz daha farklı bir şeyler beklerdim... Ya Vautrin'deki adam?" diye sordum.

"Bir daha hiç gelmedi. Her halükârda, onu bir daha hiç görmedim. Parktaki geceden birkaç gün sonra Vautrin'deki işimden istifa ettim. Bara bir daha gitmedim. Ama şimdi yeniden düşünüyorum da, onun Elimane'la hiç ilgisi olmadığını söylemiştim kendi kendime. Nasıl yapabilirdi?"

"Bilmiyorum... Sanıyordum ki Haitili şair kadın..."

"...beni onunla ilgili aydınlatacağını mı sanıyordun? Onun Elimane olduğunu söyleyeceğini mi? Tüm tabloyu açıklığa kavuşturacağını mı? Bu mümkün değil. Hiç kimse bu tabloyu bütünüyle açıklığa kavuşturamaz. Hem sonra bu hiçbir işe yaramaz: Tabloya bütünlüğü içinde bakmak mümkün değil. Anlamını,

güzelliğini ya da çirkinliğini, muammasını ve muammasının çözümünü bir ayrıntıda bulmak lazım. Şair kadın, birbirimize her şeyi anlattığımız şu meşhur geceden sonra Paris'te bir hafta benimle kaldı. *Karanlık Geceye Ağıt*'ı bitirdiğimde yanımdaydı. İlk versiyon hazır olduğunda bir örneğinden çıktı alıp Arjantin'e götürdü. Tatilinden geriye kalan üç haftayı orada geçirmek istiyordu. Onu havaalanına götürdüm. Bana sarıldı ve söylediği son sözler, olağanüstü dostluk ve aşk sözcükleriydi zira bizi birbirimize bu duygu bağlıyordu, dostluk ve aşk arasındaki en mükemmel denge. Bir hafta sonra araba kazası oldu. Başka bir şehirde yaşayan, –bağımsız sinema işletmecisi– arkadaş çifti ziyaret ettikten sonra Buenos Aires'e dönüyordu. Aracı çok hızlı kullanıyordu. Öteden beri hızlı araç kullanmıştır. Ne dediğini hatırlarsın: Hızın ve baş döndürücü heyecanlarının tadını çıkarmayacaksak araba sahibi olmanın ne manası var? Arjantin'deki o yolda aracı takla atmıştı. Anında ölmüştü. Bana haberi arkadaşları verdi. Öldüğünde, eşyalarının arasında, üzerinde tüm iletişim bilgilerimin not edildiği kitap metnim de vardı. İşte ölümünü bu sayede öğrendim. Haitili şair kadının öldüğünü öğrendikten birkaç saat sonra, kederden donup kalmış bir şekilde odamda otururken, kitabımın metni için olumlu ve sevinçli ilk yanıtı aldım. O mektubu yırttım. Yazdığım kitaptan nefret ettim. Mutlak mutsuzlukla sevinci aynı ana denk getiren bu tesadüften nefret ettim. Ölmek istiyordum ama bunu yapmaya gücüm yoktu artık. Yazmak zaten beni hemen hemen öldürmüştü. Denise'in ölümü, bilhassa şair kadının ölümü beni zaten öldürmüştü."

Siga D. sustu, onun bu yaslı suskunluğuna saygı gösterdim. Ama anlatımının seyri üzüntüsünden dolayı sekteye uğrasın istemediğinden kısa süre sonra yeniden konuştu:

"O dönemde Arjantin'e gidecek durumum yoktu. Oraya ancak iki buçuk yıl sonra, 1988'de, kitabım İspanyolcaya çevrilip Arjantin'de yayımlanınca gittim. Şair kadın Buenos Aires'te, annesiyle babasının yanına gömülmüştü. Mezarının başında, dua etmeden, paylaştığımız hiçbir ânı özel olarak düşünmeden uzun müddet kaldım. Yalnızca oradaydım, onun yanında. Sesini yeniden duymaya çalıştım. Hiçbir şey duymadım. Yalnızca sessizlik vardı ama huzurlu bir sessizlikti, hoş, huzurlu bir sessizlik. Mezarlıktan çıktım, Buenos Aires'te, kafama estiği gibi yayan dolaştım. İşte şair kadının yanımda yürüdüğünü de o belirli anda hissettim. Bu başıboş gezinti esnasında tüm anılarım yeniden canlandı. Yürümeye devam ettim ve sessizce ağladım. Şair kadının şehrinde, onun son ikametgâhında ama aynı zamanda hayatının başladığı şehirde olduğumun nihayet farkına varıyordum. Ancak burada gömülebilirdi zira Haiti'de doğsa bile, aslında Buenos Aires'de seçkin edebiyat ustalarının yanında yazı yazarak doğmuştu. Buenos Aires onun şehriydi. Belki de Elimane'la birlikte orada bir kadeh içki içtiğini düşünerek bir kafede oturdum. Şanslı olduğumu düşündüm Diégane. Şair kadını yeniden görme, onunla konuşma, ona sarılma, o beni okşarken yanında uyuma fırsatı bulmuştum. Bu düşünce Buenos Aires'teki günlerimin acısını azalttı. Beni teselli etti. Bu seyahat aynı zamanda Elimane'ın düşüncelerimdeki ağırlığını da hafifletti. Paris'e geri döndüğümde onu aramayı bıraktım. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni yine okuyorum. Sık sık onu düşünüyorum. Hâlâ sık sık rüyalarıma giriyor, pek önemli olmayan bulanık rüyalar, ama uzun uzun konuştuğumuz başka rüyalar da var. Bana bir şey anlatan veya gösteren anlamlı, haberci rüyalar. Bazen onunla benim, ama çoğunlukla Haitili şair kadınla birlikte üçümüzün birlikte olduğu erotik rüyalar da, daima tir tir

titreyerek, neredeyse bitik bir şekilde uyandığım ürkütücü güçte ve yoğunlukta rüyalar bunlar. Ama Buenos Aires'e yaptığım o yolculuktan sonra Elimane'a veda ettim. Bana geldiği vakit onu hoş karşılıyorum. Ama artık onu aramıyorum."

"Niçin?"

"Çünkü onu bulmanın onu anlamak manasına gelmeyeceğini, hele de onu tanımak manasına hiç gelmeyeceğini biliyorum. İşte bu nedenle onu aramaktan vazgeçtim. Buenos Aires'teyken, Brigitte Bollème'in ve Haitili şair kadının yaptığı hataya düşmemem gerektiğini birdenbire anladım: Elimane'ın ruhunun sınırlarına ulaşmaya uğraşmak. Kimdi o? Mutlak bir yazar mı? Rezil bir intihalci mi? Şahane bir gizemci mi? Efsanevi bir katil mi? Ruh vampiri mi? Ebedi bir göçebe mi? Seçkin bir özgürlükçü mü? Babasını arayan bir çocuk mu? Yalnızca mihenk noktalarını kaybetmiş ve kaybolmuş mutsuz bir sürgün mü? Aslında hiç fark etmez. Ben onda başka bir şeyi seviyorum."

Sustu, ben de sustum. Nihayet Örümcek Ana dedi ki:

"Gidip biraz yürüyelim. Amsterdam bu saatte görmeye değer."

Dışarı çıktık ve yeni doğan günün kızıllı gümüşi ışınlarının yüzeyde yansıdığı kanal boyunca yürüdük. Orada görkemli zamanların geleceği vaadini gördüm. Bütün gece süren konuşmanın ardından içsel şatomuzun çağrısına uyarak sessizce yürüyorduk. Birkaç yıldız, kozmik hac yolunda kaybolmuş gibi gök kubbede kalmaya devam ediyordu. Yine de, şimdiden ebediyetin başka bir yoluna giren arkadaşlarının geride bıraktığı boşluk, onlara ayrıcalıklı bir sahne oluyordu. Gün ışıkları onları tamamen yutmadan önce pırıl pırıl parlıyorlardı. Gezegenler de ancak gözlerle duyulabilecek kuğu şarkılarını söylüyordu. Dünya hakikaten gizemli, diye düşündüm gökyüzünü seyrederken: Gölge, yıldızların ışığı için gün ışığında vücut bulur.

"Ya fotoğraf?" dedim aniden. "Sahildeki fotoğraf. Hani şu, Brigitte Bollème'in sana 1940 Temmuz'undaki mektupla birlikte verdiği, çalışma masanın üzerine yapıştırdığın fotoğraf. Onun artık sende olmadığını söylemiştin. O nerede?"

"Onu Haitili şair kadına verdim. Paris'te benim evimdeyken o fotoğrafa, Elimane'ın yüzüne nasıl baktığını görüyordum. Onun için de onu ona verdim. Kaza sırasında da eşyalarının arasındaymış. Arkadaşları bana fotoğrafla birlikte gömüldüğünü söylediler."

Siga D. durduğunda, diğer tarafında bir gezinti vapurları iskelesi bulunan küçük bir köprünün üzerinde henüz birkaç adım ilerlemiştik. Ona doğru döndüm. Sokaklar neredeyse bomboştu. Erkenci mi yoksa gökyüzündeki son yıldızlar gibi gecikmiş gececiler mi olduklarını bilmediğimiz yalnız yürüyen birkaç kişiyle karşılaşmıştık sadece.

"Sanırım sana anlatacak hiçbir şeyim kalmadı Diégane. Hayatımı kurdum, burada yaşamak üzere Fransa'dan ayrıldım, Senegal'e bir daha hiç dönmemeye ~~karar verdim~~ çünkü o yitik bir ülke (bu deyimi nasıl istersen öyle anla), kitaplarımı yazdım ve tüm bedellerini kabullendim: Hayranlık, nefret, güvensizlik, davalar. Bu öyküyle ilgili düşüncelerim artık ancak yazı için önemli. O öyküyü yaşadım. Bu akşam sana anlattığım her şey yazılmayı bekliyor. Bir kitap. Ya da birkaç kitap. Ben günün birinde kendiminkini yazacağım. Gerisi umurumda değil. Elimane uzun süre önce öldü. Elimane yaşıyor ve yüz üç yaşında. Elimane bir şey bıraktı. Elimane hiçbir şey bırakmadı. Elimane gerçek. Elimane efsane. Bunlar hiç ilgilendirmiyor beni. Bundan kastım şu, Elimane benim içimde yaşıyor, diğer tüm hayatlarından, içimde hakikatte yaşadığı hayattan bile daha güçlü bir hayat sürüyor. Dolayısıyla

evet: Gerçeklik umurumda bile değil. Hakikatin karşısında hep fazlasıyla eksik kalıyor. Eğer bu senin için geçerli değilse, benim gibi umursamazlık etmiyorsan nereye gitmen gerektiğini biliyorsun. Ne yapman gerektiğini biliyorsun. Ama ben aldırmıyorum bile."

Siga D.'ye doğru ilerledim. Geri çekileceğini zannediyordum. Kımıldamadı. Onu öptüm. Koluma girdi, evine döndük ve Amsterdam seherinin geri kalanı boyunca, güneş ışınları karanlıktan kurtulup evin her yerine sızana dek seviştik ve hiçbir cümleyi düşünmedim. Gece yeminim ancak akşam vakti, beni Paris'e geri götürecek trene binerken aklıma geldi. Geçici bile olsa kurtulmuş muydum o yeminden? Aïda'nın arkasından tuttuğum yası Örümcek Ana'nın bacaklarıyla göğsü arasında mı sonlandırmıştım?

Aslında bu önemli değildi. Önemli olan şuydu, onu o Paris gecesinde otel odasında ilk gördüğümde korktuğumun aksine, Siga D.'nin bana dokunuşuyla a.tom.la.rı.ma ay.rıl.ma.mış.tım. Ve bu basit gerçek bile içimi rahatlattı, hatta beni mantıksızca mutlu etti.

Üçüncü Kitap

Birinci Kısım

$$Dostluk - aşk \times \frac{edebiyat}{politika} = ?$$

5 Gün Önce

Facia iki gün önce, 7 Eylül'de, sabah saat ondan biraz sonra yaşanmıştı. Öğleye doğru densizlik arpalığında eşinilmeye başlanmıştı bile. Halbuki tüm konuşmalar büyük bir asaletle başlıyordu: Herkes üzüntüsünü ifade ediyor, dehşetini vurguluyor, dualar ediyor ve ümidini ortaya koyuyordu. Ama edilen duaların hemen ardından Pontius-Pilatusçuluk[1] kıvırtmaları başlıyordu: Olayın sorumluluğunu hiç kimse üstlenmiyordu. Bu durum akşamki haber bülteninde zirve yaptı, Başbakan kameraların karşısına başı dimdik çıkıp lanetler bir dille, "sabahki dehşete, hükümetin bu krizden olumlu çıkmak konusundaki tüm gayretlerini kendi alçakça menfaatleri için sistematik şekilde sabote edenlerin neden olduğunu," söyledi. "Ölüme göndereceğiniz daha nice masumların kanı sizin ellerinize bulaşacak."

Bu endüstriyel mezbaha ve kurbanlık manipülasyonu siyaseti klişesi, utanmazlığına rağmen neredeyse hiç fark edilmedi. O akşam ülke nefesini tutmuş, mide bulantısını bastırmaya çalışıyordu. Aklında hâlâ sabahki görüntüler vardı. Herkes hekimlerin yetenekli ellerine tutunan o hayatı düşünüyordu.

---

[1] Pontius-Pilatus: İsa'nın çarmıha gerilmesi emrini veren Yahudiye valisi. (ç.n.)

Hekimler Fatima Diop'u kurtarmak için bütün gün mücadele ettiler. Fakat Başbakan'ın, muhalefeti ve aktivistleri bu durumun asıl sorumluları olmakla suçlamasından kısa süre sonra genç kadın hekimlerin ümitsizce gayretlerine rağmen eserini tamamlamayı başardı: Öldü.

İntiharının, uzun bir sosyal ve siyasi buhranın kökeni değil de son eylemi olacağını belki de onun haricinde hiç kimse henüz bilmiyordu ve bu buhranın son sözü, olsa olsa yaralı ve öfkeli titanlara has kaos dilinde yazılabilirdi.

Uçağım Senegal'e, Fatima Diop'un intiharından bir gün önce, 6 Eylül akşamı inmişti. Onun öldüğü saatte henüz uyuyordum ama uyandığımda her şeyden haberdar oldum. Herkes veya hemen hemen herkes gibi ben de görüntüleri gördüm. Ve herkes veya hemen hemen herkes gibi ben de o uğursuz videodan sonra tüm olup bienleri heyecanla karışık bir endişeyle izledim.

Fatima Diop'un ölümü hastanenin doktorlarından biri tarafından ilan edildi. Hastane girişinde birikmiş televizyon kameralarına doğru yorgun bir ifadeyle ilerledi, dokunaklı ve utangaç bir tevazuyla meslektaşlarının ve kendisinin Fatima'yı kurtaramadıklarını söyledi. Tam olarak böyle dedi, sanki Fatima bir yakınıydı, belki kızı, belki de yeğeniydi; sanki Fatima tüm Senegallilerin akrabasıydı. Ardından genç kızın ailesine başsağlığı diledi. Sonra, Fatima'yı kurtarmak için uyguladıkları tedavinin ayrıntılarını vermesi beklenirken, birkaç saniye boyunca tek kelime etmeden, gözünde yaşlarla kameraya baktı, "üzgünüm," dedi ve dönüp hastaneye girdi. Bu "üzgünüm" kelimesi sanırım tüm televizyon seyircilerinin yüreğini dağlamıştı. Hekimin olduğu kadar tüm ülkenin çaresizliğinin, yalvarışının, öfkesinin itirafıydı.

Fatima'nın ailesi onu ertesi gün, 8 Eylül'de Touba'da toprağa verdi. Bunu, ulusal bir cenaze töreni düzenlenmesini isteyen

birkaç hükümet görevlisine rağmen gizlilik içinde yapmışlardı. Aile onları geri çevirmiş, ölülerin tek şatafatı olan mütevazılıkla yas tutmayı tercih etmişti.

Açılımı ("Sonuna kadar" şeklinde tercüme edebileceğimiz) *Ba Mu Sëss* olan, vatandaş topluluğu BMS öğleden sonra tepkisini gösterdi. Tıklım tıklım dolu salonda, biraz coşkulu bazı gazetecilerin, saat henüz on beş olmasına rağmen Grand Soir[1] koktuğunu söyledikleri son derece sıcak bir ortamda bir basın konferansı düzenledi. Sonuna kadarcıların sözcüsü, Fatima'nın ailesine başsağlığı dileyerek konuşmasına başladı. Ardından, Fatima'nın iki yıldır BMS ile birlikte çalıştığını hatırlattı ve gözleri yaşlarla dolarak BMS'nin mücadelesini sürdüreceğine yemin etti. Son olarak, 14 Eylül'de yapılacak yürüyüş için çağrıda bulundu ve yılgınlığa uğrayan tüm halkların, güvenlerine ihanet edenlerle ümitlerini yıkanları alaşağı etmek üzere sokakta başlattıkları cehennemi iktidara yaşatacakları vaadinde bulundu. Konuşmasını, BMS üyelerinin ve tüm vatanseverlerin, bu cehennemin kapısında nöbet tutacaklarını ilan ederek bitirdi.

Muhalefetteki siyasi partiler bu konuşmayı beklenmedik bir şans olarak gördüler. Liderleri 8 Eylül gecesi boyunca, hükümet tarafından suratlarına çürük yumurtalar gibi fırlatılan namussuzluk suçlamalarına rağmen Fatima Diop anısına 14 Eylül'de yapılacak yürüyüşü desteklediklerini birer birer açıklamaktan geri kalmadılar. Uygulamaları kınanan bir siyasi sınıfa uzun süredir muhalefetin de dahil olmasından ötürü (hatta bu muhaliflerden bazıları daha önceki iktidarda görev bile almıştı), bu yürüyüşün onlara karşı da yapıldığına dair hemen verilen yanıt muhalefet

[1] Herhangi bir ülkede mevcut düzeni alt üst eden sosyal çalkantıları betimleyen terim. (ç.n.)

liderleri için o kadar önemli değildi. Evet, bunu umursamıyorlardı bile. Onların gözünde esas olan başkaydı, öyle diyorlardı. Söylediklerine de memnuniyetle inanılıyordu.

Devlet Başkanı, büyük sfenks şöhretine sadık kalarak, başbakanının üç günlük ulusal yas ilan etmesine müsaade etti ve sessizliğini korudu. Bu tavrı, birkaç yıl önce gözü iktidardayken, bugün hatırlanmayan önemsiz bir röportajda yaptığı siyaset tarifine tamı tamına uygun düşüyordu: Beklemek, bekletmek ve ardından, ıstıraplarının onları fazlasıyla yıprattığı bir anda insanlara gösterişli bir şekilde seslenmek üzere bir mesih ya da peygamber veya yıldırım gibi aniden ortaya çıkıvermek öylesine bir sanattır ki, soracağınız "Hangi sıkıntıdan şikâyetçisiniz?" sorusu "tahayyül edebileceğiniz her tür sıkıntıya tek çare benim" şeklinde algılanır. Bu ne anlama geliyordu? *Timing is everything*[1] anlamına. Ya daha başka? Siyaseti yalnızca, iyi anlaşılan ümitsizliklerin iyi ayarlanmış sistemi olarak gördüğü anlamına.

Yine de herkesin hemfikir olduğu üzere, ortamın yumuşamasına bel bağlamaması gerekiyordu. Yürüyüşün baş liderleri, mücadele yoldaşları Fatima Diop'u 14 Eylül'de masum bir halk yürüyüşünde kardeşlik içinde anmalarının, ancak kafalarına kurşun sıkılırsa, Rebeuss cezaevinin iğrenç zindanlarına Haziran böcekleri gibi üst üste atılırlarsa ya da doğrudan doğruya ağızlarının içine göz yaşartıcı gaz sıkılırsa engellenebileceğini söylüyorlardı.

6 Eylül'de ülkeme ani geri dönüşüm şaşkınlık yaratmıştı. Senegal'e hiç gelmeden geçen dört yılın ardından güzel bir gün, haber bile vermeden oradaydım. Orada bulunuşumun asıl nedenini aileme itiraf etmek beni biraz utandırıyordu. Onun için o akşam bu konuda hiçbir şey söylemedim. Eskiye duyduğum özlemi,

[1] (İng.) Zamanlama her şeydir. (ç.n.)

küçük erkek kardeşlerimi görmek ve onları daha iyi tanımak ihtiyacımı, eve yeniden gelmek, memleket havasını yeniden ciğerlerime çekmek arzusunu bahane etmiştim. Hiç kimse, diye düşünüyordum, dönüşümün gerçek nedenini anlayamazdı. Babam niçin haber vermediğimi sormuştu, beni şenlikli bir şekilde karşılayabilirlerdi. Yanıt olarak en iyi şenliklerin hazırlıksız şenlikler olduğunu ve yaşadıklarımızın yüreğimi sevinçle doldurduğunu söylemiştim.

Annem o kadar saf değildi ya da sadece daha endişeliydi ve beni yeniden gördüğüne sevinmesine rağmen daha fazla sorguladı. Belgelerinde sorun mu var? Sınır dışı mı edildin? Fransa'da kötü bir şey mi yaptın? 7 Eylül dramı öncesinde zaten gerilimli olan ülke gündemi ona, siyasi nedenlerden ötürü geri döndüğümü düşündürmüştü. Muhalefetin veya aralarında çocukluk arkadaşlarımdan biri olan Chérif Ngaidé'nin de bulunduğu BMS gençlerinin beni işe almak istediğini düşünüyordu. Böyle bir durum olmadığı, yalnızca biraz tazelenmek için geldiğim yanıtını verdim.

Annem işin peşini bırakmamıştı. O akşam amacına ulaşmak için birçok kez üsteledi ve siyasi vaziyetle ilgili düşüncelerimi sordu. Ona bu konuda hiçbir şey düşünmediğim yanıtını verdim –ki bu gerçekti: Neredeyse iki yıla yakın bir süredir Senegal gündemiyle ilgilenmiyordum. Cevabım onu şaşırtmıştı: Son yıllarda blogumu okuduğunu söyledi; orada her şeyle ilgili düşüncelerim vardı ve bu düşüncelerimi güvenle savunuyordum. Ama orada, böyle bir durumda, kendi ülkemle ilgili hiçbir düşüncem yok muydu? Baskılarına teslim olmadan hayır demeye devam ettim. Annem baskılarını biraz hafifletmişti. Elbette kendisinin, gençlerin aylardır aleyhine gösteriler yaptığı bu siyasi buhrana dair başka düşünceleri vardı. Onu dinledim. O zaman bana kehanette bulunur gibi şöyle söylemişti: Bu iş kötü bitecek, gençler ölecek,

analar gözyaşı dökecek, bir elle soruşturmalar açılırken diğer elle bir çırpıda sona erdirilecek; bu işin sonunda yalnızca mağdurlar olacak, hiçbir sorumlu ortaya çıkmayacak, hiçbir şey değişmeyecek, işte o kadar.

Annemin siyasi okuması karşısında gülümsemiştim: Veciz, eleştirel, felaket tellalı gibi. Muhafazakârlığının endişeden kaynaklandığını söylemiştim ona. Babama gelince, o, vicdan azabından dolayı devrimciydi. Her ne kadar son derece politikleşmiş olsa da kendi neslinin gençken gerçekleştiremediği büyük siyasi kopuşa tanık olmayı ümit ediyordu.

"Bağımsızlıkların bu radikal kopuşu zaten temsil ettiklerini düşünüyorduk. Yanlışımızın farkına çok geç vardık..."

Buna inandığı için neredeyse özür diliyordu. Onu yargılamaya çalışmamıştım. İnşa edilmesine katkıda bulunduğu bu ülke, kendi neslinin başarısızlığa uğradığını ona hatırlatarak bunu zaten yapıyordu. Babam emekli olduğundan beri siyasi planda kendini yeniden eğitiyordu. Onu çok daha radikal buluyordum. Bu düşüncemi, sadece eskisi kadar saf değilim, diyerek düzeltiyordu daima. O akşam, gençlerin işi ele almalarını beklediğini söylemişti. Onların yanında yer almak, sokağa inmek istiyordu.

"Görürüz," demişti annem. "Sırt ağrıların artmışken dışarı çıkmana izin vereceğimi zannediyorsan..."

Babam vaziyeti sıradanlaştırıyordu. Annem dramatikleştiriyordu. Dokunaklı olduğu kadar eğlenceli de olan bu bayat skeci yeniden oynamalarını seyrettim. Onları yeniden gördüğüm için hem mutluydum hem de üzgün. Ama en azından olmasını beklediğim bir şeydi bu.

Siga D., birlikte geçirdikleri son gece Haitili şair kadının anlattıklarını bana aktarırken, Elimane'ın günün birinde gitmesini bekliyordum, dediğini söyledi. Onu hiç unutmadım. İlişkimiz

aralıksız bir fırtınayı andırıyordu fakat her durgunluk fırtınanın esişine eşdeğerdi. Sonunda fırtınanın da hoşuma gittiğini fark ettim. Arjantinli sanat ve edebiyat ortamlarına pek fazla girip çıkmıyordu. Elbette bazen başka seçenek bırakmadıklarında oralarda görünüyordu. Az arkadaşı vardı. Borges'in çalışmalarına hayrandı; ama en yakın dostları Gombrowicz ve Sábato'ydu. Sanırım, Buenos Airesli aydın sınıfında yer alan dönemin bütün güzel kadınlarıyla yatmıştı, çirkin kadınlarıyla da. Victoria Ocampo ile yattığından eminim, Silvina Ocampo'yla da, hatta belki de aynı anda iki kız kardeşle bile. Son derece aykırı düşüncelere sahip bir münzeviydi. Gidilmesi gereken yerlere gitmiyordu. Ama oralarda her ortaya çıkışında, hiç farkında değilmiş gibi, zorlanmadan, hatta tüm varlığıyla af diler göründüğü oradaki mevcudiyetinin yarattığı etkiden rahatsız olmuş ya da sıkılmışçasına, güçlü bir cazibe yayardı çevresine; yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda tinsel, hatta mantıklı görülebilecek olsa *zihinsel* bile diyebileceğim bir cazibeydi bu. Halbuki çok konuşkan biri değildi. Kendini ortaya atmazdı. Aklıyla göz kamaştırmaya çalışmaz, tüm hitabet kurnazlıklarından, zekânın tüm yapmacıklıklarından ve baştan çıkarıcılıklarından kaçınırdı. Buna rağmen baştan çıkarırdı. Kara bir yıldızdı ama hiç kimse onun kadar pırıltılı değildi. Bunun gizemin çekiciliğiyle bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. En azından yalnızca onunla. Bu psikolojik açıklama fazlasıyla basite kaçmak olur. Başka bir şeyler vardı, daha derin bir şeyler. Bir gün annemin bir arkadaşının arzu ve dehşetle onu seyrederken şöyle dediğini duydum: Yalnızca Şeytan bu adam gibi cazip olsa gerek.

Onu 1958'de tanıdım. On sekiz yaşındaydım, bunun on yılını Haiti'de, kalan sekiz yılını (babamın ülkesi olan ve annemi de yanına gelmeye ikna ettiği) Birleşik Devletler'le, annemle babamın, 1957'de Arjantin'e yerleşmeden önce, henüz yeni kurulan

BMÖ'de 1952'den itibaren memur olarak çalıştıkları Meksika arasında geçirmiştim. Şiiri ve sanatı seviyorlardı. Annem, Césaire'in Toussaint Louverture'e adadığı şiirleri okurdu. Hayatımda ezbere öğrendiğim ilk mısralardı bunlar.

Babam Arjantinli entelektüellerle dostluk kurmuştu. Kısa süre içinde bunlardan bazılarını evde misafir etmeye başladık. Elimane'la böyle karşılaştım. O, –annem ve melez olan benim haricimde– bu ortamdaki tek siyahtı.

Birkaç yıl Buenos Aires'te çalıştıktan sonra 1970'de Avrupa'da, Unesco'da bir iş buldum. Arjantin 1966'dan beri yeniden askeri bir diktatörlüğün karanlığına gömülmüştü. 1969'dan itibaren halk isyanları ve *Cordobazo* olarak adlandırılan hareket[1] başlamıştı. Ben de cuntanın iktidara gelişinden itibaren direnişte etkin şekilde yer almıştım. Ama tüm bu şiddetin içinde nefesim kesiliyordu. Sonunda güçten düşmüştüm ve başka bir şeyler görmek istiyordum. O, Arjantin'den birkaç ay önce ayrılmıştı.

Birbirimize veda ettiğimiz sırada Elimane bana seyahatini sürdüreceğini ama nihai varış yerinin seyahatine başladığı nokta olacağını söylemişti. Mecazi olup olmadıkları hiçbir zaman tam olarak anlaşılamayan bu esrarlı cümlelerine açıklama getirmesini istememek gerektiğini uzun süredir biliyordum (görüyorsun ki bunu düşünen bir ben değildim, dedi bana Siga D. bir parantez açarak, ardından şair kadının hikâyesine devam etti): Doğal olarak buna göre davranıyordum. Birbirimizin tenini veya ruhunu tenimize ya da ruhumuza nakşetmek istercesine bir kez daha seviştik.

Sonra gitti. Kısa süre sonra ben de ülkeden ayrıldım. Onu bir daha görmeyebileceğimi biliyordum. Ama aynı zamanda, gitmesi

[1] Arjantin'de, ülkenin ana sanayi şehirlerinden biri olan Cordoba'da 29 Mayıs 1969'da gerçekleşen önemli bir halk isyanı. General Juan Carlos Ongania'nın diktatörlük hükümetinin düşmesine önayak olmuştur. (ç.n.)

ve yapması gerekeni yapması gerektiğini de biliyordum. Bunun Latin Amerika'daki son seyahati olmasını, ardından huzura kavuşmasını ve ülkesinin yolunu yeniden bulmasını umuyordum. Onu hiç unutamadım: Ne erkek tarafını, ne de yazar tarafını. Nasıl unutulur ki? Bana *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okutmuştu, müthiş etkilenmiştim ve okuduktan sonra uzun müddet tek bir mısra dahi yazmamıştım. Sonra yeni bir bakışla, sanki gözlerim açılmışçasına yeniden yazmaya girişmiştim. Şiirim daha da güçlenmiş, şahsiyet kazanmıştı.

Birlikte geçirdiğimiz son gece boyunca bana bilmediğim bir kitabın ilk sayfalarını okumuştu. Bu onun kitabı mıydı, tüm bu yıllar boyunca üzerinde çalıştığı kitap mıydı bilmiyorum. Ama o zamana dek duyduğum en güzel kitap başlangıçlarından biriydi. Belki de kitabın devamını öğrenmek için onu bulmaya çalıştım. Onu herkes bulmak istiyor. Ah, Elimane... Biliyor musun *Corazón*, annemin bile metresleri arasında olup olmadığını merak ediyorum. Bu beni şaşırtmazdı. Annem babama çok âşıktı. İnançlı bir kadındı ve sadakate önem verirdi. Ama Elimane...

Şair kadının Siga D.'ye anlattığı her şeyi düşünerek uykuya dalmıştım. Elimane için döndüğümü anne babama itiraf etmeye cesaret edememiştim. Bunu ertesi gün yapacağıma kendi kendime söz vermiştim. Ama ertesi gün 7 Eylül'dü ve Fatima Diop'un kısa süre önce kendini öldürdüğü ve ülkenin üzüntüye boğulduğu bir anda bu konudan söz etmek istemedim.

İntiharından iki gün sonraydı. Fotoğrafları her yerdeydi, herkesin gözü önünde gerçekleşen intiharının hatırası da. 14 Eylül yürüyüşü onun için yapılacaktı. Onu selamlamak için mi yoksa intikamını almak için mi bilmiyordum ama yürüyüş onun için olacaktı.

4 Gün Önce

Fatima Diop'un intiharı, basında ve sosyal medya mecralarında, aynı olayın yarattığı çeşitli insani duyguların, yalnızca bir bireyden diğerine değil, aynı zamanda tek bir birey içinde bile hem şiddet hem de çelişki taşıyabileceğine mükemmel bir örnekti. Üzüntüyle öfke, soğukkanlılıkla taşkınlık, dualarla hakaretler iç içe geçiyor ve tüm bu duygular yine de meşru görünüyordu. Fatima Diop, ölümünden birkaç saat sonra, her Senegalli'nin, içinde kendi iğrenç yansımasını gördüğü ya da gündelik sefaletlerini, fazlasıyla uzun süredir içine attığı hayal kırıklıklarını, bunalımlı bir günün sonunda Fatima'nın yaptığını yapmaktan duyduğu korkuyu yansıtan bir odaklama aynası haline dönüştü. Fotoğraflarına bakılıyordu, ölümünün görüntüleri hatırlanıyordu ve derhal deniyordu ki: Bu benim kızım, kız kardeşim, yeğenim, kuzinim, karım olabilirdi, ama bilhassa ben olabilirdim.

Dolayısıyla 9 Eylül gününü okumakla ve nereden gelirse gelsin tepkileri dinlemekle geçirdim. İnfial duygusundan, eleştiriden, dehşetten, şaşkınlıktan, savaşma, adalet sağlama, kendini duyurma isteğinden oluşan bir girdaptı adeta.

BMS militanları bol bol konuştu, bol bol mücadele çağrısında bulundu, çok sayıda savaş ve slogan hashtag'i oluşturdu: *Dox mba*

dè, "ya yürü, ya öl," *naxtu wala faatù*, "ya talep et, ya geber." Bu çılgınlık kimi zaman yüksekten atmalara hatta sahtekârlığa kadar varıyordu ve bazı militanların, güçten güç buldukları bir nevi kendini beğenmişlik içinde, kendilerinin en yurtsever, en radikal, Fatima'nın dramına en çok üzülenler olduklarını kanıtlamak istediklerinden şüpheleniyordum. Her biri, ekranının karşısında yalnız başına kararlar veriyor, hükümlerde bulunuyor, *urbi ve orbi*[1] konuşuyordu. Alıntılarda Fanon ("her nesil, göreceli bir saydamsızlık içinde kendi misyonunu keşfetmeli, onu yerine getirmeli ya da o misyona ihanet etmelidir") ve Sankara ("isyanının sorumluluğunu üstlenemeyen köle, kadersizliğine acınmaya layık değildir") başta geliyordu.

Devrim nihayet gerçekleşecekti ve Fatima bu devrimin öncü figürüydü. Ölçülü ve sorumlu bir yürüyüş çağrısı yapanlar çifte ajanlıkla suçlanıyor ve sonunda ya susuyor ya da kendilerine hoşgörüsüz davranıldığına dair sızlandıktan sonra hesaplarını kapatıyorlardı (ki bu da sanal narsisizmin başka bir şekliydi). Sonra bir aydın, asıl önemli olanın ayın 14'ünde orada bulunmak olduğunu ve internet *fora*[2] odalarında (bu aydın, Latince isim çekimlerini biraz biliyordu) vır vır etmekle harcanan tüm enerjinin büyük gün için muhafaza edilmesi gerektiğini hatırlatıyordu. Çoğu kişi tarafından alkışlanıyordu. Ama internet bağlantılarıyla ve genç bir kızın ölümü sonrasındaki duygularıyla ne yapmaları gerektiğini başkalarına dikte etmek istediği de yüzüne vuruluyordu.

Akşam vakti hazırlıklarla ilgili biraz daha bilgi edinmek için, askeri okulda birlikte okuduğum bir arkadaşımı, Chérif Ngaide'yi

---

1 Urbi ve Orbi: "Kente ve Dünyaya" manasında. Aynı zamanda, Papa'nın Paskalya ve Noel gibi önemli bayramlarda Vatikan'dan yaptığı, "Kente ve Dünyaya sesleniyorum" anlamını taşıyan ifadesi. (ç.n.)

2 Türkçede "forumlar" anlama gelen Latince kelime. (ç.n.)

aradım. Üniversitede felsefe öğretiyor ve uzun süredir BMS bünyesinde mücadele ediyordu. Bir nevi, hareketin resmi teorisyenlerinden biriydi ve yıllardır yazdığı çok sayıda metin, sonunda topluluğun entelektüel omurgasını oluşturmuştu. Militanlar onu takdir ediyor, analizlerinin önemini, iktidar eleştirilerindeki tavizsizliğini, etkileyici tarih, felsefe ve siyaset kültürünü beğeniyorlardı. Tüm bu teorik gösterişe rağmen, gerçeklik konusundaki kuvvetli tutumunu, gündelik sefaletlere hassasiyetini muhafaza ediyordu ve sanırım diğer tüm meziyetlerinden çok bu nedenden ötürü seviliyordu.

Ona anadilim olan Serercede *Maag es*, "ağabey" diye hitap ederdim. O da kendi anadili olan Fûlânîcede bana *Miñelam*, "küçük kardeş" derdi. Chérif, Senegal'de olduğumu duyunca sevindi. Sesinde büyük bir yorgunluk sezinledim – tüm bu olup bitenlerden ötürü çok fazla aranıp soruluyor olmalıydı. Ertesi gün evinde akşam yemeği yememizi önerdi, kabul ettim.

Birkaç saat sonra, şoförün beni Médina'ya götürmek için istediği ücreti de hiç pazarlıksız kabul ettim. Babamın arabasını almamayı yeğlemiştim. Taksi ağır ağır ilerliyordu ve tüm yol boyunca zihnim oradan oraya savruluyordu: Kâh varış noktamı düşünüyordum, kâh Elimane'ı.

Onun izlerinin peşine düşen herkes, özellikle insani gizemini çözmeye çalışmıştı. Bense eserin gizemine bağlı kalıyordum. Elimane göçebeliği sırasında yazmaya devam etmişti. Haitili şair kadın onun yazdığı sayfaları dinleme ayrıcalığına kavuşmuştu ama yazıların içeriğini hatırlamadığını iddia etmişti. Bu tümden unutuş, üzerinde yarattıkları güçlü etkiye dair izlenimle çelişiyordu. Bizi böylesine sarsan bir şeyi nasıl unutabiliriz? Bence, Siga D.'yle bu konuda daha fazla konuşmak istememiş olsa da, Haitili şair kadın her şeyi hatırlıyordu.

"Hayır," demişti yine de Haitili şair kadın ona. "Bu sayfaları artık hatırlamıyorum *Corazón*, ama onları bulmaya uğraştım. Bilhassa Elimane'i bulmak istiyordum. Onu özlüyordum. Paris'te geçen on yılın ardından kararımı verdim ve Senegal'e atanmak için talepte bulundum. Elimane'ın ülkesiydi bu ve hatırla, seyahatinin nihai varış noktasının başlangıç noktası olması gerektiğini söylemişti. Belki de, demiştim kendi kendime, bu sözleri kelimesi kelimesine algılamak gerekir. Belki de göçebe gibi geçirdiği tüm bu yıllardan sonra ülkesini özlemiştir ve yeniden oraya dönmüştür. Ya da belki de, büyük eserini tamamlamak için oraya dönmesi gerektiğini anlamıştır. Bana Dakar'da bir görev bulundu ve 1980'de oraya gittim.

Geçmişine dair hiçbir ipucu yoktu elimde. Elimane kökleri konusunda öteden beri son derece ketumdu. Bir gün bana yalnızca, bir nehirden çok uzakta olmayan bir yerde büyüdüğünü ve bir Katolik misyonerler kurumunda eğitim gördüğünü söylemişti. Ailesine dair hiçbir şey anlatmamıştı. Köyüyle ilgili de. Elimde hiç isim yoktu. Dolayısıyla iki yıl boyunca ülkedeki iki büyük nehrin tüm vadilerini dolaştım: Kuzey-kuzeydoğuda Senegal nehri, orta-batıdaki Sine Saloum bölgesinde Gambiya Nehri. Fakat hiçbir bilgiye sahip olmadan gerçekleştirilmesi imkânsız bir işti bu.

Haftasonlarında ve tatil günlerinde tek başıma, biraz tesadüfi şekilde rastgele dolaşıyordum. Kâh kuzeye yöneliyordum, kâh orta bölgelere gidiyordum. Arabayı bu geniş topraklarda bir başıma rehbersiz, haritasız sürüyordum. Çok hızlı gidiyordum. Daima çok hızlı araba kullanmışımdır. Hızın ve baş döndürücü heyecanlarının tadını çıkarmayacaksak araba sahibi olmanın ne manası var? Bu zevk, Elimane'ı arayışım esnasında bana daha da yerinde

göründü: Onu mümkün olduğunca çabuk bulmak istiyordum. Fakat daha ilk gezintimde bunun ne derece aptalca bir girişim olduğunu fark ettim. İlahi bir tesadüf bu işe el atmadığı müddetçe Elimane'ın izini asla bu şekilde bulamayacağımı biliyordum. Bir köye girmek ve dilinizi bilmeyen, size merakla bakan insanlara Elimane isminde bir yazarı tanıyıp tanımadıklarını sormaya uğraşmak... Beyhude olduğu kadar komikti de. Sonra Senegalli meslektaşlarıma yazar ve şair kelimelerinin ülkedeki farklı lehçelerde nasıl söylendiğini sordum. Bana tavsiye ettikleri kelimeleri öğrenip yeniden Elimane'ın peşine düştüm. Her yeni köyde, hangi lehçeyi konuştuklarını soruyordum. Ve öğrenebildiğim vakit, şair ya da yazar kelimelerinin o lehçedeki çevirilerini dağarcığımda arıyor, kelimenin yanına ekliyordum: Elimane. Sonra bu şair adamı aradığımı el kol hareketleriyle anlatmaya çalışıyordum. Yanıt olarak çoğunlukla gülüşmelerle ya da beni de güldüren şaşkın suratlarla karşılaşırdım. Arada bir çeşitli yönleri işaret eder, uzun yanıtlar verirlerdi ve sonunda köyde ya da bölgenin daha uzağında, gösterdikleri yönlere doğru bir şairin ya da şaire denk birinin veya şair olduğu düşünülen birinin yaşadığını anlardım. Oraya giderdim. Elbette o kişi hiçbir zaman Elimane olmazdı ama başka şairlerdi, başka dil ustalarıydı, gezgin ozanlardı, sihirbazlardı, müneccimlerdi, söz taşıyıcılarıydı, laf ebeleriydi, kraliyet müzisyenleriydi, ritim yaratıcılarıydı, bedensel şiir okuyucularıydı, suskunluğun diğer çobanlarıydı. Ama belki de yalnızca Elimane'ın olası yüzleriydi, başka seçenekleriydi... Arada bir, kimileriyle bir veya iki saat geçirdiğim olurdu. Her birimiz kendi dilimizde, çevirmensiz konuşurduk. Bazen onlar şarkı söylerdi. Bazen ben bir şiir okurdum. Aynı şeylerden bahsettiğimize emindim.

Bu, iki yıldan uzun sürdü. Bu ülkeyi, bu gezintiler ve vesile oldukları karşılaşmalar vasıtasıyla tanıdım ve sevdim. Tekrar söyleyeyim, Elimane'i ve köklerini bu şekilde bulamayacağımı çok kısa sürede anlamıştım. Belki de başka nehirler veya nehir kolları vardı. Belki de Elimane bana gerçeği söylememişti ve Dakar'da ya da Ndar'da büyümüştü. Ama gezintilerime devam ettim. Kendilerince şiirsel bir serüven oluşturuyorlardı. Keşfettiğimiz bir ülkenin tüm lehçelerinde şair veya şiir demeyi bilmek şairane bir hareket değil midir? Hatta şiirsel bir ilişkinin doğuşu değil de nedir?

1982'de bu gezileri sonlandırdım. İşte onu tam da o anda, onu aramayı bıraktığımda buldum. Veya o beni buldu. Ülkedeki yolculuklarım sonrasında Dakar'da geçirdiğim ilk hafta sonunda Elimane bana geldi. Demek istediğim, rüyama girdi. Buenos Aires'te birbirimizden ayrıldığımızdan bu yana rüyama ilk girişi değildi. Senegal'deyken bile arada bir rüyalarımda görmüştüm onu. Fakat bu seferki farklıydı çünkü Elimane bana, bana ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Ve ne istediğini sorduğum vakit, anlamadığım bir dilde bana yanıt veriyordu. O zaman ona, bu dilde konuşmadığımı söylüyordum. Fransızca olarak bana ihtiyacı olduğunu tekrarlıyordu. Ona ne istediğini yeniden soruyordum. Yine o yabancı dilde konuşuyordu. Ve bu vaziyet, ben uyanana dek böylece devam etti.

Bu rüya derhal tanıdığım bir yerde geçtiği için de tuhaftı. Oraya bazen işten sonra yalnız başıma giderdim. Adanın karşısında, Ngor sahilinde küçük bir balıkçı kulübesiydi. Artık hiç kimse kullanmasa da kıyıda bu çeşit birkaç kulübe kalmıştı. Bazen okumak veya denizi seyretmek için giderdim oraya. Rüyamda bu kulübelerden birindeydik, hatta sanırım benim en sevdiğim kulübedeydik, denizde yüzen kalabalığın gürültülerine en uzak

olanda. Uyandığımda oraya gittim. Elimane orada değildi. Rüya bir randevu değildi. Kulübede hiç kimse yoktu ama o cümleler vardı. Cümleler bir duvarı olduğu gibi kaplıyordu ve daha önce orada olmadıklarından emindim. Onları okudum, tekrar okudum. Hoşuma gitmişlerdi. Kıyıyı bir baştan bir başa yürüdüm ve bu derme çatma kulübelerden her birine girdim. Hepsinde bir duvar boyunca senin yazıların, senin şiirlerin vardı. O zaman Dakar'ın her yerinde ve hiçbir yerinde seni aramaya koyuldum. Başkentin her yerinde izlerini bırakmıştın ama yine de görünmez kalmaya devam ediyordun. Seni okuyarak aradım. Kömür karasıyla yazılmış mısraların bana rehberlik ettiği kadar şehirde kaybolmama da yol açtı. Ve sonra bir akşam seni nihayet buldum.

Bizi başından itibaren bir araya getiren şey şiirdi. Doğru ama buluşmamıza yol açan bizzat oydu. Bunu Elimane sağladı. Ama ondan hiç bahsetmedik. İkimiz de onu bir sır gibi, diğerinin bu sırrı zaten bildiğini bilmeden sakladık. Yüreğimizin derinliklerinde taşıdığımız şeyi birbirimize açsaydık neler olurdu? Bu rüyayı ciddiye almam gerekirdi. Senin cümlelerinin olduğu şu kulübeye beni Elimane gönderdi ve senin cümlelerin de beni sana getirdi. İşaretler gözümün önündeydi. Anlamayı bilemedim. Veya belki de içten içe anladım ama kabul etmek istemedim. Ama yine de, *Corazón...*"

"Médina'da neresi?"

"Pardon?"

"Médina'ya geldik. Seni nerede bırakayım?"

"Tilène pazarından uzakta mıyız?"

"Hayır, biraz ilerde ama çok uzakta değil. Seni oraya mı bırakayım?"

"Evet. Veya biraz daha uzakta. Iba Mar Diop stadının karşısında. Çok iyi olur."

Birkaç dakika sonra dışarıdaydım. Médina yıldırım aşkına tutulmuş koskoca bir yürek gibi çarpıyordu. Herkesin bildiği bu semtin her bir gözeneğinden hayat fışkırıyordu ve bu ses patlamaları, kavgalar, kahkahalar, klakson sesleri, koyun melemeleri, dini şarkılar, çöp kokuları, ızgara et kokuları ve egzoz dumanları taşkını, ihtişam ve sefaletin kabarttığı bu büyük taşkın, sonunda, görünür olsun olmasın mevcut tüm alanı doldurmuştu. Sonra, nereye gideceğini artık kestiremediği için, ele geçirilmeyi ya da eline geçirmeyi bekleyerek yayılıyor, gözler önüne seriliyordu. Burada, bir sokağın köşesinde sizi avlamakla ve nefesiniz kesilene dek içinizi doldurmakla sizi tehdit eden şey ölüm değil hayattı. Bu şehrin en sıradan sokağındaki manzaranın her romanı anlamsız kıldığının kanıtı duruyordu karşımda. Bir Dakar meydanının tüketilme denemesi miydi? Perec yeniden gelebilir ve deneyebilirdi.[1] Vazgeçtim ve telefonumun GPS'ine baktım. Adres uzakta değildi. Derin bir nefes aldım, Blaise-Diagne bulvarından geçerek 11. sokağa girdim.

"Dünden beri iş için Dakar'dayım. Burası bana seni düşündürdü. Bu uzun ama gerekli suskunluğu kırmaya değer olduğunu düşündüm. Eğer yanıt vermezsen anlarım. Bu kadar zaman sonra normaldir. Hatta belki de böyle olması yeğdir. Öpüyorum. Aïda."

Bir saat önce WhatsApp'ta görmüştüm bu mesajı. Ne cevap vereceğimi bilemeden, gözlerim ekranda on dakika kadar kalakalmıştım. Birçok kez aptalca cümleler yazmaya başlamış ama hemen akabinde silmiştim.

Aïda sıkıntımı ve şaşkınlığımı tahmin etmiş olmalıydı zira aplikasyon uzun dakikalar boyunca "yazmakta olduğumu" işaret

[1] Fransız yazar ve şair Georges Perec'in "Bir Paris Semtinin Tüketilme Denemesi" başlıklı deneysel metnine gönderme. (ç.n.)

ediyordu. Öyle ki, ne demem gerektiğine veya ne diyebileceğime dair en ufak fikrim yoktu. Aïda... Ona Dakar'da ne yaptığını sormama gerek yoktu. Siyasi buhranla, Fatima Diop'un intiharıyla, 14 Eylül yürüyüşüyle ilintisini derhal anlamıştım.

Netice itibariyle, komik birtakım hık mık etmelerin ardından şöyle yazmıştım:

"Umarım sıcak hava sana çok sıkıntı vermiyordur. DK'ye hoş geldin... Aslında ben de birkaç gündür buradayım. Bana yazmana sevindim Aïda. İyiyim."

Kayıtsız görünmek isteyen ama tüm sıkıntımı içinde barındıran bu "aslında"da, Aïda derhal gecenin bir yarısındaki sahte laubaliliğin pırıltılarını görecekti. Patavatsızlığım karşısındaki zalim ve eğlenircesine gülümseyişi şimdiden gözlerimin önüne geliyordu. Yanıtını tir tir titreyerek beklemiştim. Yanıt birkaç dakika sonra gelmişti. Elbette lafı dolandırmadan, alaycı da olmadan doğrudan işin özüne gelmişti:

"Aslında... işte aynı şehirdeyiz. Ya şimdi?"

Birkaç saniye düşünüyor numarası yaparken ondan çok kendimi aldattım. Sonra nefes bile almadan ekrana tıklamaya başladım. Korkuyu ihtiyatlı bir itaat kisvesine büründürmek, geri adım atarken ilerlediğimizi iddia etmek gerektiğinde Fransız dilindeki en kullanışlı zaman kipi olduğunu düşündüğüm şart kipini kullandım.

"Yeniden görüşebilirdik..."

"Olabilirdi. Fakat bunun kötü bir fikir olabileceği aşikâr. Sonu kötü bitecek."

Bu gelecek zaman kipi onun ruh durumuyla ilgili bir ipucu veriyordu bana. Bu ipucuna asıldım.

"Kötü bitecek... Bu cümleyi son zamanlarda çokça duydum."

"Çünkü çoğu şey kötü bitiyor. Ve çoğu insan da bunu biliyor."

"Hiçbir şey bilmiyorlar. Derinliksiz bir hayal kırıklığı, aklı başındalık kisvesi altındaki kolay karamsarlık, kaderciliğin itaatkârlığı gerisinde gizlenen teslimiyetçi küstahlık, kendini kaygı felsefesi olarak gösteren yaşam korkusu bu."

Hava atıyordum ama Aïda beni tanıyordu. Verdiği cevapla, hiç zorlanmadan abartılı gösterişimi yerle bir etti.

"Değişmemişsin: Hâlâ formüller halinde düşünüyorsun. Belki de kendinin bile inanmadığı formüller. Hakiki yaşam korkusu bu işte. Bu sana kaybettirecek. Ama demişti dersin."

Ve ağzımdan akıtmaya hazırlandığım vaazın önünü alabilmek için, Médina'nın merkezinde tuttuğu Airbnb dairesinin konumunu atmıştı. Bir saat içinde geleceğimi söylemiştim. Annemle babam uyumuşlardı çoktan. Yine de dışarı çıktığımı ve geceyi belki de bir arkadaşımın evinde geçireceğimi söylemek için anneme mesaj bırakmıştım.

Ve şimdi orada, Médina'nın çarpıntısı içindeydim ve Aïda birkaç dakikalık yürüyüş mesafesindeydi, 11. sokağın sonunda.

Tüm devrimler vücuttan başlar, Aïda'nın vücudu da başkaldıran bir şehir, asla kül bırakmayacak alev alev bir şehir ve orada mücadele ediyorum çünkü mücadele insanı yüceltir ve buradaki dava buna değer, orada mücadele ediyorum çünkü sevdiğimiz bir şehirde çarpışmak kadar güzel şey yok, o şehri sürekli tanıyamadığımız izlenimine kapılsak dahi, çünkü çoğunlukla şehrin bizden sakladığı sırlar vardır, çünkü bize kaybolma olanağı sunar, çünkü aslında onu severiz ve bu şehrin benden sakladığı sırrı yok, onu avucumun içi ya da annemin karnı gibi biliyorum diyenler, o kişiler bu şehri seviyorum demekten başka bir şey derler ama ben bu şehri seviyorum çünkü kendini tam olarak açığa vurmuyor,

kendini sunuyor ve aynı hareketle kaçıyor, hem doğduğum hem de bana yabancı bir şehir, daracık ve karanlık uzun sokaklarını, ferah ve aydınlık geniş bulvarlarını, mecburi duraklama yerlerini, çevre yollarını ve gizli mekânlarını, tarihi anıtlarını (sağınıza baktığınızda şu ihtişamlı gotik katedrali göreceksiniz) boş arsalarını, parklarını, tarihi merkezini, kabadayı edasıyla yürümeye çalıştığım sıcak mahallelerini (halbuki kabadayı değil de gramlık paketlerde uyuşturucu satan önemsiz küçük bir çete lideri olduğum belli), dolaşa dolaşa bitiremediğim gizemli yeraltı geçitlerini, dik başlı çıkmaz sokaklarını, *vesaire*, *vesaire*, seviyorum, yine de şunu bilmek gerekir ki bu şehir ne ayakta ne de yatıyor, –söylediğim gibi– başkaldıran bir şehir, aynı anda hem hayır der hem de evet, artık neyi istemediğini bilir, neye özlem duyduğunu bilir, ve hareketleri, içinde bulunan kişiye ona eşlik etmekten, gözü kapalı ona güvenmekten, başıboşluğu andıran ama asla başıboşluk olmayan, bir delinin amaçsız yürüyüşünü andıran ama aslında bir devrimcinin, var olan tek gerçek devrimcinin, âşığın eğitimi olan bir güzergâhta ona kendisini takip etmekten başka seçenek bırakmaz ve bu âşık yolun sonunda hazır olmadığını keşfedecektir çünkü bu gibi şeyler için asla gerçekten hazır olunamaz ama haklı davalar uğrundaki büyük fedakârlıkların da anlamını kavrayacaktır.

Sevişmeden geçen bir yılı telafi etmeye çalışmak için seviştik. Bir zamanların geceleri hatırasına seviştik. Raspail Bulvarı'ndaki parkın bankı için seviştik. Ardından sevişmeleri yedeklemek için yeniden seviştik çünkü geleceğimiz yeni bir suskunluğun sonsuzluğuyla ölçülebilirdi. Son kucaklaşma bizi bitirdi. Saat altı olmalıydı. Gündüzün bekleme salonundaki ilk sesler sabırsızlanıyordu. Hiç uyumadığı ya da bir gözü kapalı uyuduğu göz önünde bulundurulursa Médina'nın uyandığını söylemek mümkün müydü bilmiyordum. Açık kalan gözüyle, geceki isyanımıza şahit olmuştu.

"Biraz dinlenmemiz gerek," dedi. Saat on dörtte Ba Mu Sëss (bunu temiz bir wolof şivesiyle söyledi) 14 Eylül amacıyla bir mücadele koordinasyon toplantısı düzenleyecek. Orada olmalıyım."

"Burada olup bitenle ilgili kim haberdar etti seni?"

"Arkadaşlar, basın muhabirleri, militanlar. Çok sayıda gazeteci Afrika kıtasındaki vatandaş hareketlerinin eylemlerini takip ediyor. Cezayir'den sonra Burkina-Faso'ya gittim. Orada güçlü, kararlı, devrimci insanlarla tanıştım. Sankara'ya layık oğullar. Fatima Diop'un intiharını öğrenince, Senegal'de de bir şeylerin olacağını derhal anladım. Kıvılcımlar mutlaka Dakar'dan çıkacaktı. İlk uçağa atladım. Afrika'nın ve dünyanın ayaklanan tüm gençleri için ümit var. Ve eğer düşündüğün buysa, isyanı romantikleştirmiyorum. Bu mücadelelerin bazen neye mal olduğunu biliyorum. Bu nedenle onlara saygı duyuyorum. Bu nedenle dünyanın onları benim gözümden görmesini istiyorum. İnsanların bakışlarında bu alev var. Beni duygulandırıyor. O alevi Fatima'nın yüzünde görüyorum. Öfkenin ve küçümsenmenin ama aynı zamanda aşırı gururun alevi bu."

Hiçbir şey söylemedim ve kollarımla onu sardım. Kucaklaşmaya karşı çıkmadı. Hatta, belli belirsiz bir kalça ve omuz hareketi yaparak vücutlarımızı yeniden birbirine yaklaştırmak istediğini bile hissettim. Birkaç saniyelik bir sessizlik oldu.

"Ya sen?" dedi. "Sen ne için Dakar'dasın?"

Sessiz kaldım. Elimane'dan ve *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden söz etmeli miydim? Annem ve babam gibi Aïda'nın da beni boş ve yakışıksız bulmasından korkuyordum. Durumun aniden utanç verici kıldığı bir tutkuyu üstlenmektense yalan söylemek daha iyiydi. Ülkenin birkaç gündür yaşadığı olaylara kıyasla benim araştırmam nasıl bir değer, nasıl bir önem taşıyabilirdi ki? Yazı

yazmanın, toplumsal ıstırap karşısında nasıl bir ağırlığı olabilirdi? Temel haysiyet özlemi karşısında mükemmel kitap arayışının? Politika karşısında edebiyatın? Fatima karşısında Elimane'ın? Dolayısıyla Aïda'ya yalan söyledim. Tatil için, ailemi görmek üzere orada olduğumu söyledim.

3 Gün Önce

Ertesi gün sokakta birbirimizden ayrılacağımız anda Aïda da ben de bocalamıştık: Yanak yanağa mı öpüşseydik? Dudak dudağa mı öpüşseydik? El mi sıkışsaydık? Birbirimize el mi sallasaydık? Tüm sokak bizi huzursuz ediyordu: Ve bir de kültür ve bakışlar ve ten renklerimiz ve öğle vaktinin tüm ışığını üzerinde toplayan, sırtına sarkan örgülü uzun saçları. Fakat daha da kati şekilde birbirimizi huzursuz ediyorduk; bir gece boyunca gün yüzüne çıkan geçmişimizin altında eziliyorduk. Sessiz ve ortaklaşa bir anlaşmayı yeğleyerek yanak yanağa öpüşmeye karar verdik – ama yalnızca bir yanaktan (ve dudaklarımızın çok yakınından). Ben eve dönmeden önce dudaklarımın köşesindeki parlak kırmızı izi silmeye özen gösterdim. O ise BMS koordinasyon toplantısının yapılacağı Cheikh-Anta-Diop Üniversitesi'ne gitti. Birbirimize yazacağımıza söz verdik.

Eve geldiğimde annem, ben senin annenim ve bu gece yaptığın her şeyden haberdarım anlamına gelen şu bakışlarından birini fırlattı. Yine de bana hiç soru sormadı. Babam da. Öğleden sonrayı erkek kardeşlerimle, annem ve babamla geçirdim ve Fransa'daki

hayatımın bana hatıralarına kadar unutturduğu gündelik hayata alışmaya çalıştım.

Aïda'dan SMS geldi: *Seni özlemiştim, itiraf ediyorum. Tüm yıl boyunca sana yazmamak için kendimi tuttum. Küçük düşmemek için. İşleri karmaşıklaştırmamak için. Ama işler kendi başına karmaşıklaşıyor. Seni hâlâ özlüyorum. Tüm duyularım seni istiyor. Seni daha da tanımak istiyorlar. Senin tarafından daha da çok tanınmak istiyorlar. Buna rağmen, yeniden görüşmemizin hâlâ kötü bir fikir olduğunu düşünüyorum. Biliyorum, çelişkili bir şey bu ama öyle. Ya sen, senin isteğin ne?*

Siga D. hikâyesini bana anlatırken, Haitili şair kadının, hiç kuşkusuz onun ne tip bir erkek olduğunu söyleyeyim istiyorsun, öyle değil mi? dediğini söylemişti. Bu soruya verilecek kolay bir yanıt yok *Corazón*. Onun sesini ilk kez duyana dek aylar boyu anne babamın evdeki edebiyat toplantılarına katıldı. Çok konuşmuyordu. Dinliyordu; ve derin düşüncelerinin sonunda, hiç kimsenin görmediği ama her birimizin hissedebildiği ve hepimizin bizi temel bir gerçeklikten ayırdığını tahmin ettiğimiz o görünmez örtüyü aniden, tek bir sözüyle yırtıp atmasını ümit ediyorduk sanki.

Salona hâkim olan entelektüel ya da siyasi tartışmalara asla katılmazdı. Ama kimse bundan ötürü ona gücenmezdi. Sanki söze katılmaktan muaftı. Bu âdet onu küçümseyici bir züppeliğe bile hapsetmişti: *Biliyor musunuz, dün akşamı suskun ve karanlık Elimane'la geçirdik, hani şu, sessizliği fazlasıyla ruhani olan gizemli Afrikalıyla.* Hem sonra, konuşmalar Afrika'yla ilgili konular içerse de kimse ona soru sormuyordu. Afrikalılığının onu kendi kıtasından söz etmekte daha meşru kıldığını söylemiyorum ama sanırım herkes onun bir Afrikalı olarak kıtasındaki bazı olaylarla ilgili düşüncelerini duymak isterdi. 1960'lı yıllara girmek üzereydik.

Afrikalı ülkelerin bağımsızlığı dünyada ve bizim toplantılarımızda büyük ve hararetli tartışmalar yaratıyordu. Fakat bu ortamdaki tek Afrikalı hiçbir şey söylemiyordu.

Dolayısıyla 1958 yılının bir akşamı, evet, Ekim 1958'de, itibara varan bu saygıdan içime gına geldi. Gine Konakri'nin, De Gaulle'ün AOF[1] ülkelerini bir Fransız topluluğunda bir araya getirme önerisine referandum vasıtasıyla verdiği, yankı uyandıran "hayır" cevabına dair yorumlar yapıyorduk. Aniden ayağa kalkıp ona seslendim: Ya siz bay Afrikalı, Gine halkının bu kararıyla ilgili siz ne düşünüyorsunuz? Ya da hiçbir şey düşünmüyorsunuz, bu konu sizi ilgilendirmiyor ve sizde, aylardır bize gösterdiğiniz bu küçümseyici suskunluktan başka bir şey yaratmıyor. Belki de sizin konuşmalarınıza layık olmadığımızı düşünüyorsunuz. Ama harikulade olduğunu düşündüğüm Gine halkı belki de konuşmalarınıza layıktır, öyle değil mi?

Misafirlerin suratlarını görmen lazımdı *Corazón*. Salonun buz kesmesine sebep olmuştum. Bazılarının gözlerini hâlâ hatırlıyorum. Korkuyla bakıyorlardı. Ama birkaç bakışta merak ve eğlence de okudum. Gombrowicz'in heyecandan yerinde duramadığını derhal fark etmiştim: Nihayet biraz hareket yaşayacağız! diye düşünür gibiydi. Elimane'ın diğer yakın dostu Sábato sessizce bekliyordu fakat sanırım o da Elimane'ın ne yanıt vereceğini bir o kadar merak ediyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, sanırım herkes, hatta hayretten donakalanlar bile onun tepkisini bekliyordu. Biraz uzakta bir koltukta oturuyordu. Bir elim kalçamda, diğer elimde bir şarap kadehiyle üç metre uzağında karşısında küstahça dikiliyordum. Çok gençtim, saçlarım kısacıktı, kulaklarıma büyük halka küpeler takmıştım, üzerimde bakışlara,

[1] Afrique Occidentale Française (Fransız Batı Afrikası). (ç.n.)

iltifatlara, densiz ve her zamankinden daha imâlı tekliflere sebep olan uzun mavi bir elbise vardı. Ona meydan okuyordum. Bakışlarını ağır ağır bana doğru kaldırmıştı. O zamana dek bakışlarımız her karşılaştığında sistematik olarak yaptığım gibi gözlerimi yere eğmeyeceğime dair kendi kendime yemin etmiştim. Elimane birkaç saniye gözleri üzerimde, kımıldamadan kaldı. Ona doğru bir adım atıp şöyle dedim: Belki de duymadınız. Gine konusunda ne düşündüğünüzü soruyordum size. Bağımsızlıkları ve liderleri Sékou Touré konusundaki fikirlerinizi öğrenmek isterdim.

Uzun ve tatsız saniyelerin ardından ayağa kalktı – o zaman düşündüğümden de uzun boylu göründü gözlerime. Bir adımda yanıma ulaşmıştı bile. Geri adım atmadım. Gözlerinin içine bakmayı sürdürmek için çenemi yukarı kaldırdım. On sekiz yaşındaydım, hukuk eğitimime henüz başlamıştım. O ise daha şimdiden olgun bir erkekti. Yaşını bilmiyordum. Ancak daha sonraları kırk üç yaşında, babamla aynı yaşta olduğunu öğrendim.

Onun ancak birkaç santimetre uzağında, hem bir duvarın hem de dikey bir denizin, içinde hiddetli akıntılarını duyduğum bir çeşit ayaklı dalganın karşısındaymışım gibi son derece belirsiz bir izlenime kapılmıştım. Bir müddet bakışlarında nefret pırıltıları seçer gibi oldum, sanki bana vurmak veya beni öldürmek istiyordu. Ama bu pırıltı çabucak geçiverdi. Bunu sakin, neredeyse neşeli bir yüz ifadesi izledi. Ardından kısacık bir an gülümsedi –ama sanırım, varla yok arasındaki bu gülümseyişi gören tek kişiydim– ve bir kelime bile etmeden salondan çıkıp gitti.

O gittikten sonra içerdeki sessizlik bir müddet daha devam etti. Sessizliği bölen Gombrowicz oldu. Bana dönerek: Bravo, küçük hanım. Yüreklisiniz. Ama Afrikalı'nın giderkenki yürüyüşünü tanırım. Sen de bilirsin Sábato, değil mi? Bu onun, izi sürülen

hayvan yürüyüşüydü. Yaralı hayvan yürüyüşü. Bir müddet ortadan kaybolacaktır. Ona biraz fazla yaklaşıldığı vakit daima böyle yapar. Ve kaybolmaya hazırlanırken bu salonu terk ederken yürüdüğü gibi yürür. Sábato ve ben sonunda buna alıştık. Siz de alışsanız iyi edersiniz. Kanımca onu uzun bir müddet yeniden görmeyeceksiniz. Yine de bravo size genç hanım. Onunla yüzleşmek gerekiyordu ve burada bunu yapabilecek tek kişi sizdiniz.

Gombrowicz haklıydı: O geceyi izleyen aylarda Elimane gelmedi. Onu neredeyse bir yıl sonra, Ağustos 1959'da yeniden gördüm. Bu arada Gombrowicz ve Sábato annemle babamın salon davetlerine arada bir katılmışlardı. Her seferinde, arkadaşlarının bana hâlâ gücenik olup olmadığını soruyordum. İkisinden biri yanıt olarak daima Elimane'ın kızgın olmadığını söylüyordu. Yalnızca yoktu, seyahatteydi. Nerede? Latin Amerika'da. Kimi zaman Şili'de, kâh Brezilya'da, Meksika'da, Guatemala'da, kâh Uruguay'da, Kolombiya'da, Peru'da. Ne var ki sık sık çıktığı bu seyahatlerin nedenini ne Gombrowicz biliyordu ne de Sábato. Onunla tanıştığımızdan beri çok fazla seyahat etti, dedi bir gün Sábato. Ama ne arıyor, hatta bir şeylerin peşinde mi bilmiyorum.

Sábato'yu ve Gombrowicz'i edebiyat hocalarım olarak seçmiştim. Ya da daha ziyade onlar beni kanatları altına almayı tercih etmişlerdi. Yazar olarak daha o zamanlarda dünya çapında ünlüydüler. Üniversitede hukuk okurken şiire derin bir ilgi duyduğumu hissediyordum. Gombrowicz ve Sábato şair değillerdi. Üstün zekâyla donatılmış güçlü ve harikulade öykü yazarlarıydı. Ama şiir yazmasalar da şiir okuyor ve şiiri tanıyorlardı. Şiir konusunda yaptığımız tartışmalar, ilk adımlarımda benim için hayati önem taşıdı.

İlk şiir denemelerimi onların görüşlerine sundum; müşkülpesent, hoşgörüsüz, kolayca teşvik etmeyen görüşlerine.

Edebiyatı ve şiiri ciddiye alıyorsan, yazmak istiyorsan, diyordu bana Gombrowicz, müşkülpesentlikten, mutlak yaratıcılık yeteneğinden başka yol yoktur. Bana Çek şair Vladimir Holan'ın bir cümlesinden alıntı yapıyordu: "Taslaktan esere giden yolda emekleyerek ilerlenir." Ve ekliyordu: "Bu yolun sonu yoktur."

En katı ama en neşeli ve en kaprisli olan Gombrowicz'di. Gençlerle çok fazla görüşüyordu ve dehasında eleştirel, ironik, neredeyse tatsız bir şeyler vardı. Sábato daha asık suratlıydı. Edebi yargılarında merhametsiz olmayı bilir ama şartlar ne olursa olsun ağırbaşlılığını büyük oranda muhafaza ederdi. Kitaplarında bulunan önemli metafizik konulara meydan okuduğu geniş ve derin bir içsel evrende seyahat ettiği de görülüyordu.

Elimane sık sık konuşmalarımıza konu oluyordu. Bir akşam Gombrowicz'le başbaşa yemek yerken (Ernesto hastaydı ve bize katılamamıştı), ona yeniden Elimane'la ilgili sorular sordum. Tıpkı bugün senin yaptığın gibi *Corazón*, bilmek istediğim aslında onun ne tarz bir adam olduğuydu. Dolayısıyla Gombrowicz'i uzun uzadıya sorguladım.

Afrikalı buraya nasıl ve niçin geldi? dedi Gombrowicz. Ne tuhaf soru... Buraya nasıl ve niçin geldi? Bir yere nasıl ve niçin gelinir? Ben artık buraya ne nasıl geldiğimi hatırlıyorum ne de savaş sonrasında niçin burada kaldığımı. Buna rağmen Polonya sokaklarını, şu lanetli ülkeyi özlüyorum. Belki de Buenos Aires sokaklarında Varşova sokaklarının gizemini araştırmak için kalmışımdır. Başka bir ülkenin aynasına bakarak kendi memleketimi gerçekten görmek için. Belki de... Ama Elimane? Sanırım gerçekte bunu bana hiç söylemedi. Sakladığından değil ama ben ona bunu hiç sormadığımdan olsa gerek. Bu gibi şeyleri onunla konuşmuyorum. Elimane da benim gibi bir sürgün adamı. Birbirimizle

bakışır bakışmaz bunu anladık ve böyle kabul ettik. Her konudan konuşmak istiyoruz, sürgün haricinde. Her halükârda, sürgünle ilgili söylenecek bir şey yok. Dünyada bundan daha can sıkıcı başka bir konu bilmiyorum. Ama iyileştiği vakit Sábato'ya sor. Belki de o Elimane'ın nasıl ve niçin buraya geldiğini biliyordur. Ama Elimane'a bu soruyu sormanı tavsiye etmem. Bu onun canını sıkabilir, onu sinirlendirebilir. Çoğu sürgün insanı bu sorudan nefret eder. Beni hakiki anlamda ilgilendirmiyor. Bu kadar. Şimdi, güzel ve ateşli Haiti adasından gelen sevgili genç kız, düzüşmeye veya sen öyle tercih ediyorsan sevişmeye gidelim. Geri kalan her şey bekleyebilir, Elimane bekleyebilir, ecel bekleyebilir, ayrıca bizi öteden beri bekliyor, her şey bekleyebilir ama beden beklemez, arzu beklemez, sevişmek beklemez, kaç gündür sevişmedim – ki bu, benim yaşımda affedilmeyecek bir durum...

Dört gün. Fatima Diop'un ölümünden dört gün sonra, ülke hararetli bir güne doğru yol alırken cumhurbaşkanı nihayet akşam yirmi haberlerinde ulusa seslenmeye karar verdi. Liberté 6 adresine akşam on dokuza doğru ulaştım.

Chérif iki yıl önce boşandığından beri bu çok güzel binada tek başına yaşıyordu. Buluşmamız her zamanki gibi keyifliydi. Yine de uzun zamandır uyumamış gibi yorgun olan yüz hatları dikkatimi çekti.

Akşam yemeğine başlarken (şahane bir *dibi*) cumhurbaşkanının konuşması da başladı.

"İştahımı kesecek," dedi Chérif.

Cumhurbaşkanı kırk beş dakika boyunca güçlü ve gösterişli bir konuşma yaptı. Konuşmasına Fatima Diop'un ölümünün onda yarattığı derin üzüntüden söz ederek başladı. Ardından, kaderin zalimliği ve genç yaşta gelen ölümün trajedisi üzerinde durdu.

Nihayet ölen kızın ailesine başsağlığı diledi. Ve ancak ondan sonra, halkın krize karşı hızlı, somut ve etkili çözümler beklediği siyaset konusuna girdi. Bilmece gibi konuşmalar yaparak çok sayıda önlem, ayarlama ve reform ilan etti. Gerekli çalışmaların vakti gelmişti, toplumdaki öfkeyi ve yoksulluğu anlıyordu, başka Fatimaların ölmemesi gerekiyordu, önceliği gençlere veriyordu, vs.

Konuşmasının bitiş kısmına gelirken Chérif televizyonun sesini kıstı. Birkaç dakika boyunca cumhurbaşkanının ne dediğini duymadan ekranda konuşmasını seyrettik. Dudakları sessizliğe açılıyor ve kapanıyordu. Boşluğu kuvvetle çiğniyordu.

"Memleketin yaşadığı tam da bu," dedi Chérif. "Yöneticilerimiz bize bir ekranın, hiçbir sesi geçirmeyen bir camın gerisinden sesleniyor. Kimse duymuyor onları. Duysak da bir şey değiştirmezdi. Hakikati söylemediklerini bilmek için onları duymaya ihtiyacımız yok artık. Camın gerisindeki dünya bir akvaryum. Bu sebepten yöneticilerimiz de insan değil balık: Orfozlar, morinalar, yayın balıkları, kılıç balıkları, turna balıkları, dil balıkları ve palyaço balıkları. Ve elbette çok sayıda köpekbalığı. Ama en beteri, onların o balık suratlarına baktığımızda sanki bize şöyle diyorlar: Bizim yerimizde olsanız daha iyisini yapamazdınız. Siz de bizim gibi hayal kırıklığı yaratırdınız."

Cumhurbaşkanının dudaklarına bakarken şöyle dediğini anladım (veya anladığımı sandım): "Teşekkür ederim. Yaşasın Senegal." Chérif, ülke bayrağı gözlerimizin önünde şanla dalgalanırken televizyonu kapattı.

"*Same fuckin' shit,*"[1] dedi. Her yangında küçük kovalarını alıp bizzat kendi yaktığı alevleri söndürmeye koşuyor. Kundakçı itfaiyeci: Eski numara. Ama biz de o da biliyoruz ki bu, alevleri

[1] (İng.) Hep aynı bok. (ç.n.)

söndürmeyecek. Kovası boş. Yani yalanlarla dolu. Ve avanaklar bu yalanları yutuyor."

"Sopanın ardından havuç..."[1]

"Hayır, hayır *Miñelam*. Can sıkıcı yanılsama da burada. Biraz önce insanları sakinleştirmek için verdiğine benzer haberler o aynı insanları boka batırıyor. Havuçla sopa arasında artık fark ya da münavebe yok: Havucumuz aynı zamanda sopamız. Bu ülkede öylesine azla yetiniyoruz ki. Hiçbir şey konusunda gerçek bir talebimiz yok. Hayatımız konusunda bile. Bunu hak ediyor muyuz?"

Bu konuda düşünmeme fırsat vermeden konuşmaya devam etti:

"Şimdi söyleyeceğim veciz sözün kolaylığına kapılanları öteden beri kınamışımdır: Halklar layık oldukları yöneticiler tarafından yönetilir. Bir başka biçimi de şöyle: Halkların kendilerine uygun yöneticileri vardır. Bu söz öteden beri bana, halkları kolaya kaçarak küçümseme ve bazı bencil ve zalim yöneticilere affedilmez bir yaltaklanma gibi gelmiştir. "Yönetenlerin işlediği suçlar, yönetilenlerin hatası değildir," yazar Hugo, artık nerede olduğunu hatırlamadığım bir yerlerde. Ama vasat yöneticileri kendi halklarının yansımasına dönüştüren insanların haksız olmadıklarını düşünmeye başlıyorum. Yurttaşlarımıza bakıyorum ve kendime şu soruyu soruyorum: Daha iyisini gerçekten hak ediyor muyuz? Yoksa biz de mi bir balık yığınıyız. Sardalya balıkları. Ahlâksız, zarf düşkünü[2] siyasi figürlerden daha iyisini hak etmek için bireysel olarak, toplu olarak ne yapıyoruz?"

"Bu deyişi bilmiyordum: Zarf düşkünü. Bağlam göz önünde bulundurulduğunda sanırım kötüleyici bir söz. Araştıracağım.

---

1 Cezalandırma ve mükâfatlandırma anlamı taşıyan deyime gönderme. (ç.n.)

2 (Fr.) Involucré. "Zarf" manasındaki Latince "involucrum" kelimesinden türetilmiştir, zarf içinde verilen rüşvetten yola çıkarak "yolsuzluk yapan" manasını taşır. (ç.n.)

Ama sorduğun soruya yanıtın nedir? Bireyler ve halk olarak başka bir şeyi hak ediyor muyuz?"

Tam o anda telefonu çaldı. Chérif telefonun ekranına baktı ama açmadı.

"BMS bugün UCAD'da[1] bir mücadele koordinasyon toplantısı düzenliyordu," dedi. "Oraya gitmedim. Beni onun için arıyorlar. Tahminimce bir makale yazmamı istiyorlardır. Ama onlarla konuşmaya pek o kadar hevesli değilim. Artık makale yazmak ve onlara analizler yapmaya da gönlüm yok."

"Neden?"

"BMS'nin çalışmalarında artık kendimi tam olarak bulamıyorum. Hareket, sistematik ve faydasız bir itirazın içine gömüldü. Eleştirel, gerekli, yürekli bir militanlık faaliyeti. Ama aslında faydasız. Hiçbir şeyi değiştirmiyor. Eylemimiz siyasi statükoyu, iktidarla fikir çatışmaları hayalini muhafaza ediyor. Ama statüko daima iktidarın işine gelir. Daha ileri gitmek lazım. Daha fazla şeyler yapmak."

"Daha ileri gitmekten kastın, BMS'nin kendini dönüştürmesi, bir siyasi parti olarak yapılanması gerektiği mi? Siyaset arenasına girmesi ve demokrasinin masum bekçilerini oynamak yerine kendini kirletmesi mi?"

"Hayır, söylemek istediğim bu değil. Siyaset oyunu sonunda daima karşısındakini kendi kurallarına baş eğdirir. O bir değirmen, bizse tahıllarız ve tahıllar kendilerini öğüten ve yok eden değirmeni asla değiştiremez. Meseleleri içerden dönüştürmek bir hayal. İçerde dönüşen biziz. Siyasi alışkanlıklar değil. Meseleler değil. Meseleler hiç değişmiyor. En azından bu şekilde değil."

"Hangi şekilde peki? Önereceğin başka bir yol var mı?"

---

[1] Université Cheikh-Anta-Diop. (ç.n.)

Evet, dedi ama önerisinin daha da olgunlaşması gerektiğini düşünür gibi hemen ardından sözünü geri aldı:

"Hayır... Emin değilim. Bilmiyorum. Üçüncü yolu arıyorum. Birkaç gündür olup bitenler başka bir şeyler yapmak gerektiğine inandırdı beni. Gösteri yapmak, GMI[1] ile savaşmak, copları ve göz yaşartıcı bombaları yok etmek, avaz avaz haykırmak, Ulusal Meclis'i, adalet sarayını veya cumhurbaşkanlığı binasını taşlamak, güneşin altında gözyaşları içinde Fatima Diop'un ismini bağırmak tamam. Ama sonra? Ya sonra?"

Ona verecek yanıt bulamadım. Bir sessizlikten sonra nihayet Chérif yeniden konuşmaya başladı:

"Neyse... Bana kendinden söz et *Miñelam*. Burada tam olarak ne yapıyorsun? Yeni bir kitap için araştırmalar mı?"

"Evet, bir anlamda öyle sayılır."

"Umarım bu yeni kitabında seni daha çok bulurum. BMS'ye söylediklerim yazarlar için de geçerli. Daha fazla bir şeyler yapmalılar. Edebiyatın bir işe yaramadığını söylemiyorum. Edebiyattan korktuğum ve ona kutsal bir bağlılık duyduğum için asla yazar olmayacağım. Demek istediğim, en azından bir kişinin ruhunun tellerini titretmek gibi bir hırsın yoksa yazmamak en iyisi. *Boşluğun Anatomisi* gibi bir kitap daha yazma. Sana yalvarırım. O kitap yalnızca sana sesleniyordu. Daha iyisini yaparsın. Çok daha iyisini yapmalısın. Bize büyük bir kitap yaz *Miñelam*. Büyük, siyasi bir kitap."

Gülümsedim. Sürpriz değildi bu: Chérif, *Boşluğun Anatomisi* yayımlandıktan sonra bana bu konuşmayı zaten yapmıştı. Benmerkezci meşguliyetler uğruna toplumsal sorunları bir kenara ittiğimi söyleyerek serzenişte bulunmuştu. Gerçeğe, gerçek hayata,

[1] Groupement Mobile d'Intervention (Mobil Müdahale Grubu). (ç.n.)

somut meselelere inandıklarını zanneden şu embesillerin eleştirileri gibi eleştiriler yapmamıştı. Hayır: Artık bir dostunu tanıyamayan bir insanın samimi şaşkınlığıyla konuşmuştu benimle.

Bir dönem benzer idealleri paylaştığımız doğru. Hatta şunu bile söyleyebilirim, içimizde en radikali bendim. Ama hiçbir şey değişmeden kalmaz. Yalnız bu arzu edilen bir şey midir? Kişinin zamanla kemikleşen kişiliğine sadık kalması sadece yanılsama değil; bu sadakat bana, hayatın alay ettiği bir körlük gibi geliyor: Hayat, onun tahmin edilemez gidişatı, kararsızlıkları, hiç değişmeyeceğini düşündüğümüz ve iddia ettiğimiz değerleri ve prensipleri kimi zaman çiğneyen hayat şartları.

Bazen, bir zamanlarki çocukluğa sadık kalınması gerektiğinin söylendiğini duyuyorum. Dünyada sahip olunabilecek en boş veya uğursuz hırs bu. İşte benim asla vermeyeceğim bir tavsiye. Bir zamanların çocuğu, dönüştüğü yetişkine, bu yetişkin kurduğu hayalleri gerçekleştirmiş olsa dahi, daima hayal kırıklığı taşıyan veya zalimce bir bakışla bakacaktır. Bu, yetişkinliğin doğası gereği lanetli veya sahte olduğu anlamına gelmez. Basitçe söyleyecek olursak, hiçbir şey, saf duygusal yoğunluk içinde yaşanmış bir çocukluk idealine ya da hayaline uygun düşemez. Yetişkin olmak, o körpe yıllarımıza yaptığımız bir sadakatsizliktir daima. Ama çocukluğun tüm güzelliği de burada yatar: Bu, ihanete uğramak içindir ve bu ihanet geçmişe özlemin doğuşudur, bir gün belki de hayatın diğer ucunda gençliğin saflığına yeniden kavuşmayı sağlayan tek duygudur bu.

Chérif ikna olmamıştı. Bana çocukluktan değil, on sekiz yaşımdan söz ediyordu. Hayat sınavlarının bizi dönüştürdüğünü kabul ediyor fakat sefalete sırt çevirebilmeyi anlamıyordu. Bu kaygı, onun gözünde vicdanın değişmez parçasıydı. Güzel sanatsal

yapıtların yaradılışlarıyla çelişkili olduğunu düşünmüyordu. Chérif beni en ufak sefalet veya adaletsizlik görüntüsüyle isyana kapıldığım bir dönemde tanıdığı için, "dönüşümümü" daha az kavrıyordu. Onun tanıdığı, sinir hücrelerine kadar politikaya batmış *Miñelam*, öylesine çabuk, öylesine aniden değişmişti ki...

"Denerim," diye yanıt verdim. "Büyük siyasi bir roman."

Ardından, en azından görünürde daha hoş konulardan konuştuk: Kitaplardan, kadınlardan, seyahatlerden, askeri okuldaki trajikomik hatıralarımızdan; ama Chérif'in, kendini tasasızlığa öyle kolay kolay bırakamadığını da gayet iyi görüyordum. Gözlerinin derinlikleri, gülümseyişlerini, gülümsemek için gösterdiği gayreti o anda yalancı çıkarıyordu. Geceyarısından az önce yolu tarif etmesini istedim. Arabama kadar benimle geldi.

"Fatima Diop'u tanıyor muydun?" diye sordum o zaman. "Söylendiğine göre BMS için çalışıyormuş."

"Evet."

Bu evetten önce beş veya altı saniyelik bir sessizlik geçmişti. Bu saniyelerin Chérif'in içinde bir hatıra ve ıstırap uçurumu kazdığını veya bu uçurumu yeniden açtığını içgüdüsel olarak hissettim. Hiçbir zaman titremeyen sesi kesik kesikti. Ona üzgün olduğumu ve bu konuyu açtığım için pişman olduğumu söyledim. Bana teşekkür etti ve önemli olmadığı konusunda beni temin etti. Sonra yeniden sessizlik ve karanlık ve karışıklık ve sokaklardaki kum.

"Bu kızın bir ruhu vardı," diye ekledi aniden, arabaya gelirken. "Şahane bir ruh. BMS'de ve daha sonra özel hayatta yakınlaşmamızdan önce UCAD'da felsefe öğrencim olmuştu. Onu iyi tanıyordum. İşte 14 Eylül yürüyüşüne gidemeyeceğim hissi de onu tanımamdan kaynaklanıyor."

Arkadaşımı kucaklamak arzusuna kapıldım ama doğal bir utanç duygusu beni bundan alıkoydu: Birbirimize şefkat göstermeye ya da diğerini bu şekilde teselli etmeye alışkın değildik, bunu yapsam *gerçekten* değiştiğimi söylerdi, dolayısıyla yalnızca üzgün olduğumu tekrarlamakla yetindim. Kendisinin de üzgün olduğu yanıtını verdi. Dinlenmesini tavsiye ettim. Bunu yapacağına söz verdi. Birbirimize iyi geceler diledik ve yola çıktım. Arabanın dikiz aynasına göz atmadan önce birkaç saniye ilerledim. Chérif kımıldamamıştı ve aslında benim değil de Fatima Diop'un uzaklaştığını seyrettiğini biliyordum. Düşündüm: Belki bir gün bana Fatima'yla yaşadıklarını anlatır, bir gün bunu anlatmasını isterdim, sonu kötü olsa da.

Liberte 6'dan çıkıp VDN'ye[1] ulaşmak için batıya yöneldim. Médina yönüne. Haz isyanlarının ve tensel coşkuların başkenti Aïdakent beni bu akşam da çağırıyordu ve karşı konulamaz bu çağrı en uzak temellerime, koşulsuz arzu parçama sesleniyordu.

"*Öyleyse akşam görüşürüz çöl şairi, gel her şeyi kanıtla bana,*" demişti sabahki SMS'ine verdiğim yanıttan sonra: "*Şu anda tek istediğim arzumuzun peşinden gitmemiz, içimde sana duyduğum hiç dinmeyen bir arzu var, bir yıldır süregelen ve her gece gidermek istediğim bir arzu. Tenine hâlâ susuyorum. Bir yıldır çölde yürüyorum ve tenine olan susamışlığımı bir geceden fazla gidermem gerek. Tüm duyularım tanıyor seni ama tanımak yetmez: Birbirimizi tanıdığımızı yeniden kanıtlamamız lazım. Sen bana inanmış olsan da ben bunu sana bir kere daha kanıtlamak istiyorum.*"

[1] Voie de Dégagement Nord (Kuzey Geçiş Yolu). (ç.n.)

2 gün önce

Ülkenin en çok okunan gazetesi, 14 Eylül günü yaşanmasından korkulan gerilimlerden ve şiddet olaylarından ötürü, bu sabah manşetinde şu hayati soruyu sormuştu: Ne yapmalı?

Farklı dini toplulukların liderleri sakinleşme çağrısı yapıyordu. Senegallilerin aynı Tanrı'ya iman eden dini bütün bir topluluk olduğunu söylediler. Tüm ülke Fatima Diop ve ailesi için dua etmeliydi. Mutlaka yapılması gereken şey barıştı.

Cumhurbaşkanlığı çoğunluğunun üyelerine göre, Fatima Diop'un intiharı ne politikleştirilmeliydi ne de araç haline getirilmeliydi. İnsanları öfkeye değil sorumluluk duygusuna sevk etmesi gereken insani bir dramdı bu. O güne dek yapılması gereken, diyalogu yeniden başlatmak ve siyasi görüş farklılıklarına rağmen bir arada kalmaktı.

Profesyonel siyasi muhalifler hükümetin halkın çığlığını duyması ve sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini vurguluyordu. Cumhurbaşkanı istifa etmeli ve yeni seçimler düzenlemeliydi. Dolayısıyla her ne pahasına olursa olsun yapılması gereken, arı ve katı bir politikaydı.

Medyaya konuşan dürüst vatandaşlar tereddütlüydü. Barış istiyorlardı ama barış karın doyurur muydu? En yoksulların aynı hayat şartları içinde kalmaya devam edecekleri suni bir barıştan ziyade daha fazla haysiyet ve sosyal adalet getirecek bir kriz daha iyi olmaz mıydı? Bu trajik ikileme takılan halk kendi kendini sorguluyordu. En iyisi kafalarını yastıklarına koyup karar vermeleriydi.

BMS'nin liderlerine göre hiç tereddüt yoktu. 14 Eylül yeni bir tarihin ilk sayfası olmalıydı. Bu tarihi yazmamak Fatima Diop'un anısına ihanet etmek anlamına gelecekti. *Ne yapmalı?* Lenin 1902'de, başlığı bu çok basit sorudan ibaret olan siyasi bir inceleme yayımlamıştı. Yanıtı da bir bu kadar basitti ve Sonuna kadarcılar bunu benimsediler: Gerçek bir devrimciye göre, yapılması gereken şey devrimdi.

Ya bana, yani yazara, gelecek vaat eden genç yazara, yüce vatanın edebi geleceğinin sözde değerlerinden birine göre ne yapılması gerekiyordu? BMS'nin radikal militanlarından biri olan bir internet kullanıcısı Facebook sayfamdan seslenmişti bana. *Sen bunlarla ilgili ne düşünüyorsun? Yazarlar ne yapıyor? Sizler söz hakkına sahip olmayanların sesisiniz! Bu sessizliğin nedeni ne? Bize ihanet etmeyin! Beyazlar Fransa'da senden bahsediyor. Ama sen, kendi memleketin için ne diyorsun?*

Çok sayıda yanıt vermeye niyetlendim. *Ağzından çıkanlar seni ilgilendirir, kendin için konuş arkadaşım.* Sildim. *Söz hakkı olmayan herkes tek bir seste bir araya gelebilir mi?* Sildim. *Grup adına konuşmak daima bireylere ihanet etmektir.* Yine sildim. *Kapa çeneni.* Yanıtı kaldırdım. Kimse adına konuşmaya hakkım olmadığını hissediyordum. Kendi konuşmalarım bana zaten fazlasıyla ağır gelirken, ne idüğü belirsiz yazar statüm bir şeyleri değiştirmeyecekti.

Rehberlerin, vizyonerlerin, peygamberlerin, müneccimlerin, kâhinlerin ve diğer şahane hugocuların dönemi geçmişti. Edindikleri yolda isimsizlerin peşinden gitmek ve onları sonuna kadar takip etmek, yani ruhlarının veya kendi ruhumuzun sınırlarına dek takip etmek haricinde artık izlenecek yolu tarif etmenin manası kalmamıştı.

Uzun bir tereddütün ardından, mesajına karşılık vermekten vazgeçtim. Bana özelden yazarak, birçok gence örnek olduğumu ve bana, sözlerime, mücadeledeki varlığıma ihtiyaçları olduğunu söyledi. O mesaja da yanıt vermedim. O zaman yeniden ana sayfama geldi ve gönderdiği ilk mesajın altına büyük harflerle şöyle yazdı: *İşte bu nedenle burada asla tanınmayacaksın: Bize tepeden bakıyorsun. Beyazlar seni istedikleri kadar övebilirler, sana istedikleri ödülü verebilirler, büyük gazetelerinde senden söz edebilirler ama burada bir hiçsin. Hiç. Ve kendi evinde bir hiçsen, her yerde hiçsin. Sen bir akıl hastasısın, bir Ev Zencisi. Asla onların tırnağı olamayacaksın...* Ve ardından bana halkın yüksek vicdanı olarak gördüğü yedi sekiz entelektüelin ve yazarın isimlerini sıraladı.

Yorumunu *like*ladım ve böylece en kibirli alaycılığı sergiledim. Ama içten içe beni üzmeyi başardığını hissediyordum. Tüm bu yazılanlara önem atfettiğim için kendi kendime kızdım. Hele de daha birkaç gün önce (hakkımda hüküm veren bu kişinin, kuşkusuz hiç okumadığı ama örnek yazarlar listesinde ismini verdiği), tüm çalışmalarını ihanete, hatta "bizim" öldürülmemize, anavatanımızın, köklerimize ait kültürün, "insanlarının" beklentilerinin, aidiyetin öldürülmesine dayayan Siga D. ile birlikte olduğumu düşününce. Onun çalışmalarının bedeliydi bu. Elimane'ın benim yerimde olduğunu hayal etmeye çalıştım. Bu tipe ne yanıt verirdi?

Haitili şair kadın, Elimane'ı Arjantin'de bulunma sebepleriyle ilgili sorgulayıp sorgulamadığını ona sorduğum vakit bana

şöyle yanıt verdi: Elbette sorguladım *Corazón*. Elbette sonunda ona, onu Arjantin'e neyin getirdiğini ve orada neyin alıkoyduğunu sordum. Bu cesareti ancak yıllar sonra buldum. Ona soruyu sorduğumda, Gombrowicz'in bana söylediğinin aksine Elimane kızmadı. Fakat o anda yüzünü kaplayan madeni duygusuzluk, samimi bir öfkeden daha fazla dehşete düşürmüştü beni. Bakışlarını üzerime dikti. Alnında birkaç ter damlacığı pırıldıyordu, bazıları kaşlarının içine akıyordu. On yedi saniye, aramızda tek bir kelime bile geçmeden, –yatağının üzerinde asılı duvar saatinin gürültülü tik takları yardımıyla aklımdan saydığım– on yedi saniye geçti, ardından şöyle dedi: Yine başladın. Nedenini bildiğini sanıyordum ama yanılmışım. Ben burada değilken ya da onları ben olmadan gördüğün vakitler Sábato'yla Gombrowicz'e benimle ilgili sorular sormadın mı?

1964 yılının başıydı, ocak sonu veya şubat başında bir akşam. Gündüz çok sıcak olduğunu hatırlıyorum. O günü, onun yaşadığı, akşamı beklerken içerisi biraz serin kalsın diye panjurları kapalı olan küçük stüdyoda geçirmiştik. Karanlık nihayet bastığında ve sıcaklık biraz düşer düşmez, odanın tek penceresini açmıştık. Hava biraz daha tahammül edilir gibiydi ama en ufak esinti yoktu. Her şeye bulaşan, giysileri vücudumuza yapıştıran görünmez ve kalın bir rutubet örtüsünün yere inmesine izin vermediği yumuşak hava gökyüzünde asılı kalmaya devam ediyordu. Onunla beş yıldır görüşüyordum ve annemle babamın salonunda birbirimize meydan okumamızdan sonra onu yeniden gördüğümden beri dudaklarımı yakan soruyu ona sormaya ancak o akşam cesaret etmiştim.

Ne yalan söyleyeyim, yanıtı beni şaşırtmadı. Ona bu soruyu sormadan önce, soruma soruyla karşılık vereceğini biliyordum. Ona

has bir özellikti; tüm bu yıllar boyunca onu tanımıştım. Annemle babamın evinde 1958'de yaşanan olay sonrasında güney Amerika'da aylar süren bir seyahate çıkmıştı, hatırlıyor musun? Buenos Aires'e 1959 Ağustos'unda dönmüştü. Sábato ve Gambrowicz, onunla yemek yedikleri ilk akşam beni de davet etmişlerdi. Dolayısıyla annemle babamın evinde yüz yüze gelişimizden beri onu ilk görüşümdü. Ama suskunluğuna asilik ve küstahlıkla meydan okuduğum o akşamın aksine, yeniden buluşacağımız gece dehşet içindeydim. Fakat beni korkutmaya çalışmadığını derhal anlamıştım. Hatta onu nazik, neredeyse halim selim bulmuştum. Yalnızca yegâne dostlarıyla birlikteydi ve çok konuşkan olmasa da, birkaç dakika içinde, annemle babamın sanatsal gecelerine katıldığı tüm seferler esnasında olduğundan daha fazla konuşmuştu. Belki de beni dehşete düşüren buydu: Hiç görmediğim, yeni biri gibi görünüyordu gözlerime.

İşte bu dönemden itibaren, 1960'lı yılların başında onunla daha çok görüşmeye başladım. Önceleri daima Sábato ile Gombrowicz'in eşliğinde kafelerde veya ikisinden birinin evinde görüşüyorduk. Buenos Aires'de yaşayan başka sanatçıların, şairlerin, mesenlerin evlerinde de bir araya geliyorduk. Annemle babam artık evlerinde eskisi gibi salon davetleri düzenlemiyordu ama o vakitler şehirde bu davetler hiç eksik olmuyordu. Victoria ve Silvina Ocampo'nun salon davetleri revaçtaydı. Orada Borges, Mallea, Bioy ve Arjantin edebiyatının, *Sur* dergisi çevresindeki diğer tüm simalarıyla karşılaşıyorduk; bazen Roger Caillois veya Aldous Huxley gibi Avrupalı entelektüelleri ve yazarları da görüyorduk. Elimane o davetlere arada bir geliyordu. İki arkadaşı gibi o da, daha sınırlı sayıda misafirin katıldığı, daha az gösterişli davetleri tercih ediyordu. Yazın Buenos Aires'in kafelerinde, o dönemler

oralara yerleştirmeyi âdet edindikleri büyük vantilatörlere sırtını vererek oturmayı severdi. Esintili havanın ensesine ve omuzlarına vurmasından hoşlanırdı. Tangoları, bilhassa Gardel'in tangolarını dinleyerek, uğultuları haliçin suları üstünde miskin miskin kayıp giden gündelik konuşmalara, siyasi tartışmalara, futbol veya boks konusundaki atışmalara kulak vererek içkisini içerdi. O anlarda mutlu mu üzgün mü olduğu belli olmuyordu. Ama en azından dingin görünüyordu.

Ondan daha az korktuğumu anlamam aylar almıştı; baş başa görüşebilmemiz için ise üç yıl geçmesi gerekti. Bu arada belirli aralıklarla Latin Amerika'daki şu gizemli gezilerine gitmek için kâh birkaç gün, kâh birkaç hafta boyunca ortadan kaybolurdu. Yine de orada olduğu her sefer onu görmek, onunla konuşmak, çok nadir konuşsa da onu dinlemek için yanıp tutuşurdum. Sanki söylediği her kelimeyi hesaplıyordu veya hesaptan düşüyordu; her cümlesinin bir bedeli vardı ve ancak gerektiği şekilde ölçüp biçildikten sonra söyleniyordu. Önceki arkadaşları gibi o da edebiyatta bir nevi koruyucum oldu. Şiir çalışmalarım konusunda Sábato, Gambrowicz ve Elimane tarafından eğitilmek, şiirlerimin onlar tarafından okunması, düzeltilmesi, eleştirilmesi, ümitlerimin kırılması, onlar tarafından teşvik edilmek hayatımın en büyük iftiharı *Corazón*. Ustalarla çalıştım ben.

Sana Gombrowicz ve Sábato'dan, her birinin kişiliklerinden ve tarzlarından bahsetmiştim. En zoru olmasına rağmen sanırım Elimane'dan da söz etmeye çalışmam gerekiyor.

Barracas Mahallesi'nde içinde yalnızca elzem mobilyaların bulunduğu iki odalı bir daire tutmuştu. Bu *barrio*daki[1] diğer bütün daireler gibi sefil görünüşlü bir yerdi. Beni oraya ilk davet edişinde

[1] Semt, mahalle. (ç.n.)

evinde ağırladığı ilk kişinin ben olduğumu söyledi. Gambrowicz ve Sábato bile buraya adım atmamışlardı, ki bunu daha sonra kendilerine söylediğimde doğruladılar. 1963'te yalnız geçirdiğimiz, yani yanımızda iki arkadaşımız olmadan demek istiyorum, birkaç ay içinde yakınlaşmıştık. Zengin ve prestijli bir vakıf tarafından davet edilen Gombrowicz, 1939'dan beri ilk kez Avrupa'ya, Berlin'e dönüyordu. Sábato ise başyapıtı *Kahramanlar ve Mezarlar*'ın yayımlandığı ve kendisini üne kavuşturduğu birkaç Latin Amerika ülkesinde seyahate çıkmıştı.

Onlar yokken Elimane'la daha sık görüşmüştük. Gün içinde üniversiteye gidiyordum, akşam onunla şu veya bu kafede buluşuyordum. Edebiyat üzerine tartışıyorduk. Ona özel hayatı ve geçmişi konusunda çok az soru soruyordum; bu aramızda bir anlaşma gibiydi ama yine de onu tanıdıkça, geçmişinin ve Arjantin'e gelişinin sırrını bana açmadığı müddetçe onu asla tanıyamayacağıma dair hissim gitgide büyüyordu. Ama onun hikâyesini dışarıdaki tüm bakışlardan koruyan buzuldan (veya içinde timsahların cirit attığı nehirden) nasıl geçeceğimi bilmiyordum. İstediği vakit sevimli görünebiliyordu, benimle daima öyleydi ama ben bu cana yakınlığın bir bedeli olduğunu çok çabuk anladım. Yanına yanaşılabilir olsa da ulaşılmaz kalmaya devam ediyordu. Bana geçmiş hayatının bir parçasını anlatması için birçok kez onu isteklendirmeye çalışmıştım ama öylesine beceriksizdim ki, daha ben ufacık bir soru bile sormadan niyetimi tahmin ediyordu.

Bir akşam, yaşadığı yeri görmek isteyip istemediğimi sorarak o müstahkem kalesinin tek kapısını bizzat kendisi açtı. Evine ilk gidişimdi; Arjantin'de sadece Gombrowicz'le Sábato'nun okuduğu *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okumama da ilk izin verdiği seferdi. O benim yazdığım son şiirleri okur ve düzeltirken yatağına

oturmuş ve *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni okumaya başlamıştım. Yatağının üzerinde asılı duvar saati, ibrelerinin her hareketinde can çekişir gibiydi. Geçen her saniyeyle bir hırıltı koparıyordu. Ama o akşam, duvar saatinin hırıltılı nefesi bile beni *Labirent*'in sayfalarından koparmayı başaramadı. Elimane'ın daha sonra intihal konusuna ve bunun Fransa'da ona ödettiği bedele dair bana anlattığı her şeye rağmen olağanüstü bir kitaptı. Evet, bana her şeyi anlattı. İntihaller –ki ayrıca onları gerçekten intihal olarak görmüyordum– önemsizdi, çünkü büyük bir eseri ilmek ilmek dokumuşlardı. Bu konuyla ilgili hep böyle düşündüm. O gece, Elimane'ın evinde geçirdiğim ilk gece, ona *İnsaniyetsizlik Labirenti*'yle ve Fransa'da nasıl karşılandığıyla ilgili birçok soru sordum. Ölçüp biçerek, karanlıkta kalması gerektiğini düşündüğü kısımları kendine saklayarak yanıt verdi. Ama en azından geçmişiyle ilgili biraz bilgi edinmiştim. Bu bir günah çıkarma ya da şikâyet değildi: Elimane, onu hâlâ incittiği belli olsa da, hayatının bu parçasını bana mahcubiyetle, yapmacıksız bir biçimde anlatmıştı. İki veya üç kez içine düştüğü sessizlik ya da sesindeki bir titreyiş, yüreğinde hâlâ canlı olan öfke, utanç ve hayal kırıklığı karışımı bir duyguyu ele veriyordu.

Gecenin sonunda onun yanında uykuya dalmadan önce anladım: Elimane Arjantin'de bulunmasının sebeplerini bana gönüllü olarak anlatmış ve böylece kendisiyle ilgili aklımdaki soru işaretlerini tahmin ederek onları bu şekilde dindirmişti. Çıkarımlarımı kendi başıma yaptım: Fransız edebiyat çevrelerindeki gözden düşüşüyle yaşadığı acı tecrübeden ötürü kendini iyileştirmek için Arjantin'e gelmişti. Ya da bu tecrübeyi unutmak için. Tatminkâr bir açıklamaydı bu: İçinde izzetinefis, gurur, özsaygı, haysiyet, mağrurluk barındırıyordu; bir insanı gitmeye itebilecek,

ayaklar altında çiğnenen bir değerler bütününe dokunuyordu. Bu, Elimane'ın durumunda daha da ikna ediciydi zira erkeklik ve yazarlık şerefine mal olan bu kitap büyük bir kitaptı. Bana söylemedi ama o dönem bunu şöyle anladım: İzzetinefsimiz incindiğinde nasıl uzaklaşırsak o da Arjantin'e öyle gelmişti. Sanırım *Corazón*, o akşam âşık oldum, ona değil ama o erkeğin hiç kapanmayan yarasına. Evet, Elimane buydu: Kanı bazen içine doğru akan açık bir yara. Bir iç kanama. İçeri doğru fışkıran bir gayzer. Ne tedavi etmek istiyordum onu, ne de kurtarmak. Bunu yapmak istemiyordum, hem sonra buna muktedir de hissetmiyordum kendimi. Karanlıkları cezbetmişti beni; o kadar. Gombrowicz'den sonra o da sevgilim oldu.

Birkaç ay boyunca artık kendi kendimi hiç sorgulamadım çünkü cevabı ya da cevabın bir kısmını aldığımı zannediyordum. Onunla geçirdiğim anların, tavsiyelerinin, tecrübesinin tadını çıkarmakla yetindim. Gombrowicz ve Sábato'nun başlattığı edebi ve cinsel eğitimimi o tamamladı.

Gombrowicz Berlin'den döndüğünde bize Avrupa'ya kesin dönüş yapacağını haber verdi. Fransa'ya yerleşiyordu. Polonyalı ustanın, büyük kısmı şehirdeki genç erkek ve kadın şairlerden oluşan tüm arkadaş çevresinin ona veda etmeye geldiği küçük bir eğlence düzenlendi. Gombrowicz gitmeden önce son bir kez kendisiyle birlikte uyumamı istedi. Yani ölümümden önce, dedi. Kabul ettim; bütün gece seviştik (yatakta tam bir utanmazdı, şehvetliydi, komikti ve yumuşaktı!) sonra, ertesi sabah mutfakta kahve içerken son derece tuhaf bir biçimde, Elimane'a neden Arjantin'de olduğunu sorup sormadığımı öğrenmek istedi. Bu beni şaşırttı çünkü bunu sormamı tavsiye etmeyen bizzat kendisiydi. Bu çelişkiye dikkatini çektim.

Niçin burada olduğunu ona sormanı hâlâ tavsiye etmiyorum, dedi, karşısındakini o her zamanki ters köşeye yatırma arzusuyla. Ama ondan hakikati talep etmeni de tavsiye ederim sana. Onun peşini bırakma. Onu buraya getiren şeyin, romanındaki intihalin yarattığı skandal olmadığını düşünüyorum. En azından tek neden bu değil. Başka bir şeyler var.

"Böyle mi düşünüyorsun?"

"Düşünmek mi? Ne korkunç! Hayır, düşünmüyorum: Hissediyorum."

Gombrowicz'in bana söylemeyi kabul ettiği tek şey bu oldu. Ardından Fransa'ya gitti, daha sonraları evleneceği Rita'yla karşılaştı ve birbirlerini sevdiler. Onun gidişi, bilhassa olağanüstü romanesk üçlemesinin son eserini yazmaya başladığı için gitgide daha az görüştüğümüz Sábato'yu fazlasıyla üzmüştü. Dolayısıyla çoğunlukla Elimane'la yeniden kafelerde ya da onun evinde yalnız buluşuyorduk. Birbirimize veda ettiğimiz akşam Gombrowicz'in bana söyledikleri zihnimdeki kuşkuları depreştirmişti. Elimane ara ara, uzun veya kısa sürelerle Buenos Aires'ten gitmeye devam ediyordu. Hakkında hiç konuşmadığı, yinelenen bu gidişler, onun Arjantin'de bulunmasının gerçek nedeniyle ilgili olarak yeniden aklıma düşen soru işaretlerini derinleştirdi. Hakikaten nereye gidiyordu? Ne yapıyordu? Labirentinin merkezinde kim yaşıyordu? Onu tanımıyordum. Buenos Aires'teki en eski arkadaşı Sábato'nun bile onun özel hayatı konusunda hiçbir bilgisi yoktu.

Kimi günler bu merakımın gereksiz olduğunu düşünüyordum. Sevdiğimiz birinin sırlarını keşfetmek o kadar da önemli miydi? Merakımızdan koruduğu şeyler için sevmiyor muyduk o kişiyi? Bizi ona neyin bağladığı, bizden sakladığına inandığımız şeyden daha önemli değil miydi? Beni Elimane'a bağlayan, arzudan ve aşktan bile önce edebiyattı. Onunla bu konuda konuştuğumuzda

buna ikna oluyordum. Fakat bu duygu uzun sürmüyordu; Elimane gizli saklı hayatının gizemlerine çekilir çekilmez, kuşkularım depreşiyor ve beni içten içe kemiriyordu. Ve o zaman Gombrowicz'in o son kelimeleri yeniden yankılanıyordu kafamda. Başka bir şeyler...

Bu kuşkulardan gına gelmişti. Elimane'la ilişkime zarar veriyordu. Ona ne derece hayransam, etrafına ateşten bir daire çizdiği için bir o kadar nefret ediyordum. O nedenle bir akşam, Uruguay'a yaptığı dört günlük bir seyahatten döndüğünde bu çizgiyi aştım ve alevlerde yanma tehlikesini göze aldım. Onlara doğru atıldım ve bu kadar zamandır gerçekte Arjantin'de ne yaptığını sordum. Yanıtını biliyorsun:

"Yine başladın. Nedenini bildiğini sanıyordum ama yanılmışım. Ben burada değilken ya da onları ben olmadan gördüğün vakitler Sábato'yla Gombrowicz'e benimle ilgili sorular sormadın mı?"

"Sordum," dedim. "Ama Gombrowicz bilmediğini ve bunun kendisini ilgilendirmediğini, ayrıca seni kızdırmamak için sana bu soruyu sormaktan kaçınmam gerektiğini söyledi."

"Sana böyle söylemesi beni şaşırtmadı. Yine de onu tanıdığım için, yanıtlarımla yetinmemen konusunda seni yüreklendirdiğinden de eminim."

"Onu iyi tanıyorsun."

"Ya Sábato?"

"Ernesto bana hem Gombrowicz'in cevabının aksini verdi hem de Gombrowicz'le aynı cevabı: Bilmek istiyorsam soruyu doğrudan sana sormam gerektiğini söyledi."

"Onun böyle söylemesine de şaşmadım."

"Bilmek istiyorum. Gelip Arjantin'de yaşamak için Fransa'yı *gerçekte* niçin terk ettin?"

"Bunu bilmek istediğinden hakikaten emin misin?"

"Evet. Niçin bu konuda hiç konuşmuyorsun? Kaçtığın bir şeyler ya da birisi mi var?"

Elimane sakince yanıt vermeden önce bana büyük bir güçle baktı – yeniden bir duvarın önünde olduğum hissine kapıldım.

"Hiçbir şeyden kaçmıyorum. Birini arıyorum."

Hazırlıksız yakalanmama rağmen (zira yanıt vereceğini düşünmüyordum), ataklığımın onu şaşırtması ve konuşmayı uzatması ümidi içinde ona soluklanma fırsatı tanımadan sorularımı art arda sıraladım:

"Kaybolmaların ve kıtadaki seyahatlerin bu kişiyle mi ilgili?"

"Evet."

"Bunca yıldır onu bulamadın mı?"

"Hayır."

"Bu kişi kim?"

Bu kez Elimane'ın yanıt vermeyeceğini biliyordum ama ona soruyu sorarken gözlerindeki, tüm çehresindeki ifadeyi görmek istiyordum.

"Bir kadın mı?"

Gözlerini bana dikmiş bakıyordu ve yüz hatlarından hiçbir şey okuyamıyordum.

"Sana ne vaat etti? Ya da senden ne çaldı?"

Duygusuzca susuyordu.

"Belki de yanılıyorum, bu bir kadın değil, ailenin bir ferdi. Ağabeyin mi? Çocuğun mu? Veya belki de baban?"

Yüzü kilitli kalmaya devam ediyordu ve anahtar nehrin dibindeydi. Yataktan kalktı ve açık pencereye gitti. Bir sigara yaktı, dirseklerini pervaza dayadı ve sessizce sigarasını içti, bir yandan da dışarda bir şeye bakıyordu veya hiçbir şeye bakmıyordu yalnızca

geceyi seyrediyordu. Ama belki de gözlerini kapamıştı. O kadar uzun boyluydu ki, bu şekilde öne eğilmiş vücudunda gülünç bir yön vardı, albatrosu andıran bir şey, hani şu kanatları kendisine engel olan çok meşhur albatrosu.[1] Yine de gücünü hissediyordum: Gömleğini geren geniş sırtında, kontrolsüz bir hareket yaptığı takdirde karşısındakini ne derece acıtacağını görüyordum. Kanatlarını açmıyorsa, onları ruhuna sıkı sıkıya bastırarak tutuyorsa, bunun sebebi genişlikleriyle tüm odayı kaplayabilecek, eşyaları yere düşürebilecek, tüm odanın geri dönüş veya dibe çarpma ümidi olmaksızın içine düşebileceği bir dengesizlik, bir çatlak yaratabilecek olmasıydı. İstemeden hayati bir organa değebilirler, gecenin bile karnını yarabilirlerdi. Bunu biliyordu ve ben de bir anlamda biliyordum. Kendini bırakamazdı, her şeyi söyleyemezdi, bir itirafla kurtulamazdı düşüncelerinden. Sırlarını sakladığı için hayattaydı ve diğerlerinin hayatını koruyordu.

Geniş omuzları pencereyi hemen hemen tümüyle kaplıyordu. Dışardan, sokaklarda, çöplüklerde, Barracas'ın[2] boş arsalarında top oynayan çocukların küfürleri geliyordu. Oralarda günün her saatinde, hatta geceyarısı bile hırslı, sert, şiddetli maçlar yapılıyordu. Maç sonrasında çocukların kazanan tarafa vermek üzere para biriktirerek satın aldıkları iki şişe süt haricindeki tek hedefse, o yaşlarda en önemli hatta belki de tek ödül olan onurdu. Üst kattaki dairenin penceresi herhalde açıktı ki Elimane'ın odasına bir tango havası doldu. Futbol maçlarıyla heyecana kapılmış çocukların dalga dalga çığlıkları arasında parça parça kelimeler duyuyorduk. Yine de tüm özgün tangolarda olduğu gibi, insanın ta derinliklerindeki yalnızlıktan, sevilen varlıkları yanında

[1] Charles Beaudelaire'in "L'Albatros" başlıklı şiirine gönderme. (ç.n.)

[2] Buenos Aires'in bir mahallesi. Eskiden, ihraç malları bu mahalledeki antrepolarda depolanırdı. (ç.n.)

tutmanın ve bilhassa geri döndürmenin imkânsızlığından, masumiyet ve mutluluk anlarından, hakiki güzelliğin unutulup gitmiş kanıtlarından söz ettiğini bilmek için şarkıyı net bir şekilde duymaya ihtiyacımız yoktu. Pencereden Bombonera stadının karaltısı da görülüyordu. Maç olsaydı, Boca taraftarlarının çılgıncasına tezahüratlarını ve takımlarına duydukları aşkla söyledikleri şarkıları da duyabilirdik.

Ağzından bir itiraf koparmak için son bir girişimde bulundum: "Bu kişiden ne istiyorsun?"

Yüzünün ifadesi neydi bilmiyorum *Corazón*, yalnızca sırtını görüyordum. Gözlerini görmedim. Fakat en azından vücudu mermer kıpırtısızlığında kalmaya devam ediyordu ve bir saniye boyunca –bir saniye, daha fazla değil, tek bir saniye– çevremizdeki her şeyin donup kaldığına dair kati ve fiziksel bir hisse kapıldım: Duvar saatinin ibrelerinin, sokaktaki topun güzergâhının, bir mısranın tam ortasında kalan tangonun, damarlarımdaki kanın ve hatta Elimane'ın çevresinde karanlıkta asılı kalmış gibi duran sigarasının dumanının. Zamanın dışında değil, zamanın *altında* geçen tek bir saniyeydi, ardından her şey normal akışına geri döndü. Elimane pencerede uzun süre durdu. İkinci sigarasını içti. Ardından bana döndü.

Onu görünce bu konuda bana yanıt vermeyeceğini görmekle kalmadım, gelecekte onu geçmişi konusunda sorgulamaya cesaret bulamayacağımı da anladım. O zamana dek hiç görmediğim şekilde gülümsüyordu, ondan sonra herhangi bir insan yüzünün öyle gülümsediğini de bir daha asla görmedim. Gürültülü duvar saati hastalıklı ciğerleriyle akşamın onunu tükürdü. Elimane'ın dudaklarında hâlâ o korkunç gülümseme vardı, içerdeki sıcağa rağmen buz kesmiştim, en ufak harekette bile bulunamayacağımı

hissediyordum. Yüzündeki gülümseme silindiği vakit derin bir rahatlama hissettim.

"Hadi akşam yemeğine gidelim," dedi. "Acıktım. Rıhtıma yakın yerde hâlâ açık birkaç restoran biliyorum. Belki de Rio de la Plata'dan bir esinti gelir. Yumuşak ve serin bir rüzgâr hayal ediyorum. İnsani kılıf öylesine ağır ki... Hava olmak isterdim; nesnelerin ve varlıkların üzerinde sonsuza dek zarafetle süzülen hafif ve hoş bir rüzgâr olmak."

1 Gün Önce

Fırtınadan önce dinginlik yoktur.

Dün akşam sevişirken Aïda'nın vücudundan akan bir ter damlacığının içine baktım. Aïda'nın altındaydım. Yüzünü görmeye çalışıyordum ama pozisyonu onu bakışlarımdan gizliyordu. Mücadelenin sertliği göğsünü acımasızca geriyordu, sırtının şehvetli kavisini net şekilde görüyordum. Uzun saçları benim kalçalarımı onun da kaba etinin başlangıç kısmıyla sırtının alt bölümünü okşuyordu. Bu gerilim içinde kaburgalarını, karnındaki kıvrımları, göğüs kafesinin şeklini, iki memesinin kubbelerini seçiyordum. Bu iki et tepeciğinin ortasında çenesi küçük bir piramit gibi ileri uzanıyordu. İşte ter damlacığı da orada, çenenin ucunda belirdi.

Yavaş yavaş süzüldü ve kısa sürede çenenin duvarına takılı küçük bir sarkıtı andırdı. Tedirginlik içinde düşmesini bekledim. Aïda'nın daha şiddetli bir kasık hareketiyle boğazına doğru aktı ve bu vücudun üzerindeki serüveni başladı. İki göğsün ortasına ulaştığında, tıpkı falcı bir kadının cam küresindeki gibi, içindeki belli belirsiz görüntüleri seçebilmeye başladım. Sokakta bir adam bir kadını takip ediyordu, yalnızlardı; adam kadına sesleniyordu

ama kadın arkasına dönmüyordu, adama yüz mü vermiyordu yoksa onu duymuyor muydu bilmiyordum.

Damlacık kalbin üzerinden geçti. Adamın önce ağır ağır, daha sonra gitgide hızlanarak kadına doğru koştuğunu gördüm. Adam, sokağın sessizliği içinde koşar, kendisini hâlâ duymuyor veya yanıt vermeye karar veremiyor görünen karaltının ismini haykırmayı sürdürürken ağlamaya başladı ve bu öylesine ümitsiz bir sahneydi, beni öylesine üzmüştü ki bir an için ben de ağlayacağım zannettim ve silkinip kendimi tutmasaydım hiç kuşkusuz ağlardım.

Damlacık şimdi Aïda'nın karnının üzerindeki ben ormanından geçmiş, göbek deliğine yaklaşıyordu, Aïda'nın hareketleri, boşalacağını haber verdiğini bildiğim daha sabırlı, uzun, kesin ve yaşamsal bir hal almıştı. Kamışımı saran cinsel organındaki ağır kasılmaları, içindeki taşkının kabardığını, içindeki beyaz yıldızın yakında patlayacağını ve evreni hiç bilinmeyen hudutlarına dek sıçratacağını hissediyordum. Damlacığın içinde sokaktaki kadın nihayet arkasına döndü, yüzü güzeldi, her ne kadar ismini haykırarak peşinden koşan bu adamı gördüğüne şaşırmış olsa da. Adam neredeyse kadının yanına ulaşmak üzereydi. Ama durmak için yavaşlayacağı yerde koşmaya ve bir kadının ismini haykırmaya devam etti.

Damlacık, göbek deliği çukurunun çok yakınından geçti ama içine düşmedi. Şimdi kasıklara doğru kayıyordu. Aïda öne doğru eğildi ve başını yüzümün yakınına getirdi, saçlarının kahverengi öbeği yüzümü kapladı. Vücudu ani bir kasılmayla gerildi, alnını alnıma yapıştırdı, ellerini ensemde kavuşturdu, ensemi sıktı ve o anda içinden boşalan haykırışa, boğazından değil, ağzından değil, göğsünden veya karnından değil ama tüm varlığından boşalan haykırışa, onu anlamaktan mahrum olduğumu ve ebediyen

mahrum olacağımı, onun yalnızca yakınında ya da gölgesinde şekillenmeye izinli olduğumu bana hatırlatan bir nefes eşlik etti.

Aïda'nın başı omzuma yaslanmıştı, yüzünü yanağıma dayamıştı. Oda bize katıldı: İçerdeki her şey daha uzun ve dingin nefes alıp vermenin çarelerini arıyor gibi geldi bana. Sokaktaki kadın yoluna devam etti. Adam onun önünde hâlâ koşuyor, sadece kendisinin gördüğü bir kadına seslenmeye devam ediyordu: Hayaline.

Fırtınadan önce dinginlik yoktur. Gerçek fırtına daima kendinden önce gelir, kendinin ulağıdır; zevkten veya acıdan gerilmiş bir kadın bedenini kateden bir ter damlacığı kadar sessizce, ortalığı velveleye vermeden eser. Sonra sonsuz bir hareketsizlik hayali içinde geçer, her şeyin geçip gittiği gibi. Hiçbir şey kırılıp dökülmemiştir, yine de artık hiçbir şey gerçekten ayakta duramaz.

Aïda bana ertesi gün yani bugün müsait olmayacağını söyledi. Büyük yürüyüşle ilgili yazısına hazırlık yapması gerekiyordu.

"Gelirsen orada görüşürüz belki. Bir yerlerde buluşmak için randevulaşabiliriz. Mesela obeliskli meydanda. Yürüyüş oradan başlayacak. Obelisk büyük taş bir kürsüye inşa edilmiş. Taşın üstünde bir aslan resmi var. Ayın 14'ünde saat onda aslanın karnının altında buluşabiliriz."

Öpüştük. Eve döndüm. Bu sabah uyanınca ona yazdım:

"Gösteriye gideceğim. Ama yarın aslanın karnının altında olmayacağım Aïda. Şu anda giderdiğim şey sana duyduğum arzu değil; intikamım. Bir yıllık arzu zannettiğim şey aslında yalnızca sana acı çektirmek, beni terk etmenin bedelini sana ödetmek isteği. Şimdi artık bunun acısını çektiğimi biliyorum. Bitti. Olmak istediğim kişiyi bana öğretecek yazarı bulmaya geldim buraya. O benim hayalim. En iyisi burada bitirelim, ben başka bir hayale kapılmadan: Sana olan aşkımın hatırasını yok edecekken onu yeniden diriltmek hayaline. Üzgünüm."

Bütün gün cevabını bekledim, gelmedi.

İnsaniyetsizlik Labirenti'ni yeniden okudum ve kitabın sonu beni ilk kez ağlattı. Halbuki onu ezbere biliyorum; daha önce onlarca kez okumuştum ve her seferinde çok duygulanarak bitiriyordum; ama hiç, bu öğleden sonraya dek hiç ağlamamıştım. Dışarda her şey sakin. Yarınki fırtınadan önceki sakinlik, 14 Eylül fırtınasından önceki, nihayet.

Haziran 1966 sonunda, demişti Haitili şair kadın, Amsterdam'daki evinde hikâyeyi bana anlatan Siga D.'ye, Arjantin devrimi Arturo Illia'yı devirdi. General Ongania iktidarı ele geçirdi ve böylece yeni bir askeri diktatörlük başladı. Üniversite, kafeler, barlar, sinemalar, kulüpler, konser salonları: Tüm bu mekânlar, yeni iktidarın ülkenin üzerine saldığı mutaassıp dalgaya en önde ve en katı şekilde maruz kaldı. Askerler elbette gençleri kontrol altına almaya çalışıyordu. O dönemde eğitimimi henüz bitirmiş, Buenos Aires'in en büyük yayınevinin hukuk bölümünde iş bulmuştum. Geceleri, üniversitede tanıştığım, arkadaşım olan bir çifte destek olmaya gidiyordum. Küçük, bağımsız bir sinema işletiyorlardı ve yer gösterici olarak onlara yardım ediyordum. Avangard eserler gösteriyorduk. 1967'de bir akşam, Antonioni'nin, Arjantin gençliğinin o dönem çok okuduğu Cortazar'ın öyküsünden adapte ettiği *Blow-up* filmini gösteriyorduk. İçeri sızan bir muhbirin haber verdiği askerler sinemayı bastı, (aralarında arkadaşlarımın da bulunduğu) çok sayıda kişiyi tutukladı, buldukları tüm film makaralarına el koydu ve küçük sinemanın kapatılmasına karar verdiler. Aynı akşam askeri iktidara karşı açıkça mücadeleye giriştim.

Birçok kez tutuklandım çünkü saçlarım dibinden kazınmıştı, cunta rejimi bunu (kısa eteklerde olduğu gibi) dişiliğin

bozulmasının işareti gibi algılıyordu. Peruk takmayı reddediyordum. İki yıl boyunca kaçak siyasi toplantılara katıldım. Bizzat ben de gizli yerlerde toplantılar düzenledim. Afişler yapıştırdım, iktidarın afişlerini söktüm, imza kampanyaları imzaladım, mücadele eden dergilere katkıda bulundum, broşürler dağıttım, devriye gezen askerlerden kurtulmak için yüreğim ağzımda koştum, birkaç geceyi hapiste geçirdim. Annemle babam beni hep hapisten çıkarıyorlardı ama mücadele etmemi asla yasaklamadılar. Annem Haiti'deki siyasi baskıyı yaşamıştı. Bana daima, kendisine direnilmeyen bir diktatörlüğün daha az şiddet göstermesini ümit etmenin, korkaklığın katmerlendirdiği intihar meyilli bir hayalcilik olduğunu söylerdi.

Bütün bu nedenlerden ötürü Elimane'ı gitgide daha az gördüm. Siyasi durum onu ilgilendirmiyor gibiydi veya daha da beteri, sanki canını sıkıyordu. O zaman onu ilgilendiren tek konunun, onu öteden beri ilgilendiren ve saplantı haline dönüştürdüğü tek konunun, aradığı kişiyi bulmak olduğunu düşünmüştüm. Arayışına devam ediyordu ve hâlâ belirli aralıklarla Buenos Aires'ten ayrılıyordu. Elimane'ı birdenbire bencil, neredeyse korkak buldum. Önem verdiği ne aşktı ne de dostluk (Sábato ile Gombrowicz'i dostları gibi görmüş müydü hiç?). Yalnızca kendi sırlarına önem veriyordu. Geri kalan her şey, ben dahil, bir tiyatro sahnesindeki gibi kafasına göre şekillendirebileceği, yerini değiştirebileceği, ortadan kaldırabileceği oynak ve suni bir dekordan ibaretti.

Onun yalnızlığını hafifletmeye veya oyalamaya bile yaramıyoruz, diyordum kendi kendime. Tam aksine, sevdiği bu yalnızlığın daha da derinlerine gömülmesini sağlıyorduk. Bizimle sadece yalnızlığının değerini ölçmek için görüşüyordu. Onun yalnızlığının yardakçılarıydık. Bizi, bize ihtiyacı olmadığını hatırlamak

(ve bunu bize öğretmek) için kullanıyordu. İşte o dönem bunları düşünüyordum.

Dürüstlük icabı bunu ona söyledim. Beni anladığı yanıtını verdi. O nedenle onunla görüşmeyi kestim. Şubat 1968 ile Eylül 1969 arasında onunla yalnızca bir kere, tesadüfen sokakta karşılaştım. Bana el sallamıştı. Görmezden gelmiştim. O akşam bu olayı yeniden gözden geçirdiğimde önce iyi yaptığımı düşünmüştüm ama sonra bu katiyet yavaş yavaş değişti, pişmanlığa ve ardından yoğun bir kedere dönüştü. Bugün hâlâ düşünüyorum *Corazón* ve onu görmezden gelmenin acısı hâlâ içimde.

Siyasi mücadele devam etti. Şiddet olayları oldu ama mücadele sürdü; yüzler tanınmayacak hale getirildi, uzuvlar kesildi, işkenceler edildi ama mücadele sürdü. Ölümler yaşandı. Yine de mücadele ettik. 1968 yılı dünyadaki birçok genç için olduğu gibi benim için de siyasi bir eğitim teşkil etti.

Yine de Mayıs 1969'dan itibaren isyanlar büyüdüğünde ve diktatörlük ilk bocalama işaretlerini verdiğinde olaylardan daha az etkilenmeye başladığımı hissettim. Aniden bastıran bir yorgunluk, en mücadeleci olmam gereken anda bitirmişti beni. Bir isyan rüzgârı esmeye başlamıştı, son yıllar boyunca mücadele edenler, bu ani halk hareketinde bir ümit sebebi buluyorlardı, *Córdobazo* ezilenlerin direnişini gösterişli ve şiddetli bir şekilde ortaya koymuştu ve ben güçten düşüyordum. Kendimi eve kapatıyor, hiçbir şey yapmıyordum. Gösterileri izliyordum, onlara yürekten eşlik ediyordum ama artık katılmıyordum. Mücadele arzum geçmişti; bir zamanlar sahip olduğum ve artık kaybettiğim bir unsur eksikti yalnızca. Ama bunun ne olduğunu bilmiyordum.

Beni savaştan kaçmakla suçlayan mücadele yoldaşlarımın çoğuyla aram bozuldu. Ağzında gümüş kaşıkla doğmaktan

duyduğum suçluluk hissinin kefaretini ödemek için yanlarında savaşıyor göründüğümü söyleyerek sitem ettiler. Kimileri beni babamın durumuna bakarak değerlendirdi. "Amerikalı bir diplomatın kızı tarafından böyle bir ihanete uğramak şaşırtıcı değil. Hatta bu ihanetin niçin bu derece geciktiğini merak ediyoruz." Bir tek avangard sinemanın sahibi olan çift benimle dostluğunu sürdürmüştü. Ama onlar da tutuklanıp işkence görmekten korktukları için iki ay önce Buenos Aires'ten ayrılmak mecburiyetinde kalmışlardı.

1969 Eylül'ünde bir gece akşam yemeğimi hazırlarken Elimane, Núñez Mahallesi'ndeki evimin kapısını çaldı. Onu görünce şaşırmadım. Hatta sanırım, davetli eski bir tanıdığı karşılamaya hazırlandığım hissine daha henüz kapıyı açmadan kapılmıştım. Elinde bir şişe şarap vardı. Birkaç saniye hiç konuşmadan ona baktım. O da konuşmadı. Ne düşündüğümü artık hatırlamıyorum. Belki de şöyle düşünmüştüm: Birbirimize hiçbir şey söylememiz üzücü, veya: Birbirimize hiçbir şey söylememiz güzel, ya da daha muhtemelen: İkimiz de buradayız ve söylenecek hiçbir şey yok. Kenara çekildim, içeri girdi. Askeri bir birlik sokaktan yukarı doğru çıkıyordu.Kapıyı kapadım. Arkama döndüğümde Elimane hiç kımıldamamıştı, öylesine uzun boyluydu ki başı neredeyse koridorun tavanına değiyordu. Önüne geçtim ve oturma odasına kadar yürüdüm. Şişeyi bana verdi: Biraz havalandırmak lazım.

Sesi aynı kalmış gibi tuhaf bir hisse kalmış, halbuki yine de başka bir ses gibi geldi bana. Elimane'ın değişmediğine ama yine de bana yabancı olduğuna dair bu histen bütün akşam kurtulamayacaktım. Bu daireye ilk gelişiydi. Oraya, onunla görüşmeyi kestikten kısa süre sonra, Mart ya da Nisan 1969'da taşınmıştım. Bakışları kütüphaneden duvarlarda asılı tablolara, piyanonun

üzerindeki abajurdan, büfedeki televizyondan, bir meyve sepetinden tanrı Legba'yı temsil eden maskeye gidiyordu. Sessizce yaptığı teftişi bitirmesini bekledim ve elimle koltuklardan birini gösterdim.

"Nerede yaşadığını Sábato söylemedi. Annenden öğrendim."

"Hiç kuşkum yoktu," dedim. "Artık bu semtte oturduğumu bilse de Ernesto buraya henüz gelmedi."

"Onunla da mı daha az görüşüyorsun?"

"Evet."

Hiçbir şey söylemeden oturdu. Karşısına yerleştim ve daha iyi baktım. O his geri geliyordu: Fiziksel olarak hatıralarımdaki gibi kalmaya devam ediyordu. Ama sanki bir vazonun yerinin birkaç santimetre kaydırılması veya duvardaki çerçevenin birkaç derece düzeltilmesi gibi belli belirsiz bir hareketle ruhunda anlaşılamayan bir şeyler değişmişti.

Akşam yemeğine kalmasını önerdim. Getirdiği şarabı alıp masaya geçtik. Bana hâlâ askeri rejime direnişte yer alıp almadığımı sordu.

"Eskisinden biraz daha az."

"Sanırım biraz dinlenmen lazım. Seni yorgun gördüm."

Cevap vermedim. Konuşmaya devam etti:

"Sanırım burada yirmi yıldır aradığım kişiyi buldum. Onun yanına gideceğim. Bu seyahatten sonra her şey tamamlanmış, bu defa gerçekten tamamlanmış olacak ve nihayet dönebileceğim. Böylece bu benim son yolculuğum, büyük dönüşüm olacak. Sana birkaç kelime etmeye, birkaç sayfa okumaya, eğer benim kadar sen de istiyorsan seninle sevişmeye ve sana..."

"...elveda demeye geldin," diye mırıldandım. "Biliyorum."

O Gün

Aïda'nın yanıtı ancak 14 Eylül akşamı, o günkü olayların ardından geldi. Mesajını aldığımda hastanenin avlusunda sigara içiyordum:

"İntikam, yenmeyen bir yemektir. Ya da yenir ama sindirilemez. Olduğu gibi kusarsın. Sen kustun. Umarım şimdi kendini daha iyi hissediyorsundur. İntikamını aldın Diégane. Bir yıl önce sana attığım tokadı bana iade ettin, o kadar. Ödeştik. Bunun nasıl hissettirdiğini biliyorum artık: Kalmasını istediğimiz kişinin gidişini görmenin. Biraz daha kalmasını istediğimiz kişinin. Ebediyen kalmasını. Seni yeniden bulmak aslında seni hiç kaybetmediğimi gösterdi bana. Yüreğimin derinliklerinde senin inatçı hatıran vardı. Hatırandan da çok bir ümit, belki bir gün bizim... Ne aptalcaymış. Ama daima aptalız.

Üç gün daha Dakar'da olacağım. Ümit vaat eden bu olağanüstü günün devamında olacakları görmek istiyorum. Umarım benimle yeniden görüşmenin yollarını arayarak beni hüsrana uğratmazsın. Umarım olmak istediğin kişiye giden yolu sana gösterecek şu yazarın izleri üzerinde daha şimdiden ulaşılamayacak kadar uzaklaşmışsındır. Bu mesaja yanıt vermeme nezaketinde bulunmanı da ümit

ediyorum. Bana açıklamalar yapmamanı. Kendini aklamaya çalışmamanı. Bunu yapsaydın, bu duygusal zayıflığı gösterseydin, sana şu anda hissettiğim minnet ve sevgi, sana olan tüm sevgim, kendisi de adi bir his olan ve bu hissi taşıyan kişi kadar konu olan kişiyi de aynı şekilde kirleten derin bir küçümsemeye dönüşürdü – ve bunun için seni affetmezdim.

Sanırım bir önceki cümle kadar uzun bir cümleyi daha önce hiç yazmamıştım. Bu da ne kadar doğru olduğunun kanıtı. Elveda."

Bu mesajı, hastanenin kötü ışıklandırılmış avlusunda birkaç kez okudum. Birkaç dakika geçti, kendimi tutmaya çalıştım ama şunları yazmaktan kendimi alamadım:

"Gururunun farkındayım Aïda. Teselliyi bir zehir gibi algılayabilecek konumda olduklarını hatırlatanlardan birisin. Ama ben seni teselli etmek istemiyorum. Sen istemesen de sana açıklamak istiyorum. İntikam almaya çalışmıyorum. Gelecekte bunu yapmaktan kaçınmaya çalışıyorum. Bizi kendi kendimizi yok etmekten kurtarıyorum. Ben...

Bir yıldır içimde tuttuğum her şey yüzeye çıkmak istiyor Aïda. Sana her şeyi söylemek istiyorum: Seni ne kadar özlediğimi, seni hatırlamanın bana ne büyük acı verdiğini, beni ne kadar, seni ne kadar, bizi ne kadar, vs. Dolayısıyla sana uzun bir öykü yazmak istiyorum ama nereden başlayacağımı bilmiyorum. Cümleler kafamın içinde itişip kakışıyor. Tüm üslupları, tüm tarzları, tüm vurguları, tüm yapıları tüketiyorum.

Ama her cümle, her kelime sana söylemek istediklerime teğet geçiyor hissine kapılıyorum. Hırslanıyorum ve başka bir şey talep ediyorum: Daha fazla derinlik, kesinlik, doğruluk. Kelimeler beni başlarından atıyor veya benden kaçıyor: Kendi gerçeklerinden ürküyor. Yinelenen zorbalığımla yorgun düşüyor, yavanlaşıyor. Her yeni teşebbüste, gerçek olasılıklarıyla içsel tecrübenin gerçekliği arasındaki uçurum biraz daha

derinleşiyor. Ama kelimeler bana değil, kendilerine ihanet ediyor. Kelimeler intihar ediyor.

Ve yakında, yorgunluktan veya ümitsizlikten ama aynı zamanda belki de yalnızca tek başına yol almanın özleminden dolayı sana tutunmayı bırakıyorum ve palamarları çözülerek okyanusun ortasına ya da yeni bir adaya doğru ağır ağır süzülen kendi kara parçamdan, uzaklaşmakta olan senin kıyına ya da kıyı olduğunu zannettiğim ama hiç şüphesiz aslında yalnızca başka bir kara parçası, hareketli başka atomlar arasında hareket eden bir atom olan, ve tıpkı benim yaptığım gibi koordinatsız bir rotaya doğru uzaklaşan şeyi seyrediyorum. İntikam almıyorum Aïda. Korumaya çalıştığım yalnızca..."

Sildim. Çok uzun. Çok gülünç. Fazlasıyla duygusal. Gerçek şuydu ki, bunlarla uğraşacak halim yoktu. Bu gün, içimdeki tüm konuşma arzusunu yok etmişti. Aïda haklıydı: Susmak gerekiyordu.

O anda Chérif Ngaïdé'nin erkek kardeşi Amadou hastanenin avlusunda yanıma geldi. İlk ona haber vermiştim. Ailesinde iletişim numarasını bildiğim tek kişiydi.

"Nekaheti ve yeniden toparlanması uzun yıllar alacak. Bir daha asla eskisi gibi olmayacak. Ama yaşıyor. Senin sayende. Tüm aile sana teşekkür ediyor. Seni haberdar edeceğim. Hiç kimse tahmin edemezdi, Chérif gibi birinin böyle bir şey..."

Amadou cümlesini bitirmese de anlamıştım. Yeniden binaya girmeden önce elimi sıktı. Sigaramı duvarda söndürdüm ve şehre kulak verdim. Son saatlerde alevler kustuktan sonra tuhaf şekilde sessizdi. Sıcak metal, erimiş asfalt, barut kokuyordu. Dakar göz yaşartıcı bombalardan ve dumanlardan ötürü bütün gün mahrum kaldığı temiz havaya biraz da olsa kavuşmaya çalışıyordu. 14 Eylül yaşanmıştı. Tam da tahmin edildiği gibi bir kalabalık toplanmıştı:

Yaklaşık yarım milyon kişi Dakar sokaklarında yürümüştü. Çok sayıda mahallede çatışmalar yaşanmış, üçü komada olan yüzden fazla kişi yaralanmış ama hiç kimse ölmemişti. BMS daha şimdiden, hükümete kesin şekilde baş eğdirmek için ertesi gün de sokağa inme çağrısında bulunmuştu. Hükümet olayların yaygınlığından dolayı şaşkınlık içinde gibiydi ve çok sayıda sosyal aktörü ve BMS liderlerini aynı gece görüşmeye davet etmişti. Gece uzun olacaktı. Ne doğuracağını hiç kimse bilmiyordu.

Şanslıydım. Çünkü öncelikle Chérif mesajını bana gönderir göndermez okumuştum. Sonraki şansım sezgilerimin doğru çıkmasıydı. Karar vermek için birkaç saniyem vardı. Ve zamanın benim tarafımda olması talihine erişmiştim.

Bu sabah saat dokuza doğru gösteriye gitmek için çıkmaya hazırlanırken Facebook'ta messenger üzerinden uzun bir mesaj yazmıştı: *Sonunda bugün eylem yapmaya karar verdim. Bu eylemi hatamı telafi etmek için yapacağım çünkü bu benim hatam. Ona bundan ben bahsetmiştim. Benim evimdeydik. Hemen önce haberlerde, üç yüz genç Senegalli'nin sandallarla Avrupa'ya gitmeye çalışırken denizde öldüklerini öğrenmiştik. Bu şartlar altında, büyük olasılıkla öleceğini bilerek gitmek: Bu bir intihar, demişti. Siyasilerimizin işledikleri suçlar ve ihmalleri karşısında öylesine hiddetliydim ki, kendimi tutamayıp sorumsuzca sözler ettim. Bizimki gibi bir ülkede intiharın korkunç ama etkili, etkili çünkü korkunç bir politik eylem şekli, belki de yöneticilerimiz tarafından hâlâ kulak verilebilen tek protesto olduğunu söyledim. İntihar bazen tarihin akışını değiştirebilir: 2011'de Tunus'ta Mohamed Bouazizi'ye bak, 69'da Çekoslovakya'da Jan Palach'a bak, 63'te Vietnam'da Thích Quảng Đức'e bak, sömürgecilere teslim olmaktansa bir kulübenin içinde kendilerini yakmayı tercih eden Nder kadınlarının efsanevi intiharı da cabası. Tüm bu intiharlar yankı*

yarattı, zihinlere damga vurdu, siyasi anlam taşıdı. Belki de artık bizim ümitsiz ülkelerimizin halklarının yapabileceği tek şeydir. Belki de gençlerin yapması gereken şeydir: İntihar etmek, çünkü hayatları artık hayat değil...

Bu sözleri heyecanın etkisi altında, biraz da öylesine söylemiştim ama Fatima onları ciddiye aldı ve unutmadı. Eyleme geçtiği gün, olayın birkaç dakika öncesinde beni aradı ve haklı olduğumu söyledi: Aradığımız üçüncü yol buydu, kendini kurban etmek: Mecazi veya kısmi bir fedakârlık değil, somut, bilinçli, rızayla gerçekleştirilen mutlak bir fedakârlık: Hayatın kurban edilmesi. Bana ne söylemek istediğini anlamadım. Bunu ancak ölümünün görüntülerini gördüğünde kavradım. Ya sen Miñelam, *sen anlıyor musun? O kişi benim. Dolaylı ya da dolaysız olarak ona bu hareketi esinleten, bunu ona fısıldayan benim. Fatima benim yüzümden intihar etti ve kendini diri diri yakışını sosyal medyadan canlı yayınlamaya özen gösterdi. Doğru yere yerleştirilmiş bir telefon, kaydı açık video ve dehşet. Şu son günlerde kendi kendime sürekli bunun sorumlusu olmadığımı söylemeye çalıştım. Ama çok zor. Her gece Fatima'yı görüyorum. Uyku tutmuyor. Dayanamıyorum. Sorumlu benim. Bunun bedelini ödemenin tek bir yolu var. Tam olarak aynı hareketi yapmak. Elveda kardeşim. Günün birinde, olman gereken yetenekli yazara dönüşeceksin. Bunu biliyorum. Ümit ediyorum.*

Bunu okuduktan sonra evde birkaç saniye boyunca olduğum yere mıhlanıp kalmıştım. Ardından Chérif'i aramaya çalışmıştım ama elbette yanıt vermemişti. O zaman babamın arabasını almış, tehlikeyi umursamadan son hız Liberté 6 adresindeki dairesine gitmiştim. O anda, bugün sokaklardaki polis ve insan kalabalığıyla Chérif'in Fatima Diop gibi kendisini Ulusal Meclis önünde diri diri yakmaya girişmeyeceğini, bunu kendi evinde yapacağını düşünmüştüm.

Yolda sayısız trafik ihlali yapmak zorunda kaldım. Nasıl oldu da kimseye çarpmadım hâlâ bilmiyorum. Chérif'in yaşadığı yerden iki kilometre mesafede obeliskli meydana doğru yürümek için toplanan kalabalık, yola arabayla devam edemeyeceğim derecede yoğunlaşmıştı. Arabayı önüme gelen ilk yere park ettikten sonra yüreğim patlayacak gibi koşarak yola devam ettim. Yaklaşık on dakika sonra geldiğimde binanın bekçisi içeri girmeme önce izin vermedi ama şaka yapmadığımı çok çabuk anladı. Kapıyı açtı ve merdivenlere atıldığımda peşimden geldi. Chérif üçüncü katta oturuyordu ama ilk kattan itibaren çığlıklarını duymaya başladım ve yanan etin o korkunç kokusu geldi burnuma. Dairenin kapısını kırmak için bekçiyle birlikte uğraşmak zorunda kaldık, bu sırada çığlıkları, dumanı ve kokuyu duyan komşular dışarı çıkmaya başladılar.

Chérif, vücudu alevler içinde yerde yuvarlanıyordu. Bir insanın bağrından çıkamaz zannettiğim korkunç çığlıklar atıyordu; bu çığlıklar yalnızca belirli bir fiziksel acıyı değil, acının saf özünü, sınırsızlığını, körlüğünü, çılgınlığını dile getiriyordu. Chérif artık, bazı ayinlerde ruhu ele geçirildiği ya da transa geçtiği için çırpınıp duran bir medyumdu adeta. Birkaç saniye sonra, çığlıklar öylesine büyük bir dehşeti ifade etmeye başladı ki, onları Chérif'in bedeninden ayırdım. Bu sesler ondan gelemezdi. Haykırdığını duyduğumuz o değildi, acının ta kendisiydi; mutlak acı, tuzağa yakalanmış bir hayvan ya da bir okyanusun dibindeki yaralı bir ilah gibi kükreyerek onun içinde dolanıyordu. Acı artık Chérif'in etlerini kavurmakla yetinmiyordu: Boğucu bir hapishaneden kaçar gibi kaçmak istiyordu ondan. Arkadaşımın bedeni, sadece daha da büyümek, patlamak, yayılmak ve önüne gelen her şeye çarpmak isteyen bu çığlıkların sığamayacağı derecede daralmıştı.

Üstünde bulunduğu duvardan duvara halı alev almaya başlıyordu. Odaya koştum, yatak çarşaflarını ve örtülerini çektim, korkunç çığlıklarıyla tüm katı ayağa kaldıran Chérif'in vücudunun üzerine attım. Bu sırada bekçi, binanın yangın söndürücülerini almak için koridora koşmayı akıl etmişti. O odaya girdiğinde ben arkadaşımın vücudunun her yerini örtülerle kaplamaya çalışıyordum, yangın söndürücünün ağzını açtı, serin bir köpük dalgasını Chérif'le benim üzerimize boşalttı. Komşular su kovalarıyla yardıma koştular. İnsan meşale birkaç saniye içinde söndü.

Vücut yerde yatıyordu. Artık çığlıklarını duymuyorduk ama bu ani sessizliğin içinde çok daha tahammül edilmez bir dehşet kabarıyordu, kısacık bir süre içinde, bir yaradan akan irinli bir sıvı gibi sessizliğin dışına sızdı: Yanık insan eti kokusu. Hava kokunun altında bükülüyor ve biz, boğazımız sıkılmış göğsümüz ezilmiş olarak havanın altında iki büklüm oluyorduk. Derisinin yanık parçaları halıya yapışıyordu. Dumanlar gözlerimizi yakıyordu. Vücuttan uzaklaştım ve bir ambulans çağırmaya çalıştım. Bütün ambulansların halihazırda süren yürüyüş için seferber edildiğini söylediler. İtfaiye de trafikte ilerlemek mümkün olmadığından kısa sürede gelemiyordu: Gün içinde şehirde çıkması muhtemel tüm yangınlardan ötürü onların işi de başlarından aşkındı.

İşte o anda, herkesin paniği ortasında komşulardan biri, birkaç dakikalık mesafede özel bir klinik bulunduğunu söyledi. Sedye yoktu. Üç adam, örtülerin altında kaldığından iyi ki göremediğimiz Chérif'in bedenini yerden kaldırmaya girişti. Biri onu koltuk altlarından tutmak istiyordu; ikincisi belinden desteklemek; üçüncüsü de bacaklarından tutarak taşımak. İşe giriştiklerinde, bir dehşet manzarasının keskin ve ani yansımasında, beden fazlasıyla zarar gördüğü, fazlasıyla bozulduğu için üç adamın onu tutamadıkları geldi gözümün önüne; etlerin, parmakları altında

dağıldığı veya yapıştığı halıdan ayrılamadığı. Bu iğrenç olasılıktan kaçınmak için gözlerimi kapadım. Bereket versin ki bu olmadı. Üç adam Chérif'i yerden kaldırmayı başardılar ve daireden hemen çıktılar. Onların peşinden gittim. Hâlâ yaşayıp yaşamadığını hiçbirimiz bilmiyorduk. Onu taşırlarken, kolları cansız bir şekilde iki yandan sarkıyordu. Diri diri yanmış, iğrenç, kırmızı ve siyah eti görüyordum...

Kliniğe ulaşır ulaşmaz onu derhal içeri aldılar. Hemen kendisi de askeri okulda okumuş ve telefon numarasını bildiğim Amadou'yu haberdar ettim. Yarım saat sonra anne babasıyla birlikte geldi. O zaman uzun ve sessiz bir bekleyiş başladı. Bu bekleyiş esnasında Amadou bana Chérif'in kendini videoya çektiğini ve düzenli aralıklarla siyasi ve felsefi analiz metinleri ve videoları koyduğu için çok sayıda ziyaretçisi olan Facebook sayfasında intihar girişimini canlı yayınladığını söyledi. Bu videoyu sildirmeyi başarmıştı ama internet kullanıcıları videoyu çoktan kaydetmişti ve hiç utanmadan çeşitli kanallardan paylaşıyorlardı. Amadou bana, (o hengâmede kim olduğumuz anlaşılmasa da) bekçiyle benim videoda kapıyı kırarak içeri girdiğimizin göründüğünü söylemişti. Anlatılanlara bakılırsa Chérif üzerine benzin döküp kendini ateşe vermeden önce bir cümle söylemişti, wolof dilinde tek bir cümle: *Fatima lay baalu, na ma sama njaboot baal*, "Fatima'dan özür dilerim, ailem beni affetsin". Videoyu seyretmeye uğraşmadım.

Chérif'in ailesiyle birlikte klinikte bekledim. Üç saat sonra bize Chérif'i hastaneye, derin yanıklara özel olarak tahsis edilmiş bir servise götüreceklerini haber verdiler. Hayatla ölüm arasındaydı, neredeyse üçüncü derece yanıktı. Vücudunun iç kısmındaki doku yapısı hemen hemen tümüyle yok olmuştu.

Bu sırada Dakar sokaklarında 14 Eylül büyük yürüyüşü şehri titretiyordu. Göstericilerin büyük kısmı Chérif'in eyleminden

henüz habersizdi. Kimileri bunu öğrendiklerinde, bunu ümitsiz bir cesaret, bir şehadet eylemi olarak görecekti. Çok azı, bunun suçluluk hissinden kaynaklanan bir hareket olduğunu düşünecekti, her ne kadar suçlu olduğunu kabullenmek ve bu duygunun yapmayı buyurduğu işi sonuna kadar götürmek için cesaret gerekse de. İşte kendi trajedisi içinde arkadaşımın bana verdiği ders buydu: Cesur olmak ve yapılması gerekeni yapmak.

Ve aşk arayışının, siyasi meşruiyet arayışının ve böylesi arayışların yol açabileceği veya sergileyebileceği hayal kırıklıklarını aşarak yapmam gereken Elimane'in izini, kitabının izini sürmeye devam etmekti. Tüm hayatlar gibi benim hayatım da bir dizi denklemi andırıyordu. Dereceleri açığa çıktığında, sonuçları kayda geçtiğinde, bilinmezlikleri açıklandığında ve karmaşıklıkları dengeye girdiğinde geriye ne kalıyordu? Edebiyat; geriye daima edebiyat kalıyordu ve daima yalnızca edebiyat kalacaktı; yakışıksız edebiyat, yanıt gibi, sorun gibi, iman gibi, utanç gibi, gurur gibi, hayat gibi.

Aïda'nın veda mesajı geldiğinde bunu henüz anlamıştım veya daha ziyade kabullenmiştim.

1 Gün Sonra

Babam birkaç günlüğüne arabasını bana bırakmayı kabul etti. Nereye gittiğimi sormadı. Annem de bunu yapmadı, sanki artık geri dönüşümün asıl nedeniyle ilgilenmek istediğimi tahmin etmişlerdi. Geceyarısından önce varmayı ümit ediyordum.

O gece bana bilinmeyen bu kitabın başını okudu, demişti Haitili şair kadın Siga D.'ye. Evet, o gece *Corazón*. Sevişmiştik veya daha ziyade o benimle sevişmişti, bana, aşktan ya da vücudumdan ya da ruhumdan, ki o anda hepsi aynı şeydi, geriye onun tanımadığı ve bana tanıtmadığı hiçbir şey kalmamış gibi gelene dek. Sonra bana ilk sayfaları okudu. Sanırım o an, tüm hayatımın hem en güzel hem de en kederli anı oldu. Vedaya gerçeklik kazandırıyordu. Elimane'ın bu sayfaları bana okumasını dinlemek hoş olduğu derecede zordu da. Vasiyetnamesini okuyor hissine kapılmıştım. Onunla karşılaştığımdan beri ilk kez, eğer istersem bana her şeyi anlatmaya hazır olduğunu hissettim ve beni üzen tam da bu ani özgürlüktü. Ne olduğu için, olduğu gibi olduğu için özür dilemeye geldiğini hissediyordum. Mizacından, suskunluğundan, bulanık geçmişinden ve sırlarından nefret etmiştim. Bana açılmasını

her şeyden çok arzulamıştım. Ama o akşam değil, o şekilde değil. Yalnızlığına böylesine bağlı bir adam, ancak yalnızlığında daha derin bir çağrıyı hissederse karanlıkları terk ediyordu, yani son çağrıyı. O zaman son bir kez yalnızlığından çıkıyor, kendini gösteriyordu. Ama onu tanıyanlar enayi değildi ve gerçeği biliyorlardı: Artık bundan sonra sürekli içinde bulunmaya hazırlandığı karanlığın şimdiden bir parçası olmuştu. O gönüllü olarak ihtiyatı elden bırakmışken, içindekileri boşaltsın diye onun zayıflığını suistimal etmek, böyle bir andan faydalanmak istemiyordum. Benim merhametime kalmıştı; yani söylemek istediğim: Ruhu benim merhametime kalmıştı. Orada ne yaptığını, uzun arayışının konusunu öğrenmek basit bir soruya bakardı. Ama hiçbir şey söylemedim. Büyük ihtimalle nedenini merak ediyorsundur. Bunu ben de kendi kendime uzun süre sordum. Sanırım bunun nedeni mahcubiyetti *Corazón*, bir insanın gerçeği karşısında duyulan mahcubiyet. Veya acısı karşısında. Belki de ikisi aynı şeydir.

"O halde ona hiç soru sormadın, öyle mi?"

"Hayır, sordum: Birkaç soru. Arjantin'e 1949 yılında gemiyle geldiğini biliyorum. Savaşı Fransa'da, önce Paris'te, ardından direnişe katıldığı Alpler'in bir köyünde geçirdiğini biliyorum. Bağımsızlık sonrası kısa süreliğine Paris'e döndüğünü ve sonrasında, savaşta zayıf düşen Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde üç yıl boyunca seyahat ettiğini biliyorum: Almanya, Danimarka, İsveç, İsviçre, Avusturya, İtalya. Sonra 1949'da Arjantin'e gelmiş. Sanıyorum, savaş sonrası Avrupa'da gezinerek geçirdiği yıllar, daha sonra otuz yıl boyunca Latin Amerika'da sürdürdüğü araştırmasının başlangıcını teşkil ediyordu. Bana tüm bunları aceleye getirmeden, her seferinde ona başka sorular sorabilmem için zaman tanıyarak anlattı. Tüm gece onun kollarındaydım. Gün ağarırken,

sabah erkenden kahve içtik. Beni öptü ve edebiyatı bırakmamamı söyledi."

"Ya sonra?"

"Gitti. O gittikten birkaç ay sonra bana Paris'ten iş teklif ettiler, ben de gittim. O zaman, o gecenin Arjantin'le olan bağının sonu olduğunu anladım. Ve benim bağımın. Şimdi yeniden düşününce, sormadığım için pişman olduğum tek bir soru olduğunu görüyorum, belki de sormam gereken tek soru: Ülkesini özleyip özlemediği... Bunu ona sormak isterdim ama onu bir daha hiç görmedim. Buna rağmen sonraki yıllarda bunu denedim. Öncelikle izinlerim esnasında. Paris'ten ayrılıyor, Arjantin'e dönüyor, Buenos Aires'i, tango barlarını, doklarını, yoksul semtlerini dolaşıyordum. Barracas'ta yaşadığı bina 1970'li yılların ortalarında yıkılmıştı. Diğer Güney Amerika ülkelerinin başkentlerine de gidiyordum. Her seyahatimde eski ustam Sábato'yla görüşüyordum, geçmişten, ilk tanıştığımız dönemdeki edebiyat akşamlarından, (ben Fransa'ya gitmeden birkaç ay önce 1969'da öldüğü için Fransa'da yeniden göremediğim) Gombrowicz'den konuşuyorduk. Ve kaçınılmaz olarak Elimane'dan da daima söz ediyorduk. Ama Sábato da benim bildiğimden fazlasını bilmiyordu. Elimane birbirimize veda ettiğimiz geceden bir gece önce ona da veda etmişti. Ama ona ne herhangi bir adres, ne bir bilgi, ne de gittiği ve bulunabileceği yer konusunda herhangi bir ipucu bırakmıştı. Sábato onu bir daha Buenos Aires'te hiç görmemişti. Elimane'ın tüm bu yıllar boyunca hayatlarımızda yer almasını ve bu kadar kolayca çıkıp gitmesini tuhaf bulup bulmadığını sorduğumda Sábato bunun gerçekten de tuhaf olduğunu söyledi fakat bütün insanların dostluğa ihtiyaç duymadıklarını da eklemekten geri kalmadı. Gerisini biliyorsun zaten: Sonunda, araştırmalarımı sürdürmek için Dakar'a tayinimi istedim ve orada seninle karşılaştım küçük meleğim, *Corazón*..."

Haitili şair kadının hikâyesi bittiğinde Siga D. bana şöyle dedi:

"Şair kadın bana tüm bunları anlatırken, Elimane'ın böylesine inatla arayabileceği kişilerin kim olabileceğini gözden geçirdim. Yalnızca üç kişi görüyorum Diégane: Charles Ellenstein –dostu ve editörü–, Assane Koumakh –babası– ve son olarak, her ne kadar inanılmaz görünse de annesi Mossane. Sanırım içlerinde en mümkünü babası Assane Koumakh. Elimane'ın onun mezarını bulup bulmadığını bilmiyoruz. Belki de Assane Koumakh Birinci Dünya Savaşı esnasında ölmedi ve ancak kendisinin bildiği bir nedenle Arjantin'de yaşamaya gitti. Belki de Elimane bunu keşfetti ve onun izini sürdü. Tüm gizemi belki de babasının peşindeki uzun arayışından ibarettir. Ama Elimane Arjantin'e bizim bilmediğimiz birinin izini sürmek için de gitmiş olabilir, mesela savaş sırasında ya da savaştan sonra karşılaşıp âşık olduğu güzel bir kadının izini. Bunu göz önünde bulundurmak lazım Diégane. Yine de önemli bir soru kalıyor geriye: Elimane niçin annesine ve babama mektup yazmayı sürdürmedi? Bu konuda bir varsayım yürüttüm: Sürgünü esnasında onlara yazmaya devam etti ama benim it babam tüm mektuplarını yok ediyordu, tıpkı Elimane'ın 1938'de *İnsaniyetsizlik Labirenti* ile birlikte onlara gönderdiği mektubu ortadan kaldırdığı gibi. Mossane'ın kaybolmasından sonra Elimane'ı onun deliliğinin ve çektikleri acıların sorumlusu olarak görmüş olmalı. O nedenle mektupları, hiç yanıt vermeden yok etti. Elimane belki de annesinin kaybolduğunu asla öğrenemedi. Elbette bu konuda da yanılıyor olabilirim. Belki de Elimane'ın bir daha mektup yazmamasının nedeni son derece basit bir şekilde artık kendi geçmişiyle ilgili hiçbir şey bilmek istememesidir. Belki de her şeyi unutmak istiyordu. Ama ben daha

ziyade, gönderdiği mektupları babamın yok ettiği kanısındayım. İşte Diégane: Artık benim bildiğim her şeyi sen de biliyorsun."

"Bu kadar mı? Gerçekten bu kadar mı?"

"Evet, bu kadar. Başka bir şey mi bekliyordun?"

Sonra Amsterdam'da şafak söktü.

Dakar'dan saat on beşe doğru, gösteriler Fatima Diop'un Ulusal Meclis önünde kendini yaktığı Soweto Meydanı'nda devam ederken çıktım. Yanımda yalnızca birkaç parça üst baş, bir not defteri, *İnsaniyetsizlik Labirenti* ve Super Diamono'nun en tanınmış şarkılarının olduğu bir cd vardı. Gece olmadan ulaşmayı ümit ediyordum.

Dördüncü Biyogram

Ölü Mektuplar

Paris, 16 Ağustos 1938

Sevgili anne, sevgili amca,

Bir yıldan uzun süredir benden hiç haber almadınız ve hiç kuşkusuz, memleketimizden bir kez ayrıldıktan sonra geçmişlerini, topraklarını, ailelerini hafızalarından silen tüm insanlarımızın yaptığı gibi sizi unuttuğumu düşünüyorsunuz. Görünürde böyle olsa da, durum böyle değil. Dolayısıyla bu mektubu okuduktan sonra bu uzun sessizliğimi affedeceğinizi ümit ediyorum. Düşüncelerimde yer almadığınız tek bir gün, rüyalarıma girmediğiniz tek bir gece bile geçmiyor. Her yerde benimlesiniz. Özellikle de siz anne. Bu mektubun sonunda beni anlamanızı umut ediyorum.

Paris, 13 Nisan 1917

Mossane, aşkım,

Gidişimden bu yana iki yıldan uzun süre geçti. Sana niçin hiç yazmadım? Çünkü seni ağlatmak istemiyordum. Çünkü ben de ağlamak istemiyordum. Burada olup bitenler kim olursa olsun herkesi ağlatacak cinsten. Savaş bu. Çabuk döneceğimi düşünüyordum, sana söz vermiştim. Bugünse dönüp dönmeyeceğimi bilmiyorum. Burası soğuk. Yağmur yağıyor. Çok fazla Afrikalı var. Bize piyade eri diyorlar. Birbirimizle konuşuyoruz. Birbirimizi sıcak tutuyoruz. Ama geceleyin her birimiz, kendi hatıralarıyla, pişmanlıklarıyla, korkularıyla yeniden

yalnızlaşıyor. Her birimiz memleketini belki de bir daha hiç görmeyeceğini biliyor.

İki yıldan biraz daha uzun bir süre önce, burada edindiğim tek gerçek dostumla birlikte Fransa'nın kuzeyinde babamı aramaya gittiğimde sizler de yanımdaydınız. Şu son iki yıl boyunca aradığım oydu. Onu kendim için aradım; ama sizin için de aradım. Onun yokluğu her ikinizin de yüreklerinde, benim asla dolduramadığım ve arada bir mağduru olduğum bir aşk ve keder uçurumu açtı. Kendi yüreğime gelince, babamın hayaleti orada bir sorular girdabına yol açtı. Onunla ilgili olarak bana anlattıklarınız ondan nefret etmeme yol açmalıydı. Ondan nefret ettim. Ama tanımadığımız birinden, hele de o kişi öz babamızsa gerçekten nefret etmemiz mümkün değildir. Ve şimdi artık onun yazdıklarını okuduktan sonra bu nefret tortusu, isimlendiremediğim bir duyguya bıraktı yerini.

Seni özlüyorum, çocuğumuzu da. Halbuki onu tanımıyorum. Şimdi iki yaşında olmalı. Kız mı erkek mi onu bile bilmiyorum. Ama ben burada ölürsem benimle ilgili nasıl bir intiba kalacak onda? Onu terk edip gitmiş bir baba intibaı mı? Savaşta ölmüş bir kahraman intibaı mı? Ailesini terk etmiş alçak bir adam intibaı mı? Ne söyleyeceksin ona? Benden bu derece nefret eden ikiz kardeşim ne anlatacak? Bilmiyorum. Şu anda beni korkudan daha fazla, savaştan daha fazla öldüren de işte bu şüpheler.

Babamdan nefret etmiyorum. En azından artık nefret etmiyorum. Çünkü bir babam oldu, o sizdiniz Tokô Ousseynou. Biyolojik babamı asla özlemedim ama onun nasıl bir adam olduğunu, ne yaptığını, başına ne geldiğini bilmek istiyordum; onun ruh durumunu bilmek istiyordum. Artık biliyorum: Korkuyordu. Dolayısıyla bir insandı. Tercihler yapmış ve bu mektubu yazarken

tıpkı bir çocuk gibi neticede korkuya teslim olmuştu. Yalnızca bir insandı. Sonunda ikinizi ve beni düşündü.

Her ikinizi de kollarıma almak isterdim. Size, sizi, çocuğumu ve seni sevdiğimi söylemek isterdim. Sizden af diliyorum. Gittiğim için değil, bir savaşta kolayca hayatta kalınacağını zannettiğim için. Yanılıyordum. Savaşta ölünmediği zaman bile hayatta kalınmıyor. Ha hayatta kalıp geri dönmüşüm, ha ölmüş ve burada kalmışım, içimde şimdiden bir şeyler öldü. Canlı kalan tek şey senin görüntün Mossane ve tanımadığım çocuğumuzun hayali. Ama o rüyalarıma giriyor. Her gece, her gün, hatta çatışmalar esnasında bile onu hayal ettiğimi söyle ona. Verdun'de, alevlerin ve kanın içinde onu hayal ediyordum.

Yanımda olan dostum benim için kardeş gibi. O da babasını savaşta kaybetmiş. Onun için beni anlıyor. Adı Charles. Araştırmamda bana yardım etti. Babamın izini araştırmayı sürdürmemiz için ısrar eden de oydu. Ümitsizdim ve bana dedi ki: Yine o kasabaya gidelim Elimane, yine o kasabaya gidelim, daha uzaklara gidelim. Bu nedenle, Fransa'nın kuzeyinde, Aisne olarak adlandırılan departmandaki o küçük kasabaya geldik. Chemin des Dames muharebesinin geçtiği yere uzak değil. O kasabada askeri bir mezarlık vardı. Fakat bir de küçük bir savaş abidesi. Bu mektubu da orada buldum.

Birkaç gün içinde büyük bir muharebeye girişeceğiz. Ön cephede çok sayıda Afrikalı olacak. Beyaz subaylar Fransa için son derece önemli, büyük bir zafer vaat ediyorlar. Sömürge birlikleri için zafer vakti geldi. Zenciler için zafer çanları çalıyor. Onların dilinde zafer çanları sanırım ölüm saati manasına geliyor. Hiçbir şeye asla hazırlanmak mümkün olmasa da buna hazırlanıyorum. Bu mektubu sana yazmak istedim ki öncesinde... neyin öncesinde?

Hiç şüphem yok: Bu kişi babam. Bu mektubu niçin gönderemedi bilmiyorum. Belki de yalnızca kendisi için yazmıştı.

Umarım peder Greusard mektubu onun kelimelerine sadık kalarak tercüme etmeyi başarır. Bana gelince, bunları okuduktan sonra uzun uzun ağladım, ardından arkadaşımla birlikte geri dönüp bu mektupla birlikte gönderdiğim kitabı yazmaya başladım. Kitabı bitirmek çok vaktimi aldı. Bu benim ilk kitabım ve başka kitaplar da yazmak niyetindeyim. Eğer peder Greusard'ın kitabı size tercüme edecek zamanı yoksa döndüğümde bunu ben yapacağım. Çünkü kısa süre içinde döneceğimi ve ikinizin de benimle gurur duymasını ümit ediyorum. Gurur duyacaksınız, size söz veriyorum. Şerefi lekelenmiş veya utanç içinde dönmeyeceğim. Önemli biri olarak döneceğim: Bir yazar olarak. Benim için dua edin.

Seni öpüyorum Mossane, aşkım. Çocuğumu öpüyorum. Benimle ilgili ne düşünürse düşünsün kardeşimi öpüyorum. Beni affedin. Benim için dua edin.

Elimane Madag

İkinci Bölüm

Madag'ın Yalnızlığı

I

Ülkenin içlerine doğru sokulan ve Elimane'ın köyüne giden Fatick yoluna sapmadan önce bir şeyler yemek, arabanın deposunu doldurmak ve biraz dinlenmek için Mbour'da durdum. Gezici bir satıcıdan bir bardak Touba kahvesi aldım ve e-posta kutuma baktım. Stanislas'ın hatırımı sormak için gönderdiği bir mesajla bir elektrik faturası arasında, bir gün önce gönderilmiş şu maili buldum:

Faye,

Her ne kadar bu fikri öteden beri reddetsem de, tüm kitaplarımın çıktığı yerden yazıyorum sana: Tamamlanmamış bir kuyudan. Onu burada yeniden bulacağım aklıma gelmezdi. Ümitle ya da korkuyla, yıllar önce yok edildiğini düşünüyordum. Kalan her şey gerçekten de yok edilmiş veya unutulmuş. Ev yıkılmış; geride yalnızca, artık hayaletlerin bile içlerinden geçmek istemediği kederli duvarlar kalmış. Ama tamamlanmamış kuyu, endişe kuyusu, o hâlâ burada. Gizemci biri olsaydım onun beni beklediğini, geri döneceğimi bildiğini, kumlara gömülmeye ve o geceden beri görmüş olması gereken tüm insani

rezilliklere bu kati önsezi sayesinde direndiğini söylerdim. Ama gizemci değilim. Kuyu hâlâ burada o kadar, ve ben de buradayım.

Sana onun içinden, bir zamanki gibi içinde oturmuş yazıyorum. Kafam deliğin kenarlarından dışarı çıksa da, büyüsem de, hâlâ içindeki alanda ve korkumda boğulduğumu hissediyorum. Çocuk olmayı burada bıraktım ben (ki bu erkeğe dönüştüğüm manasına gelmez, tam aksine: Gerçekten erkek olabilmekteki tüm şansımı o gece kuyunun içinde yitirdiğimi daha sonraları anladım). Terli bir Hayvana dönüştüğüm yer burası. Hiç kuşkusuz yazar olduğum yer de burası. Birbirimizi son görüşümüzde kalemimin köklerini bilip bilmediğimi sormuştun. Sana evet demiş ama daha ileri gitmemiştim. Bugün daha ileri gideceğim.

Her kitabımda sağır insanlar bulunmasının, yazarlık eğilimimin (ne sinir bozucu kelime) kökenini açıklayan nedenle aynı olduğuna uzun süre inandım: Yirmi yıl önce bu kuyunun içindeyken yapamadığım şeyi yapmak, yani kulak zarlarımı patlatmak için yazdığımı düşünüyordum. Kısa süre öncesine kadar, belleğimdeki dehşetli gürültüyü bastırmaları için ve böylece artık hiçbir şey duymayayım diye yankılı kelimeler kullanarak yazıyordum.

Çünkü annemle babam gözlerimin önünde ölmedi. Kulaklarımda öldüler. Her gece orada ölmeye devam ediyorlar. Babam bu kuyuyu henüz iki gündür kazıyordu ki, düşmandan kaçan düzenli ordu yeniden köyümüzden geçti. Halbuki ordu, daha birkaç hafta önce köyden geçerken endişelenmemize gerek olmadığını söylemiş, ölümün çobanlarına karşı savaşı kazanacaklarına söz vermişti. Daha bir gün öncesine kadar radyoda askerlerimizin onlara yalnızca direnmekle kalmayıp hedefe her gün biraz daha yaklaştıkları haber veriliyordu. Hapı yutmuşken enayi gibi inandık. Üstleri başları yırtık pırtık, zayıflamış, hırpani, silahsız yüz civarında asker, kuyruklarını bacaklarının arasına

kıstırmış şekilde önümüzden geçene dek inandık. Kimileri koşuyordu, kimileri de son hız yol alan eski püskü ciplerde üst üsteydi. Sakat kalan bazıları eşeklerin sırtlarından, çamaşır ipindeki ıslak çamaşırlar gibi sarkıyordu. Köylüler bozgunu tahmin ettiler ve çıkınlarını hazırlamaya başladılar. Derhal çekip gitmek gerekiyordu.

Yenilen askerlerden biri ayaklarının altındaki toprağı bile hissetmeyen adımlarla evimize yaklaştı. Yüzünü hâlâ hatırlıyorum. Korku değildi yüzüne hükmeden, dehşetin taslağıydı: Şakağından çenesine doğru verevlemesine, sakin ve acelesiz bir yara halinde inen bir taslak. Mağlubiyetin verevi!... Mahvolmuşluğun!... Sikilmişliğin!... Evimizin önünden ruh gibi geçti. Kaçıyor gibi bile değildi. Bunun faydasız olduğunu, çoktan kaybettiğini, çünkü zaten bir zombi olduğunu biliyor denilebilirdi. Babam ona hâlâ uzakta olup olmadıklarını, kaçacak vaktimiz olup olmadığını sordu. Asker, babam sanki şeytani bir dilde konuşuyormuş gibi baktı ona. Uzun saniyeler boyunca sessiz kaldı ve sanırım babam kendi kendisinin hayaletine dönüşmüş bu adamı incelerken, adam kendi dilinde ona yanıt vermeden önce anladı:

"En iyisi önce ailenizi sonra da kendinizi öldürmeniz. Onların sizi ele geçirmesinden iyidir. Sizi agutiler[1] gibi ya da mısır gibi haşlıyorlar. Yarın sabah burada olacaklar, belki de bu gece, belki de bir saat içinde. Elinizi kesip kızınıza sokuyorlar. Daha iyidir. Bilmiyorum. Bizim ensemizdeydiler. Daha iyidir. Ölüm onların mesleği. Daha iyidir."

Orada "daha iyidir" kelimelerini tekrarlayarak kaldı. Ben babamın arkasındaydım, bacaklarına sarılmıştım. Sekiz yaşındaydım. Babam beni girişten uzaklaştırdı. Avlunun ortasında çömeldi, beni omuzlarımdan kavradı ve bir çocuğa yalan söyleyeceğini bilen, yalan söylediğini çocuğun anlayacağını bilen ama yine de ona yalan söyleyen bir yetişkinin bakışlarıyla baktı bana (sonunda günün birinde, çocukların

---

[1] Tavşan büyüklüğünde bir kemirgen. (ç.n.)

hayattan veya rahiplerden ya da pedofillerden ve başka sapıklardan önce kendilerine yalan söyleyen ana babaları tarafından tecavüze uğradıklarını söyleyeceğiz). Babam bana dedi ki: "Endişelenme, ne dediğinin farkında değil". Vın, çocuk deliğime kaçtım. Delirmiş ama dehşetin farkındalığıyla delirmiş o adam ne dediğinin farkında değilse, şu yeryüzünde onun ne dediğini kim bilebilirdi?

Babam yeniden eşiğe çıktı. Bir haykırış oldu. Kaçmak için çıkınlarımızı hazırlayan annem paniğe kapılarak derhal dışarı fırladı. Açık avlu kapısının aralığından dışarı göz attım. Askerin vücudunun, babamın ayaklarının dibinde yattığını gördüm. Annem elleriyle gözlerimi kapatmadan önce, askerin kendi gırtlağını kestiğini ve sıcak kanın kesik aralıklarla fışkırıp köpüklenerek yerde biriktiğini de gördüm. Babam avlunun kapısını yeniden kapadı ve bize eve girmemizi söyledi. Annem beni içeri itti ve birkaç saniye önce babamın yaptığını yaptı: Çömelerek gözlerimin içine baktı. Ama babamın söylediğinden başka bir şey söyledi: Yani hiçbir şey söylemedi, yüreğinde ne varsa bakışlarına yansımıştı: Cesur olmak gerekiyordu.

Babam geri döndü. Dışardan, kaçanların gürültüsünü duyuyorduk. Çığlık yoktu: Yalnızca arada bir en ufak nefesten tasarruf etmek ister gibi doğrudan konunun özüne giren hızlı ve sert kelimelerin böldüğü aceleci ayak seslerinin gümbürtüleri. Babam ve annem bakıştılar ve sanırım bu bakışla birbirlerine, kaçacak zamanları olamayacağını, çok uzağa gidemeyeceğimizi söylediler. En yakın şehir arabayla dört saat mesafedeydi. Orada askeri bir garnizon vardı. Ama belki o garnizon da geri çekilmeye başlamıştı. Annemin küçük kız kardeşi tepenin arkasındaki köylerden birinde, batıya doğru yaklaşık iki saatlik mesafede yaşıyordu. Onun evine gitmeye çalışabilirdik ama yolda, tüm bölgeyi çevirmiş, dağların efendileri olarak nam salmış katillerle karşılaşma tehlikesi vardı. Annemle babam bir kenara çekilip konuştular,

sanki durum beni ilgilendirmiyordu, sanki ben olup bitenleri anlamıyordum. Yanılıyorlardı: Her şeyi anlıyordum. Yanıma geldiklerinde bana gitmeyeceğimizi söylediler.

"Seni babanın kazmaya başladığı çukurun içine saklayacağız," dedi annem. "Görünmemen için üzerini kaplayacağız. Orada kalman gerek. Hiç gürültü yapmayacaksın. Dışarı ancak baban veya ben seni almaya gelirsek çıkacaksın. Anladın mı?"

"Evet anne."

"İyice anladın mı?"

"Evet."

"Gürültü yok. Ağlamak yok. Hiç sesin çıkmayacak. Hiçbir bahaneyle dışarı çıkmayacaksın. Ben seni almaya gelene dek."

"Evet."

"Eğer avluda insanlar varsa, tanımadığın sesler duyarsan kulaklarını tıka. Hiçbir ses duymayana dek kulaklarını tıka. Tamam mı?"

"Evet anne."

"Eğer bunu yapmazsan sana neler edeceğimi görürsün. Seni şimdiye kadar hiç görmediğin gibi cezalandırırım, derini yüzerim. Beni anladın mı?"

"Evet anne."

"Tekrarla!"

"Evet anne."

"Evet ne?"

"Evet, anladım. Gürültü etmeyeceğim. Hareket etmeyeceğim. Hiçbir şey söylemeyeceğim. Yalnızca sen gelirsen dışarı çıkacağım. Veya babam gelirse."

"Ya kulaklar?"

"Eğer tanımadığım sesler duyarsam kulaklarımı tıkayacağım."

"Unutmasan iyi edersin."

Korkunç ve tehditkâr görünmek istiyor ama ağlıyordu. Buyurgan sözleri beni korkutmuyordu (aslında yalvarıyordu bu sözler). Beni dehşetten donduruyordu çünkü annemin onları bana söylerkenki ümitsizliğini ve sevgisini hissediyordum. Ben de ağlamaya başladım, sessizce. Beni bağrına bastı, babam da bu kucaklamaya katıldı ve tek kelime etmeden iki veya üç dakika boyunca bu şekilde kaldık. Asla yaşayamayacağımız ama yaşayabileceğimiz tüm bir hayatı birlikte yaşamak için iki veya üç dakika; o zamana kadar paylaştığımız her şeyi yeniden yaşamak için iki veya üç dakika. Kucaklaşma, zamanın iki yönünü bir araya getiriyordu: Hatıralar vasıtasıyla geçmişimizi; ümit (ama kanlı bir çıkmazda sona eren bir ümit) vasıtasıyla imkânsızlaşan geleceğimizi.

Sonra annem beni, eğer acıkırsam (sessizce yiyebileceğim) yiyeceklerle birlikte tamamlanmamış kuyunun içine koydu. Yanıma bir de el feneri bıraktı çünkü karanlık olacaktı. Bir kez daha kucaklaştık; artık ağlamıyorduk; ama bir öncekinden çok daha kısa ve sessiz olan bu kucaklaşma, bir o kadar ıstıraplıydı. Ardından annemle babam kuyudan çıktılar, çukurun üstünü sac levhalarla kapattılar, artık hiçbir şey görünmüyordu. Kımıldamadım ve bekledim. Belki kısacık, belki bitmek tükenmek bilmez, hatta belki zaman dışı bir zaman sonunda araba gürültüleri, sesler, kahkahalar, makineli tüfek yaylım ateşleri, haykırışlar duydum. Kuyunun içinde karanlık yoğunlaşmıştı. Kulaklarımı tıkadım.

Ölüm, çocukları eşliğinde avluya girdi ve şöyle dedi:

"Burada yaşayan birileri varsa ortaya çıksın."

Kulaklarımı tıkamama rağmen sesini duyuyordum. Ölüm benimle birlikte kuyunun içindeydi. Onu avlumuzun ortasında ayakta, çevresinde oğullarıyla birlikte açık seçik görüyordum. Babamın evden çıktığını, ona doğru ilerlediğini gördüm. Topluluğa birkaç metre kala durdu.

"Yalnız mı yaşıyorsun?" dedi ölüm.

Kulaklarımı daha da sıkı tıkadım. Babamın ne dediğini duymadım. Belki de yanıt vermemişti.

"Başka biri varsa," dedi ölüm, "mesela karın, dışarı çıksın. Nasılsa evi arayacağız. Ve onu bulacağız, kendi kıçına girse de. Veya senin kıçına. Ya da Tanrı'nınkine. Onun için tekrar soruyorum: Yalnız mı yaşıyorsun?"

"Hayır," dedi annem, ve onu gördüm, ölümün oğullarının kaba saba kahkahaları içinde, ölümün duygusuz bakışları altında dışarı çıktığını ve avlunun ortasında babamın yanına gittiğini – gördüm.

"Çocuklarınız var mı?"

Parmaklarımı tüm gücümle kulaklarımın içine soktum.

"Hayır," dedi babam. "Çocuğumuz yok."

"Göreceğiz," dedi ölüm. "Bu kadının karnına bakılırsa daha önce çocuk doğurmuş. Ama eğer öyle diyorsan, şu anda öyle olsun kardeşim. Elimizi çabuk tutacağız. Daha sırada bekleyenler var. Seçenekler şöyle: ya birbirinizi öldürürsünüz ya da biz sizi öldürürüz. Karar sizin. Ama bizim sizi öldürmemizi tercih ederseniz bunu kendi bildiğimiz şekilde yapacağız."

"Acıyın," dedi bir ses ama bunun babamın sesi mi, annemin sesi mi yoksa ölümün oğullarından birinin alaycı yalvarışı mı olduğunu bilemedim.

"Seçiminizi yapın," dedi ölüm.

Bir sessizlik oldu, ardından annem haykırdı "Hayır!" ve bu haykırışı bir silah sesi izledi. Babamın ölüme saldırmaya kalkıştığını, ölümün de onu derhal öldürdüğünü anladım. Hiçbir şansı olmadığını biliyordu kuşkusuz ve can vermek ümidiyle bu kan dökücülerin üzerine atılmıştı.

"Kocan seçimini yaptı. Şimdi sıra sende. Seç."

Annem hiçbir şey söylemedi, uzunca bir sürenin sonunda ölüm şöyle dedi:

"O halde seni kendi bildiğimiz şekilde öldürmemizi tercih ediyorsun. Bunu yaparak hiç kuşkusuz hayatta kalma şansına sahip olacağını zannediyorsun. Buna inanmakta haklısın. Ölümden kaçma şansı olduğuna daima inanmak lazım. Aksi halde yaşamanın bir değeri kalmazdı. Seninle ilgileneceğiz. Seni öldüreceğiz."

Hâlâ duyuyordum, halbuki parmaklarımı olanca gücümle kulaklarımın içine sokmuştum. Dolayısıyla ölümün çocuklarının kaba kahkahalarını duydum, çözdükleri ve yere attıkları kemerlerinin seslerini duydum, annemle, kaba etleriyle, göğüsleriyle, cinsel organıyla, ağzıyla ilgili yorumlarını duydum. Ama annemi duymadım. Sonra erkeklerin hırıltılarını, vahşi çığlıklarını, müstehcen sözlerini duydum. Ama annemi duymadım. Zaman geçti, sonra ölüm dedi ki:

"Yeter. Önden gidin. İşini ben bitireceğim."

Yeniden takılan kemerleri, yerden geri alınan silahları, ısrarla sessiz kalan anneme hızlıca edilen son hakaretleri ve üzerine tükürüldüğünü duydum. Sonra ölümün oğulları evden çıktılar ve içerde yalnızca annemle ölüm kaldı.

"Niçin bağırmadığını biliyorum," dedi ölüm. "Bu davranışı tanırım. Çocuğunu korumak isteyen bir annenin davranışıdır bu. Bu evde bir yerlerde saklanmış bir çocuk var. Onu bulacağım. Ama önce haykıracaksın. Seni öldürmem için bana yalvaracaksın. Seni avaz avaz haykırttıktan sonra öldüreceğim. Ardından çocuğunu bulacağım."

"Size yalvarırım," dediğini duydum o zaman annemin.

"Kendisi için endişe etmen ya da yalvarman gereken çocuğun değil, bunu daha ziyade kendin için, hayatın için yapmalısın. Sana yapacaklarım," dedi ölüm, "cinsel organına sıkılan bir kurşundan daha da acı verici olacak. Avaz avaz haykıracaksın. Sesin cehenneme kadar ulaşacak."

Ve ölüm işe girişti. Annemin haykırışları da başladı, öylesine şiddetli ve insanlık dışıydı, kafamın içinde öylesine güçlü bir şekilde

yankılanıyordu ki bayıldım. Yeniden kendime geldiğimde haykırışlar kesilmişti ama hâlâ kulaklarımda patlıyordu. Bu çığlıkların bana sonsuza dek azap çektireceğini ve bu kötülüğü hafifletmenin yegâne yolunun kafamı daha da sağır edici seslerle, daha da çılgınca haykırışlarla doldurmak olduğunu sanırım o anda anladım.

Gözlerimi açtım. Artık kuyunun içinde değil avludaydım. Yanımda cansız iki insan şekli yatıyordu: annemle babamın cesetleri.

Gözlerimi kapadım. Sessiz sessiz ağlamaya başladım.

"Beni öldürmeye kalkıştı," dedi arkamdan bir ses.

Ölümün sesiydi bu. Arkama döndüm. Dehşet verici, dev gibi, korkunç bir adam hayal etmiştim. Karşımdakiyse kısa boylu ve cılız, görünüşünün sıradanlığı içinde neredeyse gülünç bir adamdı ama onun ölüm olduğundan bir an bile kuşkulanmadım. Ne diyeceğimi bilemeden ona baktım.

"Annen beni neredeyse öldürecekti ama ben onu bağırtırken saçlarının içinden çekip aldığı bıçağı son anda fark ettim. Bir saniye geç kaldı. Yan tarafına yuvarlanmıştım bile. Bana baktı ve sonunun geldiğini anladı. Ben onun işini bitiremeden kendi gırtlağını kesti. İşte böyle öldü. Sonra evi aradım ve seni tamamlanmamış kuyunun içinde bayılmış olarak buldum. Adın ne?"

Yanıt vermedim.

"Önemli değil evlat, ismin önemli değil. Bayılmadan önce annenin çığlıklarını duydun mu?"

Başımı evet anlamında salladım.

"Öyleyse seni öldürmeyeceğim. Hemen hemen ölmüşsün zaten ve can çekişmen çok uzun sürecek. Elveda öksüz ve yetim çocuk. Ben de öksüz ve yetim kalmıştım ve henüz senin yaşında bile değildim. Hiçbir şeyin söndüremediği bir öfke verdi bu bana. Beni hayatta tutan da o. Aynını yap. Benden nefret et, öfkelen, güçlü ol, bir savaşçıya dönüş,

bir katile, kan dök, büyüdüğün zaman beni bul ve annene yaşattığım korkunç ıstırabın bedelini ödet bana. Ellerimde onun kadar acı çeken başka birini nadiren gördüm. Elveda evlat, elveda."

Ölüm bana tüm bunları sakin bir sesle söylemişti. Ardından Hıristiyanlara has bir istavroz çıkardı ve bir o kadar sıradan bir şekilde dışarı çıkıp gitti. Avluda, annemle babamın cesetleriyle birlikte bütün bir gece yalnız kaldım. Gün ağarınca tamamlanmamış kuyuya yeniden girdim ve bekledim. Ölümün geri gelip canımı almasını bekliyordum. Ya da bir mucizeyi: Annemi. Hiçbiri gelmedi. O zaman delikten dışarı çıktım, acıkmıştım, cesetleri avluda bıraktım ve teyzemin köyüne, tepenin ardında bulunan, yolunu bildiğim köye doğru yalnız başıma yürüdüm.

Sadece tepenin büyük uyumunu ve ormanın dingin nefesini görüp hissettiğim yol boyunca hiç kimseyle karşılaşmadım. Ölüm tüm bu güzelliğin gölgesinde mola vermişti ve güzellik onu ne yavaşlatmıştı ne de duygulandırmıştı. Aksine, sanırım ölüm o zamana dek hiç buradaki kadar mutlu olmamıştı. Güzelliğin altında mükemmelliğini dile getirmişti. Güzelliğin altında mükemmelliğine erişmişti. Güzelliğin içinde dehâsını göstermişti. Bundan ne anlaşılmalı? Durumumuzla ilgili olası tanımlayıcı şu teorem: Sahne güzelleştikçe dehşet daha da eksiksiz olur. Kimiz biz? Işıktan bir mahfaza içindeki kanlı bir yüzük –veya tersi. Ve şeytan, sırıtarak bizi yüzük parmağına takıyor.

Teyzemin köyüne de saldırmışlardı. Bunu köye girerken anladım. Kaçanların izleri toprağın üzerinde henüz tazeydi; korku havada her yerdeydi. Ama insanlar ya köyde kalmışlardı ya da kaçtıktan sonra gidecekleri başka bir yer olmadığından etten bumeranglar gibi geri dönmüşlerdi. Teyzemi evinde buldum. Kollarına atıldım. Anladı. Ben de anladım: Amcam? Ölmüştü; iki kuzenim: İkisi de ölmüştü. Üç gün sonra, annemle babamın evine döndük. Cesetleri kaybolmuştu. Kumun üzerinde koyu renk kan lekelerinden başka hiçbir şey kalmamıştı.

Gömüldükleri yeri (ve kimin gömdüğünü) hiçbir zaman öğrenemedik, gömülüp gömülmediklerini bile: Bölgedeki söylentilerde ceset toplayan kara büyücülerden söz ediliyordu, Zaire topraklarını kaplayan ölüler halısına bakılırsa dehşet verici ama verimli işlerinde adeta patlama olmuştu.

Böylece teyzem benim tek ailem, ben de onun tek ailesi oldum. Avrupa'ya gelmek için memleketten onunla birlikte kaçtım. Ama bu sürüp giden bir hayaldi: Benim gibi insanlar memleketlerini asla terk etmez. En azından memleket bizi asla terk etmez. Tamamlanmamış kuyunun içinden hiç çıkmadım. Kuyu, tüm bu zaman boyunca benim içimde derinleşiyordu. Hâlâ oradayım. Sana oradan yazıyorum. Sana daima oradan yazdım. Ve haykırışlar orada yankılanıyor. Ama artık kulaklarımı tıkamıyorum. Uzun zaman onları duymamak için yazdım. Artık biliyorum ki onları duymak için yazıyorum veya yazmak mecburiyetindeyim. Sadece bunu kendi kendime itiraf edecek cesaret bulamıyordum. Bana bu cesareti İnsaniyetsizlik Labirenti *verdi.*

Bana şunu öğretti ya da hatırlattı: En derin kötülüğün bulunduğu yer daima hakikatin bir parçasını muhafaza eder. Üstelik bu yer benim için bir zaman: Geçmiş zaman. Onun içinden mümkün olan tüm yönlerde geçmeye ve içimden bir ok sürüsü gibi geçmesine müsaade etmeye uğraşıyorum; onun çevresinde hareket ederken, onu çok sayıda perspektiften kavramak, gündüzün ve gecenin tüm ışıkları altında göstermek istiyorum. Hayaletleri kovalamak gerektiğini düşünmüyorum; sanırım onların ateş etrafındaki danslarına katılmak ve korkudan iliklerine kadar donarak, dişlerin takır takır birbirine vurarak, altına ederek o dansta yer almak ve geçmişten tüm payını almak gerekiyor. Dirençli ol buyruğuna lanet olsun! Emre dönüştüğünde bu kelimeden nefret ediyorum. Direnç! Direnç! Kapayın çenenizi! Uzun süreli bir yıkılışın gerçekliğini, ebedi yıkılışın gerçekliğini arzu ediyorum. Tamir etmiyorum. Gerçekten yok edilmiş hiçbir şey tamir edilir gelmiyor bana. Ne teselli ediyorum ne de kendimi avutuyorum. Kemerimde, Kötülüğe

karşı en etkili sihir takılı: Hakikat arzusu, hakikat ölüm anlamına gelse bile. Kaybolmuş eski yolların yıkıntılarını arıyorum. İzleri hâlâ bir yolu işaret ediyor. O yol hiçbir haritada görünmüyor. Ama değerli tek yol o.

Wittgenstein'ın, Tractatus'*unun sonundaki cümlesini bildiğini biliyorum: "Üzerinde konuşulamayacak bir konuda sessiz kalmak gerekir." Ama sessiz kalmak, göstermekten vazgeçmek anlamına gelmez. İşte bizim işimiz: Kendimizi iyileştirmek değil, tedavi etmek değil ya da başkalarını teselli etmek, onların içini rahatlatmak veya onları eğitmek değil, kutsal yaranın içinde dimdik durmak, onu görmek ve sessiz kalarak onu göstermek. İşte benim için* İnsaniyetsizlik Labirenti'*nin anlamı bu. Geri kalan her şey başarısızlık.*

Elimane bir nevi son kitabı yazmak mı istiyordu? Şah. Dünya son kitaplarla dolu. Tüm büyük metinler, yeryüzünün mezar taşının muhtemel yazıları. Tarihin son kitabı, daima bir sonraki kitap; dolayısıyla önünde uzun ve şimdiden eskimiş bir geçmiş var.

Taklitçiliğin yaratıcı gücünü göstermek mi istiyordu? Şah. Teşebbüsü başarılı ve bilgili ama netice itibariyle beyhude, üzücü şekilde beyhude bir yapının sahtesine dönüştü.

Kendisinden önce asırlardır devam eden tüm edebiyata saygısını ifade etmek mi istiyordu? Mat. Uzun bir kaynakçayı içler acısı bir intihal gibi algıladılar ve onun herhangi bir alıntı yapmadan önceki zenginliğini hiç kimse fark etmedi.

Fakat tüm bu hayal kırıklıkları bizim için ders teşkil ediyor Faye. Aslında Elimane kimdi? Araştırman seni şu son haftalarda hangi ipuçlarına götürdü bilmiyorum. Fakat muhtemel bir yanıt görüyorum: Elimane, onun gibi olmamamız gereken ama ağır ağır ona dönüştüğümüz biriydi. Duymayı beceremediğimiz bir uyarıydı. Bu uyarı bize,

biz Afrikalı yazarlara şöyle diyordu: Kendi geleneğinizi yaratın, edebiyat tarihinizi kurun, kendinize özgü biçimler keşfedin, onları kendi alanlarınızda sınayın, derin hayal gücünüzü besleyin, kendinize ait bir toprağınız olsun çünkü kendiniz ve aynı zamanda başkaları için ancak orada var olacaksınız. Elimane kimdi aslında? Sömürgeciliğin en iyi sonuçlanmış ve en trajik ürünüydü. Asfalt yollardan, hastaneden, dini eğitimlerden bile önce bu girişimin en parlak başarısıydı. Atalarımız Galyalılardan önce! Jules Ferry'e karşı işlenmiş ne büyük suç! Ama Elimane aynı zamanda bu aynı sömürgeciliğin, ona maruz kalan halklarda doğal dehşetiyle yok ettiklerini de simgeliyordu. Elimane beyaz olmak istiyordu ve ona öyle olmadığını hatırlatmakla kalmadılar, tüm yeteneğine rağmen yine de hiçbir zaman beyaz olamayacağını da hatırlattılar. Beyazlığın bütün kültürel kanıtlarını ortaya koydu; onu daha da iyi döndürdüler zenciliğine. Avrupa'yı belki de Avrupalılardan daha iyi tanıyordu. Ve sonu ne oldu? Bilinmezlik, kayboluş, unutulmuşluk. Biliyorsun: Sömürgecilik sömürgeleştirdiklerine hüzün, ölüm, kaos saçar. Ama aynı zamanda kendilerini yok edene dönüşme arzusu da yaratır içlerinde – ki bu onun en şeytani başarısıdır. İşte Elimane bu: Yabancılaşmanın tüm hüznü.

Ve sanırım Faye, eğer Avrupa'nın peşinden, devasa Batı edebiyatının peşinden koşmayı sürdürürsek bizi bekleyen kader de bu: Hepimiz kendimizce Elimane'lar olacağız. Belki de olmuşuzdur bile ve bu durumda, yabancılaşmadan önce buna son verelim. Kendimizi bundan kurtarmamız lazım Faye. Hepimiz buradan çekip gitmeliyiz. Yakında boğulacağız. Acımasızca gazlanacağız ve hiç kimse bizi o gaz odalarına itmediğinden ölümümüz daha da trajik olacak: Methedilmek ümidiyle koşacağız oraya. Bizi Arap sabununa dönüştürecekler. Sonra cellatlarımız ellerini bu sabunla yıkayacak ve daha da beyazlaşacaklar.

Elimane intihalci biri olarak görüldüğü için yok olmadı; kayıplara karıştı çünkü kendisi için mümkün olmayan, gerçekleştirmesine

müsaade edilmeyen bir ümit taşıyordu. Kederden dolayı kaybolmuş olabilir ama Fransız edebiyatındaki bu ölümün onun başına gelebilecek en iyi şey olduğunun nihayet farkına vardığını da ümit ediyorum, yani eğer kendisini asıl eserine hasretmek istiyorduysa: Yalnızca kendisi için yaratacağı esere.

Şu son günlerde bir karar aldım Faye: Fransa'ya geri dönmeyeceğim. En azından hemen değil. Belki de hiçbir zaman. Gerçekten yazacağım şey ancak burada, kuyumun yakınlarında yazılabilir. Bu tamamlanmamış kuyu benim varoluşsal metaforum: Bu kuyuyu sonuna kadar kazmak mecburiyetindeyim. Babamın başladığı kuyuyu kazmayı sürdürmem ve bu işi bitirmem lazım. Henüz şekillenmiş bir benliğim olmadığı göz önünde bulundurulursa, bu bir kendi içime kapanış olamaz. Ben olduğunu düşündüğüm her şey aslında başkalarının benim içimdeki özleriydi. Şimdi bunların kökünü kazımanın vakti geldi. Bir elle bizi beslerken diğeriyle boğdukları Paris'e geri dönmeyeceğim. O şehir, cennet görüntüsündeki cehennemimiz bizim. Burada kalacağım, yazacağım, gençleri yetiştireceğim, bir tiyatro topluluğu kuracağım, açık havada gösteriler sahneleyeceğim, sokaklarda şiirler okuyacağım, sanatçı olmanın, belki de açlıktan nefesi kokmanın ve freni patlamış eski bir yük arabasının görüntüsüne bürünmüş hakikat tarafından ezilen zavallı bir sokak köpeği yavrusu gibi ölmenin ne manaya geldiğini anlatacağım ve göstereceğim; ama bunu burada yapacağım. Bu nedenle, bana Elimane'ı okuttuğun için sana daima minnet duyacağım.

Sana söylediklerimi kabul etmeyeceğini biliyorum: Sen daima, kültürel arada kalmışlığımızın bizim gerçek alanımız, evimiz olduğuna ve sorumluluğu üstlenilmiş trajediler gibi, medeniyet piçleri gibi, piç oğlu piç gibi, katil bir başka tarihin tarihimize tecavüzünden doğan piçler gibi, orada mümkün olan en iyi biçimde yaşamamız gerektiğine

inandın. Yalnız korkarım şu senin kültürel arada kalmışlık olarak adlandırdığın şey, halihazırda devam eden yıkımımızdaki bir başka kurnazlık. Benim değiştiğimi düşüneceğini de biliyorum, ben ki yazarı değerli kılanın yazdığı yer olmadığını, ve söyleyeceği bir şeyler varsa her yerde evrensel olabileceğini düşünürdüm. Bunu hâlâ düşünüyorum. Ama artık ne söylemek istediğimizi öyle her yerde keşfetmediğimizi de düşünüyorum. Her yerde yazılabilir. Ama gerçekten ne yazmamız gerektiğini bilmek ve anlamak her yerde yapılabilecek bir iş değil. Bunu Labirent*'in müsveddesini okurken anladım.*

Nerede olursan ol Faye, aramadığın şeyi bulmuş olmanı diliyorum. Tüm bunlardan yola çıkarak yazacakların eminim güzel olacak. Bana, buraya göndermeyi unutma. Yakında sana yeni bir adres vereceğim. Seni kuyumun içinden selamlıyorum yoldaşım ve belki senin de kurtarıcın olacak kurtarıcımı selamlıyorum: Yaşasın Elimane, yaşasın lanet olası kitabı.

Musimbwa

Okumam bittiğinde kahvem soğumuştu. Tamamlanmamış kuyunun içinde yalnız başına oturan Musimbwa geldi gözlerimin önüne. Tüm bunlar bitince ona yazacağıma kendi kendime söz verdim. Mailindeki şu veya bu noktayla ilgili yanıt vermek için değil; yalnızca ona bu yaptığının aptalca, delice, radikal ve cesurca olduğunu söylemek için. Musimbwa mektubuyla bana meydan okuyordu. Bana şöyle diyordu: Bak nasıldım ve işte bak bu kitap beni neye dönüştürdü. Şimdi sıra sende: Yüreğinde neler var göster bize. Arabaya bindim ve yeniden yola koyuldum.

II

Fatick'den birkaç kilometre mesafede güneybatı yönüne saptım ve Sine'nin merkezine daldım. Serer ülkesinin içlerine doğru kırmızı toprak bir patika gider. Benim de geleneksel beşiğim olan, annemle babamın köyü çok uzakta değil. Dönerken, hâlâ orada yaşayan akrabalarımı görmeye gideceğim.

Bu daracık yolda ilerlerken, uzun müddet önce bir yerlerde ne yazıldı da bugün Elimane'ın benimkine komşu olan köyüne gitmeme yol açtı merak ediyorum; kendimiz için belirleyici bir şeyi, gelecek hayatımızda önem kazanacağına dair katiyetten ziyade aslında öteden beri, onunla karşılaşmamızdan bile önce önemli olduğuna, belki de sanki bizi beklemiş ve kendine çekmiş gibi doğumumuzdan önce önemli olduğuna dair sezgiyle önem kazanan bir şeyi keşfeder gibi buradan uzaklarda keşfedip okuduğum *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin belki de çıktığı köyüne. Evet, o gece Örümcek Ana'nın ağından çıktıktan sonra *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni ilk okuduğumda hissettiğim tam da buydu. O zamandan beri kitaba sarıldım. Beni uzayda ve zamanda, ölülerin ve yaşayanların arasında zirvelere ve uçurumlara sürükledi. Ve işte şimdi buradayız ve yeniden köklerimizin bulunduğu memleketteyiz.

Eşek veya at sırtında, kağnıda, yayan, motosikletli, başlarında leğenler taşıyan ya da hasır şapkalı çocuklar, erkekler, kadınlar, yolda kenara çekiliyor, duruyor ve ben geçerken beni seyrediyor. Kimileri arada bir dostane bir selam vermek için ellerini havaya kaldırıyor ama çoğunlukla kayıtsız kalıyorlar. Bazı köylerin çıkışında veya yakınlarında, oyuncu ya da tehditkâr köpekler arabamın yanında koşuyor. Ölü dallardan yapılma çitler, yerfıstığı ekili tarlalarla geceleyin ahıra sokulmadan önce son birkaç hayvanın hâlâ otladığı otlakları birbirinden ayırıyor.

Bu sene yağmur mevsimi gecikti ve yağmur nadiren yağıyor: Bazı darı tarlaları henüz hasat edilmedi –halbuki eylül ortasını geçtik. Bitkiler yolun kıyısına kadar uzanıyor ve kollarını yola doğru uzatıyor. Arabanın ön camına vururken çıkardıkları kuru ses, bazı büyük böceklerin uçarken bir cama çarptığı vakit çıkardığı sesi andırıyor. O sesle, bir masal dekoruna girer gibi bu göğe uzanan çiti sabırsızlıkla beklediğim bir zamanların çocukluk hatıraları uyanıyor.

Sonra manzara değişiyor: Tarlalar ve otlaklar yerlerini tuz ovalarına bırakıyor. Perspektif yanlardan genişliyor, kadrajının olağan sıkışıklığını aşıyor ve mevcut tüm güzellikle kabarıyor. Manzara bakışları inceliyor ve onu bütünüyle sarıp sarmalasınlar diye onları kışkırtıyor. Beyhude gayret. Güzellik, onu daima fazlasıyla geç fark eden gözlerin dışına taşıyor burada. Yolun iki tarafında birkaç su birikintisi pırıldıyor; güneş gitmeden önce ona son bir yansıma hediye ediyorlar. Sine Saloum Nehri'nin bir koluna yaklaşıyorum. Köye yaklaşıyorum. On dakika içinde orada olacağım. Bu düşünce aniden somut, ölçülebilir, görünür bir gerçeklik içinde cisimleşiyor. Ani fren yapıyorum. Tozlar havalanıyor ve yeniden yere indiğinde nesnelerin kıpırtısızlığı beni ürkütüyor. Terk

edilmişliğin korkusu: Yeryüzünde tek başınaymışım ve dünyanın gözü üzerimdeymiş gibi hissediyorum. Korkmuş bir çocuk gibi gözlerimi yumuyorum.

Gözlerimi yeniden açıyorum ve bakışlarımı kitaba dikiyorum. Ona uzun uzun bakıyorum ve bu sessiz inceleme bana oraya gitmememi, yolumdan geri dönerek evime dönmemi söylüyor. Beni korkutan ne: Bir şeyler keşfetmek mi, hiçbir şey keşfetmemek mi? Yüreğimin derinliklerinden. Bir ses Elimane'ın buraya döndüğünü, bir şeyler yazıp bıraktığını söylüyor; başka bir ses bunun aksi için, köyüne hiç dönmemiş ve *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden sonra hiç yazmamış, kaderinin bilinmezlik içinde tamamlanmış olması için dua ediyor, tıpkı kozmosun sınırlarında, yalnızca onu çevreleyen, ona eşlik eden ve onu aralarına gömen sessiz gök cisimlerinin görgü şahitliğinde, günün birinde binlerce yıldızın içinde sönen bir yıldız gibi. Uzun müddet böyle kalıyorum, görünürde donuk ama içimde fırtınalar koparak.

Alacakaranlık sağ tarafımda ağır çekim bir film gibi yayılıyor. Ufkun keskin teli önce güneşi Buñuel'in filmindeki gibi tam ortasından enlemesine kesti; ardından, patlayan aydınlık gözden, derinlikli, neredeyse siyah, çivit rengi ve mavi küçük pırıltılar saçan ateş kırmızısı bir deniz yayıldı ve sonra bu pırıltılar gökyüzünün bedeninde büyük tümörler halinde büyüyüp genişledi. Karanlık, gölün yüzeyine yumuşakça konan bir yaprak gibi yeryüzüne iniyor.

III

Köye yayan girdiğimden beri karşılaştığım üçüncü kişi olan yirmilerinde genç bir kadın, daha önceki köy sakinleriyle aynı cevabı verdi:

"Üzgünüm ama Ousseynou Koumakh Diouf'un evini bilmiyorum."

"Diouf soyadlı aileler var mı burada?"

"Çok var. Benim soyadım da Diouf. Ndé Kiraan Diouf. Ama Ousseynou Koumakh Diouf ismi bana hiçbir şey ifade etmiyor. Belki daha ilerde yardım edebilirler sana."

Ona teşekkür ettim, iyi akşamlar dileyerek uzaklaştım. Birkaç saniye sonra bana seslendi. Arkama döndüm:

"Şu senin adam hâlâ hayatta mı?"

"Hayır. Ama ismini sorarsam evini bulabileceğimi söylediler."

"Öleli çok olmuş mu?"

"Evet, sen doğmadan çok önce. Ben doğmadan da."

"Öyleyse babaannem onu belki de tanıyordur. Seni bilgilendirebilir. Benimle gel."

Ona yeniden teşekkür ettim ve avluların içlerindeki ya da evlerin dış cephelerindeki elektrik lambalarıyla güneş enerjili lambalar

biraz aydınlık sağlasa da, ışıklandırılmamış birkaç sokakta onun peşinden yürüdüm. Hâlâ ergen ama şimdiden kadın Ndé Kiraan acele etmeden yürüyordu. Yürüyüşü her adımda yer çekimiyle zarafet arasında bocalıyordu.

"Adım Diégane Latyr Faye."

"Hoşgeldin. Biraz önce arabanla köye giren sen miydin?"

"Nerden biliyorsun?"

"Şu saatte tüm köy biliyor olmalı. Uzaktan geldiğin duyuldu ve görüldü. Ayrıca hangi Serer köyünden geldiğini de biliyorum. Aksanınızdan kolaylıkla tahmin edilebiliyor."

"Hangi köy?"

Bana doğru dönerek tebessüm etti. Meydan okur gibi konuşmam onu eğlendirmişti.

"Bilirsem bana arabanı verecek misin?"

"Kullanmayı beceremezsin ki."

"Kullanmaktan bahseden kim? Onu satacağım."

Ve yanıt vermemi beklemeden, annemle babamın köyünün ismini söyledi. Gülümsedim.

"*Laya ndigil*, haklısın."

"Öyleyse arabamın anahtarlarını hazırla," dedi.

Sesinde yumuşak ve alaycı bir şeyler vardı. Doğal bir rahatlıkla konuşmamız beni rahatlattı.

Bir müddet sonra kapının önünde nöbet tutar ya da sokağı gözetler gibi görünen, bir bekçiyi ya da yorulmak bilmez bir kapıcıyı andıran ihtiyar bir kadının oturduğu bir evin önüne geldik. Ndé Kiraan beni büyükannesiyle tanıştırdı. Onu kibarca selamladım, onun ve yakınlarının hatırını sordum. Ancak ondan sonra ev sahibesi benim için ne yapabileceğini sordu.

"Çok uzun süre önce burada yaşamış bir adamın, Ousseynou Koumakh Diouf'un evini arıyorum. Torununuza sordum ama bu ismi bilmiyordu bile."

"Bilmesi mümkün değil," diyerek sözümü kesti. "Koumakh Diouf öldüğünde, eğer düşündüğüm Koumakh Diouf'sa, ki sanırım o, o büyük adam öldüğü vakit, Ndé Kiraan'ın annesi –Roog ona kucak açsın– bugün onun olduğu yaşta bile değildi. Kafası dolu Ousseynou Koumakh Diouf'tan bahsediyorsun öyle değil mi?"

"Evet, o."

"Öleli uzun zaman oldu, çok uzun zaman. Öyle bir adamdı ki, o... Hakiki bir bilgeydi. Bu köy için tüm yaptıkları... Beni de tedavi etti,halbuki ölmem gerekirdi."

"Kimdi bu adam?" diye sordu Ndé Kiraan.

"Onun hikâyesini bugünlerde sana anlatırım. O zamana kadar bu yakışıklı genç adamı anneannen *fa maak* Dib Diouf'un evine götür."

"Orası mı?" dedi Ndé Kiraan bana bakarak. "Bu adamdan bahsetmek yerine bunu söylemek gerekirdi."

"Tuhaf olduğu doğru," dedi ihtiyar kadın. "Ousseynou Koumakh Diouf'un kim olduğunu bilen çok az insan kaldı. Yalnızca en yaşlılar hatırlayabilir onu. O dönem *Mbin Koumakh* denirdi, yani Koumakh'ın evi. Ama artık böyle denmiyor."

"Nasıl deniyor?"

İhtiyar kadın gülümsedi.

"Evladım, bir dahaki sefer köyde kaybolduğunda ve güzel torunumla karşılaşma şansın olmadığında –güzel, değil mi?– *Mbin Madag* de. O zaman herkes bilir. Ndé Kiraan bile bilir. Madag... O da çok bilge biriydi. Hatta belki de yerini aldığı kafası çok dolu bilgeden bile daha kafası dolu bir bilge. Neyse, sizi bırakayım da gidin artık. Onunla git ve akşam yemeği için geri dön çocuğum. Yemeği yakında koyacağım. Hoşçakal Diégane Faye."

IV

"Annem namazını bitiriyor. Ama ona birinin kendisiyle görüşmek istediğini söyledim. Beklemenizi rica ediyor. Daha sonra buraya yanınıza gelecek."

Bizi karşılayan, Ndé Kiraan'ın arkadaşı görünen genç kadın beni heybetli bir kapok ağacının altına oturttu. Ndé Kiraan arabasının anahtarlarını almaya daha sonra geleceğini söyledi. Ardından iki arkadaş, burada kadın güzelliğini imâ eden ve duyuran kahkahalar içinde aile evinin avlusundan dışarı çıktılar. Ağaç, dip kısmında düzgün bir eşkenar dörtgen oluşturan dört büyük kulübenin bulunduğu geniş avlunun tam ortasında yükseliyordu. İçinden evlere has gündelik seslerin de geldiği beyaz boyalı bir bina sağ taraf boyunca iki kat halinde uzanıyordu. Solda diğer kulübelerden uzakta, koca bir kulübenin hemen yanında ince uzun bir şekil vardı. Ayağa kalkıp yaklaştım. Hafif, orta boylarda, eski bir oyma balıkçı kayığıydı. Gövdesine boyanmış sembolleri karanlıkta seçemiyordum. Ön kısımda iki büyük kütük karinayı destekliyor, takoz görevi görüyordu. Yol almayı sağlayan araçlar –kısa bir kürek ve uzun bir dümen– arka tarafta kayığın kıçına dayanmıştı. Kayığın içi balıkçı ağlarıyla doluydu.

Bu kayığı inceleyince aynı zamanda bir denizci evinde olduğumu hatırladım. O zaman birkaç saniye boyunca Tôko Ngor'u, av esnasında dev bir timsah tarafından öldürüldüğü haricinde kendisiyle ilgili pek bir şey bilmediğim kardeşi Waly'i düşündüm. Görme duyusunu kaybetmeden ve balık ağı üreticisi ve tamircisi olmadan önce balıkçılık mesleğini seçen Ousseynou Koumakh'ı da. Belki de bu kayığın içinde yığılı balık ağları bizzat onun elinden çıkmıştı.

Güçlü bir sesle söylenen "*Ngiroopo!*" –iyi akşamlar– ile düşüncelerim yarıda kesildi. Ağacın altında duran ufak tefek bir karaltı bana bakıyordu. Maam Dib *fa maak* olmalıydı. İşte ancak o anda, ona doğru yürürken kavradım: Maam Dib, Siga D.'nin öyküsünde Ta Dib ismiyle bahsettiği üvey annesi ve Ousseynou Koumakh'ın üç eşinden biriydi – diğerleri yanlış hatırlamıyorsam Maam Coura ve Ya Ngoné'ydi. Yanına gittim, uzun ama önemli mutat selamlaşmanın ardından beni oturmaya davet edince dediğini yaptım. Sesi yumuşaktı, neredeyse mırıltı gibi. Başına bir örtü atmıştı, sağ elinde, boncukları karanlıkta pırıldayan bir tespih tutuyordu.

Bana yemek yiyip yemediğimi sordu. Hayır dedim ama aç olmadığımı söyledim, ki bu doğruydu. Daha ziyade midem düğümlenmiş gibiydi. Yine de süt ikram etmek istedi, kabul ettim. Çağırdığı çocuklardan biri derhal yanına koştu, sonra sağdaki binaya gitti, elinde küçük bir su kabağıyla dışarı çıktı. Bana uzattı. Teşekkür ettim ve su kabağını dudaklarıma götürdüm. Büyük ihtimalle bir veya iki saat önce sağılmış hâlâ ılık taze inek sütünün bu çiğ tadına alışkanlığımı kaybetmiştim. Çocukken, annemle babamın köyüne tatil için geldiğim birkaç gün boyunca amcalarımdan birinin yetiştirdiği bir ineğin memesini kendi ellerimle sağar, hemen ardından sütü iştahla içerdim. Bugünse yüzüm

buruştu – bunu fark etmiş midir? Maam Dib'e ziyaretimin nedenini söylemeden önce düşüncelerimi toplamak için kısa bir müddet sessiz kaldım. Ama benden önce davrandı:

"Niçin burada olduğunu biliyorum Diégane Faye. Seni daha fazla bekletmeyeceğim: Aradığın adam artık burada değil. Geçen yıl bizi bırakıp gitti. Bir hafta önce bir yıl oldu."

Susup bana baktı ya da beni dinledi. Hiçbir duygumu belli etmedim. Aslında bu haberi izleyen ilk saniyeler boyunca hiçbir şey hissetmedim; en azından yüreğimden taşabilecek ve yüzüme yansıyabilecek derecede kuvvetli hiçbir duygunun hâkimiyetinde değildim. Yalnızca hayal kırıklığına uğramamakla kalmamıştım, aynı zamanda hayal kırıklığı hissetmediğim için bile üzülmüyordum. Tüm durumlara ve olasılıklara hazırlamıştım kendimi: Şu son haftalarda öğrendiklerim beni bunu yapmaya sevk etmişti. Ama itiraf etmeliyim ki Elimane'ın herhangi bir nedenden ötürü *yokluğu* en olası durumdu. Dolayısıyla beni en az şaşırtan durumdu. Tam aksine bu durumda doğal, neredeyse güven veren bir şeyler vardı. Netice itibariyle Elimane tüm bu hikâye boyunca yoktu, ele geçirilmezdi. Bu nedenle, onun öldüğünü ve onu göremeyeceğimi öğrenmek eşyanın tabiatına, bu adamın yazgısının veya benim onunla olan bağlantımın mantığına uygun düşüyordu.

Yine de birkaç saniyenin ardından bu bir nevi tarafsızlık hali kayboldu, bana verilen haberi daha iyi anladım ve karnımdan sıcak bir dalga yayıldı: Demek ki Elimane evine dönmüştü. Yazgısının bu yönüyle o zamana dek çok ilgilenmesem de, bu adamın benim bilmediğim bir şeyi başka yerlerde on yıllarca aradıktan sonra yüz iki yaşında kendi evinde ölmesi beni neredeyse duygulandırmıştı. Hâlâ susuyorduk. Kapok ağacının yaprakları, büyük avluyu hafifçe süpüren bir esintiyle ürperdi.

"Geleceğini biliyordu," dedi Maam Dib, konuşmaya devam edebileceğine karar verince. "Birbirinizi görmeyeceğinizi de biliyordu. Bana söyledi. Ölmeden önce, bir akşam tanımadığı genç bir adamın onun için geleceğini söyledi bana. O kişinin sen olduğunu derhal anladım. Seni bu akşam beklediğimi söylemeyeceğim. Ama yakında geleceğini biliyordum. Uzun zaman önce görmüştü seni."

"Görmüş müydü?"

"Görmüştü. Koumakh'tan miras aldığı bir şey bu: Görmek. Elbette her zaman değil. Ve bazen yanıldığı da olurdu. Ama görmeyi bilirdi. Bu onun buraya, evine döndükten sonra öğrendiği bir şey. Madag'ın, Serer dilindeki anlamını biliyor musun?"

"Evet, biliyorum. Ama sanıyordum ki..."

Sözümü kesti:

"Öyleyse bizim geleneklerimizde hiçbir ismin sırf tınısının güzelliğinden ötürü, rastgele verilmediğini de biliyorsundur. İsim bir anlam taşır. Bizim geleneksel toplumlarımızda yaygın bir âdettir. Ancak bazı kişiler için isim yalnızca bir anlam taşımakla kalmaz. Hayat için yalnızca bir sembol değil, aynı zamanda bir işarettir. Varlıkla, sadece kişiyle ilgili değil, içinde taşıdığı varlıkla da ilgili bir şey söyler. Ona rehberlik eder. Ona yol gösterir. Ona güzergâhını ya da melekelerini haber verir. Tüm bunları günün birinde Madag açıklamıştı bana, ben de onun kelimeleriyle sana tekrarlıyorum. Madag: Kâhin. Burada onu böyle çağırırlardı. Ona geleneksel isminden başka bir şekilde hitap edilmesini istemezdi. Ayrıca, Coura, Ngoné, ben ve köyün birkaç yaşlısı haricinde hiç kimse onun Müslüman ismi olan Elimane'ı bilmezdi. O daima Madag oldu, Elimane değildi. Şu anda içinde bulunduğumuz ev de tüm köyde, tüm bölgede..."

"*Mbin Madag*," diye biliniyor.

"Evet."

Yine sustuk. Elbette Rimbaud'yu, o meşhur kâhinin mektuplarını, *L'Humanité* eleştirmeni Auguste-Raymond Lamiel'in, *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin yazarına taktığı "Zenci Rimbaud" lakabını düşündüm. Şimdi artık kitabını izleyen uzun süreli gezginliğini bildiğimden, Rimbaud ile yapılan bu kıyaslama daha da cazip bir yankı buluyordu. Ama Madag'ı Rimbaud'nun bir çeşit dengine ya da Afrikalı alter-egosuna indirgediğim, her varlık kendi yalnızlığına sahipken ve o yalnızlıkta sebat ederken her şeyi edebi referanslarım içinde yüzerek yorumladığım için derhal kendime kızdım. Görülmesi gereken asıl bu yalnızlıktı: Madag'ın yalnızlığı. Sütten bir yudum daha aldım. Ağzımın içindeki tadı hâlâ tuhaftı ve zihnimden silinmişti.

"Maam Dib... sana bir sorum var."

"Sanırım birçok sorun var. Seni dinliyorum."

"Avrupa'da senin tanıdığın biriyle karşılaştım."

"Siga."

"Evet."

"Bizi reddetti. Onu seviyorduk. Ben onunla çok yakındım, Coura'dan ve Ngoné'den daha yakın. Günün birinde bu şekilde gideceğine, bir daha hiç haber vermeyeceğine hayatta inanmazdık. Ondan konuşulduğunu duymak istemiyorum artık. Bir daha hiç dönmedi. Benimle birlikte onu büyüten diğer iki annesi öldüğünde bile. Halbuki ona mektup yazdırtmıştım. Hiç yanıt vermedi. Bizi unutmayı tercih etti. Bitti. Yazdıklarından ötürü gücenmiyorum ona. Bunlar nasılsa yalnızca yazı. Okumayı bilmiyorum. Ne yazdığını anlamıyorum. Ona kızgınım çünkü ailesine nankörlük ve bencillik etti. Eğer onunla ilgili konuşmak istiyorduysan, bunu yapmamanı tercih ederim."

"Doğrudan doğruya ondan bahsetmek değildi niyetim. Bir akşam bana söylediği bir şarkıdan söz etmekti. Bu şarkıyı ona senin öğrettiğini söyledi. Tanrıça-balıkla savaşmak üzere denize açılan ihtiyar balıkçının efsanesi..."

Bunun üzerine sustum. Karanlıkta bir at kişnedi. Aramızdaki ağır sessizlik, o anda Maam Dib'i ele geçiren acılık, öfke ve üzüntüyü de tahmin ettiğimden, daha da ağırlaşmıştı. Siga D.'yi, geçmişlerini, birbirlerinden ayrılışlarını hatırlıyordu. Bu yarayı deştiğim için kendimi suçlu hissettim. Ben özür dilemeye hazırlanırken o, eski şarkıyı söylemeye başladı. Kayığın, yalnızca Tanrı'nın bakışları altında ufuk çizgisini geçtiği son dörtlüğe dek büyük bir dikkatle dinledim. Sonra Maam Dib sustu. Kısa bir sessizliğin ardından son bir dörtlük olup olmadığını sordum.

"Son bir dörtlük mü...?" dedi ihtiyar kadın, şaşırmaktan ziyade eğlenir gibi. "Eğer böyle bir dörtlük varsa," diye devam etti, "ne anlattığını hayal ediyorsun Diégane?"

Bir an düşündüm, sonra yanıt verdim:

"Balıkçının uzun müddet sonra günün birinde geri döndüğünü hayal ediyorum. Ama artık eskisi gibi değil. Okyanus ufkunun gerisinde gördüklerinden ötürü ruhu yıkılmış, yarı deli bir adam olduğu söyleniyor. Tanrıçayla mücadelesi esnasında hiçbir şeyin iyileştiremeyeceği yaralar aldığı anlatılıyor. Bu savaş, gece vakti kâbuslarına giriyor. Karısı ve çocuklarıyla artık hemen hemen hiç konuşmuyor. Bunu hayal ediyorum."

"Ya sonra?"

"Sonra bir gün ortadan kayboluyor."

"Ölüyor mu?"

"Hayır, tanrıça-balığın yanına döneceğini söylüyor."

"Niçin? Çünkü ona âşık mı olmuş? Yoksa ilk savaşını kaybettiğinden şimdi intikamını mı almak istiyor?"

"Bilmiyorum... İkisi de mümkün. Ama yalnızca yeniden denize açılmak istemesi de muhtemel. Tanrıça-balık belki de gerçekte yok. Ya da artık yok. Balıkçı sadece gitmek istiyor."

Maam Dib bir müddet sessiz kaldıktan sonra şöyle dedi, sesinde alaycı bir gülüş sezinledim:

"Öyküler anlatıyorsun Diégane Faye. Madag bunu da görmüştü. Bana şöyle demişti: Buraya gelecek olan tanınmayan bu genç adam bir öykücü olacak. Ama hayır: Son dörtlük yok. Eğer diğer bir dörtlük olsaydı benim ne hayal ettiğimi sana söyleyeyim. Balıkçının yıllar sonra geri döndüğünü hayal ediyorum. Dönüşünde, tanrıçaya karşı verdiği muzaffer savaşını çocuklarına anlatıyor. Ve her şey güzel bitiyor. Öyküler daima kötü bitmez. Günümüzde insanlar daima hüzünlü sonlar bekliyor. Hatta bunu beklemekle de kalmıyorlar: Bu hüzünlü sonları istiyorlar. Bunun nedenini biliyor musun? Bu benim için bir gizem."

Hüznün, yani ölümün insanı hayata daha iyi hazırladığını ve çoğu insanın bunu çok erken anladığını söyleyerek yanıt verdim. Ya da aslında sadece düşündüm. Her hâlükârda Maam Dib hiçbir şey söylemedi. Bir sessizlik oldu, ardından bana hâlâ aç değil miyim diye sordu.

"Hafiften acıkmaya başladığımı hissediyorum ama endişeye mahal yok. Köyün girişinde bıraktığım arabamda yiyeceğim var. Arabama gidebilirim ve..."

"Akşam yemeğimi kabul etmezsen beni kırarsın. Ve bu gece seni ağırlamamı istemezsen. Burada uyuyacaksın. Git arabandan gece sana lazım olacak ne varsa al ve yemek için geri dön."

"Eşyalarımı daha sonra alacağım. Önce yemek yiyeceğim. Teşekkür ederim Maam Dib."

"Biri sana yemeğini getirecek. Sen yerken ben de günün son namazını kılacağım. Yemekten sonra bu konuşmayı bitireceğiz.

Sonra yatmaya gideceğim. Artık yaşlı bir kadınım. Ve yaşlı hanımlar erkenden yatıp uyurlar."

Ayağa kalktı ve ağır ağır avlunun dibine yöneldi. Birkaç dakika sonra torunlarından biri bana bir kâse *sàcc fu lipp* getirdi.

V

Koumakh'ın ölümünden altı yıl sonra, 1986'da geri döndü. Coura, Ngoné ve ben, üçümüz de ölen kocamızın mezarı başında dua etmek için mezarlıktaydık. Mezarlığa girer girmez o olduğunu anladık: Koumakh'a ikizi gibi benziyordu. Koumakh bize Madag'ın, yeğeni olduğunu söylemişti. Ama oğlu olduğuna yemin edebilirdik. Benzerliğini daha da vurgulayan şey Madag'ın yaşlı olmasıydı. Yetmiş yaşındaydı ve kırışmış yüzü bize Koumakh'ın son yıllarındaki çehresini hatırlatıyordu. Tek farkı boyuydu. Madag, amcasından çok daha uzun boyluydu. Bizi selamladı ve bizimle birlikte mezarın önünde dua etti. Ardından bizimle konuşması, kim olduğunu anlatması gerektiğini söyledi. Ama Koumakh'ın birinci eşi olan en yaşlımız Coura ona şöyle dedi:

"Senin kim olduğunu zaten biliyoruz. Koumakh –Roog onu yanına alsın– gitmeden önce bize senden söz etti. Sen Madag'sın."

Koumakh ölüm döşeğinde bizi odasında bir araya getirmiş ve Mossane'la olan öyküsünü anlatmıştı. Üç eşinden en genci bendim. Henüz doğmadığım ya da henüz çocuk olduğum bir dönemden kalma öyküleri duymuştum. Koumakh'la ortadan kaybolan

ikiz erkek kardeşi ve mezarlıktaki mango ağacının altında yaşayan deli kadın Mossane arasındaki aşk, öfke, delilik ve kıskançlık hikâyesiyle ilgili anlatılanları. Bu öyküyle büyüdüm. Yaşlılar bunu köyde anlatırlardı. Ama çok çeşitli yorumlar vardı. Bunlar bazen birbiriyle çelişirdi. Kimilerine göre Mossane Koumakh'la evliydi ama günün birinde onu ikiz kardeşiyle aldatmıştı. O zaman Koumakh kardeşini öldürmüştü ve Mossane bu olayın ardından delirmişti. Başka yorumlara göre, Koumakh'ın kardeşini bizzat Mossane öldürmüştü, Koumakh'a karısıyla zina yaptığını anlatmasını engellemek için. Bir de, bizim Koumakh'ın ikiz kardeşi olan Assane Koumakh'ın savaşa gittiğini ve bir daha dönmediğini, bunun da kardeşine değil ona âşık olan Mossane'ı delirttiğini anlatan söylentiler vardı. Fakat tüm bu yorumlarda ortak bir nokta bulunuyordu: Şu ya da bu anda bir çocuğun varlığından söz ediyorlardı. Hayatta kalmadığı söylenen, deliliğe ya da üçü arasında çekişmeye yol açan bir çocuk. Babasının kâh Ousseynou Koumakh olduğu söyleniyordu, kâh kardeşi olduğu. Bu hikâyeleri çocukluğum boyunca dinledim.

Koumakh 1957 yılında benimle evlenmek istedi. Ben yirmi bir yaşındaydım, o altmış dokuz. Saygı gören, kendisinden çekinilen bir adamdı. Her konuda danışmaya geldikleri dolu bir kafaydı. Onun eşi olmak bir ayrıcalıktı. Ben üçüncü karısıydım. Birinci karısı olan Coura otuz yaşındaydı. İkinci karısı Ngoné, yirmi dört. Benden iki yıl sonra 1959'da Tening'le evlendi. Ama Tening, Marème Siga'yı doğururken 1960 yılında öldü. Tüm bunları bir şeyi anlayasın diye anlatıyorum: Koumakh'ın tüm eşleri, Koumakh bu dünyadaki yolculuğunun ortalarını geçtikten sonra hayatına girdi. Hepimizden önce bir hayatı vardı ve bu hayatta bir kadın olmuştu. Neler yaşandığını tam olarak bilmiyorduk. Coura

bile Koumakh, kardeşi ve Mossane arasındaki olaylar esnasında fazlasıyla gençti. Bu konuda bizden daha fazla bilgisi yoktu. Koumakh'ın bize olayları anlattığı o geceye dek yalnızca söylentiler vardı. Mossane'la olan ilişkisinin ayrıntılarını bize vermedi. Ama onu sevdiğini, Mossane'ınsa kardeşini tercih ettiğini söyledi. Mossane, Koumakh'ın kardeşinin savaş için Avrupa'ya gitmesinden az önce hamile kalmış. Koumakh'ın kardeşi herhalde orada ölmüş çünkü hiç dönmemiş. Çocuk doğmuş. Madag'mış. Elimane Madag Diouf. Koumakh, Mossane'la birlikte onu öz oğlu gibi büyütmüş. Sonra 1935'te –ben henüz doğmamıştım–, Madag da okumak üzere Fransa'ya gitmiş. Ama çok kısa süre sonra onlara haber vermeyi kesmiş, sanki ailesiyle artık ilişkisi kalmasın ister gibi. Ya da ölmüş gibi. Onun suskunluğu annesini delirtmiş. Mango ağacının altında yıllarca yaşadıktan sonra gitmiş. Mango ağacından aniden ayrılmış ve onu bir daha bulamamışlar. Koumakh'ın hayatının ikinci kısmı da o anda başlamış, yalnız başına kaldığında. İşte ölüm döşeğinde önce bunları anlattı bize.

Maam Dib sustu. Siga D.'nin bunları bana zaten anlattığını ve bu hikâyenin ayrıntılarını büyük ihtimalle ondan daha iyi bildiğimi söylemedim. Onun sözünü kesmek istemedim. Olayları kendi ritminde, kendi üslubuyla anlatmasını arzu ediyordum. Birkaç saniye sonra devam etti:

Sonra Koumakh bize önceki gece bir görüntü gördüğünü söyledi. Madag'ın geri döndüğünü görmüştü. "Ben öldükten birkaç yıl sonra dönecek," demişti. "Onu yanınıza alın ve bırakın size rehberlik etsin. Her birinizden daha yaşlı olacak. Hatta senden bile daha yaşlı, Coura. Onu izleyin, dinleyin çünkü sanırım onun kafası benimkinden bile daha dolu. Bana gelince, ben diğer dünyada olduğum için sizin ulaşamayacağınız yollardan konuşacağım

onunla. Ve bilhassa ne yaptığı, nerede olduğu, niçin hiç geri dönmediği gibi sorular sormayın ona. Olayları kendiliğinden size anlatmadıkça ona hiçbir şey sormayın." İşte Koumakh'ın Madag'la ilgili olarak bize söyledikleri. Ve o gece gitti.

Onun ölümünden sonra Siga da buradan ayrıldı ve bir daha hiç dönmedi. Arada bir Dakar'daki hayatıyla ilgili söylentiler duyardık. Korkunç ve utanç verici söylentiler. Onu bulmak için oraya gitmek isterdik. Ama Koumakh, son istekleri arasında onu geri getirmeye çalışmamızı bize yasaklamıştı. İstiyorsa kendiliğinden geri dönmeliydi. Koumakh'ın, Siga'nın geleceğini görüp görmediğini bilmiyorum ama onunla ilgili olarak öteden beri katı, fazlasıyla sert sözleri ve davranışları vardı. Siga hiç dönmedi. Ve biz, Koumakh'ın bize haber verdiği Madag'ın dönüşünü bekleyerek burada, köyde yaşamaya devam ettik.

Ölümünün üzerinden altı yıl geçmişti. Sonra o gün mezarlıktayken Madag, köyümüzdeki tüm yaşlılar gibi üzerinde son derece mütevazı giysilerle geri döndü. Yanında valiz niyetine yalnızca boyundan asılı deri bir çanta vardı. Coura ona onun kim olduğunu bildiğimizi ve onu beklediğimizi söyledi. Başkaca bir şey sormadık. Bize teşekkür etti ve evde yanımıza geleceğini ekledi (içinde büyüdüğü evin yolunu hatırlıyordu). Buraya döndük. Yol boyunca hiçbirimiz konuşmadık. Ama üçümüz de neler olup biteceğini, Madag'ın ne yapacağını, bizden ne isteyeceğini, ne diyeceğini, ondan ne öğreneceğimizi merak ediyorduk.

İki veya belki de üç saat sonra geri geldi. Amcasının odasının eskisi gibi kalıp kalmadığını sordu. Ona evet dedik: Kocamızın son arzularından biriydi bu: Hiç kimse hiçbir şeye dokunmamalıydı, içeri ancak zaman zaman temizlik yapmak için girilmeliydi ama Madag'ın geri geleceği güne dek tüm eşyaları yerli yerinde

kalmalıydı. Böylece Koumakh'ın odasına, orada gördüğün, biraz önce yanıbaşında durduğun kayığın yanındaki diğerlerinden ayrı duran büyük kulübeye yerleşti. Orası Madag'ın odası oldu. O zamandan itibaren o da hayatının başka bir bölümüne başladı, bizimle olan bölümüne. Hayatının ikinci kısmı mıydı bu, yoksa yüzüncü kısmı mı bilmiyordum. Madag belki de buraya geri gelmeden önce birçok hayat yaşamıştı. Bu konuda hiçbirimiz hiçbir şey bilmiyorduk.

Başlarda zor bir adam olmasından korktuk. Yanılıyorduk: Onunla hayat kolaydı. Kısa zamanda herkesin saygısını kazandı. Elbette köyde geçmişiyle ilgili söylentiler çıktı. Ama genel olarak herkes ona olağanüstü bir insan gibi davranıyordu. Dolu bir kafaydı onunkisi. Görgüsü, dünyaya dair bilgisi, görünene ve görünmeyene dair tecrübesi onu ruhani otorite sınıfına yükseltti. Koumakh'a layık bir evlattı. Kan bağından ötürü kuzenleri ve kuzinleri olan çocuklarımız ona Maam diye hitap ederdi. Ve onların dedeleri olacak yaşta olduğu doğruydu. Amcasının faaliyetlerini çok çabuk devraldı. Sabahları odasında mistik istişareler yapardı –(Esas olarak şifa verme konusunda) gerçekleştirdiği birkaç mucizenin ardından köyde çok çabuk ün salmıştı ve ünü gitgide yayılmıştı. Öğleden sonraları tam burada, bu ağacın altında köyün balıkçıları için balık ağlarını tamir eder veya örerdi.

Çok konuşkan bir adam değildi ama bize güven verirdi. Her şeye rağmen onun yüreğinin de daima dingin olmadığını görüyorduk. Suskunluğunda çok sayıda ıstırabı okuyordum. Acı hatıraları. Bunu üçümüz de hissediyorduk. Ama hiçbirimiz bu konuda onu sorgulamaya asla cesaret edemedik. Koumakh'ın sözlerini hatırlıyorduk. Ama bilhassa kayboluşuyla ilgili sorular sormanın onu inciteceğini Madag'a bakarak anlıyorduk. Başından neler

geçtiğini bilmiyorduk. Sürgünde öylesine uzun süre kalmıştı ki –yarım yüzyıl!– orada kendinden bir parçayı bırakmış olmalı diyorduk. Köyden ayrılmadan önce tanıdığı ve sevdiği herkes ölmüştü. Tüm bu zaman boyunca nerede olduğunu sormak, yokluğunda kaybettiklerini ona hatırlatmak anlamına gelirdi. Belki de yokluğunu onun yüzüne vurmak olacaktı. O nedenle hiçbir şey söylemedik.

Bize açıkça yapmamızı yasakladığı yalnızca iki şey vardı. Birincisi o odasındayken ve kapı kapalıyken içeri girmemizdi. İkinci yasak da kitaplarla ilgiliydi. Evde kitap görmek istemiyordu. Evde kitapların olduğunu tahmin ediyordu ama hiçbiri görebileceği yerlerde bulunmamalıydı. Okumak isteyenler bunu ya kendi odalarında, ya ev dışında ya da o yokken yapmalıydı. Burada yaşadığı tüm zaman boyunca okulun yanına bile yaklaşmadı çünkü orada kitap görmekten korkuyordu.

Bir gün, –Ndé Kiraan'la geldiğinde seni karşılayan– son kızım Latew, okulu için gereken iki kitabı burada, bu ağacın altında unutmak gibi bir düşüncesizlik etti. Madag kulübesinden çıktı ve kitapları gördü. Ben biraz uzakta, avlunun dip kısmındaydım. Kızımın kitapları unuttuğu sandalyenin yanında onu görür görmez derhal neler olup bittiğini anladım. Madag tir tir titriyordu. Ben tepki gösteremeden birinci kitabı eline aldı. Diğer eliyle, daima belinde taşıdığı küçük bir bıçağı çıkardı. O bıçağı balık ağlarını tamir etmek için kullanırdı. Bıçağı çıkardı ve elindeki kitabı paramparça etti. Kitabı elleriyle de yırtabilirdi ama bıçağı kullandı. Kitabı bıçakladı, onu yaraladı. Sayfalarını ve kapağını. Bunu ağır ağır, aceleye getirmeden yaptı. Fakat her bir hareketi mutlak bir vahşet doğuruyordu. Ve bu sahneyi korkunç kılan susmasıydı. Her şeyi derin bir sessizlik içinde yok etti. Yalnızca yırtılan kâğıtların

sesi duyuluyordu. Avlu çok kısa sürede dolmuştu. Çocuklar dışarı çıktı, Coura ve Ngoné çıktılar. Ama hiç kimse müdahale etmeye cesaret edemedi. Hepimiz donup kalmıştık. Tek yapabildiğimiz onu seyretmekti. Onu bu şekilde ilk görüşümüzdü. O ise bizi fark etmiyordu. Kan bürümüş gözleriyle yalnızca kitaplara bakıyordu. Birinciyi parçaladıktan sonra ikinci kitabı aldı. Ona da aynı şeyi yaptı. Kâğıt parçaları tıpkı ağaç yaprakları gibi yerlere düşüyordu. Madag'ın ayaklarının dibinde beyaz lekeli bir halı oluşturmuştu. Madag titriyordu ama hareketleri kesinliğini ve şiddetini muhafaza ediyordu. Bu en az bir saat sürdü.

Son sayfayı da yırttıktan sonra uzun saniyeler boyunca başı eğik kaldı. Büyük gayret sarf ettikten sonraki gibi, gürültüyle nefes alıp veriyordu. Ardından başını kaldırdı ve bizi gördü, biz de onun ağladığını gördük. Tek kelime etmeden, yüzü öfkeden ya da ıstıraptan buruşmuş bir şekilde, bacaklarının üzerinde zorlukla durarak ağır adımlarla odasına girdi. Kapıyı kapattı ve yaklaşık iki gün boyunca dışarı çıkmadı. Her kim olursa olsun, kendisi içerdeyken ve kapısı kapalıyken odasına yaklaşmayı yasakladığı için ona bakmaya gitmedik, ona yemek götürmek için bile gitmedik.

Yeniden dışarı çıktığı vakit yine o eski haline, hayat da eski akışına döndü. Latew ondan özür dilemek istedi ama o önce davrandı ve özür duymak istemediğini söyledi. Hatta o özür diledi ve ardından yırttığı kitapların yerine yenilerini alsın diye ona para verdi. Elbette ondan sonra bir daha hiç kimse dışarda tek bir sayfa ya da bir kitap unutmadı. Kitaplara duyduğu bu nefretin nereden kaynaklandığını da ona sormadık. Bunun, Beyazların ülkesine yaptığı elli yıllık uzun seyahatle ilgisi olduğunu biliyorduk.

Her akşam mezarlığa giderdi. Önce Koumakh'ın mezarı önünde dururdu. Ardından annesinin, deliliği boyunca altında

oturduğu anlatılan büyük mango ağacının altında otururdu. Eve dönmeden önce orada uzun vakitler geçirirdi. Hatta bazı geceler orada, mezarlıkta ya da mezarlığın önündeki mango ağacının altında uyurdu. Tahmin edersin ki bu durum, onun kara büyü yapan bir büyücü olduğunu ya da geceleri ruh yiyicisine dönüştüğünü gizliden gizliye anlatan dedikodulara malzeme oldu.

Oradan her zamankinden biraz daha erken döndüğü bir gece, hemen hemen tüm aileyi burada, avluda buldu. Yanımıza geldi, oturdu ve bizimle konuştu. Anlattıklarını hiç unutmadım ve asla unutmayacağım. Bize açılırkenki sesini hatırladığımda tüylerim hâlâ diken diken oluyor.

Şöyle dedi: Akşamları mezarlıkta ne yaptığımı merak ettiğinizi biliyorum. Size söyleyeyim: Amcam için dua ediyorum, babam için, kaybettiğim dostlarım için ve annem için. Özellikle de annem için dua ediyorum. Beni affetsin diye. Onu göremiyorum. Yine de onu her yerde aradım: Gördüklerimizin arasında ve göremediklerimizin arasında. Onu zamanın içinde aradım. Ama bulamıyorum. Onu bulamadım. Sanki hiç var olmamış gibi. Ümit ederim dualarımı duyuyordur. Beni affetmesi gerek. Hepinizin benim için dua etmesini istiyorum. Mossane beni affetsin diye.

İşte bunu söyledi. O zaman anladım ki Madag kafası çok dolu biri olsa da bir tanrı değildi. Bir insandı. Acılı hatıralarının içinde, yanıtsız sorularla yaşıyordu. Ona acınabilirdi. Buydu yalnızca, bir insan: Acınası bir varlık.

Maam Dib yine sustu. O anda onun Madag için dua ettiği izlenimine kapıldım. O zaman, ona bakarken aniden, bu kadının Elimane Madag'ı benden çok daha iyi tanıdığını –anladığını– anladım. Yalnızca onunla karşılaştığı ve onunla birlikte uzun seneler geçirdiği için değil (yılların sayısının bu konuyla yakından

uzaktan ilgisi yok), bir anda her şeyi kavradığı için: Suçluluk duygusunu, zayıflığını, arzusunu, yalnızlığını, huzursuzluğunu. Kitabını okuduğum için başından beri Elimane'ın sırrının edebiyatta bulunduğunu; mecburen *İnsaniyetsizlik Labirenti*'yle ve ondan sonra yazması gereken kitapla ilgisi olduğunu düşünüyordum. Bu adamın gizemini yazıya bağlıyordum, hayatının suskunluklarını saplantılı yazar gözlüklerimle okuyordum. Bu gözlükler bu kadar deforme edici miydi? Belki de edebiyatın içinde bulunacak hiçbir şey yoktu. Edebiyat ne idüğü belirsiz, siyah ve parlak bir tabuttu ama içinde hiçbir cesedin bulunmaması mümkündü. Siga D., Musimbwa, Béatrice, Stanislas, Chérif, Aïda ve şimdi Maam Dib, sırasıyla her biri şu son haftalarda bunu bana kendilerince söylemişler ya da anlatmışlardı. Ve belki bizzat Elimane Madag bile onun izini sürdüğümden beri bunu bana söylemeye çalışmıştı. Ama bunu yaptıysa da, bizi birbirimizden ayıran zamanın pusu arasından belirsiz işaretlerle yapmıştı. Birdenbire büyük bir hüznün ağırlığı çöktü üzerime. Maam Dib sözlerine kaldığı yerden devam etti:

Coura on yedi yıl önce öldü, Ngoné yedi yıl sonra onun peşinden gitti. Böylece Madag'la yalnız kaldım. Hikâyesini bilmeyenler onun benim kocam olduğunu düşünüyorlardı. Bu ikimizi de çoğu zaman eğlendirirdi. Hayatının son on yılında balık ağı tamirini ve üretimini bıraktı. Artık yalnızca sabahları gizemli konsültasyonlar yapıyordu. Öğleden sonraları nehre gidiyor, kıyı boyunca yürüyordu. Ama mezarlığa ve mango ağacının altına son gününe dek daima gitti. Ölümünden aşağı yukarı bir ay önce bana senden bahsetti. Gidişinden bir yıl sonra birinin buraya geleceğini ve ondan bahsetmek isteyeceğini söyledi. Bu kişinin ismini bilmiyordu. Ama benden yalnızca onu ağırlamamı istedi.

"Hiçbir şey eklemedi mi?"

"Kaç gün kalacağını bilmiyordu. Fakat burada yapman gerekeni yapmak için kaç gün kalmak istersen o kadar gün boyunca seni misafir etmemi istedi."

"Bunun ne olduğunu söylemedi mi?"

"Hayır. Sanırım bunu bilmeye ihtiyacım yoktu. Ama senin bildiğini tahmin ediyorum."

Bir müddet sessiz kaldım ve sonunda yanıt verdim:

"Evet."

"Öyleyse bitti."

"Bekle: Nasıl öldü?"

"Nasıl mı? Dünya üzerinde mümkün olan en huzurlu biçimde: Uykusunda. Eşyalarını düzenledi, son dualarını etti, son hastalarını iyileştirdi. Ev ve köyün tüm evleri için dua etti. Sonra uykuya daldı, sanıyorum yüz yaşından fazlaydı. Köyün mezarlığında, Koumakh'ın mezarının yanında gömülü. Sanırsın ikiz mezarlar."

Birkaç saniye sustuktan sonra yeniden konuştu:

"Madag'ın ataların krallığına gittiğini haber vermemize bile gerek kalmamıştı. Bölgede hepimiz biliriz ki, ruhani bir ışık söndüğü vakit bu fiziksel olarak kendini belli eder. Koumakh'ın öldüğü gün, kuru mevsimin ortasında olmamıza rağmen sabahtan akşama dek yağmur yağmıştı. Madag'ın öldüğünün ertesi günü gökyüzü, gün ışığını gizleyen kapkara bulutlardan bir örtüyle kaplandı. O sabah güneşin doğmadığını iddia edenler bile oldu. Öğleyin hava o kadar karanlıktı ki sanki gece devam ediyordu. Onu yıkadık ve akşam üstüne doğru gömdük. Cenazesi çok kalabalıktı. Tüm köy oradaydı ama civar köylerden de çok sayıda insan gelmişti. Gündüz vakti karanlığı gören herkes Madag'ın, ülkenin en dolu kafalarından birinin gittiğini anlamıştı. Onun için de ona eşlik etmeye gelmişlerdi. Güneş ancak toprak cesedini kapladıktan sonra, saat on yediye doğru ortaya çıktı."

Bir ara verdi, devam etmesini bekledim ama devam etmedi. Maam Dib ayağa kalktı, bana baktı ve hislerimi tahmin eder gibi bana şöyle dedi:

"Ne hayal ediyordun bilmiyorum, hayalgücü sınırsız, küçük öykücü. Madag'ın buraya dönmeden önceki hayatı nasıldı bilmiyorum. Çok huzurlu olmadığını tahmin ediyorum. Ama çok yalın bir sonu oldu. Tam olarak mutlu ya da dingin değildi belki ama yalındı. Ve onun gibi biri için bunun gayet yeterli oldüğunu düşünüyorum."

O anda biraz ötede Ndé Kiraan ve Latew'in seslerini duyduk.

"Kızlar geliyor," dedi Maam Dib. "Bu da benim uyumaya gitmem gerektiğine işaret. Gecenin geri kalanında sana arkadaşlık ederler. *Boo jèet ndax Roog* Diégane Faye. *Ngiroopo.*"

"*Bo feet* Maam Dib. İyi geceler. Teşekkür ederim."

Odasına yöneldi. Bir müddet sonra iki genç kadın avluya girdiler. Latew'in hazırladığı çayı içerken bir müddet sohbet ettik. Vakit geç olduğunda, arabamdan eşyalarımı almaya gitmek için ayağa kalktım, Ndé Kiraan bana oraya kadar eşlik etmeyi önerdi. O da uyumaya gidecekti ve birkaç saat önce iddiamızda kazandığı arabayı alıp kaçmayacağımdan emin olmak istediğini söyledi. Latew bana odamı hazırlayacağını haber verdi.

"Şurası," dedi, kayığın yanındaki büyük kulübeyi göstererek.

Buna şaşırmamıştım. Hatta sanırım kaçınılmaz şekilde orada kalacağımı bile biliyordum.

"Annem sana buranın Maam Madag'ın odası olduğunu söylemiş olmalı," diye devam etti Latew. "Eğer geldiğinde uyumaya gitmişsem sana şimdiden iyi geceler".

Ndé Kiraan'la birlikte çıktık. Yolu biraz aydınlatmak için telefonumun fenerini açtım. Yolda, köy mezarlığının yerini sordum.

"Mezarlık mı?"

Şaşkınlığı, hayret içindeki ani ses tonuna da sirayet etmişti. Birkaç saniye geçti ve ben sorumu tekrarlamaya ya da onaylamaya gerek duymadığım için yanıt vermediğimden şöyle dedi:

"Köyün girişinden çok uzakta değil. Görmemen imkânsız. Arabaya vardığında başını kaldırıp sol tarafına doğru bak. Büyük bir ağacın yapraklarını göreceksin. Kadim mango ağacı. Mezarlık karşısında."

Ona teşekkür ederken, ona bu soruyu niçin sorduğumu sormak istediğini ama buna cesaret edemediğini hissettim.

"Madag'ın mezarı başında dua etmek istiyorum."

"Bu gece mi? Korkmuyor musun?"

"Neden korkmuyor muyum?"

"Bilmem... Biliyorsun, Maam Madag bizim gibi değildi... Neyse, mezarını bulmak kolay. Mezarlığa girer girmez sol tarafındaki ilk yola gir. Mezar yolun sonunda, duvarın köşesinde sol tarafta."

Evinin önünde ondan ayrıldım. Birbirimize iyi geceler diledik. Ayrılırken bakışlarındaki endişeyi gördüm. Hâlâ mezarı düşünüyordu. İkimiz de aynı düşünceyi paylaşıyorduk ama aynı sebepten değil. Arabaya gittim ve birkaç parça eşyamla kitabı aldım. Ardından başımı kaldırdım: Kıpırtısız mango ağacının tepesi karanlıkta, sol tarafımdaydı.

VI

Mossane'ın mango ağacı altında, bir zamanlar onun oturduğu yerde oturarak ne kadar zaman geçirdin? Ve mezarlıkta ikiz mezarların önünde ne kadar zaman dua ettin? Bunu bilmiyorsun, tıpkı derin hissinin doğasını bilmediğin gibi. Şunu düşünmek için kendine, dizginleri hayal kırıklığının eline verdiğin o anda mı nihayet müsaade ediyorsun: Her şey bunun için miydi? Tüm bu yol, uykusuzlukla ve okuyarak geçen bu geceler, soru işaretleriyle dolu bu geceler, hayallerle dolu bu geceler, dinlemekle, sarhoşlukla ve ümitsizlikle geçen bu geceler, hepsi bu sıradanlıkla sonuçlanmak için miydi: Ölümle? Tüm yaşamların aldatıcı gerçekliği bu mu, yalnızca bu mu, ölüm mü?

İnsaniyetsizlik Labirenti'nden en sevdiğin sayfaları mezarın başında, bir elveda gibi okudun. Tüm bu haftalar boyunca seni onların yazarına bağlayan öze geri döndün: Metne. Onu son bir kez metniyle selamladın ve kendi kendine nihayet *Labirent*'in, yazarının hayatıyla nasıl bir ilgisi olduğunu sordun. Şimdi onun hayatının birkaç parçasını bildiğine göre hayatını kitabına nasıl bağlıyorsun?

Yürüttüğün varsayım en görünür olanıydı – basit yer değiştirmelerden, benzerliklerden ibaret bir varsayım. Zalim Kral, Madag. Bu Kral'ın arzu ettiği güç Madag'ın yazdığı kitaba denk: *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ne. Zalim Kral, bu gücü elde etmek için kâhinin dediğini yapmak, krallığın yaşlılarının canlı metafor olarak kullanıldığı eski dünyayı tümüyle yıkmak zorunda. Madag'ın yazgısındaki bu eski dünya onun çocukluğunun dünyası ve o dünyada yer alan herkes: Ousseynou Koumakh, Assane Koumakh, annesi. Zalim Kral daha da güçlü olmak için geçmişi öldürmek zorunda. Madag, kitabının uğruna kendi geçmişini unuttu.

Senin için her şey açık: *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin biçimsel yapısı, intihaller, alıntılar, tüm bunlar yüreğin hakikatini karartmamak zorundaydı. Ve Madag'ın yüreğinin hakikati, diyorsun kendi kendine, kitabının hakikati, bir adamın son fedakârlığının öyküsü: Mutlaklığa ulaşmak için kendi belleğini öldürüyor. Ama yıkmak için öldürmek yetmiyor ve bu adam, Zalim Kral veya Madag, şunu unutmuş: Geçmişten kaçtığını iddia eden ruhlar aslında geçmişin peşinde koşarlar ve günün birinde nihayet onu kendi geleceklerinde yakalarlar. Geçmişin vakti vardır: Geleceğin yol ağzında daima sabırla bekler ve ondan kaçtığını düşünen kişiye beş hücreli gerçek hapishanesini tam orada açar; ölenlerin ölümsüzlüğü, unutulanın daimiliği, suçlu olma yazgısı, yalnızlığın arkadaşlığı, aşkın kurtarıcı laneti. Madag kaçtığı tüm bu yılların ardından bunu anladı. *İnsaniyetsizlik Labirenti*'nin sadece geçmişe son vermemekle kalmayıp onu yine geçmişe taşıdığını anladı. Onun için de buraya geri döndü.

En azından senin yaptığın yorum bu.

Kitabı kapadın ve karanlığa gömülmüş mezarlığa yorgun bir bakış fırlattın. Bir an için ölülere imrendin. Ardından mezarlıktan çıktın ve *Mbin Madag*'a döndün.

Avlu hareketsiz ve sessiz. Latew yatalı hiç kuşkusuz uzun zaman olmuş. Sana verilen odaya yöneliyorsun. O anda kulübenin eşiğindeyken, on yıllar önce Ousseynou Koumakh'ın vasiyetini öğrenmek için içeri girmeye hazırlanan Siga D. geliyor aklına. Amsterdam'da bu kulübeyi sana nasıl tarif ettiğini hatırlıyorsun: leş kokusunu, pisliğini, çürümüşlüğünü. İçerinin hâlâ öyle olup olmadığını merak ediyor ardından böyle bir düşüncenin ne kadar aptalca olduğunu fark ediyorsun. İçeri giriyorsun.

Biri solda yatağın yanında yere, diğeri sağda küçük bir yazı masasının üzerine konmuş güneş enerjili iki lambanın ışığı içeriyi aydınlatıyor. Elbette hiçbir kötü koku karşılamıyor seni. Tam aksine, buhurdanlığı birkaç saat önce kaldırılmış olması gereken ama geride tatlı ve dirençli bir iz bırakan hoş bir koku alıyorsun. Yapının tepe noktasına doğru birleşen büyük kalasların desteklediği saman çatının yüksekliğine bakıyorsun. Girişin yanında seni büyük toprak bir kap karşılıyor. Kapağının üzerinde ters çevrili teneke bir kap var. Bunun belki de Ousseynou Koumakh'ın tükürük hokkası olduğu gibi yine aptalca bir düşünceye kapılıyorsun. Pişmiş topraktan duvarlarda yalnızca kulübenin önceki sahiplerine ait kâhinlik araçları olduğunu tahmin ettiğin aletler asılı: Boynuzlar görüyorsun, deniz kabuklarından kolyeler, bir pala, bilmediğin bir hayvanin derisi, kırmızı bir iple bağlanmış, ucundan muskalar sarkan bir çanta.

Üzerinde sadece kapaksız küçük ahşap bir kutu bulunan yazı masasına yaklaşıyorsun. Kutunun içinde büyük iğneler, av iplerinin makaraları, demir sicim ruloları, bıçaklar, iki küçük bıçak: Balık ağlarını örmek ve tamir etmekte kullanılan araç gereç.

Sonra yatağa oturuyorsun ve odayı uzun uzun seyrederken düşünüyorsun: Yatağının üzerine her oturuşunda baktığı şeylere

bakıyorum. Uzun saniyeler boyunca bir işaret bekleyerek sessizce kalıyorsun. Ama hiçbir şey olmuyor. Ayağa kalkıyorsun ve bir şeylerin, tutunabileceğin herhangi bir işaretin arayışı içinde odayı karıştırıyorsun. Yatağın altında hiçbir şey bulmuyorsun; yazı masasının çekmecesinde veya dolabın içinde de. Geriye duvarda asılı küçük çanta kalıyor. Çantanın etrafına sarılı kırmızı ipi ellerin titreyerek çözüyorsun. İçinde kopçası kırık, büyük deri bir not defteri seni bekliyor. İşte beklediğin işaret. Defteri açıyorsun ve katlanmış çok sayıda kâğıt buluyorsun. Kâğıtları açıyorsun.

İşte bu mektup.

Son defa uykuya dalmadan önce sana bu gece yazıyorum.

Hemen önce okuduğun sözcükler seni çok şaşırtmadı, birkaç saniye boyunca beni düşünmek için okumaya ara vermiş olsan da. Geleceğini ve aynı zamanda yakın geçmişini sana haber verdiğini anladığın mektubu okuyup okumamak arasında bocalıyorsun. Onu kendi geleceğime gönderdiğimi de anlıyorsun.

Sonunda okumaya devam ediyorsun.

Elinde tuttuğun bu büyük not defterinde, çok uzun yıllardan beri devamını yazmayı bir türlü beceremediğim kitabın bir kısmı bulunuyor. Yazmaktan hiç vazgeçmedim. Bunu yapmaya niyetlendim. Ama mutlak sessizliğin gücüne sahip değildim. İnsaniyetsizlik Labirenti *ve bana yaşattığı tüm sıkıntılar, beni yazı yazma zayıflığından korumaya yetmedi. Yalnızca artık bunu yapamadım. Şu son yıllarda tamamlanmış tüm kitapları görünce kederimin gitgide büyümesi de bundan dolayı. Her kitap bana, kendiminkini bitirmekteki acizliğimi hatırlatıyordu.*

Şimdi buradan, senden ne istediğimi ve ne beklediğimi anladığını görüyorum.

Mütevazı ricamı, geçmişte kalmış bir hayaletin ricasını kabul edip etmeyeceğini bilmek isterdim. Bu el yazmasını, en azından

yayımlanabilecek kısmını yayımlamanı isterdim. Öykümün sonunu görmek isterdim ama yorgunum. Sana yazdığım bu zamanda görüşümün sınırlarına eriştim. Sen bu cümleyi bitirdiğin anda görüşüm bulanıklaşıyor.

Bu mektubu bir öncekinden uzun süre sonra, yüreğimde belli belirsiz bir ağırlıkla yazıyorum.

Yıllar boyu hayallerimde kendimi şu andaki gibi, bu odada, yaşlı ama hafif bir üzüntüyle bu masada yazarken görüyordum. Bu görüntüyü, İnsaniyetsizlik Labirenti*'nden sonraki hayatımın kitabını günün birinde bitirebileceğimin işareti olarak yorumluyordum. Yaşadığım kederde, güçlerini sonuna kadar harcamalarını gerektiren bir yapıtı bitirdikleri anda bazı yaratıcıların kapıldığı kederi görüyordum. Yanılıyordum. Aslında, ki bunu tam da bu anda anlıyorum, bu görüntü bana romanımı bitirirkenki halimi değil, bu mektubu bitirirkenki halimi gösteriyor. Şimdi içimden yükselen keder, kitabımın tamamlanması karşısındaki duygumu değil, tamamlanmaması karşısındaki duygumu dile getiriyor. Bitirmeyeceğim. Yüz iki yaşındayım ve zamanım yok. Bana gelecek lazım. Tüm kâhinler böyle ölür: Gelecek nostaljisi içinde. Kâhin de böyle ölüyor: Gelecek hüznü içinde.*

Fakat bu hâlâ mutlu bir hüzün olabilir. Her şey sana bağlı. Ben gidiyorum. Karanlığa doğru adım atmaya hazırlanırken birinin, ismini bilmediğim ama yüzünü bildiğim senin bu kitabı okuyacağını ve belki de içinde bir şeyler bulacağını düşünmek beni teselli ediyor. Tümüyle yok olmak istemiyorum. Bitmemiş olsa da geride bu izi bırakmak istiyorum. Bu benim hayatım.

Epilog

Alacakaranlık iniyor ve güneş sanki suyun içinde erirken nehir azar azar kararmış bakır rengini alıyordu. Ağır ağır nehre girip ilerledim.

Şu son iki gün, Madag'ın el yazmasını defalarca okudum. Metin *Labirent*'in devamı değil, bazı sayfaları mahrem bir günlüğü andıran otobiyografik bir hikâyeydi. Gösterişli bir dille başlıyordu. Aradığım hakiki başyapıtı elimde tuttuğuma inanıyordum. Ama birkaç sayfa sonra her şey değişti: Kitap yolunu kaybediyor ve bir daha bulamıyordu, sanki Madag yılların, olayların ve göçebeliğinin ardından ilk zamanlarının vaadini yerine getirmeyi artık başaramıyordu. Bazı bölümleri sonsuz bir kederle okudum: Bir zamanlar önemli olan ama çareleri ve dehâsı kendisini yavaş yavaş terk eden bir yazarın bunalımını hissediyordum. Sanırım başına gelenleri çok erken anlamış ama inat etmişti. Bazen, evet, intizamsız paragrafların ortasında birkaç sayfa, birkaç cümle okuyordum, bir görüntü, bir resim geliyordu gözlerimin önüne, bir müzik duyuyordum ve o anlarda Madag beni sertçe yerden kaldırıyor ve bana hangi kumaştan biçildiğini hatırlatıyordu. Ama bu

ani şimşekler sönmeden önce, çevredeki yoğun edebiyat karanlığını daha da zalimce aydınlatıyordu.

Gerçekten yazılmış son sayfalar Eylül 1969 tarihliydi. O vakitler Buenos Aires'te olan Madag, yirmi yıldır Latin Amerika'da izini sürdüğü adamı bulduğunu düşündüğü Bolivya'ya gitmeye hazırlanıyordu: Adam, husumet beslediği eski bir SS subayı, Josef Engelmann isminde biriydi. Engelmann savaş sonrasında Güney Amerika'ya sığınmadan önce 1940'lı yıllarda Madag'la tanışmış olabilirdi. Madag, Engelmann'ın 1942'de Paris'te dostu Charles Ellenstein'ı tutukladığını ve ona işkence ettiğini ve ardından daha sonra Mauthausen'e götürüleceği Compiègne'deki kampa gönderdiğini yazıyordu.

Madag'ın, 1969'dan geçen sene ölene dek, yani yaklaşık elli yıl boyunca yazdığı yazılar düzensizdi. Bazıları okunaksız birçok kısa not almıştı. Bolivya'da Engelmann'ı hızla yakalayacağını düşünüyordu. Fakat Nazi subayı daha uzun yıllar boyunca ondan kaçmıştı. Madag onu ancak 1984'te La Paz'da bulmuştu. Çok açık yazmamakla birlikte, ikisinin de "iğrenç ve acımasız" şartlar altında bu eski hikâyeyi sonlandırdıklarını söylüyordu. Ardından hemen hemen iki yıl boyunca yaşayacağı Paris'e geri dönmüş, sonra 1986'da Senegal'e dönüş yapmıştı. Paris'te geçirdiği bu ikinci süre konusunda az şey anlatıyordu. Clichy Meydanı'nda bulunan, "geçmişte yaşadığı bir heyecanı yeniden bulmak için arada bir tek başına gittiği" bir bardan bahsediyordu. Bu barın ismini hiç vermiyordu. Burası Vautrin olabilirdi. Ama Clichy Meydanı'nda 1984 ile 1986 yılları arasında herhangi başka bir bar da olabilirdi.

Bir şey açıktı: Madag, geleceğine gönderdiği mektubunda söylediği gibi vakit darlığı yaşamamıştı. Yalnızca *İnsaniyetsizlik Labirenti*'ni aşamamıştı. Hiç kuşkusuz bunu yapmaya da hiçbir

zaman niyetlenmemesi gerekirdi. Belki de içinde yalnızca tek bir yapıt vardı; tek ve büyük bir yapıt. Belki de her yazar, yüreğinin derinliklerinde tek bir asli kitap taşır, iki boşluk arasında yazılacak asli bir yapıt. Bu gece her şeyi apaçık bir sükunet içinde görüyorum: *İnsaniyetsizlik Labirenti* için, Madag için ve geride bıraktığı el yazması için yapılacak tek bir şey vardı.

Onu yanıma almıştım. Su artık belime kadar yükselmişti. Not defterini önceden ağır bir taşa bağlamıştım. Bir mezar taşı yazısını veya bir vasiyetin son cümlesini andıracak fiyakalı sözler bulmaya çalışıyordum. Aklıma hiçbir şey gelmedi ve sonunda taşı elimden geldiğince uzağa fırlattım. Anında batarken, Madag'ın not defterini de yanında derinliklere sürükledi. Sessizlik, küstah bir masumiyet içinde geri döndü. Birkaç dakika yüzüp yorulduktan sonra sahile döndüm, kumun ve deniz kabuklarının üzerine yığıldım. Sine'nin anaç karanlığını seyrederek, üzgün mü yoksa rahatlamış mı olduğumdan emin olamadan nefesimi düzene koydum.

Yarın evime döneceğim ve ailemle vakit geçireceğim. Chérif'i ziyaret edeceğim. Aïda'yı düşüneceğim ve ona yazmak isteyeceğim. Bunu yapmayacağım. Siga D.'yi arayacağım ve ben döner dönmez bana gelmesi için söz vermesini isteyeceğim çünkü ben Musimbwa'nın aksine Paris'e döneceğim. Stanislas bana Dakar'daki halk devriminden haberler soracak ve ona hakikati söyleyeceğim: Çok sık olduğu gibi, daha şimdiden gasp edildiğini ya da ihanete uğradığını. Béatrice Nanga'yı yeniden görmeye çalışacağım.

Son olarak, Madag'ın gelmesini bekleyeceğim. Onun isteğini kabul edemezdim. O not defterindekileri yayımlamak eserini veya eserinden muhafaza etmeyi istediğim bencilce hatırayı yok

ederdi. Madag bir gece benden hesap sormak için, belki de intikam almak için beni görmeye gelecek, bunu biliyorum ve hayaleti bana doğru ilerlerken kendi hayatının ikilemi olmuş korkunç varoluşsal seçeneğin sonuçlarını mırıldanacak; edebiyatın musallat olduğu her kişinin yüreğine tereddüt salan o seçeneğin: Yazmak, yazmamak.

TEŞEKKÜRLER

Felwine ve Philippe'e bana olan güvenleri, titiz ve nazik yaklaşımları, cesaretlendirmeleri ve hepsinden önemlisi dostlukları için teşekkür ederim.

Buradaki ve oradaki ailemi düşünüyorum: Hem ebeveynim hem de rol modellerim olan Malick ve Mame Sabo; gurur duyduğum tüm erkek kardeşlerim; beni kendi oğulları gibi gördükleri (ve pazar günleri beni çok güzel besledikleri) için Franck ve Silvia.

Okumaları, önerileri, cömertlikleri ve tartışmalarıyla bu kitabı bozup yeniden yapan ve mükemmelleştiren dost takımyıldızımın tüm yıldızlarına teşekkür ederim: Sami, Annie, Elgas, Laurent, Lamine, Anne-Sophie, Aminata, Aram, Khalil, Ndeye Fatou, Yass, ndeko Phillippe, Fran, Abdou Aziz. Her birinizin bu kitapta rolü var - dostluğun paha biçilemez rolü.

Benim ve bu kitabın pusulası Mellie ile bitiriyorum. Sen olmasaydın bu kitap Gece'de kaybolup giderdi.

Senegalli genç yazar Diégane Latyr Faye, 1938'de Paris'te yayımlandığında büyük ses getiren fakat kısa süre sonra tüm nüshaları toplatılan gizemli bir romanın peşine düşer. Diégane'ın "zenci Rimbaud"nun peşinde Senegal'den Fransa'ya, Amsterdam'dan Arjantin'e uzanan hikâyesi, insanlık tarihinin büyük trajedilerinin, sömürgeciliğin, Shoah'ın, erotik aşkın, hakikat ile kurmaca arasındaki kanlı çekişmelerin iç içe geçtiği bir örümcek ağına dönüşür.

Yayımlandığı 2021 yılında Senegalli yazar Mohamed Mbougar Sarr'a Goncourt Ödülü kazandıran ve hararetli edebiyat tartışmalarına konu olan *İnsanların En Gizli Hatırası*, intihal suçlamaları sonrasında gözden düşen Afrikalı bir yazarın peşinde bütün bir edebiyat ekosistemini ve edebi kanonu mercek altına alıyor. Büyülü gerçekçi anlatılardan tarihi romana, biyografiden polisiyeye, farklı türler arasında ustaca gezinen *İnsanların En Gizli Hatırası*, Sarr'ın Malili yazar Yambo Ouologuem'in hayatından ilham alarak kurguladığı dördüncü ve Türkçeye tercüme edilen ilk romanı.

"*Fakat siz Afrikalı yazarlar ve entelektüeller, kendinizi bazı kimliklendirmelerden sakının. Burjuva Fransa, vicdanını rahat tutmak için elbette içinizden birini kutsayacak. Arada bir başarıya ulaşan ya da model mertebesine yükseltilen bir Afrikalı çıkacak ortaya. Fakat inan bana, temelde yabancısınız ve eserleriniz ne derece değerli olursa olsun yabancı kalacaksınız. Siz buralı değilsiniz.*"

EVEREST
www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap
/everestyayinlari

9 786253 692162